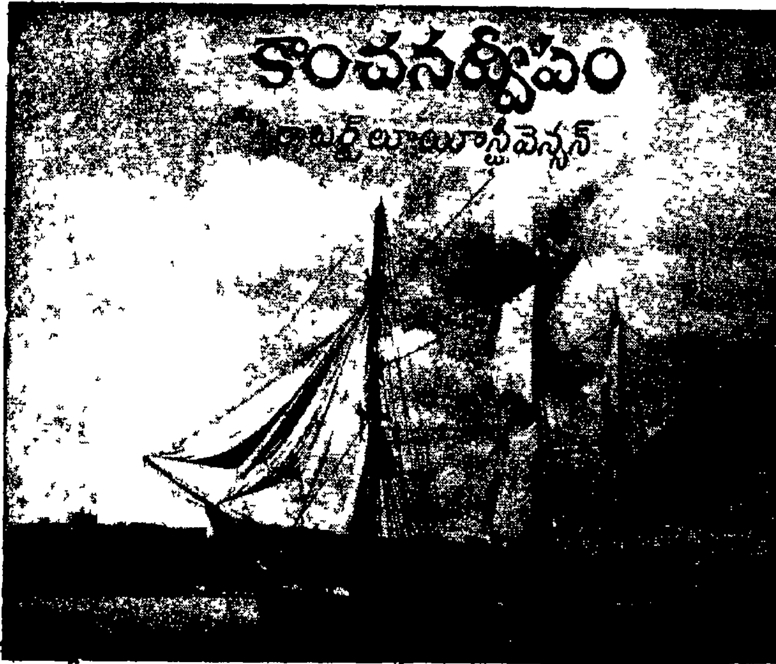
8806

అనువాదం

నండూరి రామమోహనరావు

వెల రూ. 1-8-0

పోస్టు ఖర్చులు ప్రత్యేకం

వివరాలకు

ఆంధ్ర గ్రంథమాల

మద్రాసు, 1.

భారతి

[సచిత్ర మాసపత్రిక]

సంపాదకుడు:
శ్రీ శివలెంక శంభుప్రసాద్

ఆంధ్రపత్రికా ముద్రాలయము
మదరాసు.

సంపుటము 30 జూన్, 1953 సంచిక 6

విడిప్రతి వెల ఒకరూపాయి.

తెల్లగా
ఉతుకబడినవి
ప్రకాశవంతముగా
ఉతుకబడినవి
ఇందుకు
సన్‌లైట్
సబ్బే
కారణము
SUNLIGHT
బాదకుండగనే బట్టలను తెల్లగాను ప్రకాశవంతముగాను ఉతుకును

విషయానుక్రమణిక

జూన్- 1952

పక్షిరాజా వారి

కాంచనా

లలిత ...... పద్మిని
కె ఆర్. రామస్వామి
దొరైరాజ్
రుష్పేంద్రమణి
రామ శర్మ
కుమారి
దొరైస్వామి నటించినది..

మాటలు పాటలు
తిల్లైటి
డైరెక్షన్
S.M శ్రీరాములు నాయుడు

జూన్ 12 వ తేదీన ఆంధ్రదేశములో ముఖ్యకేంద్రాలల్లో విడుదల

భారతి, ఇరువది తొమ్మిదవ సంపుటము

(1952 : జనవరి - జూన్)

—(★)—

అకారాది విషయసూచిక

జూ౯ 6 న విడుదల
యువా వారి
టింగ్ రంగా
డైరెక్టర్ B A సుబ్బారావు
ప్రొడ్యూసర్ P S శేషాచలం
రచన తాపి
స్టుడియో వాహిని
పూర్ణా రిలీజు

YUVA

Guha

‘విశ్రాంతి’

—సి యస్. యాన్ [illegible]

నందన
జ్యేష్ఠము

భారతి

సంపుటము 29
సంచిక 6

మస్తిష్కంలో లేబొరేటరీ

శ్రీ దాశరథి

మొహెంజొదారో శిథిలాల లోతుల లోకి—
శతాబ్దాల మట్టి పొరల క్రింద బొగ్గైపోయిన పురాతన
   నాగరికతా గర్భంలోకి—
సూర్యుడు అస్తమించిన జాడల్లోకి   ఒకదారి;
మరోదారి
మస్తిష్కంలోని మాయింటికి

మా యింటి వెనుకగా—
తాజమహల్ అందాల్లో మెరిసిన షాజహాన్ కీర్తి,
అ ఇ ఉణ్ణులతో
ఋలుక్కులతో కట్టిన వైయాకరణి సమాధి,
లోకాన్ని అడక్కుండా ఎవడో దుష్ట నృపతి రచియించిన
కఠిన శాసనాల రాసులు—
మరి, మాయింటి ముందుగా—లేబొరేటరీ
జేబుకు దొరికే నా పెన్సిల్ ముక్కలో—

జగత్తుకు ప్రాణం ప్రసాదించిన కార్బన్ పరమాణువు,
అందులో సెంట్రల్ న్యూక్లియస్ చుట్టూ చాంద్రాయణం చేసే
ఆరు ఎలెక్ట్రానులు—
సూర్య తేజోరాశిచుట్టూ శనీ గురువూ మరోడు మరోడు
వాళ్ళవెంట భూమి తల్లి ప్రదక్షిణం చేసినట్లు

మరి ఆనాటి పాతగంటం కంటిలో—
రాక్షసీ వికటాట్ట హాసం,
రంభోర్వశీ నాకవాసం,
రాజుల పాదాల క్రిందుగా పరచిన
రైతుల రతనాల బ్రతుకుల తివాసీలు
పాతకాలం పసిడి రంగుల బరువు లోర్చిన
పట్నవాసపు మ్యూజియంలో—
పసందైన శ్యామాకమలాల మెత్తదనం వొత్తుకున్న చిత్తరువులు
శిలా విగ్రహాల సీత్కారం
అలంకారాల బలాత్కారం

మరి నాలో లోపలి చిత్రశాలలో
చిత్రించరాని
శిల్పంకూర్పలేని వేదన
చితికిన ఆటం వంటి బతుకులో ప్రణయం కదాచిత్ !
శిశిరంలో గుడ్డలూడిన,
రహస్యాలు లేని, దెయ్యాల ఆడబిడ్డలవంటి
పెద్ద పెద్ద మోదుగు వృక్షాలకు
నిప్పు బట్ట కట్టించిన రీతిని—

నా వేదనలో జన్మించిన ఊహింపులు
తొడగడానికి వ్యాకరణ సూత్రపు రెడీమేడ్ దుస్తులు లేక
దిసమొలల్తో ఉరుకుతున్నాయి లోకాన పడి;
దండించనా,
రండి రండని పిలిచి నా కవిత్వపు
పండు పెరుపు చేలా లందించనా !

కటిక రాతిగోడలతో కట్టిన కారాగేహంలో
గత కాలపు శాసనాల
కట్టుబడిన ఖైదీవలె

భయం భయంగా, అవుస్సు అవుస్సుగా
గాలి పీల్చుకుంటూ వేం భాయీ !
ఊపిరితిత్తుల్ని కొలిమి తిత్తులుగా
నొక్కి నొక్కి ఊది ఊది మండించవోయ్ మానవతా జ్వాలావళి.
కదల్లేని వృక్షం వలె
కాలం అక్కడక్కడే పెరగ్గలదా !
'నయాగరా' జలపాతం వలె
నడుం విరిగేట్టు దూకంది తప్పదు గదా !
తిరగనీ కాలాన్ని సుళ్లు సుళ్లుగా ,
పడనీ బ్రతుకు నిండా చిక్కులు ముళ్లు ముళ్లుగా.

డొక్కకు బాగా ఆకలిరుచి దొరకనీ—
చలి వీణలు నరాలలో చొరబడి
చక్కని పాటనొకటి వాయించనీ—
ప్రశ్నలు గొలుసులు గొలుసులుగా
బంధింపనీ మన మేధను—
దూకి దూకి ఈ జలపాతం
ప్రాకించనీ పైకిపైకి విద్యుద్వల్లీ మతల్లికలను—
నన్నని ఇసుక కణం పరీక్షించి
జగజ్జాతకం వ్రాయనీ శాస్త్రజ్ఞులను—
ఏడిగ్రీలో వేడి నిలిస్తే
ఏరకం ప్రాణికోటి పుడుతుందో—
ఏడిగ్రీకి వేడి జారితే
ఈ విశ్వ మహాగోళం మృత్యుజలధి అంతస్సున
తన్నుకులాడి నశిస్తుందో—
ఏ ఖిల్లా గోడనీడ
ఏ మహారాజ వంశాన్ని ఎంతకాలం కాపాడిందో ,
ఏ రకం ఎత్తుగడల్తో పెత్తనం
ఎవడెవడి చేతిలో ఎన్నెన్ని నాళ్లుంటుందో
పరిశోధించు ఈ లేబొరేటరీలో.

అజంతాలోను పాలంత భావలోను
శిలా సుందరికి లేని
క్షుద్బాధా సంచలనం
పల్లెపడుచు కున్నాదని గమనించుకో భాయీ !

నిశ్శబ్దంగా నిదరోయే
నిరపరాధి పరమాణువు
డొక్కచించి డోలుకట్టి
ప్రమాదాలు తేలేరు.
మస్కెట్లనుండి రైఫిళ్లదాకా నడచిన దేశం
నాగళ్ళ నుండి* కోత యంత్రం దాకా సాగలేదు

చల్లని పాలుతాగే పిల్లులవంటి
రసిక శిఖామణుల నాల్కలు
వేడి వేడి కవిత్వం చురుకుదనం సహించేదాకా రాలేదు.
ఇంకా అక్కడక్కడా ఎత్తైన గడీ గోడ నీడలు
చిన్ని చిన్ని గుడిసెల్ని పెరగ నీయడం లేదు—
ఇంకా భయంతో తలవంచుకుని
తన నీడనే తాను చూసుకుంటో
బరువుగా బరువుగా నడుస్తున్నాడు బానిసీడు.

ఇంకిపోయిన పెద్ద పెద్ద సముద్రాల వలె
జీవం చచ్చిన పాత జాతుల నోళ్లలో
ఒక పెద్ద ప్రళయ జలధరాన్ని పట్టుకువచ్చి
కట్టివేసి ఉరిమించి ఉల్కలు కురిపించి కరగించి
జీవనం ప్రసాదించే శుభఋతుకాలం ఇంకా రాలేదు.

ఇన్ని శతాబ్దాలు ప్రయాణం చేసినా
ఇక్కడేవున్నాం ఈవూరి పొలిమేర పక్కన
డార్విన్ బయాలజీలో పరిణామాల పట్టిక
పది యోజనాలంత వున్నా
మానవుడు మానవుడయ్యే కాలాన్ని
నిర్దేశించగల ప్రదేశం కానరాదు!

గతంలోంచి కొంత నేర్చుకోవోయి
గతానికి తాకట్టు పడుతున్నారు కవులు
ఈ లేబొరేటరీలో కూచుని
లోకంనిండా విరివిగా శాంతి పండే రీతిని
కొత్తరకం విత్తనాల్ని
కనిపెట్టే వీలున్నది.

---

* *Harvestor.*

ఈ లేబొరేటరీలో కూచుని
కలం పాళీ కొనలోంచి
ఎంత బలంగల కవిత్వం సృష్టించ వచ్చో—
పెదాడి స్వేదం లోంచి ఎంతగా
దేశానికి జీవం ప్రసాదించ వచ్చో---
నిరాశతో ఏడ్చే దరిద్రాంగన
కన్నీటి చుక్కలకు
ఎంత దూరాన నవ్వు పువ్వులున్నాయో—
హృదయంలో ఏ పొరలో దయ
ఏ తెరలో నిర్దయ
ఏ దిక్కున త్యాగం
ఏ దిక్కున రాగం దాక్కుని సెల వేస్తాయో—
కనిపెట్టే అవకాశం
ప్రసాదించి నా నిదిగో!
పని సాగించుకు భాయీ!
బ్రతుకు నాగజముడు కూడ
పూలు పూయనీవయ్యా!
మెతుకులలో ప్రోటీనులు
మిక్కిలిగా రానీవయ్యా!
బక్కపడిన దేహానికి
పొందు పొందు మాంసానికి
ఎంత తిండి కావాలో
ఎంత హాయి కావాలో
అవి అన్నీ కల్పించే
అమృత ఘుటికకోసరమై
నిరీక్షించు మానవునికి
త్వరగా ఫల మందించే
మార్గా న్నన్వేషించు!
మస్తిష్కంలో వెలిగే
మా యింటికి ముందుండిన
లేబొరేటరీ తెరచి వుంది.
మధనపడే మేధావుల
శిథిలాశలు చివురించే
రసరాజ్యం, లేబొరేటరీ!

ఇవాన్ ఇలియిచ్ మృతి

మూలం :
లియో టాల్‌స్టాయ్

అనువాదం :
శ్రీ పి. గణపతిశాస్త్రి

టాల్‌స్టాయి 'ఇవాన్ ఇలియిచ్ మృతి' (The Death of Ivan Ilych) అనే ఈ చిన్ననవల 1886లో రచించాడు. ఈనవలారచన బహుశః 1882 లోనే ప్రారంభమై ఉండవచ్చునని విమర్శకు లూహిస్తున్నారు అంటే ఇది ముగించేసరికి ఇంచుమించుగా నాలుగు సంవత్సరాలు పట్టిందన్నమాట.

ఈ చిన్ననవల ముగించేసరికి టాల్‌స్టాయికి 58 ఏళ్లు నిండాయి. అప్పటి కప్పుడే ఇతడు 'ఎన్నా కెరనినా' మొదలైన గొప్ప గొప్ప నవలలు రచించి ప్రపంచవిఖ్యాతుడైనాడు. ఈ కాలంలో టాల్‌స్టాయి రచించిన రచనలన్నిటిలోను ఇది ఉత్తమోత్తమమైనదని విమర్శకులందరు ప్రశంసించారు ప్రకటించిన కొద్దిరోజుల్లోనే ఇది రష్యాలోను, మిగిలిన యూరపులోను ఒక పెద్ద సంచలనం కలిగించింది. రోమాం రోలాం వంటి విఖ్యాతనవలారచయిత ఫ్రాన్సులో అంతటా ఇది పాఠకుల మన్ననలందుకొన్నదనీ, పాశ్చాత్యధనిక వర్గాల జీవితాని కిది ప్రతిబింబమనీ ప్రశంసించాడు.

టాల్‌స్టాయి, సునిశితమైన నైతికదృక్పథంలో వాఙ్మయసృష్టి చేసిన మహాశిల్పి 'ఇవాన్ ఇలియిచ్ మృతి'లో ఈదృక్పథం ఒక పరమావధికి వెళ్లి నట్టుకనిపిస్తుంది. ఇంచుమించుగా ఇది టాల్‌స్టాయ్ స్వీయ చరిత్రవంటిదే అని ఒక ప్రసిద్ధవిమర్శకుడు వ్రాశాడు.

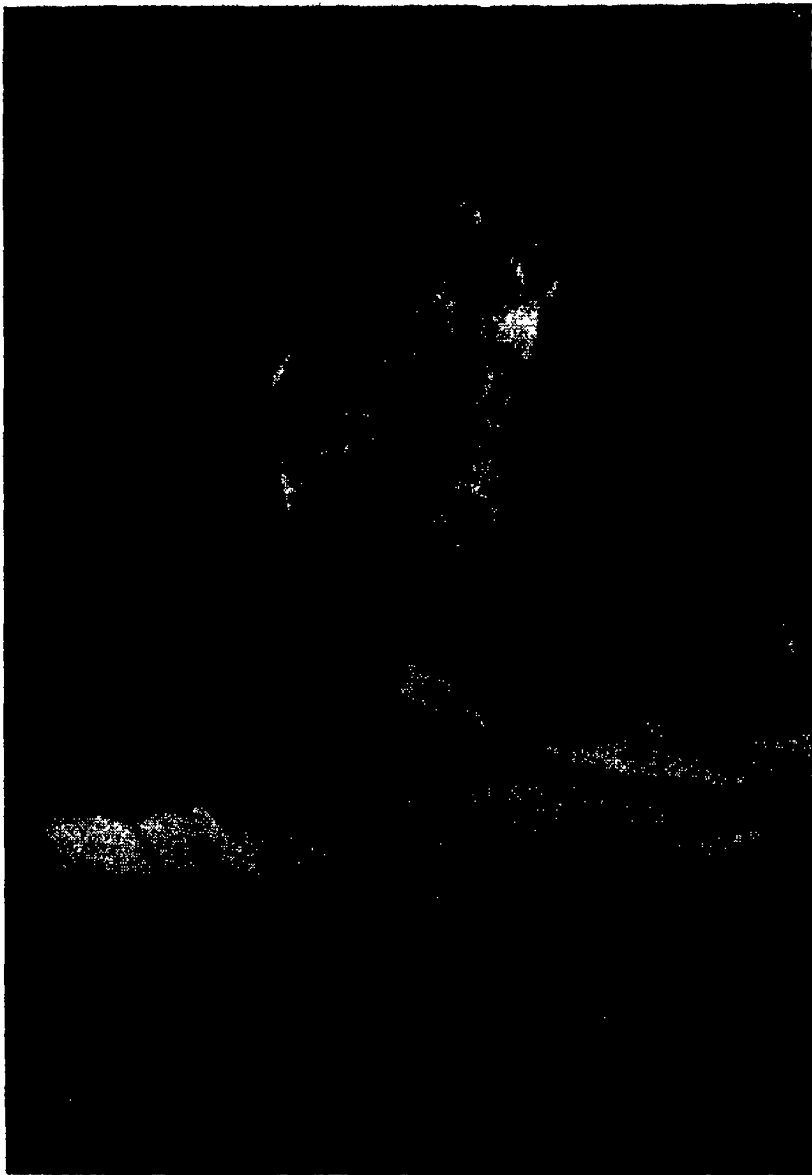
1

మెల్విన్‌స్కీ కేసు విచారణ కొంతవరకు నడిచినతరవాత పబ్లిక్ ప్రాసిక్యూటరు, మిగిలిన న్యాయాధిపతులు అంతా కలిసి విశ్రాంతి సమయంలో ఎగర్‌విచ్ గదిలో కూర్చుని కబుర్లు చెప్పుకుంటున్నారు. క్రమంగా వారందరు క్రసోవిస్కీ కేసునుగురించి మాట్లాడుకోవడం మొదలుపెట్టారు. అది చాలా గొప్ప కేసు. ఆ కోర్టుకు ఆ కేసు విచారణ చేసే అధికారం లేదని వాసిలీవిచ్ గట్టిగా వాదిస్తూంటే ఆ అధికారం ఉండితీరినదని ఇగర్‌విచ్ నొక్కి చెప్పారు

ఈ వాదోపవాదాలు ఇలాగ సాగుతున్నా మొదటినించీ ఉలుక్కుండా పలుక్కుండా ఒకచోట కూర్చున్న పీటర్ ఇవానోవిచ్ అప్పుడే వచ్చిన గెజెట్ పేజీలు తిరగవేస్తూ "ఇవాన్ ఇలియిచ్ చచ్చిపోయాడుట" అన్నాడు

"నిజంగా!"

"ఇదిగో! మీరే చదవండి" అని ఇవానోవిచ్ వాసిలీవిచ్‌కి ఆ గెజెట్ అందించాడు అది అప్పుడే అచ్చుపడింది. అందుచేత ఇంకా తడితడిగానే

కౌంట్ లియో టాల్‌స్టాయ్

ఉంది చుట్టూరా అచ్చువేసిన నల్లని అంచుల మధ్యన ఆ గెజెట్ ప్రకటన ఇలాగ ఉన్నది "కోర్టులో న్యాయాధిపతిగా ఉండిన తన భర్త, ఇవాన్ ఇలియిచ్ 1882 ఫిబ్రవరి 4 వ తేదీని మరణించి నారని బంధుమిత్రులకు తెలుపుడు చెయ్యడానికి ప్రెస్కోవ్యా ఫెదరోవ్నా మిక్కిలి విచారిస్తున్నది శుక్రవారంనాడు మధ్యాహ్నం ఒంటిగంటకు అంత్యక్రియలు జరుగుతాయి"

అక్కడ ఉన్నవారి అందరితోబాటే ఇవాన్ ఇలియిచ్ కూడా ఆ కోర్టులో న్యాయాధిపతిగా ఉంటేవాడు అందరూ అతన్ని ఎంతో అప్యాయంగా చూసేవారు. కొన్ని వారాలనించీ అతి నాశ వ్యాధితో బాధపడుతూంటేవాడు అంతా అది గడ్డువ్యాధి అని అనుకునేవారు. జబ్బుతో ఉన్నప్పటికీ అతని పదవి అల్లాగే ఖాళీగా ఉంచారు. కాని అతను చని పోవడం జరిగితే అలెక్సీవ్ ను ఆ ఖాళీలో వేస్తారనీ, అలెక్సీవ్ ఖాళీలో విన్నికోవ్ నుగాని, ష్టాబెల్ నిగాని వెయ్యవచ్చునని ఊహాగానాలు బయలుదేరాయి అయితే ఇలియిచ్ మరణవార్త వినగానే అక్కడ ఉన్నవారందరికీ, అతని మృతివల్ల తమకు, తమ బంధుమిత్రులకు ఆయా ఉద్యోగాల్లో రాబోయే మార్పులు, అధికారాలుమాత్రమే మొట్టమొదటగా స్ఫురించాయి

ష్టాబెల్ పదవిగాని, విన్నికోవ్ ఉద్యోగంగాని తప్పకుండా తనకు దొరికి తీరుతుందనీ, ఆ ఉద్యోగం తనకిస్తామని అధికారులు చాలకాలం క్రితమే వాగ్దానం చేశారనీ, దానివల్ల అలవెన్సులు అక్కర్లేక సంవత్సరానికి ఇంకా ఎనిమిదివందల దాకా తన ఆదాయం పెరుగుతుందనీ వాసిలీవిచ్ అను కున్నాడు.

పీటర్ ఇవానోవిచ్ ఇలాగ అనుకున్నాడు "నే నిప్పుడు మా బావమరిదిని కలూగానించి బదిలీ చేయించే ప్రయత్నంలో పడాలి ఇది జరిగితే మా ఆవిడ ఎగిరిగంతులేస్తుంది ఇక నామీద తనవాళ్లకు నేనేమీ సహాయంచెయ్యడం లేదనే నింద వెయ్యడం మాని వేస్తుంది"

"ఇక ఇలియచ్ లేచితిరుగుతాడని నేననుకోనే లేదు. పాపం ఎంతపని జరిగింది!" అని పీటర్ ఇవానో విచ్ గట్టిగా అన్నాడు

"అయితే ఇంతకీ ఆ వ్యాధేమిటో తెలి సిందా?"

"డాక్టర్లెవరికీ ఏమీ అంతు దొరకలేదు చివరికి ఏదో పేరుపెట్టారుగాని, అందరిదీ తలో దారి అయింది చివర నే నతన్ని చూసినప్పుడు కొంచెం నయంగానే ఉందనుకున్నాను"

"సెలవు లిచ్చినప్పటినించీ, నేనతన్ని చూడ నేలేదు ఎప్పటికప్పుడు ఒకసారి వెళ్లిచూడాలని అనుకుంటూ ఉంటేవాణ్ణి"

"ఇలియిచ్ కి ఏమన్నా ఆస్తి ఉందా?" "అతనిభార్యకి కాస్తో కొంతో ఉన్నదని అనుకుంటాను. కాని అంతగా చెప్పదగ్గ ఆస్తికాదు"

"మనమంతా ఒకసారి అతన్ని చూసిరావాలి కాని ఆ ఇల్లు చాలాదూరం!"

"అంటే మీ యింటికి వాళ్లిల్లు చాలా దూరం అన్నమాట! ఆ మాటకొస్తే మీయింటికి అన్నీ దూరమే"

షెబెక్ అన్న ఈ మాట విని ఇవానోవిచ్ ఒక చిరునవ్వు నవ్వి ఇలా అన్నాడు "నేను ఏటికవతల ఎక్కడో ఉన్నానని ఇవాన్ ఇలియిచ్ ఎప్పుడూ నామీద ఒక నింద వేస్తూంటేవాడు."

ఆపైన వారందరు ఆ పట్టణంలో ఒక చోటికీ, మరొకచోటికీ ఉన్న దూరభారాలను గురించి కబుర్లు చెప్పుకుంటూ తిన్నగా కోర్టులోకి వెళ్లిపోయారు.

ఇవాన్ ఇలియిచ్ మృతివల్ల ఇంచుమించుగా ఏర్పడే ఖాళీలను గురించీ బదలాయింపులనుగూర్చీ, రాబోయే పెద్ద పదవులనుగురించీ తట్టిన ఆలోచనలతో బాటు సామాన్యంగా అందరి మల్లేనే వారికికూడా "అయ్యయ్యో! ఆ చచ్చిపోయింది అతనేగాని నేను మాత్రం కాదు" అనే ఆలోచనకూడా కలిగింది

ప్రతివాడు తన మనస్సులో "సరే! ఇలియిచ్ చచ్చిపోయాడుగాని నేనుమాత్రం బతికేఉన్నాను కాబోలు!" అనుకున్నాడు అయితే ఇవాన్ ఇలి యిచ్ దగ్గరబంధువులు, అతని స్నేహితులనబడే వాళ్ళు, అంత్యక్రియలు జరిగే సమయానికి నానా అవస్థలుపడి అక్కడికి పోవాలనీ, ఇలియిచ్ భార్యని ఓదార్చి పరామర్శించవలసిన పెద్ద బరువు తమమీద విధిగా పడిందని బాధపడ్డారు.

వాసిలీవిచ్, ఇవానోవిచ్ ఇవాన్ ఇలియిచ్‌కి చాలా దగ్గిర పరిచితులు. ఇవానోవిచ్, ఇలియిచ్ న్యాయశాస్త్రాలలో కలిసి చదువుకున్నారు. అందుచేత ఇవానోవిచ్ ఇలియిచ్‌కి, తనకు బాగా సన్నిహితత్వమున్నదని భావించుకున్నాడు. ఇవానోవిచ్ ఇంటికి రాగానే భోజనాలవేళ భార్యతో ఇలియిచ్ చనిపోయినవిషయం చెప్పాడు. అసలైన తన బావమరిదిని తమకు దగ్గిరగా బదిలీ చేయించుకునే అవకాశాలున్నాయని కూడా భరవసా ఇచ్చాడు. ఆ పిమ్మట సామాన్యంగా మధ్యాహ్నం వేళ అనుభవించే నిద్రా స్వార్థత్యాగంచేసి, సాయంకాలం దుస్తులు వేసుకుని, గుర్రపు బగ్గీమీద ఇవాన్ ఇలియిచ్ భవనానికి బయలుదేరాడు.

ఆ భవనానికి ముందుగా ఒక గుర్రపు బగ్గీ, ఇంకా మరిరెండు ఇతర బళ్లు నిలబడిఉన్నాయి. లోపలికి పోగానే కిందిహాలులో గోడకుదగ్గిరగా పరిగందు పట్టువస్త్రాలతో కప్పిన శవపేటిక కనబడింది. అప్పుడే మెరుగుపెట్టిన ఆ పెట్టెమీది బంగారు బందులు, మేకులు తళతళా మెరుస్తున్నాయి. అక్కడ నిలబడిఉన్న స్త్రీలిద్దరు తమ ఉన్నికోటులు విప్పివేస్తున్నారు. వారిలో ఒక స్త్రీ ఇవానోవిచ్‌కి పరిచితురాలే. ఆమె ఇవాన్ఇలియిచ్ చెల్లెలు. కాని రెండవ స్త్రీ ఎవరో ఇవానోవిచ్‌కి తెలియలేదు. ఇవానోవిచ్ సహన్యాయాధిపతి ష్వారెక్ అప్పుడే మేడదిగి కిందిహాల్లోకి వస్తున్నాడు. ఇవానోవిచ్‌ని చూడగానే అతడు ఒక్కసారిగా నిలబడిపోయి అతనికేసి చూసి కన్నుగీటాడు. "చూశావా! ఇలియిచ్ తనవ్యవహారాలన్నీ అధ్వాన్నపు అడవిలో విడిచిపెట్టి పోయాడు! నేనుగాని నువ్వుగాని అయితే ఇలాగ జరగనిస్తామా!" అన్నభావం ఆ కన్నుగీటులో మెరిసింది.

ఆ బుగ్గమీసాలు, సరోకులాఉన్న అతని శరీరము, ఆ సాయంకాలం దుస్తులు మాత్రే ష్వారెక్ హుందాగా మాటిదిగించుకున్నట్టున్నాడు. కాని అతడు చాలా సరదాగా ప్రవర్తించే వ్యక్తి. అందుచేత అతనిప్పుడు ఇక్కడ నిలబడిఉండటం ప్రత్యేకంగా ఈ పరిస్థితుల్లో ఎబ్బెట్టుగానే ఉంది. లేకపోతే, ఇవానోవిచ్‌కైనా అలాగ అనిపించిందని చెప్పాలి.

ఆ స్త్రీలిద్దరు బయలుదేరిన తరవాత ఇవానోవిచ్ కూడా వారివెంట నడిచి, మేడమీదికి వెళ్లాడు. ష్వారెక్ కిందికి దిగకుండా అలాగే ఆ ఉన్నచోటే నిలబడిపోయాడు. అతను ఆ సాయంకాలం బ్రిడ్జి ఆడుకోవడానికి చెయ్యవలసిన కంటాయింపంతా చేస్తున్నాడని ఇవానోవిచ్‌కి తెలిసిపోయింది. ఆ స్త్రీలిద్దరు ఆ మేడమీద ఇలియిచ్ భార్యఉన్న గదిలో ప్రవేశించారు. ష్వారెక్ ఒక్కసారి మాటిదిగించి, కనుబొమ్మలు ముంచించి, ఆ స్త్రీలిద్దరికీ ఇలియిచ్ మృతశరీరం ఉన్నగది చూపించాడు. అయినా అతని కళ్లలో ఆ ఖులాసా భావం అల్లాగే మెరుస్తున్నది.

అందరికిమల్లేనే ఆ సమయంలో ఏంచెయ్యాలో తోచక ఇవానోవిచ్ మెల్లిమెల్లిగా లోపలికి వెళ్లాడు. అల్లాంటి సమయాల్లో సిలువమోస్తరుగా చేతులు కట్టుకోవటం మంచిదన్న సంగతి ఒక్కటే అతనికి తెలిసిన విషయం. అయితే ఆ పని నమస్కారపూర్వకంగా చెయ్యాలనే విషయంలో అతనికి కొంత సందేహం కలిగింది. కనక అతను విషయంలో మధ్యేమార్గం అవలంబించాడు. ఆ గదిలోకి ప్రవేశించగానే శిలువమోస్తరుగా చేతులుకట్టి, నమస్కారధోరణిలో కొంచెం ముందుకు వంగి నడిచాడు. ఆ వంగిన సమయంలోనే వీలైనంతవరకు ఆ గది అంతా వాలుచూపులా పరిశీలించాడు. ఇద్దరు యువకులు సిలువమోస్తరుగా చేతులు కట్టుకుని ఆ గదిలోనించి ఇవతలికి వచ్చేస్తున్నారు. ధోరణినిబట్టి చూస్తే ఇద్దరూ ఇలియిచ్ మేనల్లుళ్ళయి ఉండాలి. వారిలో ఒక యువకుడు హైస్కూలులో చదువుకుంటున్నాడు. అక్కడ ఒక వృద్ధస్త్రీ స్తబ్ధంగా నిలబడి ఉన్నది. చిత్రంగా వంగిన కనుబొమ్మలుగల మరిఒక స్త్రీ అతిరహస్యంగా ఆ ముసలావిడ చెవిలో ఏదో ఊదుతున్నది. జమాజెట్టీలా నిటారుగా నిలబడ్డ క్రైస్తవ మతగురువొకడు ఆ దగ్గిరగా నిలబడి ఏదో గట్టిగా చదివి వినిపిస్తున్నాడు. అతని ధోరణినిబట్టి ఆ చదివే విషయానికి తిరుగుండడానికి వీల్లేదన్నట్లుంది. కుటుంబానికి దగ్గిర పనిచేసే జెరాసిమ్ ఇవానోవిచ్‌కి ఎదురుగా నిలబడి నేలమీద ఏదో పొడి చల్లుతున్నాడు. అది చూడగానే ఇవానోవిచ్‌కి ఆ మృతశరీరం కొద్దికొద్దిగా వాసనకొట్టడం మొదలుపెట్టింది.

చివరి ఒకసారి చూడడానికి వచ్చినప్పుడు ఇవానోవిచ్ అక్కడ గెరాసిమ్‌ను చూశాడు. ఇవాన్ ఇలియిచ్‌కి అతనంటే ఎంతో ఇష్టం. గెరాసిమ్ అతనికి సకలోపచారాలు చేస్తూ ఒక నర్సు లా మసులుకుంటూ ఉండేవాడు. ఆ శవపేటికను, క్రైస్తవ విగ్రహాలను, క్రైస్తవమతగురువులను మధ్యగా నిలబడిన ఇవానోవిచ్ అప్పుడప్పుడు సిలువ మాదిరిగా చేతులు ముడుచుకుని చాస్తూనే ఉన్నాడు, మధ్యమధ్యన తల కొంచెం వంచుతూనే ఉన్నాడు. కాని చేతులు పొడుగుగా చాపడము, ముడుచుకోవడము కొంచెం ఇబ్బందికావడంతో అవన్నీ మానివేసి ఆ మృతశరీరం పరిశీలించడం ప్రారంభించాడు.

అన్ని శవాల మాదిరిగానే ఇలియిచ్ శవం కూడా శవపేటికలో పరిచిన పరుపుమీద బరువుగా కూలబడినట్లుంది. ఆ శిరస్సు నమస్కారం చేస్తున్నట్టు అల్లాగే తలగడాలో కూరుకుపోయింది.

ఇలియిచ్ కళ్లు లోలోపలికి దించుకుపోయాయి. వాటిమీది కనుబొమ్మలు పచ్చని మైనంముద్దల్లా మారిపోయాయి. వాటిమధ్యమధ్యన కనుబొంట్రుక లూడిపోయిన ప్రదేశాలు మచ్చల్లా కనబడుతున్నాయి. మరణించినవారికందరికీ సామాన్యం జరిగినట్లుగానే అతని కనుబొమ్మలు కూడా బాగా ముందుకు చొచ్చుకుపోయాయి. ముక్కు పెదవులమీదిమీదికి పోతున్నట్టు బాగా ముందుకు వంగిపోయింది. ఇవానోవిచ్ చివరి చూసినప్పటికంటె ఇప్పుడా శరీరంలో ఎక్కువ మార్పులు కనబడుతున్నాయి. ఇలియిచ్ ఇప్పుడు బాగా చిక్కిపోయాడు. అయితే మరణించినవారందరిలాగే అతని ముఖం పూర్వంకన్న బాగా అందంగా కనిపించింది. అతని ముఖంలో బ్రతికి ఉన్నప్పటికంటె ఇప్పుడే ఎక్కువ హుందాతనం కనబడుతున్నది. ముఖకవళికలనిబట్టి చూస్తే సాధించవలసినవన్నీ అనుకున్నట్లుగా సాధించడం జరిగిపోయిందనే భావం గోచరిస్తున్నది. ఇదిగాక, బ్రతికిఉన్న వారందరికీ అతని ముఖంలో ఒకరకం హెచ్చరిక, మందలింపు కూడా కనిపిస్తున్నాయి. ఇవానోవిచ్‌కి ఈ హెచ్చరిక ఏమీ అర్థంలేదని అనిపించింది. ఒకవేళ ఉన్నా అది తనకు సంబంధించినది కాదని అనుకున్నాడు. అక్కడ ఉన్నంతసేపు అతనికి ఊపిరాడనట్లనిపించింది. మళ్ళీ వెంటనే ఒకసారి సిలువ హస్తముగా చేతులు కట్టుకుని, తనమట్టుకు తనకే అమర్యాద అనిపించినా, అదేమీ లక్ష్యపెట్టకుండా ఒక్క అంగలో ఆ గది దాటి ఇవతలపడ్డాడు.

ష్వార్ట్జ్ కాళ్లు బాగా బారజాపుకొని రెండు చేతులతోను టోపీ ఎగరవేస్తూ ఆ పక్క గదిలో అతని కోసం కనిపెట్టుకుని కూర్చున్నాడు. మాంచి హుషారుగా వేషంవేసుకుని ఖులాసాగా కూర్చున్న ష్వార్ట్జ్‌ను చూడగానే ఇవానోవిచ్‌కి అయినప్రాణాలు లేచివచ్చాయి. ఇల్లాంటి విషాద సంఘటనల విషయం ష్వార్ట్జ్ ఎంతమాత్రము పట్టించుకోడనీ, ఒక విషాద విశ్వాసమైనా తనకు సోకకుండా జాగ్రత్తపడే వ్యక్తి అనీ ఇవానోవిచ్ గ్రహించివేశాడు. ష్వార్ట్జ్ ధోరణిచూస్తే ఇలియిచ్ కోసం జరగబోయే ప్రార్థనలు మొదలైనవేవీ అతను తలపెట్టిన ఖులాసాకార్యక్రమానికి ఎంతమాత్రము అడ్డుపడవని తేలిపోయింది. అతనావేళ సాయంత్రం ఒక కొత్తపేక కొని నలుగురు స్నేహితులతోను హాయిగా కాలక్షేపం చెయ్యాలని నిశ్చయించాడు. నిజానికీ ప్రార్థనాదికం అతని కార్యక్రమం అడ్డగలదనడానికి ఆస్కారమే కనబడలేదు. ఇవానోవిచ్‌తో అతనీ విషయం అప్పుడే రహస్యంగా ప్రస్తావించి, స్నేహితులందరు వాసిలోవిచ్ ఇంటిదగ్గర చతుర్ముఖ పురాణం వేసుకోవాలని చెప్పివేశాడు. అయితే ఇవానోవిచ్‌కి అదృష్టం పట్టేటట్టు కనబడలేదు. ఇంతలో ప్రెస్కోవ్యా ఫెడరోవ్నా నఖశిఖ పర్యంతము నల్లని దుస్తులు ధరించి, తన గదిలోనించి ఇవతలికి వచ్చి అక్కడ నిలబడిఉన్న స్త్రీలందరినీ శవం ఉంచిన గదిదగ్గరకు తీసుకువెళ్లి "ప్రార్థన ఇప్పుడే జరుగుతుంది. దయచేసి లోపలికి వెళ్ళండి" అన్నది.

ఫెడరోవ్నా పొట్టిగా లావుగా ఉంటుంది. ఎంత ప్రయత్నించినా ఆమె స్థౌల్యం తగ్గలేదు, సరికదా భుజాలకు దిగువభాగం అంతా క్రమక్రమంగా విస్తరించడం మితిమీరిపోయింది. చివరి పేర్కొన్న స్త్రీ కనుబొమ్మలలాగే ఆమె కనుబొమ్మలు కూడా ధనురాకారంలో కిందికి వంగిపోయాయి. ఫెడరోవ్నా శిరస్సుమీద లేసు మేలిముసుగు కప్పుకున్నది.

ష్వార్ట్జ్ అందీ అందనట్టుగా ఆమెకు నమస్కారం చేసి, ఆమె ఆహ్వానం అంగీకరించడమో మానడమో అన్న ఆలోచనలో అల్లాగే నిలబడిపో

యాడు ఫెదరోవ్నా ఇవానోవిచ్‌ని చూసి, వెంటనే గుర్తించి ఒక నిట్టూర్పు విడిచిపెట్టింది. అటుపిమ్మట అతనికి దగ్గరగా వెళ్లి, చెయ్యి పట్టుకుని "మీకు ఇవాన్ ఇలియిచ్‌కి చాలా ఆత్మీయులు నాకా సంగతి తెలుసును" అని అతని ప్రత్యుత్తరం కోసం ఎదురుచూస్తూ నిలబడింది. శవం ఇలియిచ్ ఉన్న గదిలో శిలువ ఆకారంలో చేతులు చాచి ముడుచుకున్నట్లే, ఇక్కడ కూడా యాధాలాపంగా ఏవో ఓదార్పు మాటలు అనాలన్న విషయం ఇవానోవిచ్‌కి తెలుసును. అందుచేత అతనామె చేయి అదిమిపట్టి, ఒక నిట్టూర్పు విడిచిపెట్టి "ఎంత మాట!" అన్నాడు. అతడనుకున్నట్టే జరిగింది. ఇద్దరికీ కళ్లు చెమ్మగిల్లినట్లైంది. అటుపిమ్మట ఆమె "ఒకసారి ఇలాగ రండి! ప్రార్థన మొదలుపెట్టే ముందు మీతో ఒక విషయం మాట్లాడాలని అనుకుంటున్నాను. మీ చెయ్యి ఇలాగ అందివ్వండి" అన్నది. ఇవానోవిచ్ ఆమెకు చెయ్యి అందిచ్చాడు. వారిద్దరు లోపలి గదిలోకి నడుస్తూంటే దారిలో ష్వారెక్ కనబడి ఇవానోవిచ్ కేసి కన్ను గీటి, అతిజాలిగా అతనికేసి చూశాడు.

ఇవానోవిచ్ దిక్కుతోచనివానిలాగ మరింత జాలిగా నిట్టూర్చాడు. ఫెదరోవ్నా కృతజ్ఞతా భావనతో మళ్ళీ అతని చెయ్యి అదిమిపట్టుకుని, మెల్లిగా లోపలికి నడిచివెళ్లింది. వారిద్దరు ఒక చిన్న హాలులో ప్రవేశించారు. అక్కడి దీపాలన్నీ కొంచెం మందకొడిగా వెలుగుతున్నాయి. ఆ గదినిండా రకరకాల సోఫాలు, వాటిమీద రంగురంగులదిండ్లు అమర్చబడి ఉన్నాయి. ఆమె ఒక బల్లపక్కగా అమర్చిన సోఫామీద కూర్చుంది. అతనాపక్కనే పట్టు దిండు అమర్చిన మరోక కుర్చీమీద కూర్చున్నాడు. అతడు కూర్చోగానే ఆ దిండు కటాలున లోపలికి దిగబడిపోయింది. అంతకు పూర్వమే ఇంకొక కుర్చీలో కూర్చోమని ఆమె అతనితో చెప్పాలని అనుకొన్నదిగాని ఈ ప్రస్తుతపరిస్థితులనుబట్టి అలాంటివి అనవసరం కాగుండదని మాట్లాడకూరుకుంది. ఆ కుర్చీమీద కూర్చోగానే ఇవానోవిచ్‌కి ఇలియిచ్ ఆ గదిలో ప్రత్యేకంగా చేసిన ఏర్పాట్లు? అపట్టుదిండ్లతల అల్లికలవిషయంలో తనతో చేసిన సంప్రతింపులు మొదలైనవన్నీ జ్ఞాపకం వచ్చాయి. ఆ గది అంతటా సోఫాలు కుర్చీలు అమర్చబడి ఉన్నాయి. సోఫా మీద కూర్చోడానికి పూర్వం, ఫెదరోవ్నా కప్పుకున్న శాలువా అంచు లేసులు ఒక కుర్చీ కొసకు తగులుకుని చిక్కులు పడ్డాయి. ఇవానోవిచ్ ఆ చిక్కులు విడదీయాలని లేచాడు. కాని కూర్చున్న కుర్చీదిండ్లలో అమర్చిన స్ప్రింగు లొక్కసారిగా అతన్ని పైకి నెట్టివేశాయి. ఇంతలోనే ఫెదరోవ్నా లేచి స్వయంగా ఆ లేసు చిక్కులు విడదీసుకోవడం మొదలుపెట్టింది. అందుచేత ఇవానోవిచ్ మళ్ళీ కుర్చీలో కూలబడి ఆ ఊపులో స్ప్రింగులన్నింటినీ కిందికి అదిమివేశాడు. కాని ఫెదరోవ్నా ఎంత ప్రయత్నించినా ఆ లేసులచిక్కు విప్పలేకపోయింది. అటుపిమ్మట ఇవానోవిచ్ మళ్ళీ లేచి నిలుచున్నాడు. తిరిగి స్ప్రింగులన్నీ ఉత్సాహంగా పైకిలేస్తూ గట్టిగా చప్పుడు చేశాయి. ఎల్లాగో ఆ చిక్కులన్నీ తొలగించివేసినతరవాత ఫెదరోవ్నా ఒక తెల్లని చేతిరుమాలుతో ముఖం తుడుచుకుంటూ సన్నగా ఏడవడం ప్రారంభించింది. అకాలువా లేసుల చిక్కుల గొడవవల్ల ఇవానోవిచ్ లోలోపల కొంచెం కృమితపడి, దిగాలుపడిన మొహంతో అల్లాగే కూర్చుండిపోయాడు.

సోకోలోవ్ అక్కడికి రావడంవల్ల ఈ దుర్భరపరిస్థితికి కొంత విరామం కలిగింది. అతడు ఇలియిచ్‌దగ్గర పనిచేసే నౌకరువాడు. సోకోలోవ్ అక్కడికి వస్తూనే ఇలియిచ్ శరీరం సమాధి చెయ్యడానికి ఏర్పాటుచేసిన స్థలం ఖరీదు రెండువందల లక్షలుంటుందని చెప్పాడు. దానితో ఫెదరోవ్నా బాగా తమాయించి, అంత ఖరీదుపెట్టి ఆ స్థలం కొనడం తన తలదాటిపోయిన కర్తవ్యమనుకొని బాగా బాధపడుతున్న వ్యక్తిలాగ, ఫ్రెంచిభాషలో ఇవానోవిచ్‌తో ఆ విషయం ప్రస్తావించింది. ఇవానోవిచ్ అదంతా జాగ్రత్తగా విని, అందులో అనుకూలమేమీ లేదన్నట్టు తల పంకించాడు.

అపిమ్మట ఆమె ఎంతో తీరిగా "ఇదిగో! ఈ సిగరెట్టు ముట్టించండి!" అని చెప్పింది. కాని ఆ కంఠస్వరం బాగా దిగులుపడినట్లు వినబడింది. వెంటనే సోకోలోవ్‌తో కర్మకాండలో సమాధికి అనువైన ప్రదేశాన్ని గురించి చర్చించడం ప్రారంభించింది.

ఇవానోవిచ్ సిగరెట్టు వెలిగించి ఆ యిద్దరికీ మధ్య నడిచే సంభాషణ అంతా వింటూ కూర్చున్నాడు. ఆమె ఆ సమాధిచేసే ప్రదేశానికి సమీపంలో ఉన్న కొక్కెం ధరవరలన్నీ అడిగి, చివరికి ఏదో ఒకటి నిర్ణయించాలని అనుకుంటున్నది. ఆ తరవాత చర్చిలో జరిగే ప్రార్థనకు కావలసిన సరంజాం అంతా ఏర్పాటుచేసింది. వెంటనే సోకోలోవ్ అక్కడినుంచి వెళ్ళిపోయాడు.

పిమ్మట ఫెదరోవ్నా అక్కడ పడివున్న ఫొటోలన్నీ కదిలిస్తూ "ఈ ఏర్పాటులన్నీ నే

స్వయంగానే చేసుకుంటున్నాను" అన్నది. తరవాత ఇవానోవిచ్ కాళ్ళ కిందొట్టుబాడిన బల్లమీదపడి బల్లంతా పాడవుతూన్నదని గ్రహించి, అతని కోక ట్రే అందిస్తూ మెల్లిగా ఇలా అన్నది. "పుట్టెడు దుఃఖంలో మునిగి ఉన్నానని అంటూ, ఇల్లాంటి చిన్న చిన్న విషయాలు గమనించకపోవడం—నా కోక వటవలా కనబడుతుంది ఆయన వస్తువులన్నీ జాగ్రత్తపెట్టమంటూలానే—నా కేదో ఓదార్పు కలుగుతుందని చెప్పలేను గాని,—కొంత కొంత క్షేమం మాత్రం జరుగుతుంది" ఇంతలో మళ్ళీ ఆమె ఒక సారి చేతి రుమాలుతో కళ్ళు ఒత్తుకుంటూ విచారించటం మొదలుపెట్టింది గాని, హఠాత్తుగా తనంతట తానే దుఃఖోపశమనం చేసుకుని, ఎంతమాత్రము తొందరకుండా, "అయితే నేనిప్పుడు మీతో ఒక వ్యవహారం మాట్లాడా లనుకుంటున్నాను" అంది

ఇవానోవిచ్ కుర్చీ దిండు కదలకుండా అదిమి పట్టి అతివినయంగా కూర్చున్నాడు గాని స్ప్రింగులు మళ్ళీ కొంచెం గందరగోళం చేశాయి

"చివరిరోజుల్లో ఆయన ఆ జబ్బుతో తీసుకుంటూ చాలా బాధపడ్డారు"

"నిజంగా!" అన్నాడు ఇవానోవిచ్.

"అయ్యో! ఇంకా అంతా? ! గంటలతరబడి చాలా బీభత్సంగా గావుకేకలు పెట్టేవారు! నేనా కేకలు కూడా వినలేకపోయేదాన్ని అదంతా తలుచుకుంటే ఆ బాధలన్నీ ఎలాగ భరించానా! అని పిస్తుంది ఆయన అరుపులు వీధిలోకి కూడా వినబడేవి అబ్బా! ఎంత యాతన అనుభవించాను!"

"అయితే, అలాగ అరుస్తున్నంతసేపు అతనికి ఒంటిమీద స్మారకం ఉందాకి అని నా అనుమానం"

"ఉంది! చివరి క్షణందాకా స్మారకం తప్పిపోలేదు" అని ఆమె మెల్లిగా సమాధానం మొదలుపెట్టింది "ఒక పావుగంటకి ప్రాణంపోతుందనగా ఆయన మా అందరిదగ్గిర సెలవు తీసుకున్నారు చివరికి చిన్న పిల్లవాణ్ణి దూరంగా తీసుకుపొమ్మని కూడా చెప్పారు"

ఇవానోవిచ్ చిన్నప్పటినించీ ఇలియిచ్‌తో కలిసి మెలిసి తిరిగినవాడే అందుచేత చిన్నతనంలో ఆడుకుంటూన్న ఆ ఇలియిచ్ మూర్తి మొట్టమొదటగా అతని కళ్ళకు కనబడింది ఆ తరవాత ఇలియిచ్ బళ్ళో చదువుకుంటున్నట్టూ, పెద్దవాడై ఉద్యోగం చేస్తూన్నట్టు కనిపించాడు ఫెడరోవ్నా, తను కలిసి తనదుఃఖం ఎంత తెచ్చిపెట్టుకున్నా, ఇలియిచ్ బాధ మాట వినేసరికి ఇవానోవిచ్‌కి గుండె ఆగిపోయినంత భయం వేసింది మళ్ళీ అతనికి ఆ ఇలియిచ్ కళ్ళు, ఆ కనుబొమ్మలు, ఆ పెదవులమీదికి దిగజారిన ముక్కు జ్ఞాపకం వచ్చి నఖశిఖపర్యంతం ముచ్చెమటలు పోశాయి

"మూడురోజులపాటు యమయాతన అనుభవించి చచ్చిపోయాడు! ఏం? అల్లాంటిది ఎప్పుడో అప్పుడు నాకు రావచ్చును" అని అనుకుని ఇవానోవిచ్ లోలోపల గజగజ వణికిపోయాడు అయితే మళ్ళీ అందరికీ సామాన్యంగా కలిగేట్టే ఆ ఆలోచన హఠాత్తుగా తన కెల్లాగ తట్టిందో అతనికే తెలియదు మళ్ళీ అది వచ్చిపోయింది ఇలియిచ్చే గాని తానుమాత్రం కాదనీ, అల్లాంటి దురవస్థ ఎన్నడూ తనకు పట్టడానికి వీల్లేదనీ అనుకున్నాడు అసలైన అల్లాంటి విషాదచ్ఛాయలు లోలోపల రానివ్వకుండా తరిమివెయ్యాలనీ, దానికి ష్వార్జే దాఖలా అని స్థిరపరుచుకున్నాడు ఈ ఆలోచనలన్నీ లోలోపల తిరిగిన తరవాత ఇవానోవిచ్‌కి మళ్ళీ కొంచెం ఊరట వచ్చింది అటు పిమ్మట ఇలియిచ్ చచ్చిపోవడం అతిసహజంగా జరిగిపోవలసిన వ్యవహారమనీ, తనకుమాత్రం అటువంటి దుర్గతి పట్టవలసిన అవకాశం ఏమాత్రమూ కనబడదనీ నిశ్చయించుకుని, ఇలియిచ్ మృతికి సంబంధించిన వివరాలన్నీ ఇంకా గుచ్చిగుచ్చి అడిగి తెలుసుకున్నాడు

ఇలియిచ్ అధికంగా దుర్భరయాతనలన్నీ అనుభవించిన వివరాలన్నీ చెప్పినతరవాత, ఫెడరోవ్నా మళ్లీ యథాప్రకారంగా తన స్వంతవ్యవహారం ప్రస్తావన తెచ్చేటట్లు కనబడింది అసలు ఆ ఇలియిచ్ బాధలన్నీ ఫెడరోవ్నా ఎలాగ భరించిందో తెలుసుకోడానికే ఇవానోవిచ్ ఈ వివరాలన్నీ తెలుసుకున్నాడు

ఫెడరోవ్నా మళ్ళీ "ఇవానోవిచ్! నేను ఎన్నెన్ని అవస్థలు పడ్డాను అంతటి యమయాతన ఎన్నడూ ఎరగను" అని చెప్పి, తిరిగీ ఏడవడం ప్రారంభించింది ఇవానోవిచ్ ఒక నిట్టూర్పు విడిచిపెట్టి, ఆమె ముఖం తుడుచుకునేదాకా ఆగి, ఆ పని జరిగిన తరవాత "[illegible]! ఏం చేస్తాం" అన్నాడు మళ్ళీ ఫెడరోవ్నా మాట్లాడటం మొదలుపెట్టి అసలు తను ప్రస్తావించదలుచుకున్న అతిముఖ్యమైన వ్యవహారంలోకి దిగింది. తన భర్త చనిపోవడం వల్ల ప్రభుత్వందగ్గిరనించి గ్రాంటు సంపాదించడం ఎల్లాగా అన్నదే ఆమె ప్రస్తావించదలుచుకున్న అతిముఖ్య వ్యవహారం. ఆమె తనకు రాబోయే

పింఛను సంగతి అడగలేకున్నట్లు కనబడింది. కాని ఆ విషయాలన్నీ తనకంటె పదిరెట్లు బాగా తెలుసునని ఇవానోవిచ్ గ్రహించుకున్నాడు. తన భర్త మరణానంతరం తనకు ముట్టవలసిన పింఛను విషయం అంతా ఆమె కింతకు పూర్వమే గళగ్రాహిగా ఉన్నది గాని 'ప్రభుత్వం దగ్గరనించి ఏమైనా ఇంకా ఎక్కువగా పిండడానికి వీలుంటుందా?' అనే ఆమె అతన్ని ఈ విషయం కదిలించింది. ఇవానోవిచ్ ఎక్కువగా డబ్బు రాబట్టే ఉపాయాలు కొన్ని చెప్పాడు గాని మళ్ళీ కొంతసేపు పర్యాయించి, కేవలం మర్యాద కోసం ప్రభుత్వవర్గాల లోభిత్వం బాగా దుయ్యబట్టి, ఇక అంతకంటె రాబట్టడం కష్టమని చెప్పేశాడు. అటుపిమ్మట ఆమె ఒక నిట్టూర్పు విడిచిపెట్టి అతన్ని వంటనే సాగనంపడానికి తగిన ఉపాయాలు వెదకడం మొదలుపెట్టింది. ఇవానోవిచ్ వెంటనే ఈ సంగతి గ్రహించి సిగరెట్ ముట్టించి, మళ్ళీ సాదరంగా కరచాలనం చేసి, మెల్లిగా పక్క గదిలోకి తప్పుకున్నాడు.

ఆ భవనం భోజనాలగది గోడమీద ఒక గడియారం కనబడుతుంది. ఆ గడియారం అంటే ఇలియిచ్ కెంతో ఇష్టం. అతనది ఒక ప్రాచీనవస్తువుల దుకాణంలో కొని ఆ గోడకు తగిలించాడు. ఇవానోవిచ్ కక్కడ ఒక మతగురువు, కొంతమంది పరిచితులు కనిపించారు. వారందరు ప్రార్థనకోసం అక్కడికి చేరుకున్నారు. అతనికి వారిలో ఇలియిచ్ కుమార్తె కూడా కనబడింది. ఆమె చక్కని చుక్క. సన్నగా సరాటుగా ఉన్న ఆమెశరీరం నల్లని దుస్తులవల్ల మరింత నాజూకుగా మారింది. ఆమె శోకా దిగులుగా ఉంది. ఎవరిమీదనో కోపగిస్తున్నట్లు, ఏదో ఒక పని చెయ్యాలని నిశ్చయించినట్లు కనబడింది. ఇవానోవిచ్‌ని చూడగానే అతనే తన తండ్రి మృత్యువుకు కారణం అన్నట్లాకె విసుగా అతని వైపు తిరిగి నమస్కరించింది.

ఆమె వెనకాల ఇంచుమించుగా ఇల్లాంటిధోరణిలోనే, ఉన్నమరి ఒక యువకుడు కనిపించాడు. అతను బాగా ధనవంతుడు. ప్రస్తుతం మేజిస్ట్రేట్ ఉద్యోగం ______ ఇవానోవిచ్‌కి అతను పరిచితుడే. ఇలియిచ్ కుమార్తెకు, అతనికి వివాహం స్థిరపడింది. ఇవానోవిచ్ విచారంగా వారిద్దరికి నమస్కరించి, ఇలియిచ్ శరీరం ఉంచిన గదిలోకి వెళ్లబోతూంటే మళ్ళీ ఇంకొక పిల్లవాడు కనిపించాడు. అతను ఇలియిచ్ కుమారుడు. స్కూల్లో చదువుకుంటున్నాడు. ఆ కుర్రవాడు ముమ్మూర్తులా ఇలియిచ్‌ని పోలిఉన్నాడు. అతనికేసి చూస్తూంటే మళ్లీ ఇలియిచ్ చిన్నపిల్లవాడై తిరుగుతున్నాడా అనిపించింది. తన చిన్నతనంలో ఇలియిచ్ అచ్చం అలాగే ఉండేవాడని ఇవానోవిచ్ అనుకున్నాడు. పది పద్నాలుగు ఏళ్లు వచ్చేసరికే పిల్లల కళ్లలో ఒక విధమైన అపవిత్రత కనిపిస్తుంది. కన్నీళ్లు చారికలుకట్టిన ఇలియిచ్ కుమారుని కళ్లలో కూడా అలాంటి కళలే కనిపించింది. ఇవానోవిచ్‌ని చూడగానే ఆకుర్రవాడు మూతి బిగించుకొని మొహం తిప్పివేసుకున్నాడు.

ఇవానోవిచ్ అతన్ని పలకరించినట్లుగా తలపంకించి మృతశరీరం ఉంచిన గదిలోకి వెళ్ళిపోయాడు. అతను వెళ్ళి వెళ్లడంతోనే ప్రార్థన ప్రారంభంఅయింది. ఆ గదిలో కొన్ని కొవ్వొత్తిదీపాలు వెలుగుతున్నాయి. సాంబ్రాణిపొగ గది నాలుగుమూలలా వ్యాపిస్తున్నది. ప్రార్థనల మధ్యన మూలుగులు, బుడిబుడిదీర్ఘాలు, ఏడుపులు, వినిపిస్తున్నాయి. దిగులుగా తన పాదాలకేసి చూస్తూ ఇవానోవిచ్ అలాగే నిలబడిపోయాడు. అంతేగాని మళ్ళీ ఇలియిచ్ శరీరంవైపు చూడలేదు, తరవాత చీకు, చింతా మనస్సులో ప్రవేశించకుండా నిబ్బరంగా ఉండి, అందరికంటె ముందుగానే ఆ గదిలోనించి ఇవతలికి వచ్చేశాడు. ఆ పక్కగదిలో ఎవ్వరు లేరు. కాని జెరాసిమ్ ఆ ఇలియిచ్ శరీరం ఉంచిన గదిలోనుంచి వంటనే ఇవతలికి వచ్చి, తన మోటు చేతులతో అక్కడ తగిలించిన ఉన్నికోటులన్నీ తడిమిచూసి, అందులో ఇవానోవిచ్ కోటు పట్టుకుని, అతనా కోటు తొడుక్కుంటూంటే వెనక నిలబడి సాయంచేశాడు.

ఏదో ఒక మాట అనాలిగదా అని ఇవానోవిచ్ అతనితో ఇలాగ అన్నాడు "నేస్తం! చూశావా! పాపం! ఎంత అపత్తు వచ్చిందో!"

జెరాసిమ్ "అది అంతా భగమంతుడి దయ బాబూ! ఈయాలో రేపో మనమంతా అక్కడి కెళ్ళాలి గందా బాబూ!" అన్నాడు. జెరాసిమ్ ఆ మాట లంటూంటే అతని తెల్లని పళ్ళవరస బైట పడింది. అది ఆరోగ్యంగా జీవించే రైతు పళ్ళవరస. ఈ మాట లన్న తరవాత జెరాసిమ్ ఊపిరాడని పనితో కొట్టుకుంటూన్న వాడిలాగ ఎదురుగా నిలబడిన స్లెడ్జి బండి తలుపులు తెరిచి, ఇవానోవిచ్‌ని అందులో ప్రవేశపెట్టి, ఏదో ఇంకొక తొందరపనికోసం వెళ్లేవాడిలాగ గుమ్మందాటి లోపలికి ఒక్క గంతువేశాడు.

ఆ సాంబ్రాణిపొగ, ఆ శవం, ఆ వాసన, మొదలైన వాటినించి తప్పించుకుని ఇవతలపడ్డ తర

వాళ వీధిగాలి సోకగానే ఇవానోవిచ్‌కి పంచ ప్రాణాలు లేచివచ్చాయి

బండివాడు "ఎక్కడికి తోలమన్నారు బాబూ!" అని అడిగాడు

ఇవానోవిచ్ "ఇప్పుడైతే సరే! మించిపోయిందేమీ లేదులే! ఫెడర్ వాసిలోవిచ్ ఇంటికి పోనివ్వు" అన్నాడు

బండి అక్కడికి వెళ్లి ఆగింది ఇవానోవిచ్ లోపల ప్రవేశించేసరికి బ్రిడ్జిఆట ఒక ఘట్టం అయింది వెంటనే ఇవానోవిచ్ ఒక ఆసామిని జబ్బ పట్టుకుని లేవదీసి ఆ ఆటలో పడ్డాడు

2

ఇవాన్ఇలియిచ్ బ్రతుకంతా చాలా సంసారపక్షంగాను, సరళంగాను గడిచిపోయింది కనకనే అది అత్యంత భయంకరమైన జీవితం

అతడు కోర్టులో జడ్జీగా పనిచేసేవాడు, 45వ ఏట చనిపోయాడు అతని తండ్రి ఒక పెద్దఉద్యోగంలో ఉండేవాడు పీటర్స్‌బర్గ్‌లో అనేకమైన ప్రభుత్వశాఖల్లో చాలాకాలం పనిచేసిన తరవాత అతనికొక పెద్ద హోదావచ్చింది సామాన్యంగా చాలాకాలం ఉద్యోగాలుచేసి గొప్ప హోదాల్లోకి వచ్చిన మనుషుల్ని - ఇలాంటి పదవులు నిర్వహించడానికి వీ రెంత అసమర్థులయినా—చటుక్కున బర్తరఫ్ చెయ్యడం చాలా కష్టం అందుచేత ఇలాంటి జనాభాకోసం కొత్తగా కొన్ని ఉద్యోగాలు సృష్టిస్తారు. వీటికి అయిదారు వేలదాకా జీతాలుంటాయి ఈ ఉద్యోగాలు కేవలం ఆ సామాన్య ఉద్యోగాలే కావచ్చునుగాని, ఈ ఉద్యోగులు స్వీకరించే, జీతాలుమాత్రం చాలా గట్టివి ఇలాంటి జీతాలు జేబులో వేసుకుంటూ వీరంతా చిరకాలంపాటు జీవిస్తారు

ఇలాంటి పెద్దపెద్ద ఆసామీ ఉద్యోగాలెన్నో చేసిచేసి, చివరికి ప్రివీకౌన్సిలరైన ఇల్యా ఎపిమోవిచ్ గోల్విన్ జీవితగాథ అంతటిది!

అతనికి ముగ్గురు కుమారులు వీరిలో ఇవాన్ ఇలియిచ్ రెండవవాడు పెద్దవాడు ఇంకొక ప్రభుత్వశాఖలో కేవలం తండ్రి అడుగుజాడల్లోనే నడిచిపోతున్నాడు; అప్పుడే అతను కూడా తండ్రి మాస్తరుగానే పనిపాటాలేని పెద్దఉద్యోగం ఒకటి అందుకోబోతున్నాడు మూడోకుమారుడికి ఎక్కడికి వెళ్లినా పెద్దచిక్కే ప్రత్యక్షమయింది ఎన్నో పెద్ద ఉద్యోగాలు చేశాడుగాని చివరికి అన్నింటిలోను వట్టిచేతగానివాడ ననిపించుకున్నాడు; ప్రస్తుతం రైల్వేలోపని చేస్తున్నాడు అతని తండ్రి, సోదరులు వారి భార్యలు—అతన్ని చూస్తూనే దూరదూరంగా తప్పుకుపోవడమేకాక, ఏదో అత్యంతావసరంవస్తే తప్ప అతడు బతికిఉన్నాడన్నమాటే మరిచిపోయేవారు అతని సోదరి బారన్ గ్రెఫ్ అనే పీటర్స్‌బర్గ్ ఉద్యోగిని వివాహంచేసుకున్నది ఇతడు కూడా ఈమె తండ్రితో సమానమైన హోదాలో ఉన్న ఉద్యోగస్థుడే ఇక మన ఇవాన్‌ఇలియిచ్ఛే కుటుంబానికి పరువుప్రతిష్ఠలు తీసుకువస్తాడని అందరు అంటూండేవారు ఇతడు అన్నగారిలాగ అందరికీ దూరదూరంగాను ఉండలేదు, తమ్ముడిలాగ అయినవాళ్లతోను, కానివాళ్లతోను కలిసి తిరగనులేదు కాని ఇద్దరికీ మధ్యేమార్గంలో మసులుకుంటూ ఉండేవాడు తమ్ముడితో కలిసి న్యాయకళాశాలలో చదివాడు తమ్ముడు చదువు పూర్తిచెయ్యలేకపోయాడు 5వ సంవత్సరంలో కళాశాలాధికారులతన్ని బర్తరఫ్‌చేసి బయటికి పంపించి వేశారు ఇలియిచ్ బాగా చదివి, పరీక్షలన్నీ గడిచి గట్టెక్కాడు ఆ తరవాత అజన్మాంతము కనబడిన ఆ ధోరణి అంతా అతనికి ఆ చదువుకునే రోజుల్లోనే అలవాటయింది ఇలియిచ్ సమర్థుడు అందరితో కలిసిమెలిసి తిరుగుతూ మంచి ఉత్సాహంగా ఉండేవాడు తన ఉద్యోగవ్యవహారాలన్నీ బాగా నిక్కచ్చిగా నడిపిస్తూ ముక్కుకు సూటిగా వెళ్లిపోతూండేవాడు తన విధులన్నీ సక్రమంగా నిర్వహించేవాడు, అయితే పై అధికారులంతా ఇది న్యాయం అనుకుంటే ఇతను కూడా గిరిగీసినట్టుగా అల్లాగే నడిచిపోయేవాడు చిన్నతనంలో గాని, పెద్దతనంలో గాని అతనికి ఇచ్చకాలు మాట్లాడే అలవాటు ఉండేదికాదుగాని, దీపంచుట్టూ పురుగులు చేరినట్లు పెద్దపెద్ద ఉద్యోగస్థులంటే బాగా ఆప్యాయత కనబరుస్తూండేవాడు వారి జీవిత దృక్పథాలు, ఆచారవ్యవహారాలు మొదలైనవన్నీ బాగా ఆకళించుకుంటూ వారితో స్నేహంచేస్తూండేవాడు చిన్నతనంలోను ఆ తరవాత వయస్సులోను ఉండే ఆదర్శాలు, ఉత్సాహాలు మొదలైనవన్నీ ఆనవాలైనా లేకుండా హరించిపోయాయి క్రమంగా స్త్రీ వ్యసనానికి, డాబుదర్పాలకు దాసుడై పోయాడు బాగా పెద్దఉద్యోగస్థులతో కలిసి తిరిగేటప్పుడు ఏది పడితే అది చేయవచ్చుననే సువిశాల దృక్పథంతో మాట్లాడుతూండేవాడు. కాని సహజంగా తన హృదయానికి న్యాయమని స్ఫురించిన పరిమితుల్లోనే వ్యవహరిస్తూ, ఎప్పుడూ జాగ్రత్తగా మసులుకుంటూండేవాడు.

చదువుకొనే రోజుల్లో తాను చేసిన పనులు తలుచుకుంటే ఆ రోజుల్లో అతని కవ్వన్నీ చాలా తప్పుడు పనులని పశ్చాత్తాపం కలిగేది కాని, తర వాత పెద్దపదవుల్లో ఉండేవారు అల్లాంటి పనులు చెయ్యడము, అవి తప్పుడు పనులుకావని అందరు అనుకోవడము చూసిన తరవాత ఇలియిచ్ తానుచేసి నవి మంచివనుకోవడమే కాక, ఇంక ముతరాము వాటిని గురించి ఆలోచించడమే మానివేశాడు కొంతకాలాని కిక వాటి గోలే మరిచిపోయాడు

లా డిగ్రీ సంపాదించిన తరవాత సివిల్ సర్వీస్‌లో ఒక చిన్న ఉద్యోగానికి తగిన అర్హత సంపాదించుకున్నాడు ఆ సందర్భంలో తండ్రి అత నికి కావలసినంత డబ్బు కూడా పంపించాడు వెంటనే ఒక పెద్ద తరహా దర్జీ దగ్గరికి వెళ్లి కావలసి నన్ని దుస్తులు కుట్టించుకున్నాడు ఆ పైని తన ప్రొఫె సర్ దగ్గరికి,తన స్కూలుకు పోషకుడుగా ఉంటున్న జమీందారు దగ్గరికి వెళ్లి, ఎంతో మర్యాదగా సెలవు పుచ్చుకున్నాడు ఒక పెద్ద హోటలులోకి వెళ్లి ఆర్భాటంగా తన స్నేహితులందరికి విందుభోజనం ఏర్పాటుచేసి వారిదగ్గరకూడా సెలవు తీసుకున్నాడు. తన ప్రయాణానికి అవసరమైన సామానులన్నీ పెద్ద పెద్ద షాపుల్లో ఖరీదు చేసి, వాటితో ఇంకొక రాష్ట్రా నికి తరలి వెళ్ళిపోయాడు అక్కడ తన తండ్రికి ఉన్న పలుకుబడివల్ల అక్కడి గవర్నరుదగ్గర ఒక ప్రత్యేకో ద్యోగిగా కుదురుకున్నాడు

ఇలియిచ్ అక్కడ కూడా, స్కూల్లో కొత్త దుగానే మసులుకున్నాడు క్రమంగా సుఖంగా సాగిపోయే ఒక మంచి ఉద్యోగం సంపాదించి అందులో కుదురుకున్నాడు తన ఉద్యోగవిధులన్నీ సక్రమంగా నిర్వర్తించుకుంటూ, కొంతకాలానికి ఇంకొక పెద్ద పదవిలో ప్రవేశించాడు ఇల్లాగ పైపైకి వస్తూవున్నా, ఖులాసాగాను, సుఖంగాను కూడా కాలక్షేపం చేస్తూ మంచి హుందాగా ఉండేవాడు

అప్పుడప్పుడు పల్లెటూళ్లలోకూడా మకాములు చేస్తూ పై ఉద్యోగస్థులన్నా, కింది ఉద్యోగస్థు లన్నా ఎంతో మర్యాదతో వ్యవహరిస్తూ, ముఠ కక్షలకు సంబంధించిన తగాదాలన్నీ కూడా తప్పని నిబ్బరమైన నిజాయితీతో పరిష్కరిస్తూ, గొప్ప గౌరవం సంపాదించాడు ఆతరవాత తనవిషయాలన్నీ తలచుకొన్నప్పుడల్లా అతనులోలోపల మురిసిపోతూం డేవాడు.

కాగా వయస్సులో ఉండడంవల్ల సరదాగా తిరగాలని ఇష్టం ఉన్నా, ఉద్యోగ వ్యవహారాలలో మాత్రం కాగా ముభావం కనబరుస్తూ, ప్రతి చిన్న విషయము పరిశీలిస్తూ ఉండేవాడు. అప్పుడప్పుడు కఠి నంగా వ్యవహరిస్తూ ఉండేవాడు కాని నలుగురిలోకి వచ్చినప్పుడు మాత్రం చాలా సరదాగా కబుర్లు చెబుతూ, నలుగురితోను వేళాకోళాలాడుతూ, మర్యాదగా ఉండి, పెద్దమనిషిలా కాలంవెళ్ళ బుచ్చాడు గవర్నరు దంపతులిద్దరు అతన్ని తమ కుటుంబంలోని వ్యక్తిగా పరిగణిస్తూ, ఇలియిచ్ అంటే ఎంతో మర్యాదగాను, ఆప్యాయంగాను మాట్లాడు తూండేవారు

ఇలియిచ్ పల్లెపట్టుల్లో మకాం చేసి ఉన్న ప్పుడు ఒకావిడ ఇతని ఆర్భాటము అదీ చూసి, కొంతకాలం పాటు దోస్తీ కలిపింది ఆ తర వాత టోపీలుకుట్టే మరి ఒక స్త్రీ తటస్థపడింది ఆటుపిమ్మట మరి ఒక వ్యక్తితో మరి కొంతపరిచయం ముదిరింది క్రమక్రమంగా అతను మర్యాదస్థులు వెళ్ల కూడని సందుగొందుల్లోకి కూడా వెడుతూండేవాడు ఒకప్పుడు అధికారులదగ్గిర తలవంచుకోవలసిన పరిస్థితి కూడా వచ్చింది అయితే అదంతా కొంత గప్‌చిప్‌ గాను, దర్జాగాను సాగిపోవడంవల్ల అంతగా చెడ్డ పేరేమీ రాలేదు ఒక ఫ్రెంచి సామెత ధోరణిలో అదంతా 'పడుచుదనం' కింద జమ అయిపోయింది అతనిరంగేళీ వ్యవహారాలన్నీ పెద్దకుటుంబాలతోను, ఆకుటుంబాల అర్ధాంగీ కా రాలతోను, అతి మర్యా దగాను, దల్ల దల్లగాను సాగిపోయాయి

ఈవిధంగా అయిదేళ్లు గడిచినతరవాత ఇలియిచ్ ఉద్యోగంలో ఒక మార్పువచ్చింది. న్యాయ శాఖలో కొత్తమార్పులు కొన్ని చేశారు, అందుచేత కొత్త మనుషులు కావలసివచ్చారు. అలాగ కావలసి వచ్చిన వ్యక్తులలో ఇలియిచ్ ఒకడు ఇతనికి మేజిస్ట్రేటుపదవి ఇచ్చారు దీనివల్ల తన పాత వ్యవహారాలన్నిటికి నీళ్లువదులు కుని మళ్ళీ కొత్తదారి తొక్కవలసిన అవసరం ఏర్పడినా, ఉన్నచోటు వదిలి మరొకచోటికి బదిలీ కావలసివచ్చినా లెక్కపెట్టక ఇలియిచ్ ఈ ఉద్యో గానికి సిద్ధపడ్డాడు ఈ సంగతి తెలిసి స్నేహితు లంతా అతనికి వీడ్కోలిచ్చారు వారందరితోను కలిసి అతనొకఫోటో తీయించుకున్నాడు. ఆసంద ర్భంలో స్నేహితులంతా కలిసి అతనికొక వెండి సిగ రెట్ కేసు బహూకరించారు.

మేజిస్ట్రేటుగా ఉన్నప్పుడు కూడా ఇలియిచ్ పూర్వం మాదిరిగానే ఉంటూ అతిమర్యాదగా అందరి మన్ననలు అందుకుంటూ ఉద్యోగవ్యవహారాలలోను, స్వంతవ్యవహారాలలోను, ప్రత్యేకంగా తన కో

నిలబెట్టుకుంటూ జాగ్రత్తగా కాలక్షేపం చేసేవాడు. ఇలియిచ్‌కి వెనక ఉద్యోగంకన్న ఈ ఉద్యోగమే బాగా నచ్చింది. వెనకటి ఉద్యోగంలో పెద్ద పెద్ద దర్జీలు కుట్టిన విలువైన దుస్తులు వేసుకుని గవర్నరు దర్శనార్థం వేచి ఉన్న వందలకొలది అర్జీదారుల మధ్యనుంచి నడిచిపోతూండడం చాలా దర్జాగా ఉండేది. ఠీవిగా నడిచిపోతూ మధ్య మధ్య గవర్నరుతో కలిసి సిగరెట్లు, టీ సేవిస్తూ ఖులాసాగా కబుర్లు చెబుతూ అధికారం చెలాయించే అతన్ని చూసి అర్జీదారులందరూ అసూయపడుతూ ఉండేవారు. అయితే ఎవరో పోలీసు ఉద్యోగులకు, కులకత్తుల వివాదాలు తీర్పు మరికొంతమందికి మాత్రమే అతని అవసరం కావలసివచ్చేది. ఇలియిచ్ వారిని అందరినీ చాలా మర్యాదగానే ఆదరిస్తూ ఉండేవాడు. తలుచుకుంటే కాలికింద పెట్టి మట్టి పెట్టగల శక్తిసామర్థ్యాలున్నా 'మిమ్మల్ని అందరినీ ఎంతో మర్యాదగా గౌరవిస్తున్నాను సుమా!' అన్నట్టుగా అతను అర్జీదారు లందరితోను వ్యవహరిస్తూ ఉండేవాడు. అయితే ఎంత చూసినా అల్లాంటి మనుష్యులా రోజుల్లో చాలా తక్కువగానే ఉండేవారు. కాని మేజిస్ట్రేటు గిరీ వచ్చిన తరవాత కొమ్ములు తిరిగిన పెద్ద పెద్ద అధికారులంతా అతనికి గుప్పిట్లో ఉన్నట్టుండేది. ఒక కాగితంమీద నాలుగు గీతలు గీసేసరికి ఎంతెంతటి అధికారులైనా ముద్దాయిలో, సాక్షులో అయి, చేతులు కట్టుకుని అతని ఎదురుగా హాజరు కావలసిందే. ఆ హాజరై, అతను కూర్చోమనే దాకా అలా నిలబడి ఉండి, అత వడిగిన ప్రశ్నలకు సమాధానాలివ్వవలసిందే. అయితే ఇలియిచ్ మాత్రం తన అధికారం దుర్వినియోగపరచలేదు. పైపెచ్చు చాలా చల్లగానే కబుర్లు చెబుతూ ఉండేవాడు. అందుచేత అతని కచేరీ అంటే అందరు అనొకబింతగా చెప్పుకునేవారు. కేసులు విచారణ చేసే సందర్భాలలో కూడా అనవసరమయిన బాదరబందీ అంతా తీసివేసి, తన ఇష్టానిష్టాలు లోకపక్కకు పెట్టి, కేవలం లా ప్రకారం ముక్కుకు సూటిగా వెళ్లిపోతూ ఉండేవాడు. 1864 లో కొత్తగా నూతన న్యాయసూత్రాలమలులోకి వచ్చాయి. ఆ పనిఅంతా కొత్తగా ఉన్నా, ఇలియిచ్ అవన్నీ అమలులో పెట్టి నడిపించుకుపోయాడు.

ఇలా మేజిస్ట్రేటు గిరీ చెలాయిస్తుండగా అతన్ని ఇంకొక పట్టణానికి బదిలీ చేశారు. అక్కడ అతను కొత్తకొత్తవారితో పరిచయాలేర్పరుచుకుని, కొత్త బంధుత్వాలు కలుపుకున్నాడు. ఇప్పుడు ఒక రకం కొత్తతీరు అవలంబించి, పూర్వపు ధోరణిఅంతా చాలావరకు తగ్గించివేశాడు. ఆ ప్రాంతంలో అధికార వర్గానికి కొంతవరకు దూరదూరంగా ఉంటూ, వారందరిలోనూ ఒకరకమైన దర్జా కనబరుస్తూ ఉండేవాడు. పెద్దపెద్ద న్యాయవాదులతోను డబ్బున్న వారితోను కొత్తగా కలిసిమెలిసి తిరుగుతూ, అప్పుడప్పుడు ప్రభుత్వం వ్యవహారాలు సరియైన దారిలో నడవడం లేదని విమర్శించేవాడు. ప్రజలకు పౌరస్వాతంత్ర్యాలు, హక్కులు ఇంకా కొంచెం ఎక్కువ చెయ్యాలని అంటూండేవాడు. ఇది ఇల్లాగ సాగుతున్నా తన వేషభాషలేమీ చెక్కు చెదరనీయలేదు,' కొంచెం హుషారుకోసమని గడ్డం కూడా పొడుగ్గా పెరగనిచ్చాడు.

ఇలియిచ్ ఈ కొత్తపట్టణానికి వచ్చిన తరవాత కొంతకాలానికి సుఖంగా తన ఉద్యోగంలో కుదురుకున్నాడు. ఆ పట్టణంలో పెద్దపెద్ద ఉద్యోగస్థులందరికీ అక్కడి గవర్నరంటే అంతగా పడేది కాదు, అందుచేత వారందరు ఇతనంటే ఎంతో ఆప్యాయత కనబరచేవారు. ఆపైన జీతం కూడా పెద్దదయింది. ఈ రోజుల్లో ఇలియిచ్ ఒక కొత్తరకం బ్రిడ్జి ఆట ఆడుతూండేవాడు. దీనితో అతనికి మరీ సుఖంగా కాలక్షేపం అయిపోతూ ఉండేది. పైకి ఖులాసాగా ఆడుతున్నట్టున్నా, ప్రత్యేకశక్తి సామర్థ్యాలుండడంవల్ల తక్కువకాలంలో జాగ్రత్తగా లెక్కలుకట్టి సామాన్యంగా ఆ ఆటలన్నీ తనే గెలుచుకుపోతూ ఉండేవాడు.

ఈ పట్టణంలో రెండు సంవత్సరాలున్న తరవాత ఇవాన్ ఇలియిచ్‌కి ముమ్ముందు వివాహమాడబోయే యువతితో పరిచయం కలిగింది. ఆమె పూర్తిపేరు ప్రస్కోవ్యా ఫెడరోవ్నా మిఖేల్. అతనికి పరిచయం అయిన అమ్మాయి లందరిలోను ఆమె చాలా అందగత్తె. మంచి తెలివితేటలున్నాయి, చురుకైనపిల్ల. తీరికసమయాల్లో ఆమెతో కొత్తగా తిరుగుతూండేవాడు. ఇప్పుడతనికి ఇతరవ్యక్తులతో చాటాక వ్యావృత్తిగా తయారయింది. పూర్వం గవర్నరు దగ్గర ప్రత్యేకోద్యోగిగా పనిచేసేటప్పుడతనికి అప్పుడప్పుడు నృత్యం చేసే అలవాటుండేది. ఇప్పుడయితే ఏదో ప్రత్యేక సమయంలో తప్ప అది జరగడంలేదు. అధికారపద్ధతుల్లో సరికొత్త మార్పులు వచ్చినా, పెద్దపెద్ద అధికారాల్లో ఉన్నా, అవసరంవస్తే అందరికన్నా బాగా నృత్యం చెయ్యగలనని అనిపించుకోవడం కోసమే, అతడిప్పుడు నృత్యవినోదాల్లో పాల్గొనేవాడు. అందుచేతనే అప్పుడప్పుడు నృత్యాది వినోదాల చివరఘట్టాల్లో ప్రస్కోవ్యా ఫెడరోవ్నాతో కలిసి నృత్యం చేస్తూండేవాడు. ఈ సందర్భంలోనే ఫెడరోవ్నా కళ్లు అతనిమీద పడ్డాయి. ఆమె అతన్ని

ప్రేమించింది. మొదట్లో ఇవాన్ ఇలియిచ్ ఈ విష యంలో గట్టిగా ఏమి అనుకోలేదు గాని, ఫెడరోవ్నా ప్రేమించిన తరవాత తనలో తాను "ఏం ? ఎందుకు పెళ్ళిచేసుకోకూడదు ?" అనుకున్నాడు

ప్రెస్కొవ్యా ఫెడరోవ్నా పరువు మర్యాద లున్న కుటుంబంలోంచి వచ్చిన పిల్ల, అనాకారి కాదు, కొద్దో గొప్పో ఆస్తికూడా ఉంది ఇలియిచ్‌కి ఇంతకన్నా మంచి సంబంధం వస్తే రావచ్చునుగాని, ఈ సంబంధమైనా మంచిదే సరే, అతని జీతం ఉండనే ఉందిగదా! ఆమె ఆస్తి కూడా దీనితో సరి సమానమైనదే ఫెడరోవ్నా బంధువులంతా పెద్ద పెద్ద ఉద్యోగాల్లో ఉన్నారు అయినా ఆమె చక్కని ముక్కు మంచి ఒడ్డిక ఉన్న పిల్ల బంధువు లంతా తెలుసుకోవాలని గాని, లేక పరస్పరము ప్రేమించుకోవడం జరిగిందని గాని అతడీ వివాహం స్థిరపరచలేదు మొత్తంమీద ఈ రెండు విషయాలు ఈ వివాహం స్థిరపరచడానికి కారణాలే అన్నివిధాలా అతనికి సంబంధం నచ్చింది ఇంకా పెద్ద పెద్ద పదవుల్లో ఉన్న బంధువులంతా ఇది మంచి సంబంధమే అన్నారు.

కనకనే ఇవాన్ ఇలియిచ్ వెంటనే వివాహం చేసుకున్నాడు పెళ్ళిప్రయత్నాలు, కొత్తకాపురం రోజుల్లో ఉండే సరదాలు, కొత్త బట్టలు, సుఖ సుఖులు, సాగసామానులు, బహుమతులు మొదలైన వాటితో ఇలియిచ్ వైవాహిక జీవితం అంతా—ఫెడరోవ్నా గర్భవతి అయ్యే పర్యంతము—హాయిగా సాగిపోయింది తన సరదాలకు, మర్యాదలకు, కులాసా కాలక్షేపాలకు ఈ వివాహం అడ్డు తగులు తుందని అంతవరకు ఎప్పుడు అతడూహించనేలేదు తన పాతధోరణి అంతా సహజమేనని అనుకుంటూ ఉండేవాడు దీనికి సంఘం కూడా ఔనౌనని తల ఊపింది అందుచేత ఈ వివాహం మూలాన మరింత హాయిగా కాలక్షేపం చెయ్యవచ్చునని ఇలియిచ్ ఆశించాడు అయితే ఫెడరోవ్నా గర్భవతి అయిన కొద్ది నెలలకే కుటుంబంలో తగాదాలు, చిరాకులు, ఎడమొహం పెడమొహం పెట్టుకోవడాలు మొదల యిన వన్నీ ప్రారంభమైనాయి ఇక ఈ ఇబ్బందు లలోనించి ఇవతలపడే మార్గమే కనబడలేదు ఇది ఇల్లా పరిణమిస్తుందని అతడు కలలోనైనా ఊహించి ఉండలేదు

ఫెడరోవ్నా ఊరికే ఉత్తపుణ్యానికి కుటుంబ మర్యాద, సౌఖ్యము మంటగలిపి వేస్తున్నదని ఇలియిచ్ అనుకున్నాడు. ఆమె ఆ కారణంగా అసూయపడు తూండేది: పొద్దస్తమానము తనతోనే కయ్యమాడుతూ పోట్లాడాలని పట్టుపట్టేది. అయినదానికీ, కాని దానికీ చీటికీమాటికీ అతన్ని సాధిస్తూండేది—పరువు, మర్యాద లేకుండా ఏదో ఒక రభస తెచ్చిపెట్టి ఇల్లంతా నానాహంగామా చేస్తూండేది ఇలియిచ్ ఇంతకు పూర్వం ఖులాసాగా కాలక్షేపం చేస్తూ, పై పైమర్యాదల కేమీ లోటురాకుండా జాగ్రత్త పడేవాడు అందుచేత ఇప్పుడుకూడా అదేవిధంగా కాలం గడుపుకు పోవచ్చునని మొదట అనుకున్నాడు ఆమె చిరాకుగా మాట్లాడితే వినీవిననట్లు మాట్లాడ కూడదని, తనకు అలవాటయిన ధోరణిలో పడి పోతూండేవాడు ఒక్కొక్కప్పుడు పేకాటకోసమని తన స్నేహితుల్ని ఇంటికి పిలిచేవాడు లేకపోతే సాయంత్రం వేళ క్లబ్బులోనే స్నేహితులతో పేకా డుతూ కూర్చునేవాడు ఇల్లా ఉండగా ఫెడరోవ్నా ఒకనాడు ఇల్లెగిరిపోయేటట్లు కేకలు పెడుతూ, అనరానిమాటలని, తిట్టడం మొదలుపెట్టింది ఆతర వాత తన ఇష్టంవచ్చినట్లు నడవనప్పుడల్లా అల్లాగే హంగామా చేస్తూ, తిట్టుతిడుతూ, నానాశాపనార్థాలు పెడుతూండేది ఆమీద ఇలియిచ్ ఇంకా లొంగి వచ్చేదాకా—అంటే పొద్దస్తమానమూ ఇంట్లో కూర్చుని ప్రాణంవిసిగేదాకా తనతో కబుర్లుచెప్పక పోతే—ఆధోరణి మానేటట్టే కనబడలేదు దీనితో ఇలియిచ్ హడలెత్తిపోయాడు. పరిస్థితులీవిధంగా మారిపోయేసరికి—అసలు వివాహ బంధనంవల్ల—తన్ను ఫెడరోవ్నావంటి భార్యతో ఏర్పడిన బంధనంవల్ల—జీవితంలో సామాన్యంగా సౌఖ్యము, ఆనందము అనేవి అందుకోవడం క్లిష్టమైపోతుం దనీ, పైగా ఇల్లాంటి నిగళబంధనంవల్ల జీవితంలో మర్యాద, మనశ్శాంతీ పూర్తిగా మటుమాయమై పోతాయనీ, నిశ్చయించి అప్పటినించీ తనసౌఖ్యం విషయంలో బాగా జాగ్రత్తపడ్డాడు దీనికోసం ఇలియిచ్ కొన్ని కొన్ని కొత్తఉపాయాలు పన్ను తూండేవాడు ఫెడరోవ్నా అస్తమానము ఆఫీసుకు పట్టుకుని కూర్చుంటారని సాధిస్తూండేది. ఇలియిచ్ సర్వకాలాల్లోను, ఆ ఆఫీసులోనే ఉండి కాల క్షేపంచేస్తూ తన స్వాతంత్ర్యం నిలబెట్టుకునేవాడు.

ఇంతలో కొంతకాలానికి ఇలియిచ్‌కి సంతానం కలిగింది ఆపిల్లకు పాలుపొయ్యడానికని ఫెడరోవ్నా ప్రతిరోజు ఒక పెద్దగందరగోళం లేవదీస్తూండేది అసలైన తనకు పిల్లకు, ఉన్నవి లేనివి కొన్ని జబ్బులు ఏకరువుపెట్టి అతని ఆప్యాయత అర్థించుకోవాలని ప్రయత్నించేది అయితే ఇలియిచ్‌కి ఆ రోగాల గోలే తెలిసేదికాదు. ఆ గొడవలవల్ల అతనా యింటిలోనించి పారిపోయి ఎక్కడైనా తలదాచుకో వలసిన గత్యంతరం ఏర్పడ్డది. భార్య రుసరుస ఎక్కువైనకొద్దీ అతనా ఇంటియజమానిపం చూపటం

మానివేసి ఆ ఆఫీసుకే అంటిపెట్టుకుని ఉండిపోయే వాడు ఆవిధంగా ఆఫీసుపని అంటేనే అతనికి ప్రాణాలు లేచివచ్చేవి అందుచేత ఆపని అంటే చెవికోసుకుంటూ, అందులోనే గాలిమేడలు కట్టుకుంటూ ఉండేవాడు

కొద్దిరోజులు ఆవిధంగా గడిచిపోయేసరికి, వివాహజీవితంలో కొన్ని స్వల్పసౌఖ్యాలున్నా, ఈ విధంగా సంసారం ఈదడం చాలా ప్రయాసతో కూడుకున్న పని అనీ, నలుగురిలోను మర్యాదగా కాలక్షేపంచేస్తూ సంసారం సాగించాలంటే ఆఫీసు వ్యవహారాల్లోలాగే ఇంటి వ్యవహారాలలో కూడా ఒక ప్రత్యేక దృక్పథం అలవరచుకోవాలనీ అతనొక నిశ్చయానికి వచ్చేశాడు

ఆవిధమైన దృక్పథానికి అలవాటుపడ్డాక ఇప్పుడతని కింటిదగ్గర కావలసినవి కొన్ని సామాన్య సౌకర్యాలు మాత్రమే మధ్యాహ్నంవేళ సుఖంగా ఇంటిపట్టున భోజనము, ఇంటికివచ్చేసరికి ఏ సౌఖ్యానికీ లోటురాకుండా అనుకూలము కనిపెట్టుకుని ఉండే ఇల్లాలు—ఇవే అతనికి కావలసినవి ఆపైన నలుగురిలోను గౌరవమర్యాదలకు లోటులేకుండా జీవితం చల్లగా సాగిపోతూండాలికదా! ఇలియిచ్ కి ఈ సంసారసౌఖ్యాలన్నీ అమరుతూనే ఉన్నాయి అతనింక మిగిలిన అన్ని విషయాలలోను మర్యాదా లోపంలేకుండా ఖులాసాగా కాలక్షేపంచేస్తూ, నవ్వుతూ పేలుతూ ఉండేవాడు దీనికి ఇంటిలో కూడా తగినంత ఆసరా ఉంటే సరేసరి లేక రుస రుసలు, సాధింపులు ప్రారంభంఅయినట్టు కనబడితే ఆఫీసుపని అనే ఒక ప్రత్యేక ప్రపంచంలో ప్రవేశించి, తలుపులు బిగించుకొని కూర్చుని సుఖంగా కాలం గడిపేవాడు

ఇవాన్ఇలియిచ్ ఆ ప్రాంతంలో అంతటా చాలా మంచివాడనే పేరు సంపాదించాడు ఇల్లాగ మూడేళ్లు గడిచిన తరవాత ఇలియిచ్ అసిస్టెంటు పబ్లిక్ ప్రాసిక్యూటర్ అయ్యాడు దీనితో ఆఫీసులో పని ఎక్కువయింది; హోదా కూడా బాగా పెరిగింది ఇప్పుడు ఎలాంటి అధికారులనైనా తన ఎదుట నిలబెట్టేటట్లు చెయ్యగల అధికారం అతనికి హస్తగతం అయింది ఇలియిచ్ ఇప్పుడే విషయాన్ని గురించి మాట్లాడినా వెంటనే అది పెద్ద పెద్ద అక్షరాలతో పేపర్లలో అచ్చుపడుతూంది అతని పేరు ప్రఖ్యాతులు బాగా వ్యాపించాయి. ఇలా జరుగుతున్నకొద్దీ అతని కా ఆఫీసువ్యవహారాలమీద మరింత బాగా మోజు పెరిగేది.

ఈలోగా ఇంకా కొంతమంది పిల్లలు బయలు దేరారు దీనితోబాటు భార్య రుసరుసలు, సాధింపులు కూడా శ్రుతిమించిపోయాయి. ఇంటి వ్యవహారాల విషయంలో అతడవలంబించిన వైఖరివల్ల ఆమె సాధింపులు అన్నీ అతని చెవిని పడడమే మానివేశాయి

ఇలాగ ఏడేళ్ళు పబ్లిక్ ప్రాసిక్యూటరుగాను చేసిన తరవాత అతన్ని ఇంకొకచోటికి బదిలీచేశారు కుటుంబం అంతా కొత్తచోటికి వెళ్లారుగాని ఆ రోజుల్లో ఇలియిచ్ కి బాగా డబ్బునిక్కచ్చి పట్టుకుంది అదీగాక ఫెడరోవ్నాకి కొత్తచోటికి బదిలీ కావడం సుతరామూ ఇష్టంలేదు జీతం పెరిగినా సంసారం ఖర్చులు కూడా అంతకంటె పదిరెట్లు పెరిగిపోయాయి ఇవి ఇల్లాగ ఉండగా ఇక్కడికి వచ్చిన తరవాత ఇంకొక ఇద్దరు పిల్లలుకూడా పోయారు. దానాదీనా ఇలియిచ్ కి సంసారం మరీ దుర్భరం అయిపోయింది

ఇక్కడ కొత్తఇంటికి మారినతరువాత ఫెడరోవ్నా ప్రతి చిన్న ఇబ్బందికి ఇలియిచ్చే కారణమని అతన్ని దులిపివేస్తూండేది భార్యాభర్తలు ఏదైనా సంభాషణ ప్రారంభించేసరికి క్రమంగా అది పిల్లలచదువులోకి దిగుతూండేది ఆ ప్రస్తావనలో వారి పూర్వపు తగాదాల విషయాలుకూడా దొర్లుతూండేవి ఇంక ఆ తగాదాలమాట ఎత్తితే ఎక్కడో అక్కడ హఠాత్తుగా ఆ ఇద్దరిమధ్యా అంటుకోవడం తప్పదన్నమాటే! ఇక పడకగదిలో ప్రవేశించిన తరవాతమాత్రం ఇద్దరూ ఆప్యాయంగా మాట్లాడుకొనే వారుగాని, ఆ సమయాన్నైనా ఆట్టే కాలం ఉండేది కాదు అడపా తడపా ఒక ద్వీపంమీద ఉన్నట్టు ప్రశాంతంగా ఉండి, మళ్లీ మరుక్షణంలోనే వారిద్దరు ఆ భయంకర జీవితసాగరయాత్ర సాగిస్తూ విద్వేషపు ఎడ మొహము పెడమొహము పెట్టుకుంటూ ఉండేవారు

ఇల్లాగ ఉండడం తప్పు అని తోస్తే ఇలియిచ్ బాగా బాధపడి ఉండేవాడే కాని అతడిది సహజమే అనుకున్నాడు మరికొంతకాలానికి సంసారం ఇల్లాగే నడిపించాలని కూడా నిశ్చయించుకున్నాడు క్రమంగా తానూ సంసారపు గొడవలకు దూరంగా ఉండాలనీ, పైపై మర్యాదలకు భంగం రాకుండా ఉంటే చాలుననీ సరిపెట్టుకున్నాడు అందుచేత ఇలియిచ్ తన కాలం అంతా చాలావరకు ఆఫీసులోనే గడిపివేస్తూండేవాడు. ఇక ఇంటికి రావడం తప్పనిసరి అయినప్పుడు ఎవరినైనా వెంటపెట్టుకొని వచ్చి, వాళ్ళు ఇంటిలో ఉండడంవల్ల తన పరువు మర్యాదలకు భంగం రాకుండా కాపాడుకునేవాడు. ఏదైనా ఎంతసేపూ అతని దృష్టి ఆ ఆఫీసు వ్యవహారాల

హాయిగా ఉండేది. చివరికి అతనికి అటువంటి లోకమయిపోయింది రాత్రింబగళ్లూ అదేపనిలో మునుగుతూ తేలుతూ ఉండడమే అతనికి సుఖం అనిపించింది ఇప్పుడతనికి కొంచెం గొప్ప అధికారినన్న భావం బాగా పాతుకుపోయింది ఎలాంటి వ్యక్తినైనా ఇలియిచ్ ఇప్పుడు ఒక్క క్షణంలో అథఃపాతాళానికి తొక్కి వెయ్యగలడు కోర్టులో ప్రవేశించేటప్పుడు అతనికిచ్చే హోరా హుషారులు, ప్రత్యేక మర్యాదలు, తనకంటె తక్కువతరహా ఉద్యోగస్థులతో మాట్లాడేటప్పుడు వారు చూపించేవినయ విధేయతలు, పెద్ద అధికారులు, చిన్న అధికారులు కూడా చెప్పినదానికల్లా తల యూపుతూండడము, కేసులు పరిష్కరించడంలో కనపరిచే శక్తి సామర్థ్యాలు, తోటివారితో ఖానాపానీలు, విందులు, పేకాటలు మొదలైన సమస్త విషయాలతోను అతనికి జీవితం అంతా హాయిగా గడిచిపోతున్నట్లనిపించేది మొత్తంమీద ఇలియిచ్ కోరుకున్నట్లుగా జీవితం అంతా అలాగే సరదాగాను, మర్యాదగాను గడిచిపోతూండేది

ఈ మోస్తరుగా ఇలియిచ్ జీవితం ఏడు సంవత్సరాలకాలం సాగిపోయింది అతని పెద్దకుమార్తెకప్పుడే 16వ ఏడు వచ్చింది ఈలోపుగా ఇంకొక కుర్రవాడు జారిపోయాడు ఇక మిగిలిన వాడొక్కడే ఇతని విషయంలో భార్యాభర్తలిద్దరి మాట కలవలేదు ఇలియిచ్ ఈ కుర్రవాణ్ణి లాస్కూల్లో చేర్చాలని అనుకున్నాడు కాని, ఫెదరోవ్నా కేవలం అతని మాట కాదనడానికని వాణ్ణి హైస్కూల్లో చేర్పించింది. ఆడపిల్లకి ఇంటిదగ్గరే చదువు చెప్పించారు ఆ పిల్ల చదువు బాగానే సాగింది మొత్తం మీద ఆ పిల్లవాడి చదువుకూడా బాగానే సాగిందని చెప్పవచ్చును

3

వివాహానంతరం 17 ఏళ్ళవరకు ఇవాన్ ఇలియిచ్ జీవితం అంతా ఈవిధంగా గడిచిపోయింది అతనిప్పుడే చాలాకాలంనించి పబ్లిక్ ప్రాసిక్యూటరుగా పనిచేస్తున్నాడు అధికార్లతన్ని అనేకసార్లు బదిలీ చేస్తామన్నారుగాని ఉన్నదానికంటె మరొక మంచిఉద్యోగం రాగలదనే ఆశతో ఇలియిచ్ దానికి ఇష్టపడలేదు ఇంతలో ఒక కష్టంవచ్చి, హాయిగా గడిచిపోయే అతని జీవితంఅంతా తారుమారు చేసివేసింది విశ్వవిద్యాలయం ఉన్న ఒక పట్టణంలో ప్రధానన్యాయాధికారి ఉద్యోగం తనకిస్తారని ఇలియిచ్ చాలాచాలా ఉర్రూతలూగాడుగాని, చివరికి హాప్ అనే వ్యక్తి ముందుకు తోసుకువచ్చి, ఆ ఉద్యోగంకాస్తా తన్నుకు [illegible] పోయాడు దీనితో ఇలియిచ్ బాగా చిరాకుపడి, హాప్‌నీ, తన పైఅధికారుల్నీ నానామాటలుఅని, వారితో దెబ్బలాట పెట్టుకున్నాడు దానితో ఆ అధికారులితన్ని ఒక మూలకు నెట్టివేశారు. ఇల్లాంటిదే ఇంకొక ఖాళీ వచ్చిందిగాని ఆ అధికారులదికూడా ఇంకొకరికి ఇచ్చివేశారు

ఇది 1880 లో జరిగింది. ఇలియిచ్ జీవితంలో ఇలాంటి చెడుసంవత్సరం ఎన్నడూ రాలేదు తనకిచ్చేజీతం చాలలేదన్న విషయం ఆ ఏడాదే అతనికి మాటి మాటికి స్ఫురిస్తూనే ఉండేది అలాగే అధికారులు తనమాటే మరిచిపోయారన్నది కూడా స్పష్టపడిపోయింది ఇంతే గాదు; తనజీవితం అంతటిలోను ఇంతటి ఘోరమైన అన్యాయం జరగలేదని అతను బాధపడుతూంటే, మిగిలినవారందరు అది సర్వసామాన్యంగా జరిగేవిషయమేనని ఆ గోడే పట్టించుకోవడం మానివేశారు ఆఖరికి తండ్రికూడా అతనికి సహాయం చెయ్యాలనే తలపెట్టలేదు ఇవాన్ ఇలియిచ్ ఇక తన మాటంటే ఎవ్వరు చెవిని పెట్టడమే మానుకున్నారని అనుకున్నాడు ఇది ఇలాగ ఉండగా నెలకు మూడువేల అయిదు వందలిస్తూంటే చాలదా ? అనీ, నిజంగా ఇలియిచ్ అదృష్టవంతుడేననీ అందరు అంటూండేవారు తనకు ఘోరమైన అన్యాయం జరిగిందని ఇలియిచ్ ఎప్పుడు లోలోపల కుములుతూండేవాడు; అదైన ప్రతి రోజు భార్య సాధించిపోస్తూనే ఉంది, దానిమీద ఇలియిచ్ కూడా తలకు మించిన అప్పులుచేస్తూ దుబారాగా ఖర్చుచేస్తూండేవాడు, వీటి అన్నిటివల్ల అనుభవించేయాతన ఇలియిచ్ కి తప్ప ఇంకెవరికి తెలుస్తుంది?

ఎలాగైనా కొంత డబ్బు ఆదా చెయ్యాలనే ఉద్దేశంతో ఇలియిచ్ ఆ సంవత్సరం సెలవులో సెలవుపెట్టి, భార్యతోసహా బావమరది ఇంటికి వెళ్లాడు. అక్కడికి వెళ్ళిన తరవాత జీవితంలో మొట్టమొదటగా అతనికి నిస్పృహ, విసుగుదల అంటే ఏమిటో తెలిశాయి ఇంతేగాదు; ఇంకొన్ని రోజులయేసరికి అతనికి దిగులు, బెంగ కూడా పట్టుకున్నాయి ఆ తరవాత ఇంక ఈవిధంగా జీవితం సాగించడం సాధ్యపడదనీ, దీనివిషయంలో గట్టిగా పనిచెయ్యాలనీ అతను నిశ్చయించుకున్నాడు.

ఇలియిచ్ ఒకనాడు రాత్రిఅంతా మేలుకుని వరండాలో అటూఇటూ పచారుచేస్తూ, ఒకసారి పీటర్స్‌బర్గ్ వెళ్ళి తాను చేసినపని గుర్తించలేని పై ఉద్యోగస్థులందరికీ శాస్తిచెయ్యాలనీ, ఎలాగైనా మరి ఒక ప్రభుత్వశాఖలోకి బదిలీ చెయించుకోవాలని స్థిరపరుచుకున్నాడు.

ఇలియిచ్ ఆ మర్నాడు పొద్దున్నే లేచి బాధపడింది, భార్య వద్దని ఎంత పోరినా వినిపించుకోకుండా, ఎల్లాగో అల్లాగ ఏదో ఒక ప్రభుత్వశాఖలో నెలకు అయిదువేలు వచ్చే ఉద్యోగం సంపాదించే ప్రయత్నంమీద పీటర్స్‌బర్గ్‌కు ప్రయాణమైనాడు అతని కిప్పుడు ఉద్యోగం ఎటువంటిదీ? అన్న ప్రశ్నేయం ఏమీ లేదు అది ఏ ప్రభుత్వశాఖ అయినా సరే రైల్వేలోగాని, బాంకులోగాని, చివరికి హార్బరులోగాని, ఎక్కడయినాసరే అతనికి కావలసిందల్లా అయిదువేల ఉద్యోగమే. తన శాఖలో పైఅధికారులు తాను చేసినపని గుర్తించలేకపోయారు కనక ఆ ఉద్యోగం మాత్రం మరొక మంత్రివర్గంలో దొరికితే చాలు! అతనికి కావలసినది అంతా అంతే

తలవని తలంపుగా ఈ ప్రయత్నంలో అతను పట్టిందల్లా బంగారం అయింది

కుర్స్క్ స్టేషన్‌లో ఇలియిచ్ స్నేహితుడొకడు తటస్థపడ్డాడు. ఇతను ఇలియిచ్ కూర్చున్న ఫస్టు క్లాసులోకి వచ్చి కూర్చున్నాడు అతనిపేరు ఇలియిన్ ఇద్దరు సంభాషణ ప్రారంభించిన తరువాత ఇలియిన్ "ఇప్పుడిప్పుడే మంత్రివర్గంలో మార్పులను గురించి కుర్స్క్ గవర్నరు కొక టెలిగ్రాం వచ్చిం"దని చెప్పాడు ఈ టెలిగ్రాంవల్ల ఇవానోవిచ్చిని తీసివేసి అతని స్థానంలో సెమినోవిచ్‌ని వేస్తారని తెలిసింది

దీనివల్ల రష్యా అదృష్టం ఏదారిపట్టినా, ఇలియిచ్‌కి మాత్రం బాగా లాభించింది దీనితో పీటర్ పెత్రోవిచ్చి, జఖార్ ఇవానోవిచ్చి బాగా పెద్ద పదవుల్లోకి వెళ్లారు. వీ రిద్దరిలోను జఖార్ ఇవానోవిచ్ ఇలియిచ్‌కి చాలా దగ్గిర స్నేహితుడు, ఇంతకు పూర్వం ఇద్దరు ఒకే కోర్టులో కలిసి పనిచేశారు

మాస్కో వెళ్ళినతరవాత పై విషయాలన్నీ నిజమేనని ఋజువయింది పీటర్స్‌బర్గ్ వెళ్ళగానే ఇలియిచ్ జఖార్ ఇవానోవిచ్‌ని కలుసుకున్నాడు అతడు ఇలియిచ్ పనిచేస్తూన్న న్యాయశాఖలోనే అల్లాంటి ఉద్యోగం ఇస్తానని గట్టిగా హామీ ఇచ్చాడు

ఒకవారం గడిచిన తరువాత ఇలియిచ్ భార్యకొక టెలిగ్రాం ఇస్తూ దానిలో 'జఖార్‌కి పెద్ద ఉద్యోగం అయింది ఒకవారం రోజుల్లో నాకు ఆర్డరు వస్తుంది ' అని వ్రాశాడు

ఈవిధంగా తలవని తలంపుగా మంత్రివర్గంలో మార్పులు రావడంవల్ల ఇలియిచ్‌కి తాను పనిచేసే న్యాయశాఖలోనే ఒక పెద్ద ఉద్యోగం అయింది. ఈ ఉద్యోగంలో అయిదు వేలజీతమే కాక, బదిలీ ఖర్చులకింద ఇంకొక మూడువేలుకూడా వచ్చాయి; ఇలియిచ్ ఇప్పుడు తనతోటి ఉద్యోగస్థు లందరికన్నా రెండంతస్తులు పైకి వెళ్ళాడు ఇంతకు పూర్వం తన డిపార్టుమెంటులోనూ, ఆ అధికారులన్నా అతనికి మంటగా ఉండేదిగాని, ఇప్పు డది అంతా మాయమైపోయింది ఇలియిచ్ యిప్పుడు అన్ని విధాలా హాయిగా ఉన్నాడు

ఇదంతా జరిగిన తరవాత అతను మళ్ళీ స్వస్థానానికి చేరుకున్నాడు ఇలియిచ్ ఇప్పుడు దిగులుమాని నంత హాయి, సౌఖ్యము ఇదివర కెప్పుడు రుచిచూచి ఎరగడు ఈ కొత్త ఉద్యోగం వచ్చిన తరవాత ఫెదరోవ్నా ధోరణి కూడా బాగా మారిపోయింది దంపతులిద్దరిమధ్యా కొంతవరకు సయోధ్య కుదిరింది. పీటర్స్‌బర్గ్‌లో ఇప్పు డందరు ఇలియిచ్‌కి విందులు చేసేవారే అతని శత్రువు లందరికీ శృంగభంగం జరిగింది వారందరు ఇప్పు డతని చుట్టూ తిరగడం ప్రారంభించారు కొత్త ఉద్యోగం వచ్చిన తరవాత అందరు అతన్నిప్పుడు 'ఓహో ఓహో' అని గౌరవిస్తూ, "అదృష్టం అంటే అలాగ ఉండాలి" అని అంటూ లోలోపల అతని కింత ఉద్యోగం అయిందని అసూయపడుతున్నారు ఇలియిచ్ అంటే ఇప్పుడు పీటర్స్‌బర్గ్‌లో ఉన్న వారందరికీ బాగా అప్యాయత కలిగింది ఇలియిచ్ ఈవిధంగా వచ్చిన మార్పులన్నిటిని గురించి అప్పుడప్పుడు తన స్నేహితులతో ప్రస్తావిస్తూండేవాడు.

ఫెదరోవ్నా ఈ మాటలన్నీ వింటూ అవన్నీ నిజమేనని నమ్మినట్టు కనబడేది ఏమీ అడ్డుమాటలు చెప్పకుండా తను ప్రయాణం సరంజామా చేస్తూ ఉండేది ఇలియిచ్ ఇదంతా చూసి ఇన్నాళ్ళకు తన ప్రయత్నాలన్నీ దారిలో పడ్డాయనీ, భార్య కూడా ఇప్పుడు తనతో ఏకీభవిస్తున్నదనీ, కొంతకాలంనించి ఇబ్బందులు పడుతున్నా ప్రస్తుతం అవన్నీ సర్దుకుపోతున్నాయనీ, ఇప్పు డిక తనజీవితం మర్యాదగాను, ఖులాసాగాను సాగిపోగలదనీ సంతోషపడ్డాడు

సెప్టెంబరు పదో తేదీనాటికి ఇవాన్ ఇలియిచ్ కొత్తఉద్యోగంలో చేరుకోవాలి అందుచేత ఒక పది రోజులపాటుండిపోవచ్చునని ఉద్దేశ్యంతో స్వస్థలానికి వచ్చాడు. అదీగాక క్రొత్తచోటికి కావలసిన సామానులన్నీ ఏర్పాటుచేసుకోవాలి; కుటుంబంఅంతా ప్రయాణం కావడానికి తగిన సరంజామాకూడా చెయ్యాలి

ఇప్పుడు ఫెదరోవ్నా కూడా అతని తలలో నాలికలాగ మసులుతూంది. భార్యాభర్తలిద్దరు ఒక్క మాటమీద నడిచిపోతున్నారు.

అదృష్టవశాత్తు తలపెట్టిన పనులు నిర్విఘ్నంగా సాగిపోతూండడంవల్ల భార్యాభర్తలిద్దరు బాగా అన్యోన్యంగా ఉంటున్నారు. వివాహం అయినతరువాత ఎప్పుడూ వారింత ఆప్యాయంగా మసులుకోలేదు ఇలియిచ్ వెంటనే తన కుటుంబం అక్కడనించి కదిలివెయ్యాలని అనుకున్నాడు గాని బావమరిదీ, అతని భార్యా, కాదు కూడదని పట్టు పట్టడంవల్ల మరి కొన్నాళ్ళపాటు అక్కడే ఉండి పోయాడు వారి కుటుంబానికిప్పుడీ కుటుంబంమీద వల్లమాలిన మమకారం ఏర్పడ్డది చివరికి వారి బలవంతం మూలాన కుటుంబం అంతా బావమరిదిదగ్గరే అట్టిపెట్టి, ఆ కొత్తచోటికి అతనొక్కడే బయలుదేరి వెళ్లాడు.

పట్టినదంతా బంగారం కావడంవల్ల ఇలియిచ్ స్వతః చాలా ఉత్సాహంగా ఉన్నాడు దానిమీద భార్యానుకూల్యం మరింత బలవత్తరం ఇచ్చింది. దానా దీనా అతను లోలోపల ఉప్పొంగిపోతూ కొత్త ఉద్యోగంలో కుదురుకున్నాడు అక్కడ అతనికి ఒక చక్కని భవంతి దొరికింది భార్యాభర్తలిద్దరు చాలాకాలంనించి సరిగ్గా అలాంటి భవంతిలోనే ఉండాలని ఉవ్విళ్ళూరుతూఉండేవారు అది బాగా విశాలమైన భవంతి పెద్దమనుషులు కూర్చునే గదులు బాగా విశాలంగాను ఎత్తుగాను ఉన్నాయి. అదీగాక అవి ప్రాచ్యపద్ధతిలో కట్టిన గదులుకూడాను ఆ భవంతిలో ఇలియిచ్ చదువుకోడానికి అన్ని విధాలా ఉపయోగమైన వేరే ప్రత్యేకమైన గది కూడా ఉన్నది. ఇదిగాక భార్యకు, కుమార్తెకు వేరే వేరే గదులు, కొడుకు చదువుకునే గది, చక్కగా అమర్చినట్లున్నాయి కొడుకుగది ప్రత్యేకం అతని కోసం కట్టించినట్లే ఉంది ఇలియిచ్ స్వయంగా దగ్గరఉండి, అక్కడ చెయ్యవలసిన ఏర్పాట్లన్నీ చేయించాడు సోఫాలు మొదలైనవన్నీ ప్రాచీన పద్ధతుల్లో తయారుచేయించి తగినచోట్ల పెట్టించాడు. ప్రతిదీ సరిగా అతను తలపెట్టిన ఆదర్శపద్ధతిలోనే సాగిపోతున్నది సగంసగం తయారైనవికూడా అనుకున్నదానికంటె ఇంకా ఎక్కువ బాగా ఉన్నట్లే కనిపించాయి 'అన్నీ పూర్తిఅయితే విసుమంతైనా మోటుదనం లేకుండా ఎంత సొగసుగా ఉంటాయి!' అని అనుకుంటూ ఇలియిచ్ లోలోపల మురిసిపోతూండేవాడు. పడుకున్న తరవాత, ఒకసారి భవంతిలో నలుగురూ కూర్చునే గది ఎంత సొగసుగా తయారవుతుందో ఊహించుకొని ఇలియిచ్ ఉత్సుకతగా ఉప్పొంగిపోయాడు తరవాత ఆ గది అలంకరించే వస్తువులన్నీ అక్కడ ఉన్నట్లు భావించుకుని మరిమరీ ఆనందించాడు. తరవాత, తన భార్యకు కుమార్తెకు అన్నీ అమర్చగా వారు కోరుకున్నట్లే ఉంటాయని, వారు కూడా పరమానందభరితులౌతారని అనుకుని ఎంతో సంతోషపడ్డాడు. కాని వారిద్దరూ కూడా ఆ గది అంత ప్రశస్తంగా ఉంటుందని అనుకొని ఉండరు ఇలియిచ్ పురాతన వస్తువు లమ్మేచోటికివెళ్లి మంచి ఖరీదైన వస్తువులన్నీ చవకబారుగా కొన్నాడు అవి అలంకరించడం వల్లనే ఆభవంతికంతటికీ ఒక పెద్ద జమీందారీఛాయా వచ్చింది

అయినా ఇంటికి వ్రాసిన ఉత్తరాలలో అతడా విషయం వ్రాయనేలేదు హఠాత్తుగా అన్నీ చూసి వారిద్దరూ ఆశ్చర్యపోవాలని, అందుచేత ముందుగా ఈ విషయం తెలియనివ్వకూడదని అతనుకున్నాడు రాత్రింబవళ్ళువిధంగా కాలం గడిచి పోయింది [illegible]పని అంటే అతనికి ఇష్టమున్నా, ఇప్పుడీ పని [illegible]దది అంత ఉత్సాహంగా కనబడలేదు ఒక్కొక్కప్పుడు కోర్టులో పని చేసేటప్పుడు కూడా తన గదిలో అమర్చే తెరలనుగురించి పరధ్యానంగా ఆలోచిస్తూ కూర్చునేవాడు ఈ ధోరణి ఎంతవరకు వెళ్ళిందంటే—ఒక్కొక్కప్పుడు ఇలియిచ్చే స్వయంగా అక్కడ కుర్చీ ఇక్కడ, ఇక్కడ కుర్చీ అక్కడ సర్దుతూండేవాడు ఒకసారి పనివాడొకడు గోడ పైభాగం మీద అలంకరిస్తున్నాడు ఇలియిచ్ చెప్పిందతనికి బోధపడలేదు అందుచేత నిచ్చనపైకి కొన్ని మెట్లెక్కి వెళ్ళి, ఆ పనివాడి కా విషయం తెలిసేటట్లు చెప్పాలనుకున్నాడు కాని నిచ్చన ఎక్కుతూంటే కాలు జారింది అయితే మంచి సత్తా ఉన్న మనిషి కనక ఆ నిచ్చన పట్టుకు వేళ్ళాడాడు కాని అతని పార్శ్వం ఆ పక్కనున్న కిటికీ గడియకు గట్టిగా తీక్కుంది మొట్టమొదట అది గీసుకుపోయినచోట బాగా బాధ పెట్టింది కాని కాస్సేపటికా బాధ తగ్గిపోయింది దానిమీద అతనికి మరింత ఉత్సాహం వచ్చింది. అటుపిమ్మట ఒక ఉత్తరంలో "నాకు మళ్ళీ 15 ఏళ్ళ వయసు ఉన్నంత ఉత్సాహం వచ్చింది" అని వ్రాశాడు. ఇలియిచ్ ఆ భవంతి ఏర్పాట్లన్నీ సెప్టెంబరు నాటికి పూర్తి అయిపోతాయని అనుకున్నాడు గాని, చివరికి అవన్నీ అక్టోబరు మధ్యదాకా జరిగాయి. అయితే పనులన్నీ పూర్తి అయ్యాక అతనే గాక చూసినవారందరు అవి చాలా బాగున్నాయని మెచ్చుకున్నారు

నిజానికి ఇలియిచ్ చేసిన ఈ ఏర్పాట్లన్నీ సామాన్యసంసారులు తమకంటె కొంచెం ఉన్నవారిని అనుకరిస్తూ చేసే ఏర్పాట్లలాగే ఉన్నాయి కాని అంతకంటె ఏమీ విశేషంగా లేవు. సామాన్యసంసారులైనా ఇంచుమించుగా [illegible]

అనుకరించగలరుగాని అంతకంటె మించిపోలేరు గదా! ఇలియిచ్ సంపాదించిన అనేకంచు విగ్రహాలు, అరగ్గులు, అపూలకుండీలు సరిగ్గా అలాగే ఉన్నాయి. ఇంతచేసినా అతని యిల్లు సామాన్యంగా అల్లాంటి తరహా మనుష్యుల ఇంటిలాగే ఉన్నదిగాని, అతనికి మాత్రంఅదంతా ఒక పెద్ద ప్రత్యేకమైన ధరంతి లాగనబడింది ఆవేళ భార్య, పిల్లలు బయలుదేరి స్టేషనుకు వస్తున్నారని తెలియగానే ఎంతో సంతో షపడి, ఇలియిచ్ వారిని కలుసుకోవడానికి అక్కడికి వెళ్ళాడు వారాయింటికి వచ్చేసరికి ఇల్లంతా పూల కుండీలతోను, కొత్తదీపాలతోను కలకలలాడుతూంది వలుగురు కూర్చునేగది, చదువుకునే గది మొదలైన వన్నీ మాని కుటుంబం అంతా బ్రహ్మానంద భరితు లైనారు ఇలియిచ్ వారికందరికీ [illegible] భవంతిలో ప్రత్యేకంగా చేసిన ప్రతీ ఏర్పాటు చూపించాడు, వారవన్నీ భర్తాజాల్లా పొగడుతూంటే ఎంతో ఆప్యాయంగా విని, పట్టరాని ఆనందం అనుభవించాడు సాయంత్రంవేళ అందరు కూర్చుని టీ పుచ్చుకునేటప్పుడు ఫెడరోవ్నా అతనికి తగిలిన దెబ్బని గురించి అడిగింది కాని, ఇలియిచ్ అదంత పెద్దదెబ్బ కాదని నవ్వేసి, తానెంత చరచరా నిచ్చెన ఎక్కి వెళ్ళిందీ ప్రత్యక్షంగా వారికి చూపించాడు అటుతరవాత "నేను కొద్దో గొప్పో వస్తాదును కనక, అట్టే దెబ్బతగలకుండా తప్పించుకున్నాను కాని మరొకరయితే ఆ దెబ్బతో ప్రాణాలు పోవలసిందే ఏదో కొంచెం గీసుకుపోవడంతో సరిపోయింది ఇదిగో! ఇక్కడే కొంచెం దెబ్బతగిలింది ఇక్కడ ముట్టుకుంటే కొంచెం నెప్పిగా ఉంది అప్పుడే చాలావరకంతా తగ్గిపోయింది ఏదో కొంచెం బొప్పికట్టింది అంతే!" అన్నాడు.

వారందరు ఆ యింట్లో సర్దుకోవడం మొదలు పెట్టేసరికి సామాన్యంగా జరిగేటట్లు, మొత్తంమీద ఇంకొక చిన్నగదిఉంటే బాగా సరిపోయిఉండునని అనిపించింది అయితే ఇప్పుడు అనుకున్నదానికంటె ఇంకొక అయిదువందలు ఎక్కువ వస్తున్నాయి ఈ మొత్తం ఎంత చిన్నదయినా ఇల్లాంటి మొత్తాలు చేతిలో పడ్డప్పుడు కలిగే ఆనందం చాలా గొప్పది

ఆరంభంలో అక్కడక్కడ చిన్న మార్పులు- అంటే అసోఫా ఇక్కడికి ఈ కుర్చీ అక్కడికి జరపడంలాంటివి—ఇంకా జరుగుతూనే ఉండడం వల్ల, అన్నీ సజావుగా వెళ్ళిపోయాయి భార్యాభర్త లిద్దరికీ ఆ భవంతి అన్నివిధాలా నచ్చింది. అదీగాక వారిద్దరు ప్రత్యేకంగా సర్దుబాటుచేసుకోవలసిన వింకా ఆశేం ఉన్నాయి.

అందుచేత ఆ యిద్దరికీ కొన్నికొన్ని విషయా లలో మాటపట్టింపులు వచ్చినా—పెద్దగొడవలు ఏమీ రాకుండా చివరికి అన్నీ సర్దుకుపోయాయి ఇంట్లో చేయవలసిన ఏర్పాట్లన్నీ పూర్తి అయిపోయిన తరు వాత ఇంక చెయ్యవలసినది ఏమి లేకపోవడంవల్ల మొదట్లో కొంత నిరుత్సాహంగా ఉందిగాని, కొత్త వారితో పరిచయాలు, కొత్తఅలవాట్లు షికారులు మొదలైనవాటివల్ల మొత్తంమీద అక్కడి జీవితం చాలా సౌఖ్యంగా గడిచిపోతున్నది

ఇలియిచ్ పొద్దున్నే కోర్టుకువెళ్ళి మధ్యాహ్నం భోజనానికి ఇంటికి వస్తూండేవాడు సామాన్యంగా ఇంటిదగ్గర ఉన్నంతసేపు ఖులాసాగానే ఉండే వాడు గాని ఒక్కొక్కప్పుడు తన యింటి గోడకాగితాలవల్ల బాగా చిరాకు పడుతూండేవాడు బల్ల మీద పరిచిన తెల్లని బట్టమీద కాస్త మరకపడినా, కిటికీ తెర గొలుసేమైనా కొంచెం వంకరపోయినా, అతని చిరచిరలకి అంతూదరీ ఉండేదికాదు. అయితే మొత్తంమీద జీవితం అంతా అతను కోరుకున్నట్లే అట్టే కష్టసుఖాలు లేకుండా హాయిగాను, మర్యాద గాను గడిచిపోతూ ఉండేది

ఇలియిచ్ పొద్దున్నే తొమ్మిదింటికి లేచి, కాఫీ పుచ్చుకుని పేపరు చదివి, ఆఫీసుదుస్తులు ధరించి కోర్టుకు హాజరవుతూండేవాడు అక్కడ ఆఫీసు ధోరణిఅంతా అప్పుడే ఒకదారిని పట్టిపోతూ ఉండేది ఇలియిచ్ కూడా దానికేమీ అడ్డుతగలకుండా అదంతా అల్లాగే నడిపించుకుపోతూ ఉండేవాడు. అర్జీదారులు, విచారణలు, కోర్టుపరిపాలన, ఆఫీసు వ్యవహారాలు, మొదలైన విషయాలన్నిటిలోను, ఏదైనా నిజాయితీ గాని, కొత్తపద్ధతి గాని ప్రవేశపెడితే చాలా గందర గోళం బయలుదేరుతుంది అందుచేత ఇలియిచ్ జనం అందరితోను కేవలం అధికారపద్ధతిలోనే వ్యవహా రిస్తూ, ఉద్యోగి హోదా నిలబెట్టుకుంటూ ఉండే వాడు. ఎవరైనా ఒక ఆసామి ఒక విషయం తెలుసు కోడానికి వచ్చాడనుకుందాము ఆ విషయం ఇలియి చ్‌కి సంబంధించింది కాకపోతే, అసలతను వ్యక్తిని దరిచూడానికే రానిచ్చేవాడు కాదు ఒకవేళ ఉద్యోగ ధర్మంలో ఎవరైనా తనదగ్గరికి వస్తే అధికారిగా తాను చెయ్యవలసిందంతా చేస్తూండేవాడు; అల్లాం టప్పుడు ఆ వ్యక్తితో పైపై మర్యాదల కేమీ లోటు రానీయకుండా మాట్లాడి, వెంటవెంటనే పంపించివేస్తూండేవాడు ఆ ఆఫీసువని అయిపోయిం తంటే ఆ వ్యక్తికి సంబంధించినదంతా ఆ క్షణంతో

అభిరుచన్నమాటే! ఆఫీసు వ్యవహారాలు, వ్యక్తిగతవ్యవహారాలు, ఎప్పటికప్పుడు వేరువేరుగా చూసుకుంటూ, రెండు కలగా పులగం కాకుండా కాపాడుకోవడంలో ఇలియిచ్ చాలా గట్టివాడు. అలాగ కొంతకాలానికి ఈ రెండు ఒక కొసదాకా తీసుకుపోయాడు దీనిలో బాగా అందెవేసిన చెయ్యి కాబట్టి, ఒక్కొక్కప్పుడు ఉద్యోగవ్యవహారాలలో వ్యక్తిసంబంధాలు కూడా కలిసిపోనిచ్చేవాడు అవసరం అయితే ఏ క్షణంలో నైనా ఈ వ్యక్తిసంబంధాలు జారవిడిచివెయ్యగల శక్తిసామర్థ్యాలున్నాయనే ధీమావల్లనే అతడీ విధంగా చేస్తూ ఉండేవాడు ఇలా వ్యక్తిబంధవ్యాపారాలు వదులుకోవలసినప్పుడు ఎవరికీ నొప్పి కలగకుండా అతి చాకచక్యంతో అన్నీ ఇట్టే జారవిడిచివేస్తూండేవాడు కోర్టుపని కొంత జరిగిన తరవాత, మధ్యాహ్నం వేళ విశ్రాంతిసమయంలో టీతాగి, సిగరెట్టుముట్టించి, రాజకీయాలు, పేకాట, మొదలైన వాటిని గురించి కాలక్షేపం చేస్తూండేవాడు అయితే మొత్తంమీద, అది అంతా చాలావరకు ఉద్యోగాలు, బదలాయింపులు మొదలైనవాటి మీదే నడిచిపోతూ ఉండేది కాని, కోర్టు వ్యవహారాలన్నీ అత్యంత చాకచక్యంతో నిర్వహించి, ఇంటికి చేరుకున్న తరవాత బాగా అలిసిపోయి ఉండేవాడు ఇంటికివచ్చేసరికి భార్య, కుమార్తె సాయంత్రంగా ఆ ఇరుగుపొరుగువారెవరి ఇంటికైనా వెళ్లేవారు లేకపోతే ఇరుగుపొరుగు వారెవరైనా వారింటికి వచ్చేవారు. కొడుకు స్కూలుకు వెళ్లి ప్రైవేటుమాస్టరు దగ్గర పాఠాలు చదివి, హైస్కూలులో చెప్పిన పాఠాలు చదువుకుంటూ ఉండేవాడు ప్రతిదీ అనుకున్నట్టుగా జరిగిపోతూ ఉండేది భోజనాలయిన తరవాత మాట్లాడానికి వచ్చేవారెవరు లేకపోతే ఇలియిచ్ సామాన్యంగా ఆరోజుల్లో వాదోపవాదాలు లేవదీసిన పుస్తకాలు చదువుతూండేవాడు సాయంకాలం కాగానే ఆఫీసు కాగితాలు చదివేవాడు సాక్షులు చెప్పినదన్నీ జాగ్రత్తగా పరిశీలించి, లా ప్రకారం వాటి మంచిచెడ్డలు నిర్ణయించేవాడు ఈ పని అతనికి నచ్చేదనిగాని, నచ్చేదికాదనిగాని చెప్పడం కష్టం అది బ్రిడ్జి ఆడుకునే సమయమయితే ఆ పని అంతా నిరుత్సాహంగా ఉండేది పేకాట వేళ కాకపోతే భార్యతో కాలక్షేపం చెయ్యడం కంటె బాగానే ఉండేది. ఇలియిచ్ విందు భోజనాలంటే చెవి కోసుకునేవాడు. పెద్దపెద్ద ఉద్యోగస్థు లందరినీ [illegible] ఈ విందులకు ఆహ్వానిస్తూ ఉండేవాడు. అతని ధోరణిలో లాగే ఆ విందులు కూడా సర్వసాధారణంగానే ఉండేవి.

ఇవాన్ ఇలియిచ్ ఇంట్లో ఒకసారి నృత్యం జరిగింది. ఆ నృత్యం చూసి ఇలియిచ్ చాలా సంతోషించాడు ప్రతిదీ బాగానే జరిగిపోయింది గాని ఆ విందులో వాడిన మిఠాయిని గురించి, భార్యాభర్తల లిద్దరి మధ్యా గట్టిగా అంటుకుంది. ప్రస్కొవ్యా ఫెడరోవ్నా ఈ విందంతా ఒకవిధంగా జరిపించాలని అనుకున్నది గాని, ఇలియిచ్ ఆ విందుకు కావలసిన తీపి సరుకంతా ఒక పెద్ద హోటలునుంచి తెప్పించాలని పట్టుపట్టి, వెనకాముందు చూసుకోకుండా బాగా దుబారాగా ఖర్చుపెట్టాడు అలా తెప్పించిన సరుకులో చాలాభాగం మిగిలిపోయింది అందుచేత హోటలుబిల్లంతా కలిసి తడిసి మోపెడైంది. చివరికి భార్యాభర్తల లిద్దరిమధ్యా బయలుదేరిన ఆ తగాదా చిలికిచిలికి గాలివాన అయింది. ఫెడరోవ్నా అతన్ని "చేతగానివాడా కాని తెలివితక్కువ దద్దమ్మ"ని కసిరింది దానిమీద ఇలియిచ్ రెండుచేతులతోను తల గట్టిగా నొక్కిపట్టుకుని, ఒళ్లు తెలియని కోపంలో విడాకులదాకా వెళ్ళిపోయాడు

అయితే ఆ నృత్యం అంతా చాలా బాగా జరిగిపోయింది దానికి ప్రత్యేకంగా పెద్దపెద్దవాళ్ళంతా హాజరైనారు ఇలియిచ్ ఆవాడోక జమీందారు చెల్లెలితో కలిసి నృత్యంచేశాడు ఆ జమీందారొక పెద్దసంస్థ స్థాపించిన వ్యక్తి

పై పదవులమీద ఉండే వ్యామోహం మూలాన ఇలియిచ్ కి ఆఫీసుపని అంటే, మంచి ఉత్సాహంగా ఉండేది. ఇక విందు వినోదాలవల్ల అతనికి నేనింతటివాణ్ణి అనే అహంభావం బాగా బలిసేది. అయితే బ్రిడ్జిఆటఅంటే అతనికి రెండిటికన్నా ఎక్కువగా [illegible]కుంటూ ఉండేవాడు జీవితంలో ఎలాంటి ఇబ్బందివచ్చినా బ్రిడ్జిఆట ఉంటే అది అంతా మరిచిపోయి ఎంతైనా ఖులాసాగా ఉండగలనని, ఆ ఆట తన జీవితాని కొక చల్లని వెన్నెలవంటిదనీ అత డంటూండేవాడు అయితే ఆ ఆటగాళ్లు శాస్త్రవత్త గలవారై ఉండాలి, చీటికిమాటికి చిలిపి తగాదాలు తెచ్చిపెట్టకూడదు, అయిదుగురు కూర్చుని ఆడదలచుకుంటే నలుగురుంటే ఆట మరీ బాగా ఉంటుంది. అయిదుగురుంటే—పైకి అడుగున్నట్టు నటించినా—ఎవరో ఒకరు ఆట మానివేసి [illegible] కూర్చోవాలి. అందుచేత నలుగురూ కూర్చుని, అతిచాకచక్యంతో ఆడుకుంటూంటే, కొంచెం మంచి ముక్కలుకూడా కలిసాయా—అతని [illegible] వండుగే [illegible]

వారి ఇబ్రాహీమ్ భోజనం చేసి, కొంచెం మద్యం సేవించేవారు. ఇబ్రాహీమ్‌కి, ఈ అలవాట్లో ఎక్కువగా గళకష్టం ఇష్టం ఉండేది కాదు అయితే కొద్ది గొప్ప గౌరవించేవాడు మాత్రం సుఖంగా నిద్ర పట్టి నిద్రపోయేవాడు

సాధారణంగా వారి కుటుంబ జీవితం గడిచి పోతూండేది గొప్ప గొప్ప హోదాల్లో ఉన్న పెద్దలు, పిన్నలు అంతా వాళ్లింటికి వస్తూ పోతూండే వారు ఆ వచ్చినవారిని గురించి భార్య, భర్త, కుమార్తె, ఒకే ధోరణిలో మాట్లాడేవారు కొంతమంది ఆ కుటుంబంతో దోస్తీగా ఉండాలనే కుతూహలంతో పిలిచినా పిలవకపోయినా చీటికి మాటికి వస్తూ పోతూ మహా ఆప్యాయంగా ఉన్నట్లు నటిస్తూ ఉండేవారు అయితే ఆ కుటుంబంలో వారందరు అట్లాటి బంగారు మిత్రులంద రికీ, అతిథి సత్కారంతో దూరదూరంగానే నిలబెడు తూండేవారు అటువంటి వారిని మంచిమాటలతో సాగ నంపి, మళ్ళీ సన్నిహితం కాకుండా జాగ్రత్త పడే వారు సాధారణంగా బంధుమిత్రులన్నీ కూర్పొరబట్టిన తరవాత బాగా సన్నిహితులైనవారు ఇంటికి రాకపో కలు సాగించేవారు యువకులు కొంతమంది ఇబ్రాహీమ్ కుమార్తెమీద కన్ను వేసారు కాని, షెరీఫ్ కొంత వరకూ ప్రయత్నంలో కృతకృత్యుడయ్యాడు తండ్రికి అతనొక్కడే కొడుకు ఇబ్రాహీమ్ ఈ వివాహ విషయం అప్పుడే భార్యతో ప్రస్తావించి, నిశ్చయించే సందర్భంలో ఒక విందు చేస్తే బాగుం టుందని అన్నాడు.

సాధారణంగా ఆ కుటుంబం జీవితం అంతా హాయిగా సాగిపోతూ ఉండేది

(ఇంకా ఉంది)

పాత్రలు

చెంగమలదాసు, దాది, కోమటిసెట్టి
రాయసం వెంకన్న, ఏకోజి, ఖాను,
షేఖువాయి, సయిదుసాహెబు,
భటుడు, అశ్వికుడు

*   *   *   *

దృశ్యం—1

[స్థలం—తంజావూరు రాజభవనంలో దాది గృహం సమయం—రాత్రి రెండవజాము]

(ఏబదియేళ్ళ వయస్సుగల దాది, లోపల పరుండి ఉంటుంది మహారాజా చెంగమలదాసు వచ్చి, మెల్లగా తలుపుతట్టుతాడు)

దాది: (లోపలనుండి) ఎవరు?

(మరల తలుపు తట్టాడు)

దాది: (కొంచెం గట్టిగా) ఎవరు?

చెంగ: నేనే, చెంగమలదాసును.

దాది: మా మహారాజా చెంగమలదాసా!

చెంగ: అవునమ్మా!

దాది: (త్వరగా తలుపుతెరిచి) రా బాబూ; లోపలికిరా! (చేయిపట్టుకొని లోనికి తీసికొని వెళ్ళి) కూర్చో ఇలా మంచముపై కూర్చో (చెంగమలదాసును మంచముపై కూర్చుండబెట్టి, తానుకూడా ప్రక్కన కూర్చుండి) ఏం బాబూ; ఇంతరాత్రి వేళ ఇలావచ్చేవు?

చెంగ: చాలా అవసరమైనపని ఉండి వచ్చేనమ్మా!

దాది: ఏమిటది? ఎవరితో?

చెంగ: అత్యవసరమైన రాచకార్యం. నీతో ఆలోచన చేయుటానికి వచ్చేనమ్మా!

దాది: నాతోనా! రాచకార్యమా!

చెంగ: అవునమ్మా! నీతోనే.

దాది: సాక్షాత్తు విజయ రాఘవనాయని కుమారుడవు, దారుణ రణరంగములో శత్రువులను ఓడించి, మరల తంజావూరు రాజ్యలక్ష్మిని చేపట్టిన వీరశిఖామణివి, పట్టాభిషిక్తుడవు కానున్న నవ వీరుడవు, చెంగమలదాసువు, నీవు, సామాన్యపు ఆడుదానిని, కానిదను, పేదదానిని, నాతోనా రాచకార్యపు ఆలోచన!

చెంగ: అవునమ్మా! నీతో కాక మరెవరితో ఆలోచించగలను? పూర్వం, మధుర చొక్కనాథ నాయనివారి వెంకటకృష్ణప్ప నాయనితోడి యుద్ధంలో, మా తండ్రిగారు వీరస్వర్గము నలంకరించి నప్పుడు, నాలుగేండ్ల పసిపాపడను నన్ను కాంచి కొని, శత్రువులకంట బడకుండ ఎట్లో నాగపట్నం చేరి, కానిచోట్ల, కానిపాట్లుపడి, పెంచి, నన్నింత వానిని చేసినావు. నీ చేతిపాలతో, ఆహారముతో, పెరిగి, నీ ఆశీర్వాదబలమున ఈనాడు మరల తంజా పుర రాజ్యమును పొందగలిగేను నా తల్లిదండ్రులను నే నెరుగను నా సర్వస్వము నీవే నీవు నాపాలిటి దాదివి కావు, దేవతవు

దాది (చెంగమలదాసును బోమ్మున హత్తుకొని) అవును బిడ్డా! పెంచేను ఆ రోజులలో, ఆ శత్రువుల అలజడులలో, ఆ అజ్ఞాతవాసంలో ఉండి, మనం అనుభవించిన బాధలు ఇంతింతలు గావు. వద్దు అవి తలచవద్దు ఒక్కమాటుగా గుండె పగిలిపోతుంది అయినా, మీ ఉపకారముతో బ్రదికిన దానిని, దాదిని బొమ్మున గట్టుకొని మిమ్ము పెంచ వలసిన బాధ్యత నాది నా ధర్మమును నేను నెర వేర్చుకొన్నాను.

చెంగ కాదు తల్లీ! విజయరాఘవనాయని వారి వంశాంకురమును, చేతులమీదుగా పెంచి, పెంపొందించినావు

దాది కాని, బిడ్డా! ఒక్కటే విచారము ఆ దుర్దినములు అట్లు వచ్చినవి విజయరాఘవనాయని వారి రతనాల మేడలో, నిన్ను బంగారు తొట్టెలతో ఊగించుభాగ్యము నాకు లేకపోయినది!

చెంగ నీ ఒడికన్న, నాకా బంగారుతొట్టె గొప్పా తల్లీ! అందువల్లనే, ఈనాడు నేను నీతో రాచకార్యములను ఆలోచింపవలెనని వచ్చినది

దాది పోనీ, నిన్ను కాదనవేల? అట్లే ఆలోచింతము అంత ఆలోచింపవలసిన ఆ రాచకార్యం?

చెంగ: రేపు నాకు సామ్రాజ్య పట్టాభిషేకము కదా?

దాది: అవును ఆ మహోత్సవము నిరంత రాయముగా జరుగుగాక!

చెంగ పూర్వపు మన సరదారులు, క్రొత్త వారు, పాచ్చాలు, ముఖ్యముగా మన విజయమునకు కారణభూతుడైన ఏకోజిరాజు మొదలైన ప్రభువులు, పలువురు వత్తురుగదా?

దాది వారి అందరి సముచితముగ, దేవేంద్ర వైభవముతో, నీవు పట్టము కట్టుకోవాలి

చెంగ వారివారి గౌరవములకు తగినట్లు మనము నానావిధ వస్త్రభూషణ వస్తువాహన మణి కనకాదులతో గౌరవించవలెను గదా?

దాది అవును అందుకు ఎంతో ధనం కావలెననియేనా నీ ఆలోచన?

చెంగ: అవును రాజమర్యాదలను, పూర్వపు పేరు ప్రతిష్ఠలను నిలువుకోవలెనుగదా? మనకు ధన మేది? క్రొత్తగా కోట స్వాధీనపరచుకొంటిమి శత్రువులు కొల్లగొట్టగా మిగిలిన కొద్దిపాటి ధనము మాత్రమే కోటలో మనకు లభించినది ఉత్సవపు ఖర్చులకే అది సరిపోవునట్లు లేదు

దాది అదా నీ ఆలోచన? మరేమీ భయ పడకు దైవంచల్లగా చూడవలెగాని, నీవంటి మహా రాజుకు ధనం తక్కువా చెంగమలదాసూ?

చెంగ ఈపాడుపడిన కోటలో నాకు ధనం ఎలా లభిస్తుంది?

దాది అలాగే! రా ఇలా రా ధనం లభించే దారి చూపుతాను (అని మంచముపైనుండి లేచి, చెంగమలదాసును వెంటబెట్టుకొని వరుసగా కొన్ని గదులుదాటి, ఒక చీకటి గదిలోకి తీసికొనిపోయి) ఒక్కక్షణం ఉండు దీపం వెలిగించుతాను (అని దీపం వెలిగించి, తనచేతితో పట్టుకొని త్రోవ చూపుతూ) పద ఆ చీకటి గదిలోకి పద భయం లేదు పద (అని లోపలికి తీసికొనిపోయి) ఇదిగో, ఈ సొరంగపు తలుపులివి ఇదిగో తాళపుచెవి

చెంగ అలాగే ఏది? (అని తాళపుచెవి అందుకొని తలుపు తెరుస్తాడు)

దాది: అదిగో, చూచావా? బంగారు ధనపు బిందెలు పైన మూతలు వేసి, సీలు వేసి బిగించి, నాగ పడగల కాపుదలతో భద్రము చేయబడి ఉన్నవి చూచావా? నిన్ను చూచిన ఆనందముతో కాబోలు, అవి దీపపు కాంతిలో తళతళ మెరిసిపోతున్నవి ఆ బిందెలనిండ, వరహాలు, సాదారకాసులు, కోట్ల కొలది ఉన్నవి వానిలోని సువర్ణభూషణములకు అంతులేదు అదిగో, ఆ బిందెలక్రింది సొరంగము లోని గదిలో, నానా విధ రత్నములు, కుబేరుని యింటిలో వలె, నిధులై ఉన్నవి. ఇవి అవి, అన్నియు నీవే

చెంగ: (నివ్వెరపోతూ) ఇదంతయు నాధనమే?

దాది : అవును. ఈ ధనమే. నీతాత తండ్రుల ధనము నీవంశ పరంపరకొక్కటే. నీకై ఇచట నిక్షిప్తమై ఉన్నది. ఆనాడు యుద్ధములో నీ తండ్రిగారు విజయ రాఘవనాయనిగారు, ఇక ఓడిపోక తప్పదని నిశ్చయమైన వెంటనే, పట్టణములోని, జనానాలోని, స్త్రీలందరు, అంతఃపురములో అగ్నిలోపడి ఆహుతి అయినారు. ఆనాటి ఆ చితాగ్ని ధూమముతో నల్లబారి, పెటిలిపోయిన గోడలతో పాక్కపోతూ ఈనాటికి నిలిచిఉన్న సరస్వతీ మహలులోని గోట్లను చూచితివిగదా ?

వెంక హా! దుర్భరం!

దాది ఆ సమయమున, పాలుగేండ్ల పసిపాపవవు, నిన్ను కాపాడి, మరల తంజావురాధిపతినిచేసి, నీకు సంక్రమింప చేయవలెనను నూహతో, ఈ ధనము నిచ్చట దాచిఉంచినాము ఇప్పుడు బ్రతికిఉన్న వారిలో నాకును, రాయసం వెంకన్న నియోగిగారికి తప్ప, మరెవ్వరికీ ఈ రహస్యం తెలియదు నీకడుపు చల్లగా, ఈనాడు మా కోరికలు సఫలమైనవి

వెంక అమ్మా! నిజంగా నీవు నాపాలిటి దేవతవు కృతజ్ఞుడను

దాది పాలలతో త్రవ్వి గోతాల కెత్తించి, రత్నరాసులు తీసికో బంగారు బిందెలు రెండు వైపుల పెట్టించుకో తల నిండుకొలువులో పట్టాభిషిక్తుడవై, ఈ దీర్ఘబాహువులతో, ఈ పెద్ద దోసిళ్ళతో, నీ యిష్టము వచ్చినట్లు బహూకరించు ఎంత ఖర్చుపెట్టగలవో, నీది ఎంతపెద్ద చేతులో చూతాము

వెంక : అలాగే పూర్వం కట్టడచేసికొన్న ప్రకారం, ఏకోజిరాజుకు లక్షవరహాల నగలు, వస్త్రములు, నాలుగు ఏనుగులు, వెండి బంగారు ముస్తీదులు చేసిన గుర్రాలు ఎనిమిది, కాక, ఆయన సొంతానికి ఇనాముగా పదిహేనులక్షల నాణేలు ఇస్తాను. వారివెంబడి కార్యస్థులకు లక్షవరహాలు నగలు, దివాన్ పేష్వాయికి రెండులక్షల నాణేలు, ఖాసుడికి లక్ష నాణేలు; సయిదుసాహేబుకు లక్ష రూపాయలు; తక్కిన సరదార్లకు పదేసి వేల నాణేలు, కాక, అడుగంగా వారు కోరినదన్నీ ఇచ్చివేస్తాను, యుద్ధములో వారు మనకు చేసిన సహాయం ఎన్నటికీ మరువరానిది. ముఖ్యంగా మన రాయసం వెంకన్న నియోగిగారికి అంతులేని ధనం ఇవ్వదలచుకొన్నా, ఆయనకు అంబారీ ఉత్సవం చేయిస్తాను. ఆయన బుద్ధిబలంవల్లనే కదా, ఏకోజీ సహాయం మనకు లభించి, మనం ఇంతవారమయింది? అమ్మా! నీ ఆశీర్వాద బలం. ఇక నా కేవిచారము లేదు.

దాది అలాగే నిర్విచారంగా, తాతముత్తాతల పేరు నిలుపుతూ, రాజ్యమేలు. అభిషిక్తుడైన మూర్ధముతో, రత్నకిరీటముతో, నా కన్నులకు పండువు చేయి పద ఇక ఆ కొట్టుతలుపు వేసివేయి. అవతలికి పోదాం (అని గదిలోనుండి వెలుపలికి పోతుంది)

వెంక (కొట్టు తలుపులువేసి, దాదిని అనుసరిస్తాడు)

దాది (త్రోవలో వెనుదిరిగి వెంకటుల దాసును చూచి) మరి, క్రొత్త ఉద్యోగాల నియామకాలన్నీ పూర్తి అయినవా ?

వెంక ఈరోజు సభలోనే అవన్నీ పూర్తి ఐనవి కాని

దాది ఊఁ కాని ?

వెంక ఒక్కనియామకం మాత్రం మిగిలిపోయింది

దాది ఏమిటది ?

వెంక. రాయసం విషయం

దాది ఎందువల్ల ?

వెంక : రాయసం ప్రధాని నియామకం విషయంలో పలువురు పలు అభిప్రాయాలు సూచించినారు.

దాది నిర్ణయానికి రాలేదా ?

వెంక లేదు తరతరాలనుండి ఆ పదవిలో ఉంటున్నవారికే, ఈనాడుకూడ నియమించటం మంచిదని కొందఱు, క్రొత్త ప్రభుత్వం కాబట్టి, సమర్థులైన క్రొత్తవారిని నియమించవచ్చునని కొందఱు; వాదోపవాదాలు లేవదీసినారు

దాది తరతరాలవారు అంటే, రాయసం వెంకన్న నియోగిగారే కదా ?

వెంక. అవును

దాది : మరి నీయిష్టం ?

చెంగ : నాకు కూడ అదే సమంజసముగా తోచినది. వెంకన్న గారు, మన విజయ రాఘవనాయనిగారికి విశ్వాసపాత్రులే కాక, రాజ్య సుప్రతిష్ఠకు తమ యావచ్ఛక్తిని ధారపోసిన వారని అందరినోట అవ్యాజముగా వినవస్తున్నది. అంతే గాక, ఈనాడు ఈ యుద్ధములో, వారు మనకు చేసిన సహాయము అమేయము. అందుకు మనము వారికి కృతజ్ఞులము కావలెను గదా !

దాది : తప్పక.

చెంగ. కాని, సభలోని వాదోపవాదాలతో నానాటూ పొలుపోక, నీతో ఆలోచించిన మీదట కార్యముఖమునకు రావచ్చునని, ఆ చర్చ వాయిదా వేసినాను ఆ విషయమే, ఇప్పుడు నీతో ముఖ్యముగా ఆలోచింపవలసినది.

దాది సరి సరి ఇట్టి గడ్డు సమస్యలలో, ఆడుదాని ఆలోచన ? ఇక ప్రళయం అట్టే దూరంలో ఉండదు

చెంగ నీవు నా తలపులో అంగతి ఆడువారి వంటిదానవు కావు ఇప్పుడు నీ ఆలోచన నాకు తప్పక కావాలి

దాది అత్యంతము బాధ్యతగల ఇట్టి నియామకములు, దూరాలోచనతో చేయవలసిన పనులు

చెంగ : అవును

దాది రాయసం నియోగి వెంకన్న గారిని పూర్తిగా నీ వెఱుగవు ఆయన రెండవ యుగంధరుడు

చెంగ అయిన, ఆయన అసాధారణప్రజ్ఞ మనకు క్షేమమే కదా !

దాది క్షేమము కావచ్చును, మఱొకటి కావచ్చును అది ఆయన నిగ్రహానుగ్రహములను బట్టి ఉంటుంది.

చెంగ ఒకప్పుడు మనపై నిగ్రహింపవలసిన అవసరం ఆయన కేముంటుంది ?

దాది పగపట్టి కాటువేయటానికి, త్రాచు పాముకు, మన మేమి అపాయం కలిగించాలి ? అది దాని స్వభావం

చెంగ అంటే !

దాది · నియోగి వెంకన్న గారు అంతే.

చెంగ · ఆఁ ?

దాది సందేహమా ? పూర్వము, మధుర నాయకులతోడి పగలు ముమ్మసవానిలో, వెంకన్న గారి ఎత్తు పైయెత్తులు అలా ఉండనీ మొన్న మొన్నటి అళగిరన్న పోరులో ఆయన చేసిన కుట్ర ?

చెంగ అప్పుడు వెంకన్న గారు కుట్ర చేసినారా ?

దాది అవును. పచ్చి కుట్ర మొట్టమొదట మీ తండ్రి విజయరాఘవనాయనివారు యుద్ధంలో ఓడిపోగానే, తంజావూరులో చొక్కనాథ నాయనిచే అళగిరన్న, తమ ప్రతినిధిగా నియమితుడైనాడు వారిరువురిలో మిత్రభేదం పుట్టించి, వెంకన్న గారు, మహాయుద్ధం తెచ్చిపెట్టినారు. ఆ తరువాత, ఏకోజి రాజుతో చేరి, ఆయనను అళగిరిపై దండెత్తించినాడు తత్ఫలితముగా ఈనాడు నీ కు తంజావూరు రాజ్యం లభించింది.

చెంగ మనకోసమే గదా ఆయన ఇంత చేసినది ?

దాది కుట్రదారుల కుట్రలు పైకి అలాగే ఉంటవి ఇది మనమీది అనుగ్రహం కాదు ఏ నిమిషాన ఎట్టి విపత్తునైనా, వెంకన్న గారు, నిర్దాక్షిణ్యముగా తెచ్చిపెట్టగలడు తడిగుడ్డలతో గొంతులు కోయగలడు అట్టి స్వార్థపరుడు. క్షణములో ఒకరిని దింపి, ఒకరిని నిలబెట్టి, ఆయన రాజకీయములను తలక్రిందులు చేసివేయగలడు ఆయన స్వార్థమునకు అంతులేదు

చెంగ అందుకు నిదర్శనం ?

దాది రాయసం నియామకములో ఆయన మానీభావమే ప్రభుత్వ ప్రధాన కార్యదర్శిగా ఉండి, నిన్ను, తన హస్త నిర్దేశములపై నడిపింపవలెనని ఆయన తలంపు అది నీ వెఱుగవు ఆయతో మా తలలు బొప్పులు కట్టినవి

చెంగ : అమ్మా ! ఇదంతా నిజమా ?

దాది నిజం కాక మఱొకటా బాలా ? ముమ్మాటికి నిజం ఇప్పటికి నీకు పదునాలుగేండ్లు నిన్నగా నిండలేదు. అమాయకుడవు ఇట్టి పన్నాగములు నీవు తెలిసికోలేవు.

వెంగ: అయితే, నన్నేమి చేయమని నీ సలహా?

దాది: అదే ఆలోచిస్తున్నాను. (కొంచెం ఆలోచించి) నీ వన్నట్లు ఆపదలో ఆదుకొన్నవారికి మనం జన్మ జన్మకి కృతజ్ఞులమై ఉండాలిగదా?

వెంగ: తప్పక

దాది: అట్టివారిలో, మనకు ఈ నియోగి వెంకన్నగారి కంటె ఇంకా చాలా ముఖ్యులు ఉన్నారు.

వెంగ: ఎవరువారు? అమ్మా! నేనా మహనీయులను స్మరించక, వట్టి కృతఘ్నుడ నవుతున్నానా?

దాది: నీ కెవరూ జ్ఞప్తికి రాలేదా?

వెంగ: రాలేదమ్మా! రాలేదు ఎవరో చెప్పు.

దాది: తనయింటిలో మన కాశ్రయమిచ్చి, అన్నవస్త్రాదులతో పోషించినవాడు

వెంగ: అవునవును నాగపట్నములో ఆ కోమటిసెట్టి.

దాది: దుర్మార్గులైన శత్రురాజవర్గములవారి వలన రాగల కష్టనష్టములను కూడ లెక్కింపక, తన యింటి పనిశ్రద్ధమును నిన్ను, నన్ను, దాచి,పదేండ్లు, తాను కంట నిదురలేక, కంటి రెప్పవలె కాపాడినాడు

వెంగ: అవును అతనికి మనము సర్వదా కృతజ్ఞులము.

దాది: అంతేకాదు. ఎంతో ధనం వెచ్చించి, నీకు రహస్యముగా అన్ని విద్యలు చెప్పించి, ఇంతటి వైభవమునకు కారణమైనాడు. ఆ కోమటిసెట్టికి, ఏమి ఇచ్చి, ఎన్ని జన్మములలో ఋణము తీర్చుకో గలము?

వెంగ: లేదు. ముమ్మాటికీ వాని ఋణం తీఱదు.

దాది: బిడ్డా! ధనరాసులు అప్పగించి, నీవా గ్దానములను నీవు చెల్లించుకొనుటకు అవకాశము కల్పించినాను గదా? నాకు కూడ ఒక వాగ్దాన మున్నది. అది నీవు చెల్లించవలె.

వెంగ: అట్లే చెల్లింతును. ఏమిటది?

దాది: పెంచినతల్లినిగా నిన్ను అర్థిస్తున్నాను. నీవు నా వాగ్దానమును తప్పక చెల్లించాలి

వెంగ: త్రికరణశుద్ధిగా చెల్లించగలను అమ్మా! ఏమిటది? త్వరగా చెప్పు

దాది: నా తను మనః ప్రాణములతో నిన్ను కాపాడుకొనుచు నాపరములన్యము. అందులకే, నాగపట్నము చేరగానే నేనా కోమటిసెట్టిని మంచి చేసికొని, అతనితో ఒక ఒప్పందమునకు వచ్చినాను.

వెంగ: ఏమని?

దాది: ఎన్ని కష్టములకైన, ఎంత వ్యయమున కైన, ఓర్చి, మాపనిరాజును, పోషించినచో, ఆయన తిరిగి తంజావూరు రాజ్యమును పొందిన పిమ్మట, ఆయన రాచరికములో, నీకు దళకర్త ప్రధానికం ఇప్పించగలనని, నేనా కోమటిసెట్టికి వాగ్దానం చేసియున్నాను. దైవకృపతో నీవు తిరిగి తంజాపుర మహారాజా వైనావు ఈనా కోరిక చెల్లించి, నన్ను అసత్య దోషమునుండి రక్షించుబిడ్డా!

వెంగ: వట్టి వెర్రి కోమటిసెట్టికి దళకర్త ప్రధానికమా?

దాది: ఎందుకు కాగూడదు? అందరు సెట్ల వలె అతడు వెర్రివాడు కాదు

వెంగ: అంతమాత్రమున అతను దళకర్త ప్రధానికమును నిర్వహింపగలడా?

దాది: తప్పక నిర్వహింపగలడు. అతడు మిక్కిలి సమర్థుడు అన్ని రాజ్యతంత్రములు అతనికి తెలుసును అంతియగాక, అతనికి అపారమైన ధన బలము, బుద్ధిబలము, ఉన్నవి. పనులపై పెద్దపెద్ద వర్తకములుచేసి, దేశదేశముల పేరుకెక్కినవాడు. అవసరమైనచో నదులపై, సముద్రములపై, ఓడలతో సేనలను నడిపి, కోటలను పట్టుకొనగలవాడు.

వెంగ: పోనీ ఆ సెట్టి అంతటి ఘటికుడే అను కొందాము. మన మీ పదవిని అతని కిచ్చిన, మన కొలువువారు సమ్మతిస్తారా?

దాది: సర్వాధికారియైన మహారాజుకు, ఇత రుల సమ్మతితో పనియేమి?

వెంగ: పోనిమ్ము. నీవన్నట్లు దళకర్త ప్రధా

వినయమునకు అభినయించుకొని ఉన్న వెంకన్నగారికి, ఇది పరాభవము, కోపకారణము, కాదా?

దాది అయిన, అగుగాక. ఆయన కోపంవల్ల మనకు నష్టం?

వెంక: ఆయన యుగంధరుడని నీవే చెప్పితివి గదా?

దాది ధనబలము, బుద్ధిబలము, అధికారబలము, ఉన్నవారిముందు, ఇట్టివారు ఒక లెక్కా? ఐనా ఆయనవల్ల నీకు వచ్చిన భయమేమీ లేదు

వెంగ ఒకవేళ వెంకన్నగారే, సభలో, ఆ పదవి నాకే కావలెనని పట్టుపట్టిన?

దాది నీవు నిర్భయముగా దళకర్త ప్రధానికము పెట్టిచ్చి, కావలెనన్నచో వెంకన్నగారికి, ఆ పెట్టెక్రింద పేష్కారీగాని, సీమ అమలుగాని, ఇయ్యవచ్చును అంతేగాని, పదిపన్నెండేండ్లు మనలను కాపాడిన ఆ పెట్టెని వదలి, ఈ పదవిని, ఈ ముసలితాపసికి ఈయ వీలు లేదు

వెంగ అమ్మా! ముమ్మాటికీ ఇదే నీ యిష్టమైనచో, అలాగే చేస్తాను కాని, నియోగి వెంకన్నగారు, తన కిది పరాభవముగా పరిగణించి, మన కొలువు విడిచి పోగలడేమో అని నాకు తోస్తున్నది

దాది పోతే నేమి?

వెంగ వెనుకటివలెనే, ఏకోజీతో కలిసి కుట్రలుపన్ని, మనపై పగతీర్చుకోగలడని నా నమ్మకం

దాది అంత రొత్తు వచ్చినప్పుడు మాచుకో వచ్చును మన సిబ్బందిలో మాత్రము అంత చేతులు వచ్చినవా రెవరు? అన్నిటికిని పెట్టియేగలకు భయపడకుము.

వెంగ సరే, నీ యిష్టం ప్రకారమే నడుస్తాను రాత్రి చాలా ప్రొద్దుపోయింది ఇక పోయి వస్తాను

దాది: చిరంజీవ!

వెంగ (వెళ్ళిపోతాడు)

దృశ్యం—2

[స్థలం—కుంభకోణంలో ఏకోజీ కొలువు సమయం—ఉదయం]

(ఏకోజీ కొలువుదీరి ఉంటాడు. పేష్వాయి, ఖాను, సయిదు సాహెబు, రాయసం వెంకన్నగారు, పరివేష్టించి ఉంటారు)

ఏకోజీ వెంకన్నగారూ! మీరు మా ఆస్థానానికి వచ్చిన ఇంతకాలంనుండి, మాకు చాలా ఉత్సాహంగా ఉంటున్నది.

వెంకన్న ఏకోజీ మహారాజుల అవ్యాజానుగ్రహమునకు కృతజ్ఞుడను

ఏకో మరి, తంజావూరు విశేషము లేమీ చెప్పక పోతిరి?

వెంక చెప్పుట కేమున్నది మహారాజా! ఈనాడు తంజావూరు వెనుకటి తంజావూరుగా లేదు

ఏకో అనగా? సుభిక్షమేనా? మన చెంగమలదాసు

వెంక సుభిక్షమే చెంగమలదాసు దేవేంద్ర భోగములను అనుభవిస్తున్నాడు

ఏకో—సంతోషం మన చేతులలో రాజ్యములో నిలిపిన ఆ పసిపాపడు, అంతవాడు కావడం, మాకు చాలా సంతోషం

వెంక ఏకోజీ మహారాజుల అనుగ్రహం అటువంటిది తంజావూరు వారిప్పుడు బహుముఖముల రాజ్యమును పెంపొందించినారు క్రొత్త క్రొత్త కట్టడములు, క్రొత్త క్రొత్త మందిరములు, కట్టించినారు క్రొత్త క్రొత్త పేటలను కట్టించి, ఎన్నో అగారములను, ఆయుధశాలలను, నిర్మించినారు అన్నింటికన్న బృహదీశ్వరాలయమును అనేక విధముల పెంపొందించినారు. ఎందుకో, అందు అనేక రహస్య ప్రదేశములను కూడ ఏర్పరచినారు.

ఏకో — ఎందుకేమున్నది? రాజ్యమును విస్తరింపజేయుట, కావలసిన క్రొత్తవాని నిర్మాణము, జీర్ణోద్ధారము, మున్నగునవి, రాజధర్మములే కదా?

వెంక • కావేరిలోనుండి క్రొత్తక్రొత్త కాలువలు, వానిపై క్రొత్త వంతెనలు, బ్రహ్మాండముగా నిర్మించినారు కావేరి నీటితో తంజాపుర మీనాడు బంగారము పండుతున్నది. ఎన్నో గజశాలలు, గుఱ్ఱాల చావడులు, ఏర్పరచినారు. అందుగల రహస్యాయుధాగారములకు లెక్కలేదు.

ఏకో : అట్లాగా? అయిన, ఈనాటి తంజా పుర వైభవము ఒక్కటూ చూచి రావలసినదే!

వెంక చూచిరావలసినదేమిటి? మహారాజుల వారు తలచినచో, అందే నిలువవచ్చును

ఏకో అదేమిటి వెంకన్నగారూ? అది మన రాజ్యము కాదుగదా?

వెంక : మన రాజ్యము కాక, వారి దెట్లగును? కష్టపడి మహారాజులు సంపాదించి యిచ్చినదే కదా?

ఏకో : తోడిరాజులు, మీ కోరికవల్ల సహాయం చేసినాము అంతే అయినా, ఇప్పుడు తంజావూరులో వచ్చిన విపరీత మేమిటి? చెంగమలదాసు మనకు మిత్రుడే గదా?

వెంక అవును మహారాజా అన్నట్లు, చెంగమలదాసు మనకు మిత్రుడే! కలిసిన మిత్రునియింట మిత్రులు కొంతకాలం నిలువగూడదా?

ఏకో ఓహో! అదా మీ అభిప్రాయము? అయిన సంతోషమే

వెంక తంజావూరు ప్రభుత్వవిధానము కూడ కొంత మారినది అసలు, వారి అభిప్రాయములే మారినట్లున్నవి

ఏకో : ఎందువలన?

వెంక . రాజ్యములో అన్నిశాఖలను పెంచుటయే గాక, వారు ముఖ్యముగా కోటలను బందోబస్తు చేసి, సైనికశాఖపై దృష్టి కేంద్రీకరిస్తున్నారు ఇప్పటికిప్పుడే, సేనాబలము అపారముగా సమకూర్చినారు. క్రొత్తక్రొత్త దళనాయకులను నియామకంచేసి, అచ్చటచ్చట నిలిపినారు చూడగా, వారి ఉద్దేశములో, ఏదో దండయాత్రనో, మరేదో, ఉన్నట్లున్నవి

ఏకో నా కెవరు? ఈ యేర్పాటులలో మీరు లేరా?

వెంక లేను.

ఏకో కారణం?

వెంక ఈనాడు చెంగమలదాసుకు నేను పనికిరాను.

ఏకో . మరి, మీ రాయసపు పదవి?

వెంక : నాకు లేదు. నేనిప్పుడు తంజావూరు కాపురస్థుడను కూడా కాను.

ఏకో : మరి, యిప్పుడు తంజావూరు దళకర్త ప్రధానికం?

వెంక ఒక కోమటిసెట్టి

ఏకో అత డెవరు?

వెంక నాగపట్నపువాడు చిన్నతనమున చెంగమలదాసును, దాదిని, తన యింటనుంచుకొని ఆదరించి పోషించినాడు అందువలన అతనికి నాడు ఆ పదవి లభించినది

ఏకో ఓహో కోమటిసెట్టి దళకర్త ప్రధాని! అహ్హహ్హా! (విరుగబడి నవ్వుతాడు)

(సభలోని వారందరు పెద్దగా నవ్వుతారు)

షేఖువాయి (నవ్వుతూ) వెంకన్నగారూ! మీ రాజుకు ఏమైనా మతిపోయిందా?

వెంక మతి కాదు

ఖాను ఈ అధికారం, మీకు గాకపోతే, మరొక బ్రాహ్మడికి గాని, పలువు మొదలికి గాని, మరొక సమర్థునికి ఈయవచ్చును గదా? ఈ కోమటి సెట్టి యేమిటి?

వెంక బాలరాజా చిత్తం అలా పనిచేసింది

సయిదు ఇది రాజాచిత్తం కాదు తెరచాటు భాగవతపువారి చిత్తం అయివుంటుంది

ఏకో సరిసరి ఆ నియామకం జరుగునప్పుడు మీరు కొలువులో లేరా?

వెంక ఉన్నాను మొట్టమొదట దళకర్త ప్రధానిగా వస్సె నియోగింపదలచి, నాకై తెప్పించిన అలంకారములతో సెట్టిని అలంకరించి, అతని చేతికి అధికారి ఉంగరం వేయించి, చెంగమలదాసు, ఆ కోమటి సెట్టిని ఏనుగు పంబాలలో కూర్చుండబెట్టి పట్నం ప్రవేశం చేయించినాడు

ఖాను పరాభవం! పట్టి కృతఘ్నుడు

షేఖు తంజాపుర రాజ్యానికి మీరు మీ సర్వశక్తులు ధారపోసినారు!

సయిదు ఏకోజీ మహారాజుల సహాయమును కూడా, చెంగమలదాసు, ఈనాడు తలపోసినట్లు లేదు.

వెంక పట్నం ఊరేగివచ్చి, ఏనుగు దిగి, ప్రభువు పాదాలపై బంగారుపూలు చల్లి, నిలబడగానే, చెంగమలదా సాతనిని కౌగిలించుకొని, దిగ్గ

రగా కొలువులో ఇట్లు ప్రకటించినాడు:— నేటి నుండి ఈ కోమటిసెట్టి మన దళకర్త ప్రధాని ఈ రోజు మొదలు మీరందరు ఈ సెట్టి చరిత్ర ప్రకారం నడుచుకోవాలి—

ఏకో : అందుకు కొలువు వారందరూ సమ్మతించారా?

వెంక ప్రభు చిత్తమునకు అత్యంతకరమా మహారాజా! అలా చెప్పి, చెంగమలదాసు, మరల ఇలా శాసించినాడు— గౌరవ చిహ్నముగా మీరందరు, మన దళకర్త ప్రధాని సెట్టిగారితో, వారి విడిదిదాకా పోయి, సెలవు గొనిరావాలి— రాజాజ్ఞ ప్రకారం అందరు అట్లే కావించినారు.

శేషు మీరు?

వెంక నాకుమాత్రం అది దుర్భరం అయింది ఇక ఈనాటితో తంజావూరుకు, నాకు ఋణం తీరింది ఇంత పరాభవంతో ఇక్కడ ఉండేకన్న, ఎచ్చటికైనా పోయి, భగవద్ధ్యానంతో ఈ వృద్ధాప్యంలో కాలం గడుపుకొనవచ్చునని, వెంటనే ఇల్లువదలి, దేశాంతరములకు బయలుదేరినాను

ఖాను అప్పటికీ చెంగమలదాసు, మీ విషయంతలోచించనే లేదు?

వెంక అతనికి అంత తీరిక, అవకాశము, ఎక్కడిది? కొలువులో అట్టి విపరీతశక్తులు ప్రవేశించినవని ప్రభువు స్వయంగా అనాయినకుడు, కాలుడు

ఏకో ఆ తరువాత?

వెంక దేశాంతరములకుపోతూ, త్రోవలో, మహారాజావారి దర్శనం చేసికొని, కొలదిదినములు ఇచ్చట నిలువవచ్చును గదా అని, ఇచ్చటికి వచ్చినాను

ఏకో ఇంత వృద్ధాప్యంలో మీ కట్టి అగౌరవం మాకు సహించరానిదిగానే ఉన్నది మీరిచ్చటికి రాక, మాకు అపరిమితానందం కలిగించింది ఇక మీరెక్కడికీ వెళ్ళ నక్కరలేదు. హాయిగా మాదివాణములో, శాశ్వతముగా నిలిచి పోవచ్చును.

వెంక మహారాజుల అనుగ్రహమునకు కృతజ్ఞుడను

(సభికులందరు సర్వ్వము ఖానుతో కూడ ఆనందం, సమ్మతి తెలియచ్చారు)

ఏకో (ఇంచుక ఆలోచనతో) వెంకన్నగారూ! ఇంతకు, ఈ విషయంలో, తంజావూరు దొరల అభిప్రాయం?

వెంక ఏముంటుంది? ఇక తంజావూరు రాజ్యపతనానికి అట్టే దూరంలేదు అందువల్లనే, వారు ఆ కోమటిసెట్టిని ఆ పదవిలో నియోగించుకొన్నారు

ఏకో అంగుకు ప్రబలమైన కారణం?

వెంక చెంగమలదాసును పెంచినదాదికి, ఆకోమటిసెట్టి వలభ్రమగడు

ఏకో ఓహో! అర్థమయింది బాల నాయకత్వము! స్త్రీ బుద్ధి!

వెంక చిత్తం మహారాజా! మీ దేవుడు ప్రతిష్ఠితమైన తంజావూరు సింహాసనము, నేడో, రేపో, మనకళ్ళముందే, పరాయి దొరలవశం కానున్నది అదే నాకు పట్టిన హృదయ వేదన

ఏకో పాపం! వట్టి అదృష్టహీనులు!

వెంక అని చెదరి విలచి, ఈ సమయంలో మనం ఊరుకోనరాదు మహారాజా!

ఏకో ఊరుకోనక?

వెంక ప్రభువులే ఆ సమస్యను దక్క బరచవలె

ఏకో ఎట్లు?

వెంక తాము సంపాదించిన తంజావూరు సింహాసనము తామే నిరభ్యంతరంగా లోబరచుకొనవచ్చును

ఏకో వెంకన్నగారూ! చేసిన విస్తరి తీసి వేసి, పాపం కట్టుకొమంటారా?

వెంక పతనోన్ముఖమైన రాజ్యమును ఉద్ధరించుట పాపమా మహారాజా!

శేషు (ఏకోజీతో) ఒకప్పుడు మన మేకదా, చెంగమలదాసుకు సహాయం చేసినది?

ఖాను మరల మన తోక్కయుతోనే, అదాగ విడ్డడు కానువడాలి.

వయిదు. అవశ్యం.

వెంక: అంతేగాక, మహారాజా! కావేరీ మధురజలంతో బంగారుపంటలు పండి, భూలోక స్వర్గంగా ఉండే ఈ దేశమును వదలి, మీరేల, మీ కొండల ప్రదేశమునకు తిరిగి పోసంకల్పించినారో, తెలియవచ్చుటలేదు

ఏకో: మా కింకేమి పనియున్నది? రాజ్యమా? గిజ్యమా? ఏదో, పాటిరాజులు సహాయమునకై వచ్చితిమి. అంతేకదా?

వెంక: రాజ్యమునకేమి కొదువ? మహారాజుల చిత్తము సమ్మతించినచో, రాజ్యము సంసిద్ధముగానే ఉన్నది

ఏకో: ఈ తరుణమున మా ఊహ సరికాదని నే నను. మీ పూర్వీకులను ఛేదింపగలవారు ఎవరూ లేరని కూడా నాకు తెలుసు. అయినా, తంజాపుర సింహాసనము నభిలషించినచో, మన మిపుడు వారిపై దండెత్తిపోవలసినదే కదా?

వెంక: పోవలెను.

ఏకో: అందుకుతగిన సన్నాహము మన కెక్కడిది? అందుకు తోడు తంజావూరువా రిప్పుడు, కోటలను బలపరిచి, సేనాబలమును పెంపొందించి, మిక్కిలి బలవంతులై యున్నారుకదా?

వెంక: ఎంత బలవంతులైన నేమి? ఓరికి కోమటిసెట్టి యాజమాన్యమే కదా?

ఏకో: అదియునుగాక, మేము మీ దేశమునకు క్రొత్తవారము. క్రొత్తలు, కట్టుబట్లు మాకు తెలియవు. అంతేగాక, తూర్పునీమవారలు రకరకా పగలు కట్టి, ఈ దేశముపై బడుటకు సిద్ధంగా ఉన్నారు. పడమర వారుకూడా కొల్లగొట్టటానికి అవకాశంకోసం వేచియున్నారు ఈ మహారాష్ట్రంలో మాత్రం మేము విడిదిచేసి, సుఖభోగాల పెట్టియున్నందువల్ల, ఏదో ఒకవిధంగా జరిగిఉన్నది. ఇట్టి సందర్భంలో, తంజావూరును వశపరచుకోవడం మాకు అంత సులభం కాదు.

వెంక: మహారాజులు అందుకేమీ భయపడ నక్కరలేదు. ఏపాటి యుద్ధమూ, ఆయాసము లేకుండా, మహారాజులు, తంజావూరుకోటలో ప్రవేశించు ఉపాయములు నేను చేయగలను. ఆ సంగతి నమ్మవచ్చు నాకు తెలుసు. ఆ ప్రకారము [illegible] పూరు రాజ్యము, చెంగమలదాసుకు ఉండవలెనా? లేదా, ఏకోజీ మహారాజులకు ఉండవలెనా. అంతేకాని, మహాలోకని చేతిలో అది పడిపోవుటను, నా కన్నులతో నేను చూడలేను; నా చెవులతో నేను వినలేను. అందువల్లనే, ఇంతగా వేడుకొనుచున్నాను. మహారాజా! ఇక మనము ఉపేక్ష చేయరాదు. సమ్మతి నొసంగండి!

ఏకో: మీరు చెప్పినది సమంజసముగానే ఉన్నది. కాని, మన మిదివరకు కృతజ్ఞులమయి, చెంగమలదాసుకు పట్టము గట్టి ఉంటిమి కదా? మనమే ఇప్పుడు వానిపై దండెత్తిపోయిన, లోకం మనలను ఒప్పుకుంటుందా? వట్టి స్వార్థపరులని అనకపోదురు? పోనీ అపకీర్తికోబడి, దండెత్తితే అనుకో. తమ పూర్వవైరాలు మానుకొని, తిరుచినాపల్లివారు, తంజావూరువారు, ఏకముఖంగా, తమ దండుతో మనపై పడినయెడల, వారికి మనం ఆటి నిలువగలమా?

వెంక: అంత దూరమేరాకుండ నేను చేయగలను. నేను చెప్పినప్పుడు, నామమాత్రముగా మీరు తంజావూరుపైకి దండు నడిపించిన చాలును. సర్వము మనకు వశం కాగలదు. ఒక్క బొట్టైనా చారక, ఒక్క దమ్మిడీ ఖర్చుగాక, నే నీ విజయమును సమకూర్చగలను.

ఏకో: మీరు అంత గట్టినమ్మకం ఉంటే, అట్లే కానీయండి నాకూ సమ్మతమే

వెంక: మహానుగ్రహము.

ఖాను: శెభాష్! వెంకన్నగారూ! శెభాష్!

శేషు: ఆహా! వెంకన్నగారి మాటకు తిరుగు లేదు ఇక ఒక క్షణంలో, తంజావూరు రాజ్యం .

సంయుడు: మన ఏకోజీ మహారాజుల వశమైనట్లే.

(కొలువువారు అందరు) ఏకోజీ మహారాజులకు జయమగుగాక! జయమగుగాక!

దృశ్యం-3

[స్థలం—చెంగమలదాసు రాజభవనం. సమయం—దినాంతము]

(రాజభవనంలో, చెంగమలదాసు, కోమటి సెట్టి మంత్రాలోచన చేస్తూ ఉన్నారు)

(రాజభవనం బయట, [illegible] జయజాగ్రత్తలు ఇలా [illegible])

మాగధులు : శ్రీ రామచంద్ర సాంద్రకరుణా కటాక్ష లబ్ధసిద్ధ సారస్వతనికేత, నిరర్గళవాగ్వైభవ శేష, నవరససాహిత్య కళాభోజ, సత్కవి సంభావిత ముఖాంభోజ, సకల సామ్రాజ్యధౌరేయ, నిత్య వితీర్ణ ధారారాధేయ, నిరతాన్న సత్ర సంతోషిత పంచాళ తృప్తసహస్రభూసుర, బహువారావర్తిత మహాదాన వైభవావర్తిత కీర్తిభాసుర, విజనామాంకితా కళంక వస్తు సమగ్ర బహుళాగ్రహార భూషిత చోళధరా మండల, నిఖిలభోగనిభవ నిర్జితాఖండల, సాధిత సముద్రాంతరద్వీప, పరనృపాలసంస్తుత ప్రతాప, నేపాల భూపాలస్థాపనాచార్య, కర్ణాట రాజపూజనీయ ధౌరంధర్య, రామసేతు శ్రీరంగ విజయరాఘవపుర కుంభకోణాది దివ్యస్థలప్రతిష్ఠాపిత శ్రీరామభద్ర, సర్వజనసంభావిత గాంభీర్యముద్రా వినిర్జిత సముద్ర, సదాశ్రిత భరణదీక్షా దక్ష దక్షిణసింహాసనాధ్యక్ష, రాజాధిరాజ సమ్మానితా సాధారణ శౌర్య, దిగంతర ప్రసిద్ధత రౌదార్య, సుజ్ఞాన జనక, సతత సంసేవితజనక, పోషితవిద్వత్కవియూథ, భువన శోభితగుణగణనాథ, బలవత్పరిపంథిగృహీత సామంత మహీకాంత వినోదన శ్లాఘనీయ మహాబల, మూర్తమాంబా గర్భశుక్తి ముక్తాఫల, చిన చెవ్వయాచ్యుత నృపాలపౌత్ర, సజ్జనస్తోత్రపాత్ర, రూపరేఖా విజిత కుసుమసాయక, రఘునాథ నాయక ధరా సంక్రందన నందన, జగదానందన, సకలసామ్రాజ్య ధౌరేయ, నిత్య వితీర్ణ ధారారాధేయ, నిరతాన్న సత్రసంతోషిత ద్రావిడ సహస్రభూసుర, బహువారావర్తిత మహాదాన వైభవావర్తిత కీర్తిభాసుర, కర్ణాట రాజపూజనీయ ధౌరంధర్య, రాజగోపాలనిత్య కైంకర్యధుర్య, భువనవిజయ, శ్రీ విజయరాఘవేంద్ర ధరణీంద్ర శ్రీ కళావత్యంబికానందన, సుకవిజన చందన, పునర్లబ్ధతంజాపుర రాజ్యలక్ష్మీ దృఢపరిష్వంగ, దళిత విమత జన మదమాతంగ, రంగధ్యానవిలాస, శ్రీ చెంగమలదాస, రాజాధిరాజ మహారాజ! జయ! విజయీభవ! విజయీభవ!

(మాగధుల విజయవాక్యాలు ఆగిపోతవి)

చెంగ: శెట్టిగారూ! వెంకన్నగారి వర్తమానాన్ని గురించి మీ అభిప్రాయం?

శెట్టి: ఏమున్నది? ఏలికరాజా, ఎందువల్లనో మనపై ఆగ్రహించే ఉన్నాడు.

చెంగ: ఆయనపట్ల మనమేమైనా అపచారం చేయలేదే?

శెట్టి: మనమైతే చేయలేదు

చెంగ: మరెవరైనా చేసినారంటారా?

శెట్టి: ఏమో! ఈ విశాల సామ్రాజ్యంలో, ఏమూల, ఎక్కడ, ఏమి జరిగిందో!

చెంగ: మన ఎఱుక లేకుండానే?

శెట్టి: ఎంతకని కనిపెట్టిఉండి, కనుక్కోగలం? ఒక్క దుకాణంలోనే ఏమూల ఏమి ఉన్నదో కనుక్కోవడమే కష్టమే! ఇంక ఇంత ప్రజని ఎవరు కనిపెట్టగలరు?

చెంగ: అయితే, అపచారం జరిగిందనే అంటారు?

శెట్టి: చేయవలెనని ఎవరూ అట్లా అపచారం చేసిఉండరు ఏదో నలుసంత విషయం, ఆయనకు అపచారంగా తోచిఉండవచ్చు

చెంగ: అంతమాత్రంతో, ఏలిక, మనపై దండెత్తవలసినంత అవసరమేమి వచ్చింది?

శెట్టి: అవసరమేమిటి? ఆ మాయమరాఠీ వాళ్ళని నమ్మినవాళ్ళెవరు? వాళ్లు ఎంత పనిఅయినా చేస్తారు. ఉత్త దారిదోపిడిగాళ్లు

చెంగ: మీ రనుకొన్నట్లు, ఏలికరాజా, దొంగల దండునాయకుడు, లూటీదారు, కాడు

శెట్టి: కాకపోతే, అంత దూరదేశంనుండి, ఇంతదాకా ఎందుకు వస్తాడు?

చెంగ: మన సహాయంకోసం.

శెట్టి: పోనీ, వెంకన్నగారే స్వయంగా ఇలా వచ్చి అబద్ధాలు వ్రాసిపంపినారనా మహారాజుల వారి అభిప్రాయం?

చెంగ: ఏమో, బోధపడటంలేదు

శెట్టి: వెంకన్నగారు ఎన్నడూ అలా వ్రాయరు. వారు మన ఆశ్రితులు మన క్షేమం కోరినవారు.

చెంగ: ఒకప్పుడు అంతే.

శెట్టి. ఒకప్పు డేమిటి? ఎప్పుడూ అంతే. చెంగమల దాసమహారాజులు అంటే, ఆయన ప్రాణం విడుస్తాడు.

వెంక: ఈ విషయంలో, మా దాదిఅమ్మ అభిప్రాయం ఎలా ఉంటుందో?

సెట్టి అఁ! ఆమె అభిప్రాయం తప్పక తెలిసి కోవలసినదే.

(దాది ప్రవేశం)

సెట్టి. అదిగో, మాటలోనే ఆమె కూడా వచ్చింది సంఘటన అంటే, అలా ఉండాలి.

దాది: ఏమిటి విషయం?

వెంక అమ్మా! ఈనాడు, రాయసం వెంకన్న నియోగి గారు, మా కొలువుకు ఒక వర్తమానం పంపేరు.

దాది: వెంకన్న గారా? ఇప్పుడు వారెక్కడ ఉన్నారు?

వెంక: అయ్యంపేటలో.

దాది: ఏం చేస్తున్నారు!

వెంక: వృద్ధాప్యంలో విశ్రాంతిగా కాలం గడుపుకొంటున్నారట

దాది వారి వర్తమానం అయ్యంపేటనుంచే పంపేరా?

వెంక అవును

దాది: ఏమని?

వెంక సెట్టిగారూ! ఏది? ఆ కమ్మ చదివి వినిపించండి

సెట్టి (కమ్మ విప్పి ఇలా చదువుతాడు)

"శ్రీ శ్రీ చెంగమలదాసు మహారాజుం గారి పాదసన్నిధికి, తమ ఆశ్రితుడు రాయసం వెంకన్న, అనేక దణ్ణములు పెట్టి, పంపుకొన్న విన్నపములు

ఏ కారణంచేతనో, కొద్ది రోజులకిందట, ఏకోజి మహారాజా, మీపై మిక్కిలి కోపంతో ఉన్నాడు ఎంత ఆలోచించినా, కోపకారణం తెలియవచ్చుట లేదు. తంజాపురముమీద దండు వెడలుటకు కూడా, ఏకోజిరాజా, ఆలోచన చేస్తున్నట్టు, నాకు తెలియవస్తున్నది. తమ ఆశ్రితుడను, క్షేమము కోరినవాడను, గనుక, ఈ వర్తమానము ముందుగా, రహస్యముగా, ప్రభువులకు తెలియజేయుచుకొంటున్నాను.

ఇట్లు
తమ ఉప్పుకారముతో పెరిగిన
రాయసం వెంకన్న.
అయ్యంపేట.

దాది: ఏది? మళ్ళొక్కమాటు చదవండి!

సెట్టి (మరల కాస్త చదివి వినిపించును)

దాది మోసం. వట్టిమోసం.

సెట్టి మోసమా?

దాది అవును. తంజాపూరును మాచి, కన్ను గుట్టి, ఆ చిత్తులమారి పన్నిన పన్నాగమే ఇది.

సెట్టి: అంత అవసరం?

దాది: రాయసం దళకర్త ప్రధానిగా తన్ను నియామకం చేయలేదని, తంజాపూరునుండి లేచి పోయి, ఏకోజితో కలిసి, మరల పట్టం పొగించినాడు ఈ దుష్టుడు వట్టి కుట్రపురుషుడు

సెట్టి రాజ కొలువులో ఉద్యోగం శాశ్వతంగా తనకే ఉంటుందనీ, తనకే ఉండాలనీ, ఏ బుద్ధిమంతుడూ అనుకోడు

దాది అది బుద్ధిమంతుని విషయం

సెట్టి: ఆ మాయల మరాటీవాళ్లనుకూడా, ఆయన, తన వలలో వేసికొన్నాడంటావా?

దాది మరాటీల కేమిటి? ఆయన, యముడినైనా తన వలలో వేసికొగలడు.

సెట్టి దొంగమరాటీ దండువాళ్ళకు, ఈ చదువులు ఒకరుచెప్ప నక్కరలేదు.

దాది: ఏమైనా కానీయండి. ఇది ఆ నియోగి వెంకన్నగారి కుట్రగాని, మరొకటిగాదు. కుట్రతోనే ఆయన, మన చిట్టిబాబును సింహాసన మెక్కించినాడు; ఈనాడు మరల కుట్రతోనే, మరొకవిధం చేయ సంకల్పించినాడు. ఆయన చేతులలో తంజాపూరు సింహాసనం, జంతికలై, చాలా చేతులు మారింది.

సెట్టి పోనీ, వెంకన్నగారి కుట్రయే అనుగాక మరాటీవాళ్లు మనమీద కోపగించే ఉంటారు కదా?

దాది: నిస్సందేహంగా. అంత కోపం ఆయన తప్పక కలిగించి ఉంటాడు.

సెట్టి. కాకల చిచ్చుయితేనేమి, బూకల చిచ్చుయితేనేమి, కొంప ముట్టుకొనదానికి? మరాటీ వాళ్ళకు మనమీద బాగా కోపం వచ్చింది. ఇక మన కర్తవ్యం?

దాది: మన రక్షణ మనం చేసుకోవటమే.

సెట్టి. ఎలాగు?

దాది: సేనాబలంతో

సెట్టి అమ్మో! ఆ మరాటీవాళ్ళతో యుద్ధమే?

దాది అవసరమైతే

సెట్టి: బాబో; అది మనవల్ల కాదు. ఆ కొంప దొంగల గుంపుముందు మనం నిలవలేము మనం గెలవము.

దాది అలా అధైర్యపడకండి సెట్టిగారూ!

సెట్టి: అధైర్యమేమిటి? గుండె లవిసిపోతుంటేను. మన మెంత? మన ముట్టెంత? మరాటీ వాళ్ళతో తలపడటమా? చాలుచాలు. ఇక నీ ఆడ ఆలోచన కట్టిపెట్టు.

(భటుడు ప్రవేశం)

భటుడు: శ్రీ శ్రీ మహాజాలకు జోహారు ఎవరో ఒక అశ్వికుడు వచ్చి, ప్రభువుల దర్శనంకోసం, వాకిట వేచియున్నాడు

వెంగ లోనికి ప్రవేశపెట్టు

భటు రాజాజ్ఞ.

(వరదర వెళ్ళి, అశ్వికుని లోనికి తీసికొనివస్తాడు)

అశ్వి మహారాజాలకు జోహారు

వెంగ (అశ్వికునితో) ఎవరు నీవు?

అశ్వి. రాయసం వెంకన్నగారు, ఒక పత్రమాసం వ్రాసి, అతి రహస్యంగా, విమహాలమీద, ప్రభువులకు అందచేయమని ఇచ్చినారు అదే ఇది (జాబు మాసి ఇవ్వబోతాడు)

వెంగ సెట్టిగారికి ఇవ్వు.

అశ్వి: (జాబు సెట్టిగారికి ఇస్తాడు)

వెంగ: (అశ్వికునితో) ఇక నీవు పోవచ్చును.

అశ్వి చిత్తం. రాజాజ్ఞ (నమస్కరించి వెళ్ళిపోతాడు.)

భటు: (అశ్వికుని వెంటనే వెళ్ళుతాడు).

వెంగ. సెట్టిగారూ! ఆ పత్రమాశం విప్పి చదవండి!

సెట్టి (జాబువిప్పి చదువుతాడు)

“శ్రీ శ్రీ వెంగమలదాసు మహారాజులుంగారి పాదసన్నిధికి, తమ ఆశ్రితుడు రాయసం వెంకన్న, అనేక నమస్కారములు చేసి, అత్యవసరముగా వ్రాసి విన్నవించుకొను విన్నపములు.

ఏకోజిరాజా, తంజావూరిపైకి దండు పోగించ వలె పోగించినాడు ఆయన ప్రయత్నం, పెద్ద యెత్తున ఉన్నది ఏమి కారణమో, తంజావూరు పేరుచెప్పితే, ఆయన, మండిపడుతున్నాడు ఈ రాత్రికే, ఆయన, దండుతో తంజావూరు చేరగలడు ఈ తరుణములో మీరు ఆయనయెదుట పడినయెడల, పెద్దమోసము జరుగగలదు కావున, మీరు, ఈవేళ మాత్రం తప్పి, తొలగి ఉండండి సింహద్వారం తెరచియుంచి, అందరూ ఆయనకు కోటలోనికి స్వాగతం ఇచ్చేటట్లు హుకుంజారీచేయండి నిమ్మళం మీద, నేను, ఏకోజీ మనసు దిద్ది, సమాధానపరిచి, మీ కోట, మీ రాజ్యము, మీకు మరల వశము చేసిటట్లు చేయగలను మీవాడను, మీ ఉపకారముతో బ్రతికినవాడను, గనుక, నా బుద్ధికి తోచినట్లు, నా అదుర్దాకొలది, వ్రాసి విన్నవించుకొన్నాను

ఇట్లు
నమ్మినబంటు
రాయసం వెంకన్న,
అయ్యంపేట

సెట్టి (అని చదివి, భయంతో వణికిపోతూ) అమ్మయ్యో! ఇంకేముంది? కొంప మునిగింది! ఆ మరాటీదండు వచ్చి పడనే పడింది.

దాది (గుండెలు బాదుకొంటూ) అయ్యో! అయ్యో! ఎంత మోసం? ఎంత మోసం?

సెట్టి: నేను చెప్పితే, విన్నారు? ఆ మాయల మరాటీ వాళ్ళని నమ్మవద్దని

దాది. (వణుకుతో) ఇప్పుడు ఏం చేద్దాం?

సెట్టి ఏం చేద్దామా? పరుగు చేసిండి: ప్రాణాలుంటే, ఎక్కడైనా బలుసాకు తిని బ్రతుకవచ్చు. లేవండి! లేవండి!

దాది: ఎటుపోదాం?

సెట్టి: ఏమేమిటి? ముక్కు పుటీగా. ఈ రాజ్యమువద్దు. ఈ యుద్ధాలువద్దు. (బిగ్గరగా) ఎవ రక్కడ?

వెంక: సెట్టిగారూ!

సెట్టి. సెట్టి లేదు. కిట్టి లేదు. నీవు ఇట్టి పని పాపడవు వెంకయలదాసూ! ఏమీ ఎఱుగవు, ఉండు. మా తిప్పలు మేము పడతాము.

వెంక అది గాదు సెట్టిగారూ!

సెట్టి నీకేమీ తెలియదు. అలా ఉండమంటే! మరాటీవాళ్ళ చేతుల్లో పడి మాడిపోతామూ? (మరల బిగ్గరగా) ఎవరక్కడ?

భటు: (పరుగున ప్రవేశించి) చిత్తం ఏమి సెలవు?

సెట్టి రొక్కం, బంగారు నగలు, రత్నాలు, సందుల కెత్తుకొని, గుర్రాలతో వేయిమంది జనాన్ని, మూడు పల్లకీలను, తెరలు వేసి, సౌధం వాకిట సిద్ధంగా ఉంచు. పో త్వరగా పో.

భటు (చిత్తం. వెళ్లిపోతాడు)

దాది సెట్టిగారూ! మన మెటు పోవాలి?

సెట్టి (ఆలోచించి) ఆఁ! ఆఁ! తిరుచినాపల్లె వైపుగా.

దాది అమ్మయ్యో! అది మనకు శత్రుస్థానం కదా?

సెట్టి ఫరవాలేదు. తిరుచినాపల్లెను ఆనిఉన్న పాళియపట్టులో, ఆ ఊరి దొర, రంగప్ప మళవ రాయుడు, నాకు కావలసినవాడు ఆయన ఆశ్రయంలో మనం ఉండవచ్చును

దాది: అది మనకు క్షేమమే నంటారా?

సెట్టి. ఫరవాలేదు వర్తకటి వ్యాపారంలో అతనికి నాకూ చాలా లావాదేవీ లున్నవి. మన కేమీ కొంపమునగదు.

భటు (ప్రవేశించి) సర్వము సిద్ధమైనవి.

సెట్టి: సరే. నీవు త్వరగా పోయి,—కోట వాకిలి, రాజప్రాసాదంలో అన్ని వాకిళ్ళూ, తెరిచి ఉంచమని, నగరులో ఎవరూ కత్తి పట్టవద్దని, ఏకోజి రాజుకు ఘనంగా స్వాగతం ఇమ్మని,—రాజాజ్ఞ గా మహామంత్రులకు విన్నవించు.

భటు: చిత్తం (అని, చరచర వెళ్లిపోతాడు.)

దూరాన ఫిరంగులు కాల్చిన చప్పుళ్లూ, సేనా కలకలం వినవస్తవి)

సెట్టి: (విని వణవణ వణుకుతూ) అదిగో, ఫిరంగుల చప్పుళ్లు మరాటీవాళ్లు వచ్చి పడతారు. లేవండి! త్వరగా లేవండి!

(వెంకయలదాసును, దాదిని, చేయి పట్టుకొని, త్వరగా పక్కింటిలోనుండి లేవదీస్తాడు)

(ముగ్గురు ఒక్క పరుగున రాజసౌధం వెలిద్వారా, పల్లకీలలో ఎక్కి వెళ్లిపోతారు)

(వేయిమంది అశ్వికులు వారిని అనుసరిస్తారు.)

దృశ్యం—4

[స్థలం—తంజావూరు రాజదర్బారు మహలు. సమయం—ఉదయం]

(మంగళవాద్యాలు, నగారా లొబత్తుఖానా వగైరా, మ్రోగుతూ ఉంటవి ఏకోజిరాజు సామంత సచివాదులతో కొలువుకు వస్తాడు రాయసం వెంకన్న, ఖాను, పేష్వాయి, సరదుసాహెబు, ఆయన ప్రక్కనే క్రొత్తిదుస్తులతో ముస్తాబయి, వస్తారు. రాజోద్యోగు లందరూ జరాబరులు చేస్తూ ఉంటారు)

(పార్శ్వన వేయిదీపాలు, వగలువత్తులు, ముత్యాలు, చంద్రదీపికలు, ప్రకాశిస్తూ ఉంటవి శుభసూచకముగా కోటవాకిట ఫిరంగులు మ్రోగుతూ ఉంటవి)

(వందిమాగధులు ఇలా పలుకుతారు)

వందిమాగధులు శ్రీ శ్రీ శివాజీరాజ శ్రీ శివాజీ మహారాజ సహోదరా! మహారాష్ట్రవ్యయ పయః పారావార రాకాసుధాకరా! విస్తుల బాహు బల నిర్జితారాతిమండలా! విజయైకవాళితా ఖండలా! సాంద్ర కరుణారస తరంగ తరంగిత నిజహృదయాంత రంగా! శ్రితజనా ర్తిభంగా! జీర్ణ కర్ణాట రాజ్యపునః ప్రతిష్ఠాపన మహాదీక్షాదక్షా! తంజాపురరాజ్య లక్ష్మీ దృఢ సద్యయంగ్రహమహోత్సాహ విలాసవిలసిత విపుల విజయశ్రీ! రాజాధిరాజశ్రీ ఏకోజిమహారాజవర్య సార్వభౌమా! జయ! విజయీభవ! విజయీభవ!

ఏకోజి. (సింహాసనమును సమీపించి, ఒక్క మారు అందరినీ కలయజూచి, ఆసీనుడౌతాడు.)

మంత్రి సామంతాదులు అందరూ: (నిలు

చుండి ఉండి) రాజాధిరాజ రాజశ్రీ ఏకోజీమహారాజ కుల సార్వభౌమా! జయ! విజయీభవ! విజయీభవ!

(అని పలికి, రాజ కరసంజ్ఞతో తమ తమ ఆసనములలో ఆసీనులౌతారు)

పురోహితులు. (ఒక్క స్వరముతో) స్వారాజ్యం వైరాజ్యం మహారాజ్యమాధిపత్యం, పృథివీసముద్రపర్యంతాయా వసంతాయా ఏకరాడితి శతమానంభవతి శతాయుః పురుషః శతేంద్రియ ఆయుష్యేవేంద్రియే ప్రతితిష్ఠతి.

(అని ఆశీర్వాదములు పలుకుతారు)

(నృత్తగీత వినోదాదికములన్నీ పూర్తిఅవుతవి)

ఏకోజీ ఈనాడు పర్వదినం. మీ అందటి ఉత్సాహబలముమీద, మేమీ తంజాపుర రాజ్యమును చేపట్టి, సర్వ ప్రజారంజకముగా పరిపాలన సాగించ దలచుకొన్నాము. ఈనాటితో తంజావూరురాజ్యము లోని చిక్కులన్నీ తీరిపోయినవి

కొలువువారు అందఱు—జయ! విజయీభవ!

ఏకోజీ ఈ మహావైభవమునకు కారణభూతులైన మీ అందఱిని నేను అభినందిస్తున్నాను ఘన స్వాగతముతో, నన్ను సింహాసనమునకు ఆహ్వానించిన తంజాపురరాజకార్యముల వారిని, మిక్కిలి అభినందిస్తున్నాను

మంత్రులు: మహారాజుల మహానుగ్రహం

ఏకోజీ అనాయాసముగా మా కీర్తి విజయమును సముపార్జించిన శ్రీరాయసం వెంకన్న నియోగిగారికి, ముఖ్యముగా మా సంతోషమును తెలుపుకొంటున్నాము

వెంక: ధర్మ సంస్థాపనమునకు కంకణము కట్టుకొని అవతరించిన అపరశివావతారము శ్రీ శివాజీ మహారాజుల సహోదరులు శ్రీ ఏకోజీ మహారాజులు మా రాజులు కావటం మా అదృష్టం

ఏకో: వెంకన్నగారివంటి మహామేధావులు, ప్రజ్ఞాధురంధరులు, మాకు సహాయం కావటము, మా అదృష్టమే కదా

వెంక శ్రీ శ్రీ ఏకోజీ మహారాజుల నిండు కొలువులో, ఈనాడు, ఈ ఇందిరా మందిరము, సాక్షాత్తు ఇందిరామందిరముగా ప్రకాశించుచున్నది.

ఏకో నేటినుండి తంజాపురరాజ్యము, మహారాష్ట్ర పరిపాలనము క్రిందికి వచ్చినది అయినప్పటికీ, ఇది మేము ఆక్రమించుకొనలేదు కానీ, కాజేసుకొన్నది కానీ, కాదు. కాబట్టి, రాచకార్యములలో, ముందు ఉన్నవారినే, ఆయా పదవులలో, అట్లే ఉండ నియోగించుచున్నాము.

కొలువువారందఱు—మహారాజుల మహానుగ్రహమునకు కృతజ్ఞులము.

ఏకో తమ తమ ఆచారములలో, మాన మర్యాదలలో, మేమెన్నడు ఎట్టి అభ్యంతరము కలిగించబోమని, తంజావూరు ప్రజలకు, మేము, ప్రతిజ్ఞాపూర్వకముగా అభయమిచ్చుచున్నాము ఎవరి అగ్రహారములకును, ఆస్తిపాస్తులకును, దేవాదాయములకును అడ్డురాము.

కొలువు వారందఱు—మహారాజులకు జయము గాక!

ఏకో: పూర్వపురాజుల వరవడులలో నడచి, మేముకూడ తెలుగుభాషను, తెలుగుకవులను పోషించి, వారిచే క్రొత్తప్రబంధములను నిర్మింపించగలము. పూర్వ ప్రబంధములను, ఆదరించి, ప్రకటనలోనికి తీసికొనిరాగలము. మా రాజ్యముకదా అని, మా మహారాష్ట్రభాషను తంజాపుర ప్రజలపై రుద్దము

కొలువు వారందఱు ధర్మప్రభువులకు జయము గాక!

ఏకో తెఱచి ఉంచబడి, సుస్వాగత పూర్వకముగా, మాకు అఖండవిజయమును సముపార్జించిన తంజావూరు కోటవాకిలికి, మా సంతోష చిహ్నముగా, "ఫతే దర్వాజా" అని సార్థకముగా నామకరణము చేయుచున్నాము ఈనాటినుండి అది అట్లు వ్యవహరింపబడును గాక!

సభలో (హర్షధ్వానాలు)

ఏకో తమ రాజ చెంగమలదాసు బాలుడైన కారణమున, ఆయనను లెక్కచేయక, కానుకలు, కరదలు, మానివేసి, తల యెగకట్టిన చుట్టుపట్ల సీమల లోని పేష్కీల వంటివారిని, జయభయములమీదన వశపరచుకొని, పాలెగాండ్లను క్రొత్త కట్టుబాట్లలోనికి గొనివచ్చి, సీమ అంతా వ్యవస్థకు తీసికొనివచ్చుటకు

సమర్థులైన వారిని నియమించి, ఆ పనులు రెండు మూడు రోజులలో పూర్తిచేయవలసినదిగా మంత్రు లను ఆజ్ఞాపిస్తున్నాము.

మంత్రులు మహారాజుల ఆజ్ఞ

ఏకో ముఖ్యముగా మీ అందరు సముఖమున మేమివ్వ దొకటి చేయవలసివున్నది.

సభికులు అందరు (అది యేమా అని ఆతుర తతో ఏకోజీ ముఖంవంక చూస్తూ ఉంటారు)

ఏకో మా ఈ ప్రథమ విజయానికి ముఖ్య కారకులు ఎవరో మీకు తెలిసియే ఉంటుంది

శేషు అవును రాయసం వెంకన్న నియోగి గారు.

ఏకో ఆయన మాకు చేసిన సహాయం, మరువ రానిది ఆయనకు మేమెంతో ఋణపడియున్నాము.

ఖాను నిజంగా

వెంక మహారాజుల అనుగ్రహం

ఏకో ఏమి బహూకరించి, వారి ఋణం తీర్చుకోగలమో, మాకు తోచుబడి కావటం లేదు

వెంక మహారాజుల అనుగ్రహం చాలును

(సభ అంతా క్షణంసేపు నిశ్శబ్దంగా ఉంటుంది)

శేషు వెంగమలనాయు రాజధానిలోని దళ కర్త ప్రధాని కోమటిశెట్టి, పరారీ అయినాడుగదా?

ఖాను. భలే ఊహ. వెంకన్నగారిని ఆ హోదాలో ఉంచటం, మాకు చాలా ఖుషీమతుగా ఉంటుంది

ఏకో అందుకు వెంకన్నగారు అంగీకరిస్తారా?

వెంక మహారాజుల ఆజ్ఞాపాలనమే నావిధి.

ఏకో (కొంచెం ఆగి) అందుకు వెంకన్న గారు సమ్మతించినా, ఈ పాటి స్వల్పఉద్యోగం వారికి ఇవ్వటానికి, నా మనస్సు ఒప్పటం లేదు. (కొంచెం ఆలోచించి) వెంకన్నగారు, అసమాన ప్రజ్ఞా ధురీణులు. వారి ఆలోచనలు, యుక్తులు, అర్థం చేసికోగలవారు ఎవ్వరూ లేరు. ఎంతటి అసాధ్యమైన పనియైనా, ఆయనయుగంధర ప్రజ్ఞతో, ఇతరులు ఆశ్చర్యపడగా, సాధించగలరు.

ఖాను: నిజం నిజం.

ఏకో: ఈ వెంకన్నగారు, ముందు వెంగమల నాయుని వెంట తీసికొని పాదుషాదగ్గరకువచ్చి, మా మన్యుడు మీద ఎదిరిని జయించి, అతనికి పట్టంకట్టించి నాడు. తిరిగి యిప్పుడు తనకు, వెంగమలనాయుకు, పరిపక్వపోవుటచేత, తంజావూరుమంది తేచివచ్చి, మమ్ములను ఎనకొలిపి, దండు నడిపించి,యుక్తితో, వెంగమలనాయు పట్నం విడిచి పారిపోయేట్లు చేసినాడు. పాపం! ఆ అమాయకపు బాలరాజు, ఆ సిరికి కోమటిశెట్టికి, ఆ ముసలిదాదికి, ఇకమై, దూరా లోచనలేక, ఇంత దుర్గతిపాలైనాడు!

సభికులు (విస్మయంతో, విషాదంతో, తాము మారవుతూ ఉంటారు.)

వెంక (అదరుసుండటతో కళవళ పోతూ ఉంటాడు)

ఏకో ఈ వెంకన్నగారు సామాన్యుడు కాదు బహు యుక్తిపరుడు ఇతడు నిలబడిన చోట, ఉన్న గడ్డిమాడిపోయి, ఇక మళ్ళీ మొలకెత్తదు సందు దొరికిందో, ఇక ఆయన మనలను తోలుబొమ్మలనువలె ఆడిస్తాడు అతను చెప్పినట్లు మనం నడుచుకోవాలి లేదా, తంజావూరువారిగతే, మనకు పట్టుతుంది కనుక, ఆయన విషయంలో, అతి జాగ్రతగా ఉండవలెను గాని, ఏమఱచి ఉండ రాదు

శేషు—నిజం నిజం వెంటనే, ఆయనకై తగిన చర్య తీసికోవాలి

ఏకో ఒక్కక్షణమైనా, ఆయనను స్వతంత్రునిగా ఉండనీరాదు ఎంతైనా, ఏమైనా, చేయ గలడు.

వెంక (భయసంభ్రమాలతో) మహారాజా! మహారాజా!

ఏకో. వెంకన్న గారూ! ఇంకా మీ నక్క వినయాలు, ఈ ఏకోజీముందు సాగవు.. (ఖానును, శేషునాయునిచూచి) వెంకన్నగారిని వెంటనేపట్టి, యావజ్జీవం కారాగారంలో..

సభికులు అందరు—(భయాశ్చర్యాలతో ఉలికి పడి, బిక్కన కళ్ళతో, ఏకోజీవంక చూస్తూ ఉంటారు.)

పేష్, భాను! (తమ కుర్చీలలోనుండి లేచి వెంకన్నగారిపై కురుకు పోతారు)

వెంక (అడలుతో) మహారాజా! మహారాజా!

ఏకో ఆఁ! కుమించారు భాను! అలా కాదు ఆయనను పట్టి, బికారిని చేసి, మన తంజాపూరుసీమ దాటించి, తిరుచినాపల్లి పొలిమేరలు లోకి మివేయండి. తిరుచినాపల్లివారికీ, తంజాపూరువారికీ, తీరని పగలు తెచ్చిపెట్టి, వెంకన్నగారు, ఆ రెండు రాజ్యాలవారిని కొటిదముక నిద్రపోనీయకుండా చేసి నాదు. ఆయన అతి తెలివికీ, ఆత్యాశకు, కుట్రలకు, మాయలకు, తగిన ప్రతిఫలమును, తిరుచినాపల్లివారే కలిగించుతారు

వెంక! (అడలుతో వడకిపోతూ) మహారాజా! మహారాజా!

ఏకో ఇంక నీ ముఖం నాకు కనపడరాదు. నీ మాట నాకు వినపడరాదు. పేష్‌జాయీ! భాను! ఆఁ! పట్టి బంధించండి.

భాను, పేష్ (వెంకన్నగారిని పట్టి బంధించి, తీసికొనిపోతారు.)

ఏకో (సింహాసనమునుంచి లేస్తాడు)

కొలువు వారందరు (శ్రీఏకోజీ మహారాజులుంగారికి జయము గాక! మహారాష్ట్ర సామ్రాజ్యము వర్ధిల్లును గాక!

ఏకో (కొలువు విడిచి, సౌధంలోకి వెళ్ళిపోతాడు)

కొలువు వారందరు (తమ తమ స్థానాలకు వెళ్ళిపోతారు)

(తెర)

కొండవాగు

శ్రీ మారంపూడి భాస్కరరావు

కొండవాగు కొన్నాళ్లై పుడోనా
గుండెలోన గలగల మందీ!
నిండి వెండి చుక్కల గమితో నీ
రెండలోన తళ తళ మందీ!

ముగ్గ కడుపులో తేనెలూరుతే
ప్రొద్దుపోలె మన బ్రతుకులలో
ఇరువదేండ్ల నూనూగు జవ్వనము
పరువ మొనగు తీయని కాలం!

సన్న సన్నపాటల మధు ధారలు
కాలువారు ఆ గడియలలో

కొండవాగు కవిగీతికలా నా
గుండెలోన గలగల మందీ!
నిండి వెండి చుక్కల గమితో నీ
రెండలోన తళ తళ మందీ!

కాని నేటి వేసగి ఎడారిలో—
నిలుపలేక, వెదుకదలి నీరముల
కలియలేక, అర్ధాయుష్కుని వలె—

కొండవాగు జీవన విహీనమై
మొతడి ఇసుకపొర దాగినదీ!

‘ఊర్వశి - ప్రవాసము’

శ్రీ పొట్లపల్లి సీతారామారావు

పాశ్చాత్య వాఙ్మయమున కావ్యములు కథా ప్రధానములు మన కావ్యములకు రసము ప్రధానము *Unity of Action - Unity of Time - Unity of Place* - వీనికున్నంత స్థానము *Sentiment* నకు వారిలో లేదు అందుచే *Romanticism* అనునది వచ్చి *Sentiment* కు కొంతవఱకు సాధించినది షెల్లీ, వర్డ్స్‌వర్త్ మొదలైనవారందఱు నా మార్గమున నారితేరినవారు మన వాఙ్మయము పుట్టుక తోడనే రసప్రధానముగా నున్నది అందుచేత *Sentiment* కొఱత దీనికి లేదు ఒకే రామాయణకథను పలువురు కావ్యములుగా మలచుకొనుట కిదియే హేతువు ఆ కథలో రసమును పోషించుటకున్నంత యవకాశము వేఱొక కథలో లేదు అట్లుగాక కథాప్రధానముగా మన వాఙ్మయము పుట్టియున్నచో నందఱు నన్ని రామాయణములు వ్రాయువారే కారు

౮, ౯ దశాబ్దులనుండి పాశ్చాత్య సంస్కృతి మన దేశమును ముంచివేసినది దానివలన మనకు లాభములు జరిగినవి కాని నష్టము లెక్కువగా జరిగినవి. అది మన భాషకు పుష్టినిచ్చిన దానికంటె సహజత్వము నాశనముచేసిన భాగ మెక్కువ ఇచ్చట విద్యాధికులైన మన దేశీయులు గొప్ప యధికారములు సంపాదించి భాషాసహజత్వము నాచముట్టుగ పెల్లగించిరి. సహజమైన భాషకు మాఱుగ కృత్రిమమైన భాష బయలుదేరినది. ఆ వాఙ్మయమును చదివిన పెద్దలు దేశీయకవిత్వమును సంస్కరింపవలెనని కోరిరి. ఆ ప్రభావము తెలుగుదేశముమీద కూడ పోయినది. షెల్లీ, కీట్సు, వర్డ్స్‌వర్తుల ప్రభావము లన్నియు మన భాషలో ప్రతిబింబింపసాగినవి ఇటాలియన్ కవి ‘శాఫో’ మధురమైన భావములు కూర్చి చేర్చిరి ఆ కవిచేత Inspire అయిన కవు లిద్దఱున్నారు ఒకాయన బసవరాజు అప్పారావు, రెండవయాయన దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రి. ఈ రెండవ యాయన ప్రస్తుతము తెలుగువారిలో ప్రతిష్ఠగల్గిన కవి పలువురకు మార్గదర్శియైన కవి. కొందఱకు మహాకవి ఈయన వ్రాసిన ఖండకావ్యములు — ఊర్వశీ — ప్రవాసము — అనునవి విమర్శనీయములు

కాళిదాసుని విక్రమోర్వశీయ నాటకములోని చతుర్థాంకము కవికి భావనామాత్రముగ నైన నీ కావ్యములు వ్రాయునప్పుడు మనసులో నున్నది. అక్కడ యూర్వశి శాపవశముచేత లతయైనది. ఆ లత విక్రముని స్పర్శచేత మరల యూర్వశిగా మారును. అందుచే కవి వనము, కోకిలలు మొదలైన ప్రకృతి జాలముచే లతారూపమున నున్న యూర్వశి కనుగుణముగ వర్ణింపజేసినాడు ఇక్కడ అంత ప్రయోజనము కానరాకపోయినను లోకసామాన్యమయిన చమత్కార మున్నది. ఊర్వశీ—ప్రవాసములలోని యితివృత్తమంతయు నాయకుడు నాయిక కొఱకు పడు విరహమయమే అలంకారశాస్త్రము లన్నియు నీ పద్ధతులే గ్రుమ్మరించినవి శృంగార రసమున కివి ప్రాణములని చెప్పవచ్చును ఈ కావ్యములందలి భావము లన్నియు మాధుర్యగుణముచే కావ్యమున ద్యోతమానము లగుచున్నవి శృంగార భావముల నీ మాధుర్య గుణమే వ్యక్తముచేయగలదు భావముకంటె గుణమే యిందు ప్రస్ఫుటముగ నుండును

“వింగినీడల మొట్లుగా, నీలిమొయిలు
గొలుసు విరుపులుగా, ఘలుఘలుగ, వలదు
లుగ, నలలుగా, కలలుగాగ, సాగయత్నీవి”

ఇందు భావముకంటె పదముల విరుపులే రమణీయములు ఇదంతయు మాధుర్యగుణములోని మాహాత్మ్యము. కృష్ణశాస్త్రి కవిత్వమంతయు మాధుర్య గుణమయమై పోయిపోయి అనుకొంచును భావములో నున్న కృతకత్వమును పాశ్చాత్యనీయుని యా గుణమే కవిత్వమునకు ప్రాణమగుచున్నది ఈ కవి కవితాశక్తి కలవాడని నిరూపించుట కీ గుణము చాలును. కవితాశక్తిగల కవు లందఱకు పద్యము నడక సొగసులే ప్రధానములు. ఇట్టి గుణప్రధానమయిన రచనను కొందఱాలంకారికులు నిరసించిరి క్షేమేంద్రుడు—

“అలంకారస్త్వలంకారా గుణా ఏవ గుణాః సదా
ఔచిత్యం రససిద్ధస్య స్థిరం కావ్యస్య జీవితమ్.”

అన్నాడు. అందఱు రసమార్గము పోవ్వాలనున్న వారే ఔచిత్యమనిన, రసమనిన, ధ్వనియనిన నొక్కటియని విమర్శ.

ఈ కవి కొన్ని మధురమైన కల్పనలు చేయును.

ఆ కల్పన సంప్రదాయసిద్ధము, సుప్రసిద్ధ సాంకేతికము గాకున్నను మధురమనియే చెప్పవలెను

"కార్మేఘములు చెదపుల ఖండఖండములుగ
విడిపోయిన కౌముదీ మృదులకరికి"

ఈ భావచ్ఛాయను పూర్వకవు లెవ్వరూ వాడలేదు ఇది ఆంగ్లమును చదువుకొని శిక్షించుకొనిన కవి ప్రతిభాసంభవమే. ఇట్టి మాధుర్యమును వ్యక్తము చేయు కల్పన లనేకము లున్నవి

"చెలియ కురులు నీలమేఘనిశ్వాసముల ట్లున్నవట" ఈ యుపమలోని పలుకుబడి ప్రతిభ గలవారి యందే గోచరించును ఇట్టి పలుకుబడులు భావమునకు పరమ వ్యంజకములుగ నుండును. లోకములో చమత్కారము—ఉక్తివైచిత్ర్యము నాశ్రయించిన పలుకుబడికంటె వ్యంజనాశక్తి నాశ్రయించుకొని తోచిన పలుకుబడి గొప్పది. ఈ పలుకుబడి ఈ కవికి కుదురుట ఆశ్చర్యముగ నున్నది

"చల్లగా జాలిజాలిగా కాంతిమధురముగ నుషఃకాలకౌముది సొగసులైతివి" "నీపశాఖికాగ్ర కుటిల పత్రములలో నియల గుసగుసల్ వినిపించును" ఇది మధురాతి మధురములు "నాటి యమునను కన్నీటి పాట చేసి యేడ్చినది" "గృహనేత్ర వాతాయనములు" ఇట్టి తీయని కల్పనలు కొన్ని యీయన కవిత్వములో ప్రాణమును కంటుకొనియున్నవి మహాకవి రసము సంగిగా విశ్లేషించి దానిని సువిశితముగా పరామర్శించుచు నిట్టి మధురములైన కల్పనలు గల పలుకుబడులచే కావ్యము నాకాశమున కెత్తును ఈ కవి దీనియందు జూపిన శ్రద్ధ, దానియందు జూపలేదు.

"మొగిలు లల్లకల్లనలై ఛిరంబులైన నిట్టూర్పు దొంతరలయినవి" "ప్రభుకోక్కటి యేడుపైనగాలి. సుప్తపత్రాళి కొదిగి పొంచిచూచుచు చలియించి పోయినాడు" ఇట్టి చిత్రనిర్మాణశక్తి యెంతెంత మాత్రమైన కవిలో నుండవు ఈ కవికవిత్వమే యింతకు మించి లేదు శబ్దాలంకారములు, శ్లేషలు కవి వాడిన ట్లగుపించదు. కొన్ని అంత్యానుప్రాసలు వాడినా తెలివికాని యంతకంటె నెక్కువ నిగింపులు లేవు శ్లేష చమత్కార మొకచో కనుపించుచున్నది "నా అమృతగళరవంబున కభ్రపక్షములు చెలియ" గళరవ మనగా పావురాయి ఇక్కడ తన స్వరమును పావురాయితో గలిపి శ్లేషించినాడు ఆ శ్లేష కూడ క్రొత్తగా నున్నది.

మనభాషలోని యలంకారము లన్నియు పలుకుబడులే. భావము వక్రవక్ర పద్ధతిలో చెప్పుట వక్రోక్తి యలంకారము పుట్టినది. ఉరం నా యలంకారము గూఢ ప్రయోజనమునకై వాడుట మన సంప్రదాయము. భావమునో—రసమునో—కనీస మే వస్తువునో యుద్దీపింప జేయని యలంకారమే మన కవులు వాడలేదు రావణుడు రంభను చూచుటతోడనే ఇట్లు భావించినాడు

"మించి దృష్టికి మిఱుమిట్లు గొల్పెడి నిది
తెలియ రాదు మెఱుంగు తీగయేమొ
కార్మొయిలుంగున బట్టి కలకలబడె యిది
సొగసైన వెన్నెల సోగయేమొ
వెన్నెలసోగకే చిన్నెలున్నవె ? యిది
మరునిరాచిల్క సాంబ్రాణియేమొ
చిలుక సాంబ్రాణికీ చెలువంపు నడలుండు
నా ? యిది కలికి రాయంచయేమొ

కలికి రాయంచకే సోయగంబు గలదె
యొప్పు గలదిది జాళువా బొమ్మయేమొ
జాళువా బొమ్మకే విలాసములు గలవె
మెచ్చునకు నచ్చరవెలంది యున్నదేమొ"

ఇందులో గల సందేహాలంకారము వస్తువు నెంతైన దీప్తిలోనికి దెచ్చుచున్నది ఇది కంకంటి పాపరాజు గారి ఉత్తర రామాయణము లోనిది. ఆంగ్లభాషలో *Simile, Metaphor* ల వంటివే కొన్ని మాత్రమో పలుకుబడులున్నవి అందులో వారి నవీన కవులందరు *Metaphoric Expressions* యెక్కువగా వాడుదురు. అది వారి సామాన్యముగ వాడు *Expression* అసలు ప్రతిభయుండవలె గాని మన భాషలో *Expression* చేయుట కనేక మార్గము లున్నవి పై పద్యములో మెఱుగయని గాని తీగవంటి దనుని గాని రావణునిచే కవి యనుపించినచో నింత రమ్యముగా నుండదు ఇందు రావణుని వాంఛాసక్తికత్వము స్ఫురించినంతగా మెఱుపు యన్నచో స్ఫురింపదు అందుచే పాత్ర—రసము—మానసిక పరివర్తన మెఱుదలైనవాని నాశ్రయించుకొని యలంకారము మారుచుండును *Sentiment* ను *Raise* చేయుట కా భాషలో *Metaphor* వారికి యెంతవసరమైనది. దానిని తీసికొని కృష్ణశాస్త్రి తన కావ్యమంతయు గ్రుక్కి గ్రుక్కి నుండ గ్రుక్కినాడు ఆ రూపకము కృత్రిమముగా నుండును. దానివలన నే చమత్కారము జరుగదు ఎక్కడికక్కడ ఏదో *Image* ఏర్పరుచుట కుపయోగించును. భావము సృష్టికి తీసికొని పోకపోగా దానిలోని యద్భుతత్వమును చెడగొట్టును.

Mysticism అను కవిత్వపు ఛాయ ఈ కవి మనస్సులో నున్నది. అది యీ రూపకములకు తోడ్పడిచ్చినది. ఆ కవి అందరు యీరూపకములో ఛాయక-

ములు లోనివి తన కావ్యములు దిద్దుకొనిరి. ఆ పద్ధ
తిగా తన కావ్యము నిర్మించవలెనని ఈ కవి యాశ.
అందుచే కవిత్వమంతయు నర్థముకాదు. అన్వయ
క్లిష్టత యనేక సందర్భములలో గోచరించుచుండును
ప్రవాసములోని ఈ క్రింది పాదములు చూడుడు—

"అంతమే లేని నా యాత్రాపథాన నా
పదచిహ్నములు లోలో పడియున్న చిన్నచిన్న
అడుగుజాడలు మదీయార్ద్ర హృదయమ్ములో
నిశీథములో తారలై నిశ్శబ్ద
వాటిలో చిరుపాటలై!"

సాగిపోవు భావన ఈ రూపకములతో ఎంత క్లిష్టమగుచున్నది! "గర్భకుహరమ్ము విదళించు కారుచిచ్చు ఓరుపుమంట మూలుంగు—" ఈ రూపక మేం ప్రయోజనముకొఱకు వాడబడినది! ఎఱుపుమంట మూల్గినదన్న పదములోని ప్రతిబింబమే కాని గర్భకుహరమును విదళించు కార్చిచ్చుయొక్క భయంకరత్వమున కెంతవఱకు దోహదము చేసినది!

"ఏ నాక వియోగ కాళిని హృదయరాగ
వేదనారేఖ, నాకలి వేగ, నాదు
యంగుళీకిసలయ చంచలాంచలముల
విడివడి యనంత నిర్వాణ బసితి నాడు"

తన్ను వియోగగీతికగా రూపించుకొన్న కాంతవఱకు నయమే అంగుళీకిసలయము లాకలితో చేసుకున్నదని వేఱొక రూపకము చేసినాడు దీని వలన పద్య మెక్కడి దిక్కడిగా గజిబిజిగా జేరిపోవుచున్నది ఈయన కవిత్వము చదువుచున్నంతవఱకు ఎక్కడి కక్కడికి చిత్రము లేర్పడును కాని యసలు భావమేమో యర్థముకాదు పూర్వకవులలో భావమధ్యముగా సాగిపోయెడిది. వా రెంతవఱకు భావమును సాగదీయుచు చమత్కారములు చేయుదురు కాని భావమునాశి కట్టిపడములతో సాము చేయరు.

ఈ గ్రంథములో ప్రతీక లేకపోవుటచే మరింత బాధకరముగ నున్నది విడివిడి భావములు చెప్పినపుడు ముందు ప్రతీకలు వ్రాయుట మన కవుల యాచారము గ్రంథమంత జదివిన తరువాత పేదా చచ్చి చెడిచేయంగల విన్నపములుగా నొక భావము నూహించుకొనుటయే గాని యెక్కడికక్కడ విభక్తముగా భావము తెలియదు. ఆ చిక్కు ఊర్వశీకంటె ప్రవాసములో నెక్కువ.

"విను లోఅంతనే నూతేనిలేని పులుగు
- కాయన్, సహించిరాదే నా ప్రణయబాట
నాట నవయని రెక్క యుయ్యాలలోనల
తెరువరేని, తీరమేలేని దివ్యసీమ!
అంత నే మారిపోతి సంధ్యాయమోల్ల
చిత్ర సింధూరరేఖగా; చేయితెయిగ
మెయిమెయిగ, పోయిపోయిగా మెలగినాను
పైడినవ్వులతో సీలిసీడ తోడ!"

ఈ పద్యము పోయిపోయిగ నున్నది. కాని విస్పష్టమయిన భావము చెప్పుట కష్టము

"కంట నురిసిన కార్చిచ్చుమంట యేళ్ళ
కాలి సుకెరై నశించె వాంఛాలవాలి"

ఈ రూపకము లెంత ప్రయోజనరహితములో చూడుడు అది క్రొత్తదన మనుకొని భ్రమించి యూరకే యలంకారము వాడుట ఆ వ్యామోహము లేనిచో పరమ మధురమైన కవిత్వము ప్రవహించెడిది ఈ క్రింది పాదములు చూడుడు

"ఉభయ సంధ్యాంచలముల నెదో వెలుంగు
కలుగ కలవరపోవు ఘూకంబువోలె"

ఘూక ముదయ సంధ్యాకాంతిని జూచి కలవరపోవచ్చును కాని సాయంసంధ్యాకాంతిని జూచి కలవరపోదు

ఎంత చూచినను కవి విరహముచే కృశీభూతుడై ప్రకృతిలోని కొన్ని వస్తువులను దీసికొని వాని సామ్యమును తనకు కల్పించుకొని విలపించుటయే ఈ రెండు కావ్యములలోని కథాంశము ప్రేయసీ విరహిత జీవితము వ్యర్థమనుకొని యీ కవి పూర్ణ ప్రళయోన్మాదావస్థలు కూడ వర్ణించినాడు

"నా మరణశయ్య పరచుకొన్నాను చెలి"
"ఇదిగో నా చితి పేర్చితి"

చివికి ప్రాణములు తరుగుకొనిపోవును కాని భావించిన క్రొత్తదనము చొప్పనంతవఱకు నీ పుట్టము పరమ రమణీయముగా హృదయస్పందనము చేయును ఆ కవి గానలో మనము లీనమైపోదుము. అలంకారములు వాడుకట మొదలుపెట్టినాడో మనలో గలిగిన యా కొంచెము స్పందనము జారిపోవును ఈ కవి సహజముగా మధురమైన కవిత్వము వ్రాయగలవాడు. కాని తాను కొన్ని మార్గములు మనసులో నుంచుకొని కొంత కవిత్వమును కృతకము చేసినాడు. ఇదన్నియు ప్రసిద్ధమైన సాంప్రదాయమున చేసినది కాకపోవచ్చును. అద్భుతముగానైనను వ్రాసినవాడుకాదు. అట్లు వ్రాసినచో నీ కవి కవిత్వము కొంత ప్రాణవంత మైయుండును.

ఇక నీకవి వాడినభావ పరము కృతకము. అసలు నాలుకకున్నంతయు భావలో నుండదు. అనాదరములు

సంప్రదాయములు భాషానుబోధములు. విజాతి భాష జాచినను ఆ భాషలో సంప్రదాయములు లక్షణములు కన్నులకు గట్టినట్లగుపించును. కవి మొదట యాదుకొనవలసినది భాషాపాటవము భాషాపాటవ మనగా శబ్దప్రపంచము దెలిసికొనుటయే కాదు. ఏ శబ్దముచేత జాతిలక్షణము వ్యక్తమగునో ఆ శబ్దమును బట్టుకొని యాయా భావముల కచ్చుగట్టినట్లు పరిపుష్టపరచెను ప్రసిద్ధకవులను జదువుట యనగా వారు వాడిన శబ్దముల కర్థము దెలిసికొనుట మాత్రమే కాదు శబ్దార్థము తెలిసినను నా శబ్దము సుచితమైన చోటు వాడలేము ఏ భావమును జెప్పుటకే శబ్దమే విధ శక్తివంతముగ వాడబడినది యని యూహించి చూచినగాని యా మెలకువలు దెలియవు శబ్దముల కర్థము దెలిసికొనుటకంటె శక్తిని దెలిసికొనుటకు సహృదయుడు ప్రయత్నించుచు కవిత్వమంతయు నా శక్తిమీదనే యున్నది శబ్దమును ప్రాణములలో కన్నులు చేట్టుకొని పాదుగవలెను పింగళి సూరన

"పొనగ ముత్తెపుసరుల్ పొహళించినరీల
తనులోన దొరయు శబ్దములు గూర్చి"

అని యుల్లేఖించినాడు ఎంత జాగ్రత్తగా శబ్దముల నేరి గూర్చవలెనో యిందు సూచితమైనది ఇందులోనే యొక చమత్కారమున్నది ముత్యముల హారములు గ్రుచ్చునపుడు వల్లని బట్టపై ముత్యములు పోసి కూర్చుదురు హారము రాను రాను క్రమక్రమముగ స్తవాదిక భాగముననుచు గప్ప భాగము వైపునకు స్థూలముగా జేరును ముత్యమునకు ముత్యమునకు గలిగిన యా సూక్ష్మభేదమును గ్రహించి కూర్చవలెను ఏ ముత్యము తరువాత నే ముత్యమీ సూక్ష్మభేదముతో కలదూగునో యున్న సునిశిత సూక్ష్మపరిశీలనాదక్షత యే కొందరికో యుండును ఇట్లు గ్రుచ్చుటకే పొహళించుట యని పేరు పొహళింపు శబ్దము నీ సందర్భమునందే వాడవలెను రత్నములు మొదలైన పెద్దపెద్దపూసలహారము గ్రుచ్చునపుడు పొహళించుశబ్దమును వాడిన కవికి శబ్దాచిత్యము తెలియదన్నమాట కృష్ణశాస్త్రి వాడిన యే శబ్దము శక్తిమంతమైనదికాదు కొన్నికొన్ని శబ్దములు భావముతో గలియక *Vague* గా నుండును

"ఇపుడు వత్తువా నీ కొర
కెదురు చూచు నీవిరోగి
యొసద వుంచుజడులు కురియుచు
మాపేమో, రేపటికో
వసలి చనునో, నిదురమునుగునో!"

పదములు భావములో గలియక పాడిపాడిగా దేలిపోవుచున్నవి

భాషాపరంపరలో మూడుపద్ధతులు ముఖ్యముగా కనిపించుచున్నవి ఆచారములు—సంప్రదాయములు మొదలైనవానిని దీసికొనివచ్చి భాషనుద్దీపింపజేయుట. ఈ మార్గము మహాకవు లందరిలో నున్నది.

"అయమా గృహీతకమనీయ కంకణస్తవ మూర్తిమానివ మహోత్సవః కరః"

అన్నాడు భవభూతి. చిత్రపటదర్శనములో సీతావివాహము జ్ఞప్తికి వచ్చి యిట్లు చెప్పినాడు గాజులతో నింపిన కరమును పట్టుకొనుట వివాహోత్సవంతయు వ్యక్తముచేయుచున్నది అంతో యింతో యీ మార్గము తెలియనిదే మన పూర్వకవిత్వమే లేదు మహాకవులలో నిది యెక్కువగా కనిపించును. ఇక రెండవది రసమార్గము ఆ చేయి స్పర్శతగిలినది—పులకలు వచ్చినవి యని చెప్పుట భవభూతి

"తవస్పర్శేస్పర్శే మమహి పరిమూఢేంద్రియగణో
వికారశ్చైతన్యం భ్రమయతి సమున్మీలయతి చ"

అన్నాడు సీత స్పర్శ తగిలిన కొలదిగా రాముని పరిమూఢములైన యింద్రియగణములు వికారము పొందుచున్నవట ఇక కాళిదాసులో నీ మార్గములు లెక్కలేనన్ని యున్నవి ఇక మూడవది. ఆమె స్పర్శ తగిలినది—ఆకాశములో నున్నావని చెప్పుట. ఇది *Lyric* మార్గము హేతువునకు ఫలితమునకు మధ్యనున్న వికార మిందు తెలియదు ఏ గుణమో—ఏ యలంకారమో—క్రమ్ముకొని యీ రచన సాగును. కృష్ణశాస్త్రి కవిత్వములో నాత్యప్రాయమైన భాగమీ మూడవ మార్గము. పై రెండు మార్గములు చాల స్వల్పముగ నున్నవి

'మఘవ మస్తక ముకుట మాణిక్యరాజి' యని యూర్వశిని సంబోధించుటలో కొంచెముగా మొదటి మార్గము గోచరించుచున్నది ఆ మార్గములు కనిపించినంతమేర ఈ కవిత్వము రమణీయముగనే యున్నది కాని ఆ మార్గములని భాగము యెక్కువ ఆ మూడవ మార్గము ప్రసిద్ధప్రస్థాన వ్యతిరేకమయినది. దాని నీ కవి యవలంబించినాడు ఈ భావ యనువాదమునకు సులభముగునదేకాని భావయొక్క చేవ ప్రకటించదు.

ఈయన భావ యొక పరిమితిని చుట్టిపెట్టుకొని తిరుగుచుండును అది దాటి కొంచెమైనను జరుగదు. హృదయమునుండి వచ్చు బాధ మలగి భావము పోసికొని బయటకు వచ్చినట్లనుపించదు కొన్ని మధురములైన శబ్దములు భావమును బలవంతముగా లాగుచున్నట్లు కనిపించును దీనికి నేనే యుదాహరణ లక్షణరము లేదు. ఈయన కవిత్వములో దేనినైన నుదాహరింపవచ్చును. ఏ భావమైనను—ఒక్కటే పోక—ఒక్కటే నిర్వహణ. ఆమె స్వభావ్యము కనికు—

అలంకారాలు, శాస్త్రాలు,—ఇట్లు ను శబ్దము లోపించిన బహువచనము ఉపేక్షను చేయును. ఇవన్నియు మాధుర్యమును పోషించుటకు కవి చేయు ప్రయత్నములు

కవిత్వములో ఆత్మాశ్రయ కవిత్వమనియు, పరాశ్రయ కవిత్వమనియు రెండు భేదము లిటీవల వెలసినవి ఇవి *Subjective Poetry, Objective Poetry* అనువానికి సమవాదములు ఈ విభేదము రసాశ్రయమైన మన కవిత్వములో లేదు రసమునకంతకు ప్రథమపరిగణనీయములు విభావములు కావున వీని విషయమై మన పూర్వులు శ్రద్ధవహించిరి నాయక నాయికాది భేదములు దీనిని దృష్టిలో నుంచికొనియే వెలసినవి. అదిగాక ఆత్మాశ్రయ కవిత్వములో నాయకుడు కవి యగుటచేత తగినంత విభావపుష్టి యేర్పడక రసము స్ఫురింపదు రసము స్ఫురింపవలెనన్న విభావానుభావాదుల పుష్టియుండవలెను అందుకే అభినవగుప్తుడు లోచనములో రసమును గూర్చి "శబ్దసమర్ప్యమాణ హృదయ సంవాద సుందర విభావానుభావ సముదిత ప్రాఙ్నివిష్ట రత్యాది వాసనానురాగ సుకుమార స్వసంవిదానంద చర్వణ వ్యాపార రసనీయ రూపో రసః" అని చెప్పినాడు ఎక్కడైతే కవి స్వోక్తిచే భావమును వ్యక్తము చేయునో, అక్కడ ధ్వని రసాదుల ప్రధానములై పోవును అందుచే [illegible] స్తోత్రములలో రసములేదు కేవలము భావము మాత్రమే యుండును ఈ భయముచేతనే మేఘసందేశములో గూడ కాళిదాసునకు విభావమును గూర్చికొనక తప్పినదికాదు కృష్ణశాస్త్రి కవిత్వమంతయు నాత్మాశ్రయమైనది అందుచే రసముండదు ఏ భావముచేత షెల్లీ మొదలైన కవులు క్రొత్తరచన సాగించిరో ఆ ప్రయత్నములో పరాకాష్ఠ పొందిన రసమార్గము మనకున్నది కృష్ణశాస్త్రి దీనిని గ్రహించలేదు తాను క్రొత్తమార్గమునకొని కొంతవఱకు సాధించినది ఏ సంచారిభావమునో ధ్వనింపజేయుట మాత్రమే అది రసమార్గములో నంతర్భవించును, అందుచే మనదేశమున కిది క్రొత్తగా లేదు

ఈ కవిత్వములో స్ఫురణ లెక్కువగా లేవు సంఘటన నాశ్రయించిన మెత్తదనము తప్ప చమత్కారమేమియు స్ఫురింపదు ఇది గుణప్రధానమైన కవిత్వము మాత్రమే యని ముందే చెప్పితిని గదా. ఇందు రసమే లేదు కాని, అక్కడక్కడ కవిభావోద్వేగము మాత్రము కొంతవఱకు స్ఫురించుచున్నది.

"ఊర్వశీ ఊర్వశీ !! నాలో
[illegible]
[illegible]"

ఈ మాటలన్ని కవిలోని భావోద్వేగమును స్ఫురింపచేయును అసలు ఊర్వశీ ఊర్వశీయను పిలుపులోనే కవి తహతహ స్ఫురించును. అలంకారములు వదలిపెట్టి భావములోనికి చూచినచో కవిబాధ సువ్యక్తముగా కనిపించును ఈ కవిలో నద్భుతమైన కవిత్వము గావలెనన్న అలంకారము లన్నియు లేవనుకొని చూడవలెను అప్పుడీయన యెంత భావుకుడో యూహించగలము ఆ దృష్టితోనే కవిత్వమున కుపక్రమించిన ఈయన కవిత్వము సృష్టిలో [illegible] డెడిది ఎందుకో యీ కవి యితరమైనదానికి వ్యామోహము పొందినాడు

ఈ యూహాలు పరిశీలించుడు "పడిలేచి పడిలేయి పడిపోయినట్టి నీ కడియాల రవళులే చిరుగాలి ప్రోతలే వేలెత్తి చూపు జీవితపథమ్ములు నాకు" ఇట్లు ఊహలను సహజముగా సాగిపోనిచ్చినచో ప్రాణము పోయిగా నుండును ఈ కావ్యములోని ఊర్వశిని స్వర్గములోని యూర్వశినిగానే కల్పనలతో చమత్కరించిన రమ్యముగా నుండెడిది ఈ కవి అట్లుగాక కొన్నిచోట్ల ఊర్వశిని మానవ సామాన్యగా వర్ణించును అందుచే నా భాగమంతయు హృదయము నంతగా స్పృశించదు స్వర్గములోని యూర్వశిని భావించినపుడు మాత్రమే హృదయస్పందనము జరుగును అది సంప్రదాయము తెలిసిన రచన

"మఘవ మస్తక ముకుట మాణిక్యరాశీ ! నీ
వెలుగు చూపాకరేయి వికసించి వాసించి
మిలమిలా తళతళా మెఱసినది మురిసినది
పాతాళ భువనాంత పరిసర తమస్సులకు"

ఈ యూహ రమ్యముగాదని సాహసించువారెవరుందురు.

"ఓరగా వోరగా నొరగు నింద్రుని కిరటు
విడిపోయి దిగిపోయి పడినావు వాప్రోల"

ఇంద్రుని కిరటు ఓరగా వంగినపుడీమె జారిపడినదట

"వైకుంఠ మృదుకంఠ వైజయంతీమాల
తెగవీడి దిగజారు జగములన్ని దాటి !
సురభి పాదామునిగ తరళ మధుధారగా
ఈశ్వరాలోకమే యిటు వెడలెనో లేదు !"

ఇటువంటి కవిత్వమే ఈ కవి యెందుకు వ్రాయడో అర్థముగాదు ఇందులోగల కల్పనలు పరమమధురమైనవి ఆ మాధుర్యమును సంప్రదాయము నాశ్రయించి భావించినది. ఈ కవి మంచి యూహాకారి ఏ చిన్నివిషయమునైన నూహించి మధురముగా గల్పించును.

"[illegible] లేదుక్క కొనలపై [illegible]
[illegible]"

తొలి ప్రొద్దుపొడుపులోపల మైదిడాకుల
వెలుగౌ నుంచు కన్నీటిపాట,
పొత్తరా దయ్యాల పక్షుల యంచుల
జాలరా గాలి నీలాలపాట.
విరజాజి కన్నె నిద్దుర కన్నె కెవ్వుల
కాల్వలా కెత్తారి కలలపాట,
కలిసి నీ గొంతు స్రోతల కెలంకట్టి
అలల నుప్పొంగి నా హృదయాంచలముల
కాంతి దాహాన చీటలువారి యుండు
ఈ ప్రబుకువిండ నిండిపోయినది చెలియ!"

ఇట్లూహించుట సులభమైన పని గాదు, మనస్సు ఎంత ఆర్ద్రమైనదైన నట్లూహించ గలుగును! ఎంత శబ్దశక్తికైనను సొగసునంతయు సంపూర్తిగా చెప్ప సామర్థ్యముండదు ఎప్పుడు కొంత సొగసు మనస్సుచే సాధించవలసినదే. ఈ పద్య మట్లాస్వాదింపదగినది

అందరి కన్నట్లే యీ కవికి శబ్దదోషము లున్నవి వానిని పురస్కరించుకొని కవిని అవమర్ధించుట కొందరు విమర్శకుల కాచారము. దోషము లలో ప్రతిభాదోషమే పెద్దది మిగిలిన వన్నియు పరిగణింపదగినవి కావు అట్లని గాలిలో దీపముపెట్టి వ్రాయువారిని ప్రతివారిని శ్లాఘించుమని నా యభిప్రాయము గాదు విమర్శకుడు ప్రతిభాదోషము బయటపెట్టిన జాలును మిగిలిన వివరైనను రూపింప గలుగుదురు అయినను విమర్శనా సౌష్ఠవము కొఱకు కొన్ని శబ్దదోషము లుల్లేఖింతును

"అంతలో నా హృదయమందు సంజియకాలి"

"సంజియ" శబ్దమునకు సంధ్యారాగ మను నర్థము రాదు "సంజ" యనవలెను 'సంజె' యను రూపమున్నచో గాని 'సంజియ' యను రూప మునుట కవకాశము లేదు

"కారుమూపు చాలగ చీలి
కాలి మనులు ఈ చీకటితో"

'కారు' శబ్దమున కగ్ని యను నర్థ మెట్లు పొసగును?

"ఊహోపర్ణాంచలముల—" కాదు ఊహా పర్ణాంచలము లనవలెను.

"పాషాణ జడభరమ్ము గనెవా"
జడభరత్వ మనవలెను.

"కంఠరవము స్థాణువయ్యెనా" ఇందు ధర్మము నకు పదార్థమునకు సామ్యము.

"తారలే కనువిచ్చి తనువులే శ్రుతి విచ్చి"

కను విచ్చుట సరే శ్రుతి విచ్చుట యేమిటి? ఇది యపూర్వము.

"నీ హృదంతికములో—" హృదంతికమున అనుట సంప్రదాయము.

"నిరుపమానాభాతరత్నాకరము" అభాత మనగా ప్రకాశించని దని యర్థము ఇక్కడ అభాత రత్నాకరములు రెండును సముద్ర పర్యాయవాచక ములే అభాతమనగా కవి యూహలో లోతైన దనియేమో అయినచో 'అగాధ' యని యుండ వలయును.

"ఈ యశ్రు ఝరులతో, ఇరులతో, రొదలతో,
సొదలతో, ఈ హృదయ్యుల వాసనలతో,
విసమతో, సిగ్గుతో, కొసరు లేవియలతో,—"

దీని భావమేమి తిరుమలేశ! పదములు మాత్ర మున్నవి వాని కర్థములు గూర్చుకొను సామర్థ్యము లేదు నవ్యనకు సువాసనాది ధర్మములున్నవా?

ఆంగ్లభాషలోని మడికొలర మీ కవిలో కొంతేని ఉన్నది మన కర్మము కొని భాగమంతయు నా పలుకుబడిచే నాచ్ఛాదితమైనది ఇక ఛందస్సులో గూడ చెప్పుకోదగినంత చమత్కారము గనుపించదు ఈయన కవితా పద్ధతికి గీతపద్యమే తగదు గీత పద్యమెంతవరకు హృదయములోని బాధను పొక్కినట్లు పైకి వ్యక్తము చేయుటకే పనికివచ్చును మధుర మధురములైన కల్పనా చిత్రముల నది తనలో నొదిగించు కొనలేదు భావమునకు భాషకు నెట్లు సంబంధములేదో యట్లే ఛందస్సునకు భావమునకు పొత్తు కుదురుట లేదు ఈయన శబ్దములన్నియు వృత్తములో నున్నచో కొంతవరకు సర్దుకొనిపోయి యుండెడివి వృత్తములు, గేయములు—వీనిలో నీయన శబ్దము మెఱసినట్లుగా గీతపద్యములో మెఱయదు 'ప్రవాసము'లో నొక చోట మాత్రము ఛందస్సు చమత్కారముగా కుదిరినది లోక సామాన్యమైన మనః ప్రకృతిని ఛందస్సుగా విరిచినాడు లోకములో విచారము వచ్చినపుడు తలచి కొని తలచికొని దుఃఖించి, చిట్టచివరకు దుఃఖ ముత్కటము కాగా డగ్గుత్తికపడుట సహజము. ఆ పద్ధతిగా నీయన చేసినాడు.

"ప్రేయసీ ప్రేయసీ ఓ యమునా హ్యాగ్ర
మర్త్యసీ! గగన సీమంతినీ! నా సఖీ!
నీ దీర్ఘ ధమ్మిల్ల నీలవల్లిచ్ఛాయ
పొడచికొని నిదుర మేలుకొంచి పూవులు లేవు
మలుగు హృదయాల నాకొఱకు తకతక పొదు;
.. ..
... ..."

నా సఖీ నా సఖీ! సెలవైనా లేదు
ఓ నిశాంత వియోగినీ ఓ వీథి
నీ శశోదర ప్రణయశాలినీ! క్షమింపు!
చాలు, నాసఖీ! నీ ప్రేమ కావ, మీయ
పూర్వ నారక యాతనా ఖర్వ శాపము!"

పైనంతయు గేయముగ చెప్పి చెప్పి హఠాత్తుగా గీతిక నందు కొన్నాడు దీనివలన పైని సూచించిన క్షితి వ్యక్తమగును ఇది యొక చమత్కారమని యొప్పి కొని తీరవలసినదే.

క్రొత్తదనము కవిప్రతిభనుబట్టి యేర్పడును ఆ యితర భాషలలోని సిద్ధాంతములు తీసికొనివచ్చి మనదానికి అతికల్పినంతమాత్రమున రాదు. అది క్రొత్తదనమను భ్రమ మాత్రము మొదట కలుగును. కాని అది యెక్కువకాలము నిలువదు ప్రతిభా సంపత్తియము వలన కవి వాణికి నవత యేర్పడునని ధ్వన్యా లోక కారుడు చెప్పియేయున్నాడు

లోకములో క్రొత్తమార్గము వెలువడినచో దాని కొరవడిగా పెట్టుకొను కవు లుందురు ప్రతి కవికి అనుకరణ సహజము వా రనుకరించిన కవులు సర్వశిల్పనిర్మాణ దక్షులు లైనచో వందులో కొంతవరకైన పేరు కెక్కి కవు లగుదురు. నన్నయ తిక్కనలదారులలో నడచి, వారి కొరవడిగా పెట్టుకొని పేరుపొందిన కవు లనేకు లున్నారు. కొందరు వారి వారి ప్రతిభాసంపత్తిముల వలన వారి ననుకరించి నవకమును సంపాదించు కొన్నారు శ్రీనాథుడు, సోమన, పెద్దన-వీరందరు నిట్టి వారే. అనుకరణ ఎప్పుడును తప్పదు ఎవరినో యొకరి కొరవడి పెట్టుకొనవలెనే రచనయే సాగదు సహజ కవుల విషయము చెప్పలేము గాని యెక్కువ మంది కవు లితరులను జదివి భావోద్వేగము నందియే వ్రాసిరి అయితే ఆ యనుకార్యమైన కావ్యము లోకోత్తరమైనదై యుండవలెను.

కృష్ణశాస్త్రి కావ్యమును పలువు రనుకరించి నారు వారందరకు కృష్ణశాస్త్రిలోని మంచిగుణ ములు పట్టుబడకపోయినను మిగిలినవి పట్టుబడినవి. ఆ వాతావరణము రెండుమూడు దశాబ్దులు తెలుగుదేశ మును ముంచివైచినది. ఏ కావ్యమున జూచినను రోదన ధ్వనించిపోయినది అవన్నియు సంవత్సరము లిరుగకపూర్వమే నశించినవి. కొంతవరకైన నిలువ ద్రొక్కుకొనగలిగినది కృష్ణశాస్త్రి రచనయే. మాధుర్యగుణము, కొన్ని కల్పనలు—ఈ కావ్య మును నిల్పినవి.

ఊర్వశీకావ్యము చివర కవి శివుని స్మరించి వ్రాసినాడు. అది శరభ రగడయనుగ నున్నది.

"అవతరింతువు ప్రతి దినాంతమునందు
నిత్యనూతన తాండవ నృత్యకేళి
ఓయి నటరాజ! తలపైన నూపురేక
భువనములు దుర్భరానందమున నడంగ."

ఈ పద్యములో నన్వయ క్లిష్టతయే లేదు. భావము దరదర సాగిపోయినది. ఈ శ్రేణిలో వ్రాసినవి మరికొన్ని గలవు కవి భక్తిభావనలో తన్మయత్వ మును పొంది వ్రాసినాడేమో యనిపించును. ఇంకొక విషయముతో నీ వ్యాసమును ముగింతును అధునిక కవిత్వమును గూర్చి క్రొత్త క్రొత్త విమర్శనలు బయలు దేరినవి ఆ విమర్శలకు తలయు తోకయు నుండదు. పూర్వకవు లందరు కదకుచాది వర్ణనలు చేసిరి ఆ వర్ణన లసభ్యము లగుటచే నవీనులు దానిని విరమించి క్రొత్తమార్గము త్రొక్కిరట. అందుచే ఆధునిక కవిత్వ ములో నాయికాలోపణ యుదాత్తమైనదట ఇది వారి వాదము ఈ వాదమున కర్థము లేదు

పూర్వకావ్యములలో వర్ణనలకు మూల మేమి? ఇది ప్రధానముగా చర్చింపవలసిన విషయము పూర్వ కవులలో వర్ణన కవిసమయము కాకపోయినను కవి సమయమువంటిది కేవలము నాయికా నాయకుల మూర్తులు గట్టుటకు మాత్రమే పూర్వకవులు వర్ణనలు పెట్టలేదు ఆమె ముఖము చంద్రముగా నున్నది కటి రము సన్నగా నున్నది—అన్నచో మూర్తి కట్టి నట్లుగా ముఖము పద్మమువలె నున్నది శరీరము తీగవలె నున్నది యనుటలో మూర్తిగట్టదు ఈ యుపమానము లన్నియు నాయికలో నొక విశిష్ట లక్ష ణమును వ్యంగ్యము చేయును కామశాస్త్రములో చెప్పబడిన పద్మినీజాతిలక్షణ మిందు వ్యంగ్యమగును కావ్యములో నాయకుడు ధీరోదాత్తుడుగా నుండ వలెను. అందుచే అలంకారవాదులు నాయకునికి చెప్పవలెను అట్లే నాయికకు పద్మినీ జాతిత్వ లక్షణ మారోపించవలయును. ఈ శాస్త్రసిద్ధాంతముల ననుసరించుకొని వర్ణనలు పుట్టినవి ముఖము తామరపూవువలె నున్నదని కవి వర్ణించినచో కామశాస్త్రమున ప్రోక్తమైన పద్మినీజాతి స్త్రీ లక్షణము కవిచే చెప్పబడుచున్న దన్నమాట ప్రసిద్ధములైన కావ్యప్రబంధములలోని స్త్రీ వర్ణనలన్నియు నీ ప్రయోజనముకొరకే పుట్టి నవి. అప్రసిద్ధులు పిచ్చిగా అప్రసక్తముగా, కామ ప్రేరితముగా వర్ణించిన వర్ణించవచ్చును. వారప్రసి ద్ధులు గనుకనే అట్లు చేసిరి. అంతే కాని, పూర్వకావ్యములలోని స్త్రీవర్ణన మూర్తికట్టుటయే ప్రధానముగా వ్రాయబడినది కాదు. కాళిదాసు మేఘసందేశములో—

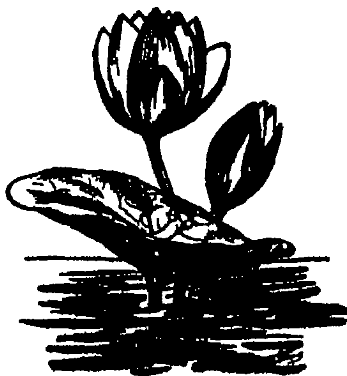
"తన్వీశ్యామా శిఖరిదశనా పక్వబింబాధరోష్ఠీ
మధ్యేక్షామా చకిత హరిణీ ప్రేక్షణా నిమ్ననాభిః,
శ్రోణీభారా దలసగమనా స్తోకనమ్రా స్తనాభ్యాం
యాతత్రస్యా ద్యువతివిషయేసృష్టిరాద్యేవధాతుః"

అని చెప్పినాడు ఈ శ్లోకములో మూర్తి యేర్పడిన నేర్పడవచ్చును కాని, అంతకంటె ప్రధానముగా పద్మినీజాతి లక్షణము ఆ స్త్రీయందు ధ్వనించుచున్నది మన కావ్యములన్నియు శాస్త్ర దృష్ట్యా ఏర్పడినవి ఈ మార్గము ననుసరించిన మన్నచో కాళిదాసాదులే మన యితర కవులతో పరిపోలక పోయిరనవలెను ధీరోదాత్తాది గుణములు నాయకునియందును, పద్మినీజాతి లక్షణము నాయిక యందును ధ్వనించక పోయినచో శృంగార రస మున మహాత్తి యుండదు వర్ణన లిందులో నను పుట్టినవి కృష్ణశాస్త్రి మొదలైన యిటీవలి కవులు క్రొత్తయిన మనోభావ చిత్రముల ప్రజకు స్ఫురింపజేయుట కీలు మార్చిరి గాని, పూర్వవర్ణనలలో నౌచిత్య ముండుటవలన గాదు పూర్వకవుల వర్ణనలు బాహిరములైన యవయవ వర్ణనములు గావ, యువకులైన పాఠకులను గిచ్చిగోకి నరికొంత రంగులో పెట్టి కావ్యానంద మలౌకికమని తెలియక విగళిత వేద్యాంతరమైన యానందము గదా రసమనని యాలంకారికులు నుడివిరి కావ్యము చదువుచున్నంతసేపు పాఠకునికి లౌకికభావనయే యుండదు అతడు సద్యః పరనిర్వృతిని బొందును ఈ వర్ణనలు పాఠకుని గిచ్చిగొట్టుచును వారందరికి నీ సిద్ధాంతములు తెలియక అది వారి దురదృష్టము కాదు కానటకంటె ప్రస్తుతమునకు మన దురదృష్టము కాదు కొనుట మేలు మన సాహిత్యమునకు యంతయు నలంకార శాస్త్రములో నున్నది వాని వీని నన్నిటిని వివరించియె చెప్పిపోయినారు కావ్య ప్రయోజనములనుగూర్చి మమ్మటు డెట్లు చెప్పినాడో చూతము

"కావ్యం యశసే అర్థకృతే వ్యవహారవిదే
శివేతరక్షతయే సద్యః పరనిర్వృతయే

కాంతాసమ్మితతయోపదేశయుజే'

పూర్వకవులందరు నవరసముల సాధించుటకు ప్రయత్నించినవారే పలువురు సంప్రదాయమును విడువక దానిపైని తమ ప్రతిభాబలముచే నవత్వమును ప్రతిపాదించుకొనిరి ఆ ప్రతిభావాలని వారి గ్రంథము లన్నియు క్షీణించియే పోయినవి సంప్రదాయమున కిర్తించుకొని ప్రతిభానంత్యముచే నిలువ ద్రొక్కుకొనగలిగిన కావ్యములే ప్రసిద్ధములైనవి కావ్యము నశింపకుండుట అనగా నట్టిది నాటి భాషా మారములు మన భావములో ప్రవేశపెట్టుటతో క్రొత్తదన మేమియు కల్పించగు అది యీగు మిక్కిలి కృతకముగా గనిపించును కృష్ణశాస్త్రి కృష్ణపక్షములోని కొన్ని గీతికలు, పల్లకి మొదలైన కొన్ని గీతిఖండములు చదివి తిన్మయత్వమందినవారిలో నే నొకడను ఈయన మధురమైన కవి మంచి యూహాశాలి అంతకంటె కావ్యమును కీర్తించుట ఈయన కవిత్వమును శంకించుట యని నా యభిప్రాయము

శుభగ్రహం

శ్రీ పింగరాజు లింగమూర్తి

సీతాపతి ఇంట్లో అడుగు పెట్టిన వ్యవధానం లేదు వంటింటిలోంచి రుసరుసలతో, విసవిసలతో భార్య ప్రత్యక్షమైంది. ఒకసారి ఆమె భర్త ముఖంలోకి చూసి, మూతిముడుచుకొని తిరిగి వంటింటిలోకి వెళ్ళింది. ఓ క్షణం అలాగే నిలబడిపోయాడు సీతాపతి. తరువాత మెల్లిగా గదిలోకి వెళ్ళి కోటువిప్పి ఒంకీకి తగిలించాడు. వంటింటిలోంచి భార్య చెంబులు, గిన్నెలు ఎత్తివేయడం, ఏదో విసుక్కోవడం వినవచ్చింది. పక్క మంచంమీద కూలబడ్డాడు, వంటింటికీ గదికీ మధ్యవున్న గోడవంక చూస్తూ.

'సుందరికి కోపం ఎందుకు వచ్చిందో? తను పల్లెత్తుమాట కూడా అనలేదే. ప్రొద్దుట తను ఆఫీసుకు వెళ్ళేముందు కూడా నవ్వుతూనే మెసిలింది. ఇంతలో ఏం ముంచుకుపోయిందని ఈ ధుమధుమలు! ఒకవేళ పిల్లలు ఏమైనా విసిగించారేమో!' అనుకున్నాడు సీతాపతి. కాని ఆ సమాధానం అతన్ని అంతగా తృప్తిపరచలేదు. కారణం ఏమైవుంటుందా అని పరిపరివిధాల ఆలోచించసాగాడు. కారణం బోధపడకపోగా పైగా అదొక వేదనగా మారింది అతనికి!

'ఎంత సంపాదించినా గోచిపాతకు చాలక్కపోవడమే. పిల్లల ముద్దూముచ్చట్లు తీర్చడానికి నోచుకోలేదు నా బ్రతుకు' అంటూ వంటింటిలోంచి వినవస్తున్న సుందరమ్మ సణుగుడు అతని హృదయాన్ని గాయపరిచింది.

'నిజమే. ఎంత సంపాదించినా గోచిపాతకే చాలదు' అనుకున్నాడు సీతాపతి అప్రయత్నంగా. అతని దృష్టి ఒంకీకి తగిలించిన కోటుమీద పడింది. కోటు మోచేతులకు వేసిన మాసికలు, చేతుల చివరి నుంచి వేలాడుతున్న దారపుపోగులూ, పోనీ పోతున్న గుండీలస్థానాలూ సుందరమ్మ అన్న మాటలను వ్యక్తీకరిస్తున్నాయి. రంగు మాసిపోయి వెలవెల పోతూ శిథిలావస్థలో వున్న ఈ కోటు తన గౌరవాన్ని కొంత కాపాడుతున్నదనుకున్నాడు సీతాపతి. చిరిగిన చొక్కాలపైన ఆ కోటును ఎంతో ఘరానాగా వేసుకుంటున్నాడు. క్రమంగా సీతాపతి దృష్టి కోటుమీదినుంచి క్రిందపడివున్న చెప్పుల మీదకు పోయింది. గదిలోకి వచ్చి చెప్పులు విడవడంలో ఒకటి బోర్లగిలపడింది. ఒక తెగినవారు తొంగిచూస్తున్నది. అక్కడక్కడా మిగిలివున్న అట్ట ముక్కలకు మట్టి, పేడ అతుక్కుపోయి వున్నాయి. 'ఇన్నాళ్ళనుంచీ నీ కాళ్ళక్రింద నలిగిపోయాం. మాలో శక్తి నశించింది. ఇప్పుడైనా మాకు ముక్తి లేదా' అంటున్నట్టుగా వుంది ఉంగరాలు తెగిన రెండవ చెప్పు.

'రూపాయి పావలాకు కొని మరమ్మతు చేయవచ్చు. చెప్పులవాడు ఎక్కడినుంచి తేను?' అనుకుంటూ సీతాపతి మంచంమీద వదుం వాల్చబోయాడు. నవారు పుటుక్కున తెగింది. ఇంట్లోని ప్రతివస్తువూ, ప్రతివ్యక్తీ తన అసమర్థతను దుయ్యబట్టుకుంటున్నట్టుగా బాధపడ్డాడు సీతాపతి. 'నిజంగా ఇది తాతలకాలంనాటి నవారు. ఇంకెన్నాళ్ళని బలంగా వుంటుంది' అనుకున్నాడు. వంటింటిలో సుందరి చేస్తున్న ఆర్భాటం కొంత తగ్గింది. 'అవును. తగ్గకేం చేస్తుంది. కల్పించుకొనే శక్తి లేకపోతే' అనుకున్నాడతను. ఈ వత్సరం, సుందరమ్మ కాపురానికి వచ్చిన మొదటిసంవత్సరంలోనే గ్రహించాడు సీతాపతి. లేకపోతే సీతాపతి కల్పించుకుంటే ఈనాటికి ఎంత రభసఅయ్యేదో!

'ఇవ్వాళ కాఫీ ప్రాప్తి లేదేమో' అనుకుంటూ

సీతాపతి మంచంమీదనుంచి లేచాడు ఇంతలో, 'లక్ష్మీ ఖీమా కట్లెట్టి వాళ్ళా లేకపోతే పేపరు కొట్టే స్తారు' అంటూ ప్రసాదు గదిలోకి వచ్చాడు. ఏమ వాలో తోచక సీతాపతి కొంచెంసేపు బుర్ర తడుము కున్నాడు తండ్రి వినిపించుకోలేదేమో నని ప్రసాదు మళ్ళీ ఒకసారి పునశ్చరణ చేశాడు 'పద చూద్దాం లేవోయ్' విసుగ్గా అన్నాడు సీతాపతి. ప్రసాదు గదిలోంచి వెళ్ళిపోయాడు ఇంట్లో నిలవడం సీతాప తికి ఎంతో కష్టమైపోయింది సుందరి కాఫీ త్వరగా తెచ్చిస్తుందేమో తాగి బైటపడదా మనుకున్నాడు ఇంతలో చటుక్కున జ్ఞాపకం వచ్చింది రాత్రి తానే చెప్పాడు, ఖర్చులు ఎక్కువ అవుతున్నా యనే ఉద్దేశంతో 'సాయంత్రంపూట కాఫీలు మానె య్యి'మని ఇహ వేచివుండడం అనవసరమని సీతాపతి ఆ శిథిలావస్థలో వున్న చెప్పులనే తొడుక్కొని ఇంట్లోంచి బైటపడ్డాడు

బజారులవెంట నడుస్తున్నాడే కాని సీతాపతి మనస్సంతా ఖిన్నత్వంగానే వుంది ఎడతెరిపిలేకుండా ఏవేవో ఆలోచనలు వస్తున్నాయి, పోతున్నాయి. 'ఎన్నాళ్ళని ఈ బాధామయజీవితం గడపడం?' అని ఎన్నోసార్లు ప్రశ్నించుకున్నాడు దానికి ఓ స్థాయి అంటూ ఏమీ చిక్కకపోవడంవల్ల ఆలోచనలు ఏ ఏ విషయాలమీద దొర్లినా తిరిగి అదే ప్రశ్న ఎదురౌతు న్నది 'నమస్కారమండీ' అన్న గొంతు విని పక్కకు తిరిగిచూశాడు ఆ వ్యక్తి అప్పుడే సీతాపతిని దాటిపోయాడు తన పరాకుకు ఆశ్చర్యపోయాడు సీతాపతి ఎదురుగుండా వున్న దుకాణం గోడమీద 'అధికాహారోత్పత్తి చేయండి' అనే వాల్ పోస్టర్ మీద అతని దృష్టి పడింది ఒకసారి నవ్వుకున్నాడు 'వేల ఖర్చులో వాల్ పోస్టర్లు అచ్చువేయించి పట్టణాలలో గోడలకు అంటించినంత మాత్రాన అధికాహారోత్పత్తి ఇట్టే అయిపోతూవుంటుంది కాబోలు' అనుకున్నాడు నాలుగురోడ్ల కూడలి వచ్చింది 'ఎటు పోదాము' అని ఆలోచించాడు 'అలా గార్డెనుకు వెడితే రేడియో అయినా వినవచ్చుగా' అనుకుంటూ గార్డెను వైపుకు నడకసాగించాడు దారిలో ప్రభుత్వ కచ్చేరీ ఒకటి కనిపించింది ఆ ఆవరణలో వరుసాగ్గా దూర దూరంగా నాటబడిన మొక్కలమీద సీతాపతి దృష్టి పడింది. ఆ మొక్కలకు ఏ జంతువువల్లా హాని కలుగ కుండా మాత్రం దడులు కట్టివున్నాయి. మొక్కలు ఎండిపోయి ఆకారమాత్రంగా నిలిచి వున్నాయి. 'ఇదేగా మొన్న జరిగిన వనమహోత్సవ సందర్భంలో నాటిన మొక్కలు ఈ ఉత్సవం పేరుతో వేల కొలది డబ్బు ఖర్చు పెట్టారు ఇలా ఎన్ని మొక్కలు ఎండిపోతున్నాయో పోషణలేక దీని కెవరు బాధ్యులు? ఇలాంటి పరిస్థితిలో ఉద్యమం ఆశ యాలు ఏవిధంగా ఫలిస్తాయో!' అనుకుంటూ నడుస్తు న్నాడు సీతాపతి ఈలోగా గార్డెనులో ప్రవేశించి ఒకమూల పచ్చికబైలుమీద కూర్చున్నాడు రేడి యోలో అధికాహారోత్పత్తిని గూర్చి ప్రసంగం సాగు తున్నది 'అధికాహారోత్పత్తి అని మొత్తుకుంటారే కానీ, ఆవున్న ఉత్పత్తిని సక్రమంగా వినియోగం అయ్యేట్టు చూడరేం ఎవ్వరూ!' అని ప్రశ్నించుకు న్నాడు సీతాపతి.

క్రమంగా గార్డెనులో దీపాలు వెలిగాయి మరికొంతసేపు రేడియో వింటూ అలాగే కూర్చు న్నాడు సీతాపతి ఆకలి వేస్తున్నట్టు అనిపించింది 'మానవుడు ఆకలిదప్పులు లేకుండా చేయలేకపో యాడేం మనిషిని సృష్టించగలిగిన బ్రహ్మ' అను కుంటూ సీతాపతి లేచి నెమ్మదిగా ఇంటిముఖం పట్టాడు

రాత్రి భోజనాలముందరకూడా సీతాపతి మౌనంగానే కూర్చున్నాడు. సుందరమ్మమాత్రం ఏదో సణుగుతూ వుంది భర్తమీద సూటిపోటి మాటలు విసురుతూ వుంది. సీతాపతికి పొలమారింది మంచినీళ్లు తాగి, "అబ్బ ఇంటిలో ఇంత కారం తగిలేశావేం. కొత్త నెయ్యి వెయ్యి' అన్నాడు

'నెయ్యి వెయ్యడానికి అక్కడ వుందేమిటి? మీరు తెచ్చిన అర్ధసేరు నెయ్యి అప్పుడే అయి పోయింది అయినా కొత్తదంటే మీకూ అన్నా యికే రావాలా.' అంది సుందరమ్మ.

'నిజమే ఎన్నాళ్లు వస్తుంది అర్ధసేరు నెయ్యి అక్కడికీ సుందరి నిక్కచ్చి మనిషి కాబట్టి పది రోజులు వాడింది' అనుకుంటూ సీతాపతి మారు మాటాడకుండా భోజనం చేస్తున్నాడు.

'సాయంత్రం నీళ్ళ విశ్వేశ్వర డాక్టరుగారు మనిషిని పంపారుటన్నా. బిల్లుకోసం' అన్నాడు. పక్కనే కూర్చుని భోజనం చేస్తున్న ప్రసాదు.

'ఊ' అన్నాడు సీతాపతి మంచినీళ్ళ గ్లాసు క్రిందపెడుతూ.

'సాయంత్రం పనిదానికి మళ్ళీ ఒళ్ళు వెచ్చబడింది నేను డాక్టరు దగ్గరికి తీసుకు వెళ్ళాను.'

'చీటికిమాటికి డాక్టరుదగ్గరికి వెడితే ఇక చెప్పక్కర్లా సంసారంసంగతి ఇప్పటికే ఆయనకు బోలెడంత బిల్లుచెల్లించాలి'

'అయినా ఇవ్వాల్సింది ఇవ్వకుండా మళ్ళీ ముందుకెడితే ఏంబాగుంటుందమ్మా!' అన్నాడు ప్రసాదు.

'తండ్రీకొడుకులు పిసనారితనంతో అక్కడ కూడాపెట్టిందేం కనబడదు' సాధింపుగా అంది సుందరమ్మ ఇక తాను మౌనంవహిస్తేనే తప్పలేక పోతే వాదన పెరుగుతుందనే ఉద్దేశంతో సీతాపతి త్వరత్వరగా భోజనంముగించి గదిలోకి వెళ్లాడు

మంచంమీదనుంచి పక్కబట్టలుతీసి, తెగిన నవారును ముడిపెట్టడానికి పట్టీలు బిగించసాగాడు కొంతసేపు శ్రమపడి ఆ తెగినచోట ముడిపెట్టి పక్క పరుచుకొని నడుంవాల్చాడు ఇంతలో సుందరమ్మ మరచెంబుతో వచ్చి చెంబు మంచంక్రిందపెట్టి సీతాపతి కాళ్లవైపు కూర్చుంది సీతాపతి ఆమె ముఖం లోకి ఒకసారిచూశాడు కోపం చాలామటుకు చల్లారినట్టే గ్రహించాడు

'ఏమండీ పంశెక్క అమ్మాయినీ అల్లుణ్ణీ తీసుకురావట్లేదుటగా' అంటూ సుందరమ్మ సూటిగా ప్రశ్నించింది అప్పటికి అర్థమైంది సీతాపతికి భార్యచేసిన ఆర్భాటానికి కారణం.

'మాట్లాడరేమండీ రాత్రి మన పక్కింటి విశ్వనాథంగారితో అన్నారుటగా' అని సుందరమ్మ తిరిగి ప్రశ్నించింది

'ఏం ముంచుకుపోయినట్టు ఆయన భార్య అప్పుడేవచ్చి చెప్పింది నీతో?'

'బాగా చెప్పింది తరువాత. మీరుఅనడం బాగానే వుందికానీ ఆమెవచ్చి చెప్పడం కష్టమైందా మీకు? పైగా ఆయన్నుకూడా తీసుకు రావద్దన్నారుటగా?'

'లేనిపోయింది పైగా ఇదొకటా. ఆయనే అన్నాడు, ఈ ఏడు తీసుకురావని'

'వాళ్ళ గొడవ మనకెందుకుగానీ మీ సంగతి చెప్పండి. అమ్మాయి కాపురానికి వెళ్ళింది ఈ ఏడేగా తొలిపండుగయ్యె తీసుకురాకపోతే ఏం బాగుంటుందండీ? ఆడపిల్లయ్యె ఊరూరు మనదూ? విశ్వనాథంగారంటే ఏటేటా కూతుర్నీ, అల్లుణ్ణీ తెస్తున్నారుకాబట్టి ఈ సంవత్సరం మానుకున్నా పరవాలేదు వారితోపాటు మీరూ లేకుంటే ఎట్లా? ఇరుగుపొరుగువారంతా అడుగుతున్నారు. ఇంకా అమ్మాయిని తీసుకురాలేదేమని పట్టుమని పదిరోజులులేదు పండుగ' అంటూ సుందరమ్మ ఎడతెరిపిలేకుండా మాట్లాడింది

'నీవు చెప్పింది నిజమే. కాని కాస్త ఆలోచించు—వాళ్ళను తీసుకు రావాలంటే మాటలా? ఇద్దరికీ బట్టాపాతా పెట్టాలామరి బోలెడంత ఖర్చు ఎక్కడి నుంచితేనూ?'

'మన ఇబ్బందులు ఎప్పుడూ వుంటేనే.. ఒకనాటితో పోయేవిగనుకనా?' ఏదో విధంగా చేయాలిమరి తప్పుతుందా?'

'తప్పకుండాలంటే ఎట్లా, చేతకానప్పుడు తప్పించుకోవాలి—దాని పెళ్లికి చేసిన అప్పులో నాలుగవభాగమైనా తీరనేలేదు అదిగాక ఇంకా బోలెడన్ని అప్పులు ఏర్పడ్డాయి. రేపు ఫీజుకట్టక పోతే అబ్బాయిపేరు కొట్టేస్తారుట. పైగా బిల్లు కోసం డాక్టరు మనిషిని పంపాడయ్యె. ఎట్లా చెప్పు?'

'మీరు అన్నిటికీ అన్నీ చెబుతారు .. ఎప్పుడూ చాలదన్నగొడవే మీకెం.. నలుగురూ నవ్వి అంటారు పెండ్లయిన ఏడుకదా, పండుగకు అల్లుణ్ణీ కూతుర్నీ తీసుకు వెళ్లలేదని వియ్యాలవారు మనల్ని లేనిడీచేస్తారు'

'ఒకరు అంటారనీ, లేనిదీ చేస్తారని మనం భయపడితే ఇక సంసారం జరిగినట్టే. నేను మనం

కష్టంలోవుంటే ఏకంగా మనల్ని అడుక్కుంటారా!'

'అలా మొండిగా సమాధానం ఇస్తే ఎలాగండీ! మామూలుమాటలు మాట్లాడకూడదూ వదినగారిలో గ?'

ఇక ఎంత నచ్చచెప్పినా లాభంలేదని సీతాపతికి తెలుసు అనవసరంగా వాదన పెరగడం, ఆమె కంట తడిపెట్టడం మొదటినుంచి అనుభవంలో తెలుసుకున్నాడు సీతాపతి 'సరే చూద్దాంలే' అన్నాడు, అప్పటికి ఆమెను సమాధానపరచడానికి. సుందరమ్మ ఆమాటలతో కొంత తృప్తిపడింది ఇక ఏమీ మాట్లాడకుండా లేచివెళ్లింది తన పక్కమీదికి

సీతాపతికి మాత్రం ఆరాత్రి సరిగా నిద్రపట్టలేదు సమాజంలో తిరుగుతున్న తనబోటి మధ్యతరగతి జనం అభిమానం చంపుకోలేక ఎంతమంది బాధపడుతున్నారోనని సీతాపతి విచారించాడు ఆర్థికవ్యవస్థ మారితేనేగాని సమాజం బాగుపడదనీ, సమాజం బాగుపడిందాకా మధ్యతరగతి జనం ఇలా బాధపడాల్సిందేనని అనుకున్నాడు

సీతాపతి మరునాడు ఆఫీసులో పనిచేస్తుండగా పోస్టుమన్ వచ్చి కవరు అందించి పోయాడు చేస్తున్న పని ఆపి సీతాపతి కవరు ఎక్కడినుంచి వచ్చిందా అని ఎగాదిగా చూసి, కూతురు వ్రాసిందని తెలుసుకొని కవరు చించి ఉత్తరం చదివి తెల్లమొహం వేశాడు.

కోటేసుమాస్త్రా సీతాపతి ముఖ కవళికలనుబట్టి, 'ఎక్కడినుంచి ఉత్తరం అంతా క్షేమమేనా?' అని ప్రశ్నించాడు 'ఆ' అన్నాడు సీతాపతి ముక్తసరిగా 'మరెందుకు అలా వున్నారు?' కోటేసుమాస్త్రా తిరిగి ప్రశ్నించాడు

'అబ్బే ఏమీలేదండీ మా అమ్మాయి పండక్కి వస్తానని వ్రాసింది'

'అయితే ఇంకేం సంతోషమే గదండీ!' అన్నాడు కోటేసుమాస్త్రా తన విచారం ఏమిటో అతనికేం తెలుసు అనుకున్నాడు సీతాపతి

రాత్రి కూతుర్ని తీసుకురావడం విషయంలో మాటవరసకి 'సరే చూద్దాంలే' అని భార్యతో అన్నా అసలు తీసుకురావద్దనే అనుకున్నాడు సీతాపతి కాని ఇప్పుడు తప్పించుకో లేట్టులేదు. కూతురు వ్రాయడం కూడా చమత్కారంగానే వ్రాసింది 'పండక్కి నాన్నగారువచ్చి మమ్మల్ని తీసుకు పోతారనుకుంటున్నాము' అని విషమసమస్యలో పడ్డాడు సీతాపతి 'తీసుకురాకపోతే భార్య అన్నట్టు వియ్యాలవారు నిజంగానే తనను ఆడిపోసుకుంటారు. తెస్తే వందరూపాయలకు తక్కువ ఖర్చు కాదు' ఎంత ఆలోచించినా ఏమీ పాలుపోదు సీతాపతికి అల్లుడి హోదాకు తగినట్టు బట్టలు పెట్టాలి పెళ్లిలో కూతురికి ఒకచీర తక్కువ పెట్టామని, ఈ గాదికి మంచి పట్టుచీర కొనిపెడతానని మాటివ్వటం కూడా స్ఫురణకు వచ్చింది ఎంత ఆలోచించినా అల్లుణ్ణీ కూతురినీ తీసుకురాక తప్పేట్టు కనపడలేదు ఆయనకు 'ఒకవేళ తీసుకురాదలచుకుంటే ఇరవై రూపాయలు ఖర్చుపెట్టుకొని తాను వెళ్లడం దేనికి రమ్మనివ్రాస్తే చాలదూ' అనుకున్నాడు సీతాపతి ఇంతకూ తనకు అప్పిచ్చే దాతయేడీ? మొన్న కోటేసుమాస్త్రా రంగనాథం, డబ్బు అత్యవసరమై, ఒకరిదగ్గర రూపాయికి రెండణాల వడ్డీచొప్పున తీసు కున్నానని చెప్పాడు తనుకూడా తీసుకుంటే అమ్మో ఇంకేమైనా వుందా కొంపమునగ్గానే ఎలాగా' అని తర్కించుకోసాగాడు సీతాపతి పరాగ్గా కూర్చోవడంవల్ల సీతాపతి చెయ్యి సిరా బుడ్డికి తగిలి, సిరా ఫైలుమీద పడింది 'అరరే' అనుకుంటూ బంట్రోతును పిలిచి అది తుడిపించి పనిలోపడ్డాడు

* * * *

తెల్లవారితే ఉగాది అనగా సుశీలా ఆమె భర్త శ్యామలరావూ దిగారు. సీతాపతి ప్రసాదును వెంటబెట్టుకొని వాళ్ళను ఇంటికి తీసుకు రావడానికి స్టేషనుకు వెళ్లాడు. సీతాపతి ఎంతో సంతోషంగానే అల్లుణ్ణి కౌగలించుకున్నాడు కాని ఆయన మొహంలో ఏమూలనుంచో తొంగిచూస్తున్న విషాద రేఖను శ్యామలరావు కనిపెట్టకపోలేదు కారణం మాత్రం ఊహించలేకపోయాడు. కూతురూ అల్లుడూ వచ్చినందుకు సుందరమ్మ మురిసిపోయింది. సుశీల చిన్నతమ్ముణ్ణి ఎత్తుకొని ముద్దులాడింది. తల్లితో తన

అత్తవారింటి సంగతులు చెబుతూ ఎంతో ఉత్సాహంతో తల్లి చేసే పనుల్లో ఆమె కూడా పాలు పంచుకుంది. 'ముందు మీ అల్లుడుగారు రానన్నారమ్మా ఎంతో బలవంతం చేస్తే వచ్చారు' అంటూ సుశీల భర్త విషయం చెబుతూ అంది. ఆ రాత్రి సుశీల తల్లిదగ్గర కొంచెంసేపు పడుకొని తాను అత్తవారింటికి వెళ్ళాక నేర్చుకున్న క్రొత్తపాటలను పాడి వినిపించింది.

సీతాపతి పైకి ఎంతో సంతోషంగా వున్నట్టున్నా, లోపలపడుతున్న ఆవేదనను కప్పిపుచ్చడానికి ఎంత ప్రయత్నించినా శ్యామలరావు అందరితో మాట్లాడుతూనే మామగారి విచారాన్ని కనిపెడుతూనే వున్నాడు

* * * *

తెల్లవారింది తలంట్లు, చేదు తినడము అన్నీ ఒకదాని వెంబడి ఒకటి సక్రమంగానే జరుగుతున్నాయి. మామగారూ, అత్తగారూ, బావమరదులు తనకు జరుపుతున్న మర్యాదలకు సిగ్గుపడ్డాడు శ్యామలరావు. 'అల్లుడంటే వీరికింత హడలెందుకో ? తమ కుటుంబంలో అల్లుడుకూడా ఒకడని భావించకుండా, ఒక అధికారికి చేసినట్టు మర్యాదలు చేయడం, దోచి పెట్టడం దేనికో?' అనుకున్నాడు శ్యామలరావు. 'తమ కూతుర్ని సుఖంగా ఏలటానికనా, ఈ మర్యాదలూ, కానుకలూ' అనికూడా అనుకున్నాడు పరంపరానుగతంగా వస్తున్న ఈ ఆచారానికి ఎన్ని కుటుంబాలు ఋణాల పాలవుతున్నాయో నని శ్యామలరావు తలచాడు రాత్రి గదిలో మామగారు తనకూ సుశీలకూ తెచ్చిన బట్టలను చూపించింది సుశీల 'పాపం ఆయన వీటికోసం ఏ వంద రూపాయలో ఖర్చు పెట్టివుంటాడు. మిగతా పిల్లలకు కూడా ఏమీ బట్టలు తేనట్టువుంది' అని సులభంగానే గ్రహించాడు శ్యామలరావు ముందు శ్యామలరావు పండక్కి అత్తవారింటికి రానన్నది కూడా ఇదే కారణం చివరకు సుశీల కన్నీళ్లు పెట్టుకొని తను కూడా వెళ్ళనని ప్రతిమాలితే తప్పనిసరిగా బయలుదేరి వచ్చాడు.

తలంటికోసుకున్నాక, శ్యామలరావు 'ఊళ్లోకి వెళ్ళివస్తా' నని సుశీలతో చెప్పి వెళ్లాడు. సీతాపతి అర్జంటు పనులున్నాయని ఆఫీసుకు వెళ్లాడు. పిల్లలు కేరింతలు కొడుతూ ఆడుకుంటున్నారు. సుభద్రమ్మ మడికట్టుకొని వంటచేస్తూ, 'అమ్మాయ్ కాస్త వచ్చి కూర తరిగి పెట్టమ్మా' అంటూ సుశీలను కేక వేసింది

'ఏమే అమ్మా రాత్రికి సినిమాకు వెడదామా అంతాకలసి' అంది కూర తరుగుతున్న సుశీల

'ఏమో తల్లీ మీ నాన్నగారు ఏమంటారో. అంతా వెళ్ళాలంటే మాటలా? బోలెడంత అవుతుంది'

'అంతగా అయితే మీ అల్లుడిగారిచేత ఖర్చు పెట్టిస్తాలెవే అమ్మా'

'బాగానే వుంది అతగాడిచేత ఖర్చుపెట్టిస్తే ఏం బాగుంటుంది? మీ నాన్నగారిచేతిలో డబ్బు లేదు ఇప్పటికే బోలెడంత అప్పయింది తల్లీ అంతగా అయితే, మొన్న మీ పెద్దమామయ్య వచ్చినప్పుడు పది రూపాయలు ఇచ్చిపోయాడు నాకు అవి మీ నాన్నకు తెలియకుండా దాచాను. అవి పెట్టుకు వెడదాములే'

ఇంతలో శ్యామలరావు రావడంవల్ల వాళ్ల సంభాషణ ఆగిపోయింది శ్యామలరావు గదిలోకి వెళ్లిపోయాడు సుశీలకూడా అతని వెనకనే గదిలోకి వెళ్ళింది

'ఏమిటి సుశీ మీ అమ్మ దాచుకున్న పది రూపాయలతో సినిమాకు వెడదామనే?'

'అబ్బే లేదండీ మా అమ్మ అంటున్నది కానీ ఇంతలో విన్నారటండీ? ఇదేమిటీ పొట్లం? అమ్మో ఇవన్నీ ఏమిటండీ. ఎందుకు తెచ్చారూ?'

'ఎందుకేమిటండీ నీ తమ్ముళ్ళూ చెల్లాయిలకు మాత్రం పండుగ కాదూ? వాళ్ళుమటుకు క్రొత్త బట్టలు కట్టుకోవద్దూ?'

'బాగానే వుంది. ఎంత తగలేశా రేమిటి? వాళ్ళకు మనం పెట్టడం ఏమిటండీ?'

'ఏం వాళ్లు పెట్టినవి మనం కట్టుకొని కులకవచ్చుగానీ మనం వాళ్ళకి పెట్టకూడదేం?' అన్నాడు శ్యామలరావుకటువుగా. సుశీల ఇంకేమీ మాట్లాడలేకపోయింది పొట్లం తీసుకొని 'అమ్మో

నమ్మా.. మీ అల్లుడుగారు బట్టలు తెచ్చారు' అంటూ వంటింట్లోకి వెళ్ళింది.

* * * *

భోజనాలు అయినాయి. అంతా క్రొత్తబట్టలు కట్టుకున్నారు సీతాపతి సుందరమ్మలు తప్ప సీతాపతి తన గదిలో పక్కమంచంలో కూర్చొని ఆయన ఖర్చును గూర్చి, మొన్నటివరకూ కూతురినీ, అల్లుణ్ణీ లేవని చెప్పిన విశ్వనాథం తనకంటే ముందే వాళ్ళను పిలిపించడాన్ని గూర్చి ఆలోచిస్తున్నాడు చుట్టతాగుతూ ఇంతలో సుశీలా శ్యామలరావులు క్రొత్తబట్టలు కట్టుకొని వచ్చారు.

"కాళ్ళు చాపు నాన్నా . దణ్ణంపెడతాం" అంది సుశీల

"ఎందుకు తల్లీ" అంటూనే కాళ్ళు చాపాడు సీతాపతి సుశీలా శ్యామలరావులు వంగి ఆయన పాదాలకు నమస్కరించి లేచారు. తల్లి పిలవడంతో సుశీల గదిలోంచి వెళ్లింది ఆమెతోపాటే శ్యామలరావు గదిగుమ్మంవరకూ వెళ్లాడు సీతాపతి దృష్టి అప్రయత్నంగా వంకీకి తగిలించివున్న కోటు మీదా, క్రిందపడివున్న చెప్పులమీదా పడింది మాసికలు వేసిన కోటూ, శిథిలమైన చెప్పులూ తనను వెక్కిరిస్తున్నట్టుగా వున్నాయి. "మామగారూ" అంటూ, శ్యామలరావు గది గుమ్మందగ్గిరనుంచి వచ్చి పిలిచేప్పటికి సీతాపతి ఉలిక్కిపడి "ఏమిటి నాయనా?" అన్నాడు

"నాన్నగారు మీకి నూరు రూపాయలు ఇమ్మన్నారు బట్టలకింద మమ్మల్ని తీసుకురావడానికి మీరూ అత్తగారూ వస్తారేమో అక్కడే బట్టలు పెడదామనుకున్నారు మీరు రాకపోవడంవల్ల డబ్బు పంపించారు."

సీతాపతి ఆశ్చర్యపోయాడు. తను ఎరుగున్నంత వరకూ అటువంటి ఆచారమేమీ లేదని ఆయనకు తెలుసు. 'బహుశా సుశీలకు తెలిసివున్నట్లయితే మాట వరసకైనా మా మామగారు ఇలా డబ్బు పంపించారని చెప్పదే . ఒకవేళ శ్యామలరావే తన పరిస్థితిని అర్థంచేసుకొని ఇస్తున్నాడేమో ఏమైనప్పటికీ తాను తీసుకోవడం భావ్యంకాదు" అనుకుంటూ సీతాపతి "ఎందుకు బాబూ అనవసరంగా?" అన్నాడు

"అనవసరమేంకాదు తీసుకోండి మీరు వేరువిధంగా అనుకోవద్దు ఊ తీసుకోండి మళ్లీ సుశీల వస్తుంది" అంటూ శ్యామలరావు నూరురూపాయలనోటు సీతాపతికి అందించబోయాడు

సీతాపతికి ఏమిచేయాలో తోచలేదు మనసు రెపరెప కొట్టుకున్నట్లయింది వణుకుతున్న చేతిని చాపాడు తన దగ్గిరనుంచి డబ్బు తీసుకుంటానికి మామగారు పడుతున్న అవస్థను చూసి శ్యామలరావు జాలిపడ్డాడు మానసికంగా తాను ఆయనకు కష్టం కలిగించానేమోనని కూడా అనుకున్నాడు ఇంతలో "అక్కయ్య పిలుస్తున్నది బావా" అంటూ సుశీల చెల్లెలు వచ్చింది శ్యామలరావు మరదలితో గదిలోంచి వెళ్ళిపోయాక సీతాపతి నూరురూపాయల నోటును చేతిలో పుచ్చుకొని దానివంక చూస్తూ అలాగే ఒక అరనిముషం నిలబడిపోయాడు "తీసుకోకుండా ఉండవలసింది పోనీ తిరిగి ఇచ్చివేస్తే అతనేమనుకుంటాడో! సద్గుణాలు తెలుసుకున్న అల్లుడు దొరకడం తన అదృష్టమే" అనుకున్నాడు సీతాపతి అతనికళ్ళు చెమ్మగిలినాయి. "మీరుకూడా లేచిరండి ఫలహారానికి" అని వంటింటి నుంచి భార్య పిలుపు వినవచ్చింది నోటు జేబులో పెట్టుకొని నీరసంగా అడుగులువేస్తూ గదిలోంచి వంటింట్లోకి వెళ్లాడు సీతాపతి

"లక్స్ టాయిలెట్ సబ్బు

మనోహరమైన సువాసనతోగూడిన
ఈ తెల్లటి శుద్ధ సబ్బుతో మీ చర్మమును
మనోహరముగా మంచుకొనండి:

సినీమా తారలకు సౌందర్యము నిచ్చు సబ్బు

దళవాయి రామప్పయ్య

★

శ్రీ చల్లా రాధాకృష్ణశర్మ

ఒక పెట్టు తరణి దిగ్గిన
నొక పెట్టు కరాంబు డెక్క; సర్వోర్వలిలో
నొక రాజు సన్నగిల్లిన
నొక రా జంతంతటను మహోన్నతి గనడే?

అని వేమనార వేంకటకవి వచించినట్లుగా ఒక రాజు సన్నగిల్లిన మరొక రాజు మహోన్నతి నప్పుట సైజము. ఈ పద్యమును చదివినప్పుడెల్ల విజయనగరసామ్రాజ్య చరిత్ర స్ఫురణకు వచ్చుచుండును.

ఆంధ్రభోజుడని అఖండకీర్తి సముపార్జించిన శ్రీకృష్ణదేవరాయలవారి నిర్యాణానంతరము, విజయనగరము తన శోభను కోల్పోవ దొడగినది. దురదృష్టవశాత్తు విజయనగర రాజకుటుంబమున ఏర్పడిన కలహములను పురస్కరించుకొని సామ్రాట్టులకు సామంతులుగానో లేక ప్రతినిధులుగానో వ్యవహరించుచుండిన పరిపాలనాధికారులు తమ తమ రాజ్యములను సుస్థిరము చేసికొనుచు స్వాతంత్ర్యము ప్రకటింప సన్నద్ధులయిరి. లాభము మాత్రము లభ్యము కాలేదు కాని, విజయనగరాధీశ్వరుల పక్షము చేరి శత్రువర్గముతో పోరాడిన స్వామిభక్తులును లేక పోలేదు.

విజయనగర సామ్రాట్టుల నెదిరించి స్వాతంత్ర్యము ప్రకటించినవారిలో పేర్కొనదగినవాడు మధురను క్రీ॥ శ॥ 1623 నుండి 59 వరకు పరిపాలించిన తిరుమలశౌరి నాయకుడు. ఇతడు రాజతంత్రజ్ఞుడనియు, కళారాధకుడనియు జగత్ప్రసిద్ధి పొందెను. తొలుత కొంబూరెరండు నాయకుడుగ కృష్ణదేవరాయలవారి కొలువుకూటములో చేరి పిమ్మట మధురలో నాయకరాజ్య స్థాపనాచార్యుడుగా విశేషఖ్యాతి గాంచిన కొట్యము విశ్వనాధనాయకుని వంశమునకు చెందిన ముద్దుకృష్ణప్ప నాయకుని రెండవ కుమారుడు తిరుమలశౌరి నాయకుడు. ఇతడు క్రీ. శ. 1584 లో జన్మించి, 39 వ ఏట సింహాసన మలంకరించి 36 సంవత్సరములు రాజ్యపాలనము చేసి చిర యశస్సు గడించెను. ఇతని మరణమును గూర్చి వింతగొలుపు కథలు కలవు. వానియందలి సత్యాసత్యములు తెలియవు గాని కళాపోషకుడు గాను, యుద్ధవీరుడు గాను తిరుమలశౌరి నాయకుడు చరిత్ర వినువీధిలో ధ్రువతారయై వెలుగొందుచున్నాడు.

తిరుమలశౌరినాయకుడు కేవలము [illegible]కుడును, కళారాధకుడే గాక, యుద్ధవీరుడును. ఇతని భుజబలమును సుశిక్షిత సైనికబలమును గూడగలవు ఇతడు మైసూరివారితోను, రామనాథపురము సేతుపతితోను సమరములు సాగించి విజయలక్ష్మిని వరించెను. ఈ విజయముల ఫలితముగా తిరుమలనాయకుని పరిపాలనాధికారము విస్తృతమయినది. వీని కన్నిటికి కారణము, తిరుమలశౌరి నాయకుని దళవాయి (సైన్యాధిపతి) యగు రామప్పయ్య సహకార సామర్థ్యములని చెప్పదగును.

రామప్పయ్య తిరుమలనాయకుని కొలువున దళవాయి ప్రధానిగ పదవిని నిర్వహించుచుండెను. అనగా, సైన్యాధ్యక్షుడు గాను, ప్రధానమంత్రి గాను నుండెనన్నమాట. ఇట్టి బాధ్యతాయుతములగు రెండు పదవులను ప్రతిభావంతముగ నిర్వహించిన రామప్పయ్య బుద్ధిబలమునందే కాక బాహుబలమునందును అందెవేసిన చేయి యని వ్యక్తమగుచున్నది. ఇతడు మైసూరువారితో జరిగిన యుద్ధమునందు పాల్గొని మైసూరు దళవాయి యగు హంపరాజును జయించి, తిరుమలశౌరి నాయకుని యాదరాభిమానములకు పాత్రుడయ్యెను. రామప్పయ్యకు తోడుగా మైసూరు యుద్ధములో దిండుగల్లు పాలెగారగు రంగన్న నాయకుడు కూడ విశేషముగ సాహాయ్యము చేసినట్లు చరిత్ర సాక్ష్య మొసగుచున్నది. యుద్ధానంతరము — ఈ వీరద్వయమును తిరుమలుడు సన్మానించెనట! పిమ్మట రామనాథపురము సేతు మరవ వంశజుడును రెండవ సడైక దేవ సేతుపతితో జరిగిన సంగ్రామములో గూడ దళవాయి రామప్పయ్య పాల్గొని విజయము సంపాదించెను. ఇట్లు రామప్పయ్య జైత్రయాత్రలు నడుపుచు తిరుమలశౌరినాయకునికి చేదోడువాదోడుగ పాలనము చేసి తగిన మంత్రి అనిపించుకొనెను.

దళవాయి రామప్పయ్య [illegible] మధురకు [illegible]

మంగలం' అను గ్రామములో జన్మించెను. నేటికిని ఆ గ్రామమునం దతడు నిర్మించిన శివాలయములో అతని విగ్రహము గలదట. ఇతని కిద్దరు సోదరులు వైద్యనాథయ్య, కృష్ణప్పయ్య అనువారు. వీరిలో వైద్యనాథయ్య అగ్రజుడు ఇతడనిన రామప్పయ్యకు అంతులేని అభిమానము ఇతని ఆశీస్సులను గ్రహించిన పిమ్మటనే రామప్పయ్య రణరంగమునకు వెళ్లెడివాడు రామప్పయ్య జామాతలగు శివరామయ్య, కొండప్పయ్యలుకూడ ఘటికులని విశదమగుచున్నది సేతుపతితో జరిగిన యుద్ధములో శివరామయ్యకూడ పాల్గొని విఖ్యాతి నార్జించెను

రామప్పయ్య జీవితచరిత్రను, అతని జైత్రయాత్రావిశేషములను తెలిసికొనుటకు చారిత్రకాధారములు కొన్ని కలవు కాని ఆశ్చర్య మేమనగా, రామప్పయ్య తెలుగుబిడ్డ యైనప్పటికిని నితని గూర్చి ప్రత్యేక పుస్తకములు తెలుగులో లేకపోవుటయే నాకు తెలిసినంతవరకు మదరాసు ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకాలలోనున్న 'రామనాథపురంవారి వంశావళి'లో రామప్పయ్యను గూర్చిన ప్రసక్తి—అనగా అతడు సేతుపతితో గావించిన యుద్ధమునకు సంబంధించిన విశేషాదికము—కలదు కాని తమిళమున నితనిని గురించి 'ఇ రామయ్యన్ అమ్మానై' అను ప్రత్యేక పుస్తకమేగాక 'తిరుచ్చెంగోట్టు తిరుప్పణిమాలై'లో గూడ వివరములు కొన్ని కలవు తంజావూరు పుస్తకాలలో, 'ఇరామప్పయ్యన్ అమ్మానై' అను తాళదళ గ్రంథమును, మదరాసు ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకాలలో 'ఇ రామయ్యన్ అమ్మానై' అను పుస్తకమును రామప్పయ్య గుణగణములను చిత్రించుచున్నవి ఈ రెండు పుస్తకములను ఒకచోట చేర్చి 'ఇ రామయ్యన్ అమ్మానై' అను పేరితో తంజావూరు సరస్వతీ మహల్ ప్రచురణగా మదరాసు ప్రభుత్వమువారు 1950 సం||న ప్రకటించియున్నారు ఇందులకు ప్రభుత్వమువారు చిరస్మరణీయులు.

'అమ్మానై' అనునది దేశికవిత్వశాఖకు చెందిన మధురరచనము. తేసింగురాజాకథ, బొబ్బిలికథ, కట్టబొమ్మకథ—మొదలగు గ్రంథములవలె ఈ అమ్మానై ప్రజాభాషలోనే వ్రాయబడియుండును. [1]అచ్చన గాయలాడు సందర్భమున అమ్మానై పాడుచు ఆటాడుట తమిళ పెలతలకు పరిపాటి కనుక తమిళనాడులో—ముఖ్యముగా పల్లెపట్టులందు—యీ రామప్పయ్య గాథకు విశేషప్రచారము కలదనుట అత్యుక్తి కాదు తమిళుల నోళ్ళలో పడిన రామప్పయ్యకు వింతవింత పేర్లు కలిగినవి ఇరామయ్యర్, ఇరామయ్యన్, ఇరామప్పయ్యన్—అని నేటికిని వ్యవహరించుట మదాహరణము తెలుగువాడగు రామప్పయ్య గాథను సజీవముగ నుంచినందులకు తమిళులకు కృతజ్ఞత తెలుపుటతోపాటు తమిళవాఙ్మయమున గల మంచినిగూడ గ్రహించి జీర్ణించుకొనుట తెలుగుల కర్తవ్యము!

ఇరామయ్యన్ అమ్మానై సాహిత్యదృష్ట్యా గణనీయము గాకపోయినను, చారిత్రకముగా వెలలేని రత్నమని నుడువుట తప్ప రామప్పయ్య జీవితమునకు సంబంధించిన వివరములు, తిరుమల కొరినాయకుని గుణగణములు, సేతుపతితో జరిగిన యుద్ధములో రామప్పయ్యకు సహాయముగా వచ్చి పోరాడిన డెబ్బది రెండు పాళెగార్లు, ఆనాటి సాంఘిక, రాజకీయాది విషయములు, సేతుపతుల వృత్తాంతము, జడైక దేవ సేతుపతియొక్క ధైర్యసాహసములు—మున్నగు ముఖ్యాంశము లెన్నో యీ చారిత్రక గ్రంథమున వివరింపబడియుండుట గమనార్హము దళవాయి రామప్పయ్యతో పోరాడిన రెండవ జడైకదేవ సేతుపతి కూడ పేర్వడసిన యుద్ధవీరు డనుటలో సందేహము లేదు ఇతడు కూత్తాన్ సేతుపతికి పెంపుడు కుమారుడు కూత్తాన్ సేతుపతి మరణానంతరము, అనగా 1635 సంవత్సరమున జడైకదేవుడు సింహాసనమునకు వచ్చెను ఇతనికి దళవాయి సేతుపతి యను బిరుదము గూడ గలదు రామప్పయ్య, సేతుపతులకు జరిగిన యుద్ధమును వర్ణించు గ్రంథము రామప్పయ్యన్ అమ్మానై

ఈ గ్రంథమునుండి రామప్పయ్యను గురించి మనకు తెలియవచ్చు కొన్ని ముఖ్యాంశములు: ఇతడు మహా స్వాభిమాని. స్వామిభక్తుడు. తిరుమల నాయని వారికి కుడి భుజము. ఇతని ఆంధ్రాభిమానము నిరుపమానము అమ్మానైలో పలుచోట్ల 'నేను తెలుగు వాడను. జడైకదేవుడు తెలుగువారిని నిరసన భావముతో జూచుచున్నాడు. కనుక అతనిని వధించిన గాని నాకు మనశ్శాంతి లభింపదు—' అని. స్వామి

---

1 ఈ అచ్చనగాయలకు అచ్చన గుండ్లు, అచ్చనలు, అచ్చనగండ్లు—మున్నగు ప్రఖ్యాతనామములు గలవని తెలియుచున్నది. పింగళి సూరనవంటి మహాకవి యీ ఆటకు చిరంజీవిత్వము కలిగించినాడు

దినముల్ కొన్ని చదంగమంత గడుపన్ బొమ్మ పెండ్లిండ్లు, గుజ్జనగూళ్లు, ద్లచ్చనగండ్లు, బింబీసులు, కుచ్చిళ్ల్, గిరనగింజ, లోమనగుంటల్, కనుమూసి గంతి, నలుగంటాలాట, లోనైన ఖేలనముల్ మిగుల ప్రొద్దులతోపల రో బాలారత్న మెల్లప్పుడున్.

(కళాపూర్ణోదయము. 6 అ).

ప్పయ్య మరుపుట దోషకరముగును. పెద్దలైన ఆదరము ముఖ్యముగా, అన్నయగు రఘునాథయ్యపై విశేష గౌరవము. దైవభక్తి కూడ విశేషముగా నున్నట్లు తెలియుచున్నది కాని కొన్ని సందర్భములయందు రామప్పయ్య కఠినాత్ముడుగా నున్నట్లు కనబడుచున్నాడు దీనిని బలపఱచునట్టి యొక కథ 'కొంగు మండలశతకం' అను తమిళ పుస్తకమున గలదు.

సక్రమముగా కప్పము చెల్లింపని హేతువుచే, రామప్పయ్య కొందరు పాళెగార్లను కారాగృహమున బంధించెనట వారిలో అణూర్ 'సంబంధ చర్కరై' అను పాళెగా డొకడు కలడు. అతడు తమిళ భాషా పోషకుడుగా ప్రసిద్ధికెక్కెను ఒకనాడొక కవి బంధితుడై యున్న 'సంబంధ చర్కరై'ను సందర్శించి యతనిచే సమ్మానితుడగుటకు యత్నించెను అప్పుడు తనయొద్ద ఏమియు లేకుండుటచేత సంబంధ చర్కరై తన భార్యను దర్శింపుమని కవిని కోరెను ఆమెతో కవి యీవిషయమును నుడివిన వెంటనే, తన మంగళసూత్రమును కవికి సమ్మానించెనట ఆ మహాయిల్లాలు! ఈ అద్భుతవిషయమును దళవాయి రామప్పయ్యకు తెలియజేసినవెంటనే పశ్చాత్తప్తహృదయుడై దళవాయి సంబంధ చర్కరై సచ్చరిత్రమును కొనియాడుచు అతనిని బంధవిముక్తునిగ జేసెను ఇటులనే యుద్ధసమయములందు రామప్పయ్య బంధితులను బాధించెనని అమ్మానై నుడువుచున్నది

ఇక, రామప్పయ్య మరణమును గురించి విచారింతము తిరుమలకారి నాయకుని మరణమునకు సంబంధించిన కథలవలెనే, రామప్పయ్య మరణమును గూర్చికూడ కథలు పెక్కు లున్నవి సేతుపతితో యుద్ధ మొనరించుటకుగాను రామప్పయ్య పాంబన్ కాలువపై ఆనకట్ట కట్టి, జడైకదేవునితో యుద్ధము చేయుచు వీరస్వర్గము నలంకరించెనని కొందరు చరిత్రకారులు విశ్వసించుచున్నారు జడైకదేవుడు గావించిన 'చేతబడి' ఫలితముగా రామప్పయ్య మరణించెనని కొందరు నుడువుదురు. విషప్రయోగము వలన మరణించెనని మరికొందరి నమ్మకము ఇటుల రామప్పయ్య మరణమును గురించి భిన్నాభిప్రాయము లున్నను, ఇతడు క్రీ. శ. 1658 ప్రాంతమున మరణించి యుండవచ్చునని నుడువవచ్చును. ఏలయన, యుద్ధమున మరణించిన రామప్పయ్యకు పిమ్మట, అతని అల్లుడగు శివరామయ్య తిరుమలకారి నాయకునిచే దళవాయిగ నియమింపబడెను శివరామయ్యకును, సేతుపతికిని జరిగిన యుద్ధములో సేతుపతికి పరాజయము కలిగినది కొన్నాళ్ళు జడైకదేవ—సేతుపతి మధురలో కారాగృహమునందుండి, తిరుమలకారి నాయనివారి అనుగ్రహము తో సంపాదించుకొని మరల రామనాథపురమును పరిపాలించి, 1645 సంవత్సరమున జడైకదేవ సేతుపతి తన తమ్ముడగు 'తంబి'చే హత్యగావింపబడినట్లు రామయ్యన్ అమ్మానై నుడువుచున్నది కనుక, రణరంగమునందే రామప్పయ్య మరణించెనని నుడువుట సమంజసముగ కన్పించుచున్నది.

పయి నుదాహరించిన విషయము లన్నియు రామయ్యన్ అమ్మానైలో పేర్కొనబడినవి ఒక్కొకచోట రామప్పయ్య 'పులిరామయ్య' అనియు 'రాక్షసులను సంహరించిన రాము'వంటి వాడనియు ప్రస్తుతింపబడినాడు రామప్పయ్య, సేతుపతులకు జరిగిన యుద్ధము మనోజ్ఞముగ చిత్రింపబడినది ఇటుల రామయ్యన్ అమ్మానై రామప్పయ్య జీవితవిశేషములనే గాక, ఆనాటి సాంఘిక రాజకీయాది పరిస్థితులనుగూడ కండ్లకు గట్టినట్లు తెలివిడి చేయుచున్నది కావున, రామయ్యన్ అమ్మానై చారిత్రక దృష్ట్యా అమూల్యమగు గ్రంథమనుట నిర్వివాదాంశము ఈ గ్రంథమున వర్ణితమైన రామప్పయ్య గాధ కూడ తెలుగువారికిని సంబంధించినదని నుడువుట అత్యుక్తి కానేరదు. ప్రతిభావంతుడైన దళవాయి రామప్పయ్య జీవిత చరిత్రము తెలుగువారికి మాత్రమే గాక దాక్షిణాత్యుల కెల్లరకు చిరస్మరణీయము!

విరహి

శ్రీ కోడూరి ఉమామహేశ్వరం

నామనసెల్ల నందనవనస్థిత కోమల పారిజాత మా
లామధురాత్మకంబయి నిరామయభావ నిలీన గోపికా
కాముకనయ్యె కృశించెడినికంపిత ఖండిత నాయికా మృగా
క్షీమృదుశయ్యయై పరిమళించెడి గంధవు పచ్చిముద్దయై

వన్నని యేటివంకల పిసల్లు పిసల్లు తురాయిపూలు పూ
యన్నజరైన తెక్కతుదిజుంచుల సోలిన పాలపిట్ట శే
వన్నెలవైన నాయెడద భావుకతా మధురోహ తెన్నిరో
చిన్నెలు గ్రుమ్మరించుచును చేష్టడిపోయె రసాపకర్షముల్

సుమధుర సాంధ్యరాగముల శోభలు చిమ్మిన యాకసంబుపై
గుమురుకవచ్చు రక్తిమను గూర్చి పసిండివలెన్ భ్రమించితిన్
విమలినమైన జీవితము వెక్కసమై తటితీపు లారి హై
కము విడివడ్డ నాకునయి క్రమ్ముకువచ్చె విషాద మేఘముల్.

సలలిత పుష్పకోమల వసంత సదృతుము యౌవనంబు , నా
వలపుల పంట నీవనెడి భావన చేయుచు నున్ననాకు ని
ర్మల మధురోహ సమ్మిళిత రాగపికీమృదునాద సంస్వరం
బులు విన గోర్కిపుట్టెడినిపో-యెడ లేక పహార్నికంబులున్.

కమ్మని పండువెన్నెలలు గాయు దినమ్ములు పోయి కృష్ణప
క్షమ్ముక దాపురించునని సారెకు సారెకు నాయెడందలో
గ్రమ్మి విషాద మేఘపటలమ్ముల నిండిన చిమ్మ చీకటిన్
వమ్మయిపట్టె నాప్రణయవాంఛలకై తపియింతు నోసఖి !!

ముదరని ప్రేయసీ ప్రణయ ముగ్ధ మనోహర ప్రేమగాథ నా
మది వదలించుచున్నది సుమా వినుమా యనుమాన మేలనో
ముదవతి ! నాటి నీమధుర మంజుల ప్రేమరసార్ద్రమూర్తి యె
ప్పుడమయి నేటికిన్ మధురవీక్షల నన్ను గృతార్థు జేసెడిన్

భావజుని చిత్తవృత్తి భావముల నెఱిగి
యుత్తమ గృహస్థ ధర్మంపు వృత్తమెఱిగి
మదన సామ్రాజ్య వైభవాస్పదుల మగుచు
నాకనంబున విహరింప నభిలషింతు.

తమస్సులో తపస్సులు

శ్రీ మునిపల్లె రాజు

మా స్వగ్రామం అటు జిల్లా ముఖ్యపట్టణానికి యిటు తాలూకా ముఖ్యపట్టణానికి దగ్గర్లో, గ్రాండ్ ట్రంకురోడ్డు బస్సుమార్గంలో ఉండటంలో మా గ్రామీణ నాగరికతలో చాలా పెద్ద మార్పు వచ్చింది. శ్రమ అనుకోకుండా మీరు మా ఊరికి ఒక్కసారి దయచేస్తే, యీ నాగరికతను బరోమీటర్ మీద కొలిచినట్లు కొలిచి చూడవచ్చుని మనవి చేస్తాను. మచ్చుకు ఒకటి రెండు ఉదాహరణలిచ్చినా మీరు గ్రహించగలరని నమ్ముతాను. వెనక మా గ్రామానికి గ్రంథాలయోద్యమోద్యతులు వచ్చి ఉపన్యాసాలు దంచినప్పుడు వచ్చిన ఉద్రేకంతో పదిమందిమీ కూడ బలుక్కొని ఏ స్థలంలో పెంకుటింటి గ్రంథాలయం స్థాపించాలను కున్నామో, ఆ పవిత్ర స్థలంలో నేడు ధూమయ్యగారి చిన్న కాఫీ హోటలు వెలిసింది. మా ప్రెసిడెంటుగారు (వీరికి సంతకంవరకూ వచ్చు) సహకారసంఘం పేర్లు పోగు చేసి, వారి స్వంత చిట్టాలో జమకట్టక పూర్వం, మేము కట్టించదలచుకొన్న దాబాయిల్లు గ్రామ సహకార సంఘస్థలంలో ఇప్పుడు ముచ్చటైన తేరా సినిమాహాలు వచ్చింది. ఇంకా చూస్తే, మా గ్రామంలోకూడా రోజుకు యాభైకి పైగా సిగరెట్టు పెట్టెలూ, వారానికి డజనుకుపైగా కొత్త చీట్లపేక పెట్టెలూ ఖర్చైపోతూంటాయంటే నమ్మండి. అంతేకాదు, గత చరిత్రలో మా ఊర్లోని రెండు పార్టీలవారు ఏ విషయంలోనూ ఏకీభవించి ఉన్నట్లు ఎవరైనా వృద్ధులకు కూడా జ్ఞాపకం లేదు. కాని ఇప్పుడు ముచ్చటగా ఉండి, అంటే గ్రంథాలయం కట్టవలసిన పునాదులు పైకి లేవకుండా చేసేందుకు పెట్టిన అర్జీల్లోనూ, ప్రజల పేర్ల ధనాన్ని సొంతపు పెట్టెలో కట్టలుగా అట్టే పెట్టుకొన్న ప్రెసిడెంటుగారి అరెస్టు తప్పించటంలోనూ, మా ప్రాథమిక పాఠశాల ప్రాథమికోన్నత పాఠశాలగా మారకుండా అడ్డుపడ ఏకపక్షంగా తీర్మానిస్తున్న జాగ్రతలోనూ—తరతరాలనుండీ తన్నుకొన్న ముఠా కక్షలు యిట్టే మాయమైపోయాయని నేను గర్వంగా చెప్పగలను.

ఇటువంటి మా స్వగ్రామాన్ని మీరు పల్లెటూరని గాని, బస్తీ అని గాని అనలేరు. ఈ బస్తీ, పల్లె రెండూకాని మా ఊళ్ళోకూడా ధర్మదేవత ఒక పాదంమీదయినా నడుస్తున్నదని నేను విన్నవిస్తే మీరు ఆశ్చర్యపోయేందుకు పనిలేదు! మా పడమటి బజారు పురాతన నాగరికతకు శ్రీరామ మంటపం ఆట పట్టు.

ఇక్కడ మీకు ఒక చిన్న విషయం మనవి చేయాలి. మీకు సంవత్సరంలో ఋతువులెట్లా మారుతుంటాయో, మా శ్రీరామ మంటపంమీద సీజన్లు కూడా అట్లా మారుతూ ఉంటాయి. మొన్ననే గడిచింది. పులి మేక జూదం సీజను అంతకు ముందు సీజను చీట్లపేక సీజను ప్రస్తుతం జరుగుతోన్నది—పురాణ కాలక్షేప సీజను, వర్తమానమైన ఈ పురాణ కాలక్షేప సీజను పుణ్యమహాత్మ్యంతోనే మన కథకూడా ప్రారంభం అయింది. ఈ సీజను ప్రారంభంలోనే మా ఆచార్యులవారు "ఒరే, మనవూళ్లో ధర్మం నాలుగు కాళ్ళమీద సంచరించటం లేదని ఎవర్రా అనేది?" అని నావంటి సంస్కరణ వాదుల్ని సవాల్ చేసి, మందలిస్తూంటం కద్దు.

* * * *

ఆరోజున శ్రీరామ మంటపం అరుగులమీద స్థల పురాణ కాలక్షేపం నిరాఘాటంగా సాగిపోతున్నది. శాస్త్రులవారు మంచి పండితులే గాకుండా, కొంచెం సంగీత విద్యలోకూడా ప్రవేశం గలిగినవారు కావటంలో వారి శిష్యవర్గంలో ఆ బాల గోపాలమూ ఉన్నారు.

శాస్త్రులవారి పేరుగా మావిళ్ల భక్తి విశేషం వర్గం అభిమానిస్తుంది. వారికి ఎదురుతిరిగేవారా క్షీణిస్తుం

ముఖ్యమైన వైదికవర్గం పూర్ణనివుంది వారికి మడి పక్కాగా లేదా చిక్క భక్తులూ, యీ వివిధ శ్రేణికి వనగా, పైన చెప్పబడిన బాలబ్బందమూ, వున్నవి. అందరికన్నా చివర శ్రేణిలో, మట్టి కొట్టుకు అందుబాటులో పూర్ణ్వటంలో మా బాల భక్తులం తను వర్గ యోగక్షేమాల్ని ఎంతటి పురాణ శ్రవణకాలంలోనైనా ఏమరి పాటుగా విస్మరించే వాళ్లు కాదని మీరు గ్రహించ వచ్చు

తీర్థులవారు చదువుతోన్న శ్లోకాన్ని సంపూర్తి చేసి, దాని అర్థ తాత్పర్యాలు పలకకుండానే ఆపులించి, తెరిచిన కోటిలోకి దగ్గరలోనే వేచి వున్న దోమలదండు ప్రవేశించకుండా చిటికవేసి, ఒక్క కొక్కారిక క్షణం శిష్యకోటితంక తమ కరుణారస వీక్షణాలు ప్రసరింప చేశారు అప్పటికి ప్రథమ శ్రేణిలోని విశంతు కోటిలో—తియతి కొండ స్థల మహోత్సవ ప్రథ సన్నగిల్లి కోడళ్ళ మంటుయతనాన్ని వదిలించే వివిధోపాయాల అన్వేషణకు ప్రాధాన్యత హెచ్చింది. ఆ వర్గంలోనే అక్కడక్కడ చిలకరించినట్లుగా వున్న నలుగురైదుగురు కోడళ్ళలో కొత్తంగా వచ్చిన తెలుగుసినిమా చిత్రంలోని తారయొక్క వర్తనలో అభిప్రాయ భేదాలు వచ్చినాయ్ బసవయ్య చౌదరిగారూ, వారి చెట్టు కింద ప్లీడరు అబ్బాయి నాయుడూ, బట్టతలతో పాష్యాల సీతారామయ్య—వారి తరువాత కోర్టు లిటిగేషన్ ఫరించి మాష్టర్ ప్లాన్ వేస్తున్నారు. తీర్థులవారికి అపారమైన లోకానుభవముంది వారికి లౌక్యం వంశపారం పర్యపు సంపదగా వస్తోంది

వారు శిష్యకోటిలో అధిక సంఖ్యాకుల తత్వాభిరుచుల్ని గమనించినవారై, మరుక్షణమే, తొంటినున్న వెండి పొడుంబుర్రను పదిమంది ముందూ ప్రదర్శించి, అందులోని "పన్మగానంద అభిసర్ల మద్రాసు వర్కాన్ని" కొంచెం అసామాన్యమైన పెద్ద పట్టులో దట్టించి, తత్ఫలితంగా వచ్చిన బ్రహ్మానందంలో ఒకక్షణం లీనమై, తెలివి తెచ్చుకొని, స్థలపురాణ గ్రంథాన్ని మూసి, తమ శిష్య సంతానాన్ని లౌకిక నమ పార్థనలో ప్రవేశపెట్టదలంచినవారై—

"విన్నారా! రాయమ్మగారూ! కోమటి సురవయ్యకు బాబుగా వుందట" అన్నారు. (అశోచ భీక, ప్రసాదం వంతు రాయమ్మగారిది)

సురవయ్య పేరు వినగానే మొగవాళ్ళ పెదవులలో "కల్లం" "కొల్లం" అని అస్పష్టపు మాట గుసలు వినిపించినై చాపబొట్టల్లో వున్న సురవయ్యకూ బెల్లానికీ అవినాభావ సంబంధం వున్నా ఈ గుసగుసలు తీర్థుల వారికేమీ నచ్చలేదు.

"గతం గతః అన్నాడు గదండీ శాస్త్రకారుడు? చనిపోయినవాడి గుణగణాలు మాత్రమే లోకం చెప్పుకోవాలనటం ధర్మమే కదా!" అని లౌక్యంగా వారు శిష్యకోటిని మందలించారు తీర్థులవారి మనస్సులోవున్న విషయం పెద్ద రహస్యమేమీ గాదు మా గ్రామంలో శ్రేష్ఠమైన బెల్లం పుట్లకు పుట్లు పండుతుంది కాని నిరుటి సంవత్సరం మూడు నెలల పాటు, కలువంటే ఏమిటో ఎరగని మావూరికి గూడా బెల్లం క్షామం వచ్చింది చివరకు పెద్ద మ్యాలు మాష్టరుగారు గూడా తులం బెల్లంకోసం గడప గడపా తిరగవలసి వచ్చింది "సురవయ్య కొట్లల్లో మురిగిపోతున్నదని" కొందరూ, "వంకమ సీడు చౌదరీ, సురవయ్య కలిసి దొంగతనంగా అమ్ముతున్నారని" కొందరూ విసుక్కొన్నారు ఏమైతేనేం కరువు కరువుగానే వెళ్లిపోయింది

ఇంతలోనే సర్వాంతర్యామి అయిన వరసమ్మ గారు "బరువేమిటి స్వామీ! పొద్దుకే కిందపెట్టారుగా" అన్నది

"మహాందాత కాదండీ—పుణ్యాత్ముడు ఏ జన్మలోనో యింత చేసుకు పుట్టాడు శివాలయానికి ధ్వజస్తంభం దానం చేయించాడు కదండీ" అని తీర్థుల వారు మరోసారి ఆపులించారు

ఈ సందర్భంలో తీర్థులవారు ఒక విషయం మరిచిపోయారు సురవయ్య వేయించిన ధ్వజస్తంభం కలప చాలా నాసిరకమనీ, గాలికి నిలవదనీ ఓంకారం వాస్తు శాస్త్రజ్ఞుడు చెప్పినట్లే, అది మొన్నటి రాత్రి కంలో విరిగి కూలిపోయింది. ఈ మాటలు అప్పటి దాకా వింటూ బెల్లంకొట్టిన రాయిలాగ కూర్చున్న సురవయ్యగారి జ్ఞాతి రామయ్య సంతోషం లోపల దాచుకొని "పొద్దు తిరక్కముందే ప్రాణం పోయిందం దండీ" అని చల్లగా జారవిడిచాడు.

వక్తలందరూ "నారాయణ" "నారాయణ" అని చక్కా పోవటానికి ప్రయత్నాలు చేశారు.

ఇక సంకోచమంతా వృత్తులమీదా, ధ్యానం చేసుకొన్న వాళ్ళకు పరలోకంలో దొరికే పరిస్థితి మీద నడిచింది. చాలామంది పళిసులు ప్రశ్నలడుగు తున్నప్పటికి శిష్యులవారి సమాధానాలన్నీ వారి ప్రధాన శిష్యకోటి ఉద్దేశించే చెప్పబడుతున్నవి

ఇంతలో ఓ బజారులో మేళం వినవచ్చింది. అది రానురాను రామమంటపం సమీపంలోకే విన వచ్చి, మంటపాన్నికూడా దాటిపోతున్నది. ధ్యానం చేసుకొని దచ్చిపోయిన సురనయ్యగారి శవాన్ని ఆయన నలుగురు కొడుకులూ, పాడె నాలుగు కొమ్ములు పట్టుకొని శోకం మేళం వెనకనే నడుస్తున్నారు ఆ వెనక సురనయ్యగారి బావమరిది పుల్లయ్యశెట్టి నడుస్తున్నాడు పుల్లయ్యశెట్టి చేతిలో ఒక పూలపళ్లెం వున్నది ఆ పళ్లెంలోని పూలలో కానులూ, పైసలూ కలిసివున్నై పరలోకయాత్ర చేసిన ముసిలాయన రహదారిలో వైతరణీ నదిలాంటి అడ్డంకులు రాకుండా, ఆయన వ్యాపారంలో భాగం పంచుకొన్న పుల్లయశెట్టి పూలతోపాటు కాన్లూ, పైసలూ దానం చేస్తున్నాడు శవంమీది పసుపుబట్ట మీదపడి పైసలు కిందకు దొర్లిపడుతున్నై ఆ తర్వాత సురనయ్య మనుములూ, బంధువులూ నడుస్తు న్నారు చావు వూరేగింపు అది

వెల్లంతో అత్యంత అవినాభావ సంబంధమున్న సురనయ్యగారి నాటిక దేహపు అంతిమయాత్రను, శ్రీరామ మంటపంమీది పళిసులందరూ మెడలు తిప్పి చూచేరు కొందరు "చ్చ చ్చ చ్చ ప్పా" అని తమ సానుభూతిని తెలుపుకొంటున్నారు. ముసలమ్మలకు కొందరికి తమ సొంత కేసుల్ని సురనయ్య గతితో పోల్చుకొనగానే కళ్ళనీళ్లు వచ్చి, కొత్తదిగులుతో యింటిదారి కనిపించింది ఇన్నాళ్లూ సురనయ్య పోతే దారు మాసుమయ్య తన పీడా వదిలిందని మొద్దులో అనుకొని వెంటనే పాపభీతితో నరకలోకంలోని శాసనాన్ని మాట మాట రహస్యంలోకి వచ్చి, రెండు చెంపలూ ఎవరూ చూడకుండా వాయించుకొని, శిష్యులవారు మాచేట్లుగా విచారపూరితమైన ముఖం పెట్టారు. వెంగమాంబ్లు శీరామయ్యకు తమ యాయుష్యుకే పరిపక్వతంకి తీసుకొన్న వేడుకలు పంగతి, వచ్చిపోతూ ప్రశ్నిపోతూ తమ "శిష్యా

మా" లో పుడాహరింత లేదుగదా అని భయపడు తున్నాడు.

కాని ఐనవయ్య చాదరికి స్మశానవైరాగ్యం అంకురించి "స్వామీ, యీదేహం గతేమిగాను?" అని అర్థం లేకండా ప్రశ్నించాడు.

"దేహం మట్టిలోమట్టి, పంచభూతాల్లో పంచ భూతాలు ఇక ఆత్మ ఎగిరిపోయి అనంతాత్మలో కలిస్తే యీ దహాల రేఖ్కేమిటి, చాదరిగారూ?"

కేవలం స్వలాభం మాత్రమే ఆలోచించి, యీ విహిక, ఆ ముష్మిక వేదాంతమూ, స్మశాన వైరాగ్యమూ యీ మహాత్మ్యంగూడా పట్టించుకొని పిల్ల లందరూ, శ్రీరామ మంటపాన్ని వదిలి సురనయ్య అంతిమ యాత్రకు ప్రేక్షకులుగా చేరారు అందులో పన్నెండేళ్ళ బక్క యాదవులు ఒకడు. ఆస్థిలేని రామదాసు కొడుకు, బక్క యాదవులు

యాదవులు కళ్ళన్నీ పుల్లయ్యశెట్టిమీదనే వున్నై మంత కష్టాయాన్ని పిసికినట్లు పుల్లయ్యశెట్టి పూలను వెసరటం, శనగల్లో సులకరాళ్లు కలిసినట్లు ఆ పూలలో పైసలు కలవటం—యాదవులు ఆశ్చ ర్యంతో గమనించాడు సురనయ్య శవం వెనక యిప్పుడు దాదాపు వందమంది దాకా నడుస్తు న్నారు బంధువులే గాకుండా, దచ్చిపోయిన శవికి బాకీవున్న చిన్నకారు జనమంతా, సురనయ్య వార సులు గంద్ర గత్తెల్లు లేకుండా, నిశ్శబ్దంగా, గుంపులు గుంపులుగా నడుస్తున్నారు.

యాదవులు పెద్దరిగిన తర్వాత యిట్లాంటి వుత్సవం చూసటానికే ప్రథమం బజార్లో యీ వూరేగింపు వుత్తరాది ప్రయాణం చేస్తాండగా, యిళ్ల ల్లోని ఆడవాళ్ళందరూ ఎవరిపనులు వాళ్లు వదిలిపెట్టి వీధి గుమ్మాల్లోకి వచ్చి శవాన్ని వింతగా, కన్నీరుమీరా చేయకుండా చూస్తుండటం గూడా—యాదవులి మనస్సులోని 'ఆశ' ను రేకెత్తించింది చేబ్రోలు కోదండ తిరణాలతో యీ వుత్సవాన్ని పోల్చు కొంటూ, తక్కిన పిల్లల్తో పైసలకోసం పోటీలు పడ్తూ యాదవులు, తనకు ఎన్నడూ నాలుగు గింజల కనకం గూడా కొదవపెట్టని, సురనయ్య ప్రాణం లేని దేహాన్ని ఒకకే పోసాగాడు.

బక్క యాదవులు తిక్కన కిల్లల్లో పోల్చిచూస్తే వకొక్కడి సింగ్రడి. పుల్లయ్యకొట్టి మురుకుల చియ్యి బరువుగా, కాకగారి పుణ్యంకోసం పైకి లేకగానే, బక్క యాదవుల్లో ముందుకుపోయి, గడ్డ కళ్ళతో పూలు నుండి పైపన్ని నుర్తుపట్టి, ఏయిరాని బొడ్డుదగ్గర చిన్న సంచిలో దాచుకొని, తిక్కన కవితాదుల శెంకి అందకుండా పోట్లాడుతూ, యాదాది మల్లిగాడికి మాటకు మాటచెబుతూ, ఎతికలసింగడిని సూచేతి పగుసు ఎముకల్లో పొడుస్తూ, జబర్దస్తీగా, ముందు ఆలోచన చేస్తూ నడిచాడు. బక్క యాదవులి పైపుణ్యంతో ఆరోజున ఒక్క యాదాది మల్లిగాడికి తప్పితే, యింకో పిల్లవాడి కెవరికీ దమ్మిడీ దొరకలేదు వాళ్ళందరూ ఏడుపు ముఖాల్తోనే యాదవుల్ని దబాయించారు లాభంలేక పోయింది బ్రతిమిలాడారు ఫలితం కలగలేదు చివరకు యాదవులి బలహీనపు పాయింటు—దయ్యాల భయం సృష్టించారు యాదవులు బొడ్లోనుంచి పైసా పైకి రాలేదు యాదవు లిప్పుడు బొంబాయిలో డబ్బు సంపాదించి సినిమాలు తీయించే గుజరాతీసేఠ్, బీద కన్యను తరిమికొట్టి టప్పాను పెట్టే—ముఖ్యమైన పెట్టి అందర్నీ, గదమాయించాడు ఆ గ్రామంనుంచి క్షణంలో తప్పించుకొని, గమళ్ళ రంగమ్మ యింటి ముందు పొద్దుట్నించీ యీగలు ముసురుతున్న జంతికలూ, నిన్నటి దబ్బ పకోడీలు, మురుకులూ కొనుక్కుతిన్నాడు అందులోకూడా తోటివాళ్ళకు భాగం పెట్టలేదు

యాదవులి కడుపులో "టిఫిన్" సగం జీర్ణమై పోయినా గ్రామంగు అతన్ని వదిలి పెట్టలేదు

"అరే వస్తావురా !" అని కొపుల పిల్లాడు సిన కన్నయ్య కోసం వెళ్ళగొక్కాడు

"ఆ పైవలమీద దెయ్యంవుందిలే" అని సింగడు భయంకరంగా చెప్పాడు.

వంకాయల మాణిక్యం కొడుకు యల్లమంద యింకో మెట్టు ముందుకుపోయి "వచ్చినోడిమీద పైదల్తోంది బేటి దెయ్యం కాస్తేగందరా! తూరు బ్రాబారు ఋక్క పిలుపుగాడు అచ్చింది చెప్పరా! అడుద్ద దానంలో పైదలు దొరికితే చాంపయ్యకొట్లో సుగ్గిరాళ్లతింటే గాదంటరా! నాకు దెయ్యాలే, నుర్నుగూడా తొక్కుడోనాటికి బడిలోనిముంచాత్తుతే."

ఉలకలేదు యాదవులు. పలకలేదు యాదవులు. ఒక్కక్షణంపోండి ఒళ్లంతా చెమటపోకొని, మూర్తి ధర్మకర్త అండగానే పొయనట్టు "దివాలయం" మొగదలకెల్లి, దివాయుకుని పాదాలముందు కూర్చున్నాడు చీకట్లో.

నిజానికి యాదవులు ఏదో భయంతోనే అక్కడకు వచ్చాడు వాడి అత్మవిశ్వాసాన్ని, శాంతిని కోరియూ ఏకాంత ప్రదేశానికి తీసుకువచ్చింది. వాడికి చీకట్లో వంకాయల మాణిక్యం కొడుకు మాటలే తిరిగి తిరిగి స్మృతికి రావాగిపై నిజమేనా! అనుకొన్నాడు ఋక్క పిలుపుగాడు వచ్చింది అందుకేనా? యల్లమందగాడు గప్పాలు కొట్టే వాడుకు కాదే! భా! యాదవు ఒక్క జంతికస్తే ఏంతో రేంది? నిజమా? ఏకాయింపా?

యాదవులు చీకట్లో చీకటైపోయాడు వాడికి కళ్ళవెంట నీళ్లు వచ్చినై తల తిరిగిపోయింది భయం చేసి పెద్దగా అరుద్దా మనుకొన్నాడు ఎదురుగా వున్న నంది విగ్రహం కదిలినట్లయింది కాని గొంతు పెగల్లేదు కాళ్లు చేతులు చచ్చుబడి దేహం కదలలేదు వాడి వ్యక్త మనస్సుకు శరీరంమీద అధికారం తగ్గిపోయి అవ్యక్త మనస్సుకు పూర్తి కంట్రోలు వచ్చేసింది. ఇంతలోనే నిద్ర పోలేకా తూలేకా వచ్చింది మనస్సా, దేహమూ అలిసిపోయి, ప్రమథగణ నాయకుడైన విఘ్నేశ్వరుడి పాదాలముందు సుషుప్త్యావస్థలో యాదవులు పడిపోయాడు నిద్రలో వాడికి కలవచ్చింది అది ఆలోచనల కల

•

"చాకటమంటే ఎంతదస్తా! తమకూడా చస్తేనో? నాయనట్లా సరతయ్య పాకమరిత పుల్లయ్యకొట్టిలాగా భూలా, పైసలా తవమీద దల్లుతుంటే? యీళ్లో జనమంతా షను లాభంకొని తిన వెంటనే అట్లా వస్తారు కాబోలు! యీ "పిత గాని యెటువా గన్నలు"—చింగన్నాళ్ళు, మల్లిగాడూ, యల్లమందాయ్—అంతా రావాల్సిందేనా? ఎవడి కోసం ??"

•

అలోచనల కల విచిత్రమైన కలగా మారింది. మూడారి బక్క పిలుపుగాడు కప్పించాడు. నాడికి కలలేం లేవు. పక్క ఎవరుపోయేరు.

"ఏరా - పిలుపుగా! నువ్వు చచ్చిపోయా వంట నిజమేనా!" అని తను అడిగాడు.

వాడు నవ్వి—"అబ్బుసు—అబద్ధమేమంది! నేను గవబట్టల్లా!" అన్నాడు.

"అరేయ్, ఎందుకు చచ్చావురా!"

"పచ్చినోళ్ళమీద పైవవేయకుంటే!"

ఈమాటతో యాదవులికి జాగ్రత వచ్చింది. మళ్ళీ దెయ్యాలలోకంనుండి భూమ్మీదకు దూకినట్లుయింది. భయంతో అర్థంలేని అరుపులు అరవసాగాడు. ఈ భయంకర శబ్దానికి గుళ్ళో ధర్మకర్తల ఏకెంట్లయిన గబ్బిలాలు లేచి చెదిరి అటూ యిటూ ఎగరసాగాయ్. యాదవులు వినాయకుణ్ణి కావిలించుకొన్నాడు. కాని గబ్బిలాలు తలమీదనే రెపరెప కొట్టుకొంటున్నాయ్. శిథిల దేవాలయపు మొండి గోడలు చీకట్లో ఆకాశం మెత్తగా పెంటిగి పోతున్నట్లు యాదవులికి కనిపించింది. గుడిపవక చింతచెట్లమీందిగూడా ఏవో శబ్దాలు వినిపించినై. ఒకానొకది వానశబ్దం.

వినాయకుడి రక్షణ వదిలి యాదవులు బయటకు పరుగు లంకించుకున్నాడు. ప్రాణభయంతో "అమ్మోయ్, ఓరిబాబో! నాయనో! బాబో!" అని అరుచుకుంటూ బయట ఎదురుదబ్బ తగిలి బోక్కబోర్లా పడి లేవబోతూండగా, తండ్రి వానలో గొంగళి కప్పుకొని తనకు వెతుక్కుంటూ వచ్చాడు.

రాముదాసు ఠక్కున యాదవుల్ని పట్టుకొని—

"ఏరా! ఒళ్ళు కాగిపోతున్నది జొరం వచ్చిందా?" అని అడిగాడు.

* * * *

యాదవులు జ్వరం మరునాడుగూడా తగ్గలేదు. రాముదాసు మంగలి వైద్యుణ్ణి పసరు అడిగేందుకు వెళ్లాడు. యాదవులికి రాత్రి అనుభవం కలో నిజమో అర్థం కాలేదు. అర్థంకాక—"అమ్మా, ముక్కు పిలుపుగాణ్ణి చూశావే?" అన్నాడు తల్లితో.

అదృష్టం కొంచెం ఆశ్చర్యంగా కొడుకువంక చూసి—"నీకేమి రా పిచ్చి? పిలుపుగాడు చచ్చి అయిదేళ్లయిందే" అని సమాధానం యిచ్చింది.

"కాదే! నిజమే!" అని యాదవులు అనబోయాడు గాని అమ్మతో చెప్పాలనిపించలేదు. ఆ మగతలో మళ్లీ ముక్కు పిలుపుగాడు కనిపించాడు.

ఆ మత్తు మత్తు రాత్రికిగాని తెలియలేదు యాదవులికి జ్వరం పెరిగిపోతున్నది. వాడి ఒంటిమీద ఏ స్పృహా నిలవటంలేదు. ఈ ఒక్కరోజు జ్వరానికే చిక్కి శల్యమైపోయాడు. రాముదాసు ఒకటికి రెండుసార్లు మంగలి వైద్యుడిచుట్టూ తిరిగాడు. తండ్రి జాగరణ చేస్తూండగా యాదవులు జాలిగా చూశాడు.

"ఏంత గొట్టావా? తూర్పు కొలవలో?" అని రాముదాసు అడిగాడు.

"లే దే! ఊ హూ!"

"మరి జ్వరం దేనికిరా?"

యాదవులు సమాధానం చెప్పక, కళ్లు మూసుకున్నాడు. కొంచెం సేపటికి కళ్లు తెరిచి—

"అ య్యా!" అని తండ్రిని పిలిచాడు.

"అయ్యా పచ్చినోళ్ళమీద పైసవేయకుంటే తిరిగి బతికినోళ్లు వస్తారా?"

"ముస్తేయకున్నావా?"

"అహా! ముక్కు పిలుపుగాడు"

"పిలుపుగాడికి చిన్నప్పుడు జొరంవచ్చి చచ్చిండు"

యాదవులికి యీ సమాధానం ఏమీ నచ్చలేదు. నచ్చక తండ్రి బయటకు పోవటంమాని తల్లిని పిలిచి అడిగాడు. కొడుకు పిచ్చిలచ్చన్మ "నిజమే" అన్నది.

నాలుగురోజులు గడిచినా జ్వరం తగ్గుముఖం చూపలేదు. రోజురోజుకూ రోగి చిక్కిపోతూన్నాడు రాముదాసు, కొడుకు పక్కమంచపు కాళ్ల గట్టున కూర్చొని కళ్ళనీళ్ళు పెట్టుకొన్నాడు. అది చూచి యాదవులు—"అ య్యా" అని పిలిచాడు. కాని ఏదో అవ్యక్తంగా, హస్తాల్తో గుర్తులు చూపాడు.

"అయ్యా. కో...వ. మూ..?"

"ఊ. చూడా" అని తలూపాడు రాముదాసు ఏమీ అర్థంగాక.

"కొడుకోలా?"

"ఏమిటీ?"

"కోమటి గురవయ్యమీద పైసలు"

"అరి పిచ్చిదానకొడకా, ఏమయిందే?"

"కా డు"

"మ రి"

"బుక్కా పిలుపుగాడు"

కోగి పెద్దగా అరిచాడు. మూలిగి మగతలో తిరిగి పడిపోయాడు

* * * *

ఎనిమిదిరోజుల జ్వరానికి అంతులేదు. ఎనిమిదో రోజున యాదవులు తన స్నేహితులు పింగళ్ని, మాణిక్యం కొడుకు యల్లమందను, యానాది ముల్లిగాడిని, కాపుల పిల్లాడు చినకన్నయ్యను పిలిపించుకొన్నాడు

"అ రే య్ యల్లమందా నువ్వు చెప్పింది నిజంరా!"

"ఏంది???"

"బుక్కా పిలుపుగాడి మాట"

యల్లమంద నవ్వి "అబద్ధం అబద్ధం నిన్ను బయాలు పెట్టేందుకు చెప్పాన్రా"

యాదవులు జీవంలేని గొంతుతోనే, భావి అనుభవంనుండి మాట్లాడాడు

"నిజంరా ఆ డు. నాగ్గనబడిచెప్పిం డు"

పిల్లలందరూ దిగాలుపడి చూశారు. అందరికీ కళ్లనీళ్ళు వచ్చినై తంబోయిల మాణిక్యంకొడుకు యల్లమంద పెద్దగా ఏడ్చాడు

మళ్ళీ యాదవులు మాట్లాడాడు.

"అ రే యాడో.. పోవద్దురా.. నేను బుక్కా పిలుపుగాడిదగ్గిరి కెళ్ళాన్రా! మా కాలువ చెప్పి, నేను ఇచ్చినాక పైసలు ఇల్లిపిస్తాను. అల్లా! నువ్వేంబోయ్ పింగళీయ్యా, చినకన్నయ్యకు ముల్లిగాడికి చెరిసగంగా యియ్యరా"

యాదవులికి మళ్ళీ తెలివి అర్ధరాత్రికి వచ్చింది రామదాసు కొడుకుముందం వదల్లేదు.

"అ య్యా నేను బ తి . గురవయ్యకు ఇల్లి వట్టు పైసలు ఇల్లుకొవు గా"

ఈమాట రామదాసు కాపురుమని ఏడ్చాడు

అరాత్రి తెల్ల్పన తెల్లవారింది రాత్రంతా యాదవులు కలవరిస్తూనే వున్నాడు జ్వరం గంటగంటకూ ముదిరిపోయింది మంగలి వైద్యుడు గరళం పోసి ఏర్పాట్లుచేసి, పన్నెండేళ్ళ యాదవులి యూసుగిచి పట్టుపేస్తున్నాడు కాని తంబోయిల మాణిక్యం కొడుకు యల్లమంద భవిష్యత్ చెప్పినట్లు తొమ్మిదో నాటికల్లా యాదవులు యిహలోకయాత్ర చాలించాడు

* * * *

ఆరాత్రే గ్రామస్థులు రామదాసును, దచ్చిపోయిన గురవయ్య చెట్టి కొట్టుకు కన్నంవేస్తూండగా పట్టుకొన్నారు

దొరలందరూ దొంగను అడిగారు—

"ఎందుకుచేశావ్ దొంగతనం?"

రామదాసు అన్నాడు సమాధానంగా—

"నా కొడుక్కు చెవ్వంమీద పైసలకి"

సత్యాగ్రహం

శ్రీ భట్టిప్రోలు కృష్ణమూర్తి

పూర్వం
ఉండేది మనుష్యుల్లో సత్యాగ్రహమొకటి
అది దేవికరాల్లో
ఒక కరవాలంగా నిలబడి
అన్ని నడుమదారుల్లో పొంచివున్న దౌర్జన్యాన్ని
సమూలం చెండాడ్తూ
ఆ దొంగతనపు దాగుడులో
మానప్రసీమల చెల్లాచెదర రౌనరించుటలో
ఉపయోగపడే దప్పుడు

అసిపిడిపై పిడికిలి దేవి బిగించిందా
ఆ పాతకలోక దురాశారాసులు
తమకుటి దట్టపుచీకటి భటలను
వదలి కదలిరా భయపడి నక్కా వొకమూల.

కాని
ఈరోజుల్లో దుష్టశిక్షణార్థం
దేవిదాడి సలిపే అవసరమున్నప్పుడు
చూశారా ఆ ఆయుధమెవరన్నా ?
ఊరక నిలబడి చూస్తున్నది
దేవి నేడు అన్యాయాన్ని !

కళ్ళు జిగ్గుమనిపించే అమర కాంతిపుంజం
అయుతసీమను
నల్లుదిశలై ప్రవహించకపోవడం వల్లను—
దౌర్జన్యబుద్ధి కార్కశ్యం అణగారిచి
దాన్ని నిలువనీడ లేకుండా
[illegible]
కాలఖడ్గ ప్రళయ[illegible]
ఆ శిష్టజనావన హస్తాల్లో.

నిలువకుండడం వల్లను
ఈ పాతాళ పిశాచుల వికృతాననాలు
సిగ్గింకే లేకుండా
ప్రతిద్వంది మొగం చూపి
పరిహసింప సాహసించు !

ఆ మునుపటిరోజుల్లో తొడిగిన ధర్మకవచమే
ఆనాటి శిరస్త్రాణమే
ఈనాడూ అంగాన ధరించి
సదాసిద్ధంగా ఉన్నదిదేవి
కాని నిర్దాక్షిణ్యంగా
కాపట్యం మొదలంటా పెల్లగింప
ఆమె అస లశక్తురాలు—
సత్యాగ్రహం లేదుజగతి .
లేదు దేవిచేతకత్తి

2

ఓ దివ్యకృపాణం !
మరొక్కసారి మాదేవి కరాలకు రావా ?
పరమాత్మునిబంధమై ఆమె మరల
ఈ భూముల్లో ఏపుగ పెరిగిన పాపపుపంటను
మొదలంటగ తెగగోయగ ?
ఓ అమరశక్తి సంకలితాగ్రహమా !
సత్యరౌద్ర జనితాసీ !
సృష్టిసమస్తం
మహాపూర్ణమై ఉన్న విధంగా
నానాగందరగోళంగా ఉన్నప్పుడు
దుర్భరతమ ప్రాకృతిక యుగాల్లో
ఆనందానికి వ్యతిరిక్తంగా ఉన్న ప్రతీదాన్ని

సమూలముగ నాశనం చేసితొలి
భగవానుడు స్వర్గాలు సృజించిన సమయంలో
క్రమవిహీనముగ విలయ ప్రకృతిపయి
దాడివెడలి పోసరిసి
ఆ మహర్గంనుండి
అనేక పవిత్రమండలాలా
నీలితారా తరళపాళి
సృష్టించావు గదమ్మా!
మూసిన వికస్త్రాగారంలో బందీవిప్పవు?
నీ నీల విశాల కనద్వారలు త్రుప్పెక్కినవా?
ఓ సత్యరౌద్ర జనితాసీ!
అమరశక్తి సంకలితాగ్రహమా!
ఆ క్రూరపిశాచుల వక్రపతాకల ఔద్ధత్యం?
ఎదిరింపగలిగేవాడీ, సత్యాగ్రహశక్తిలేదీ,
కుహ్నాలై పోవడాన్ని
దుష్టశక్తుల కాయమేదీ లేకుండా
ఇన్నాళ్ళై అసహాయగ నిలబడి ఉన్నదిజేవి
ఆమెకేలి కదలాడ్తూ
మాపాలాల పరిశుభ్రం చేయగరావా?
మహారౌద్ర భారంతో తన దోర్దండాలూగులాడ,
తనచుట్టూ విసిరే గాలివింత
వేడిపొగల సెగలెగయగ,
మరల మెదలనీ మహోత్సాహం
ఆపెం మనస్సులలో!
పరమప్రభు క్రోధాలు, బృహద్వ్యూహాలు,
మరల పొదలనీ ప్రాతలంలో!
ఓ సత్యరౌద్రజనితాసీ!
అమరశక్తి సంకలితాగ్రహమా,

3

ఆరోజుల్లో
మానవుని మనస్థలం
పవిత్రపీఠంగా ఉండేది
తేరిచూడరాని తెల్లదనంతో
వెలిగే పెద్దమంటతో
విరుగుగ కదులుతు, సుళ్ళుతిరుగుతూవచ్చే
ప్రళయానిల సంఘాతాల
భయంకర దంష్ట్రాగ్రాలంటే
గుండెల్లో బెదురగుటను
దుష్ట పరశక్తులు
ఆ పవిత్రమందిరం గడప త్రొక్కాలంటే
అతి జాగ్రత్తగ నడిచేవి
కానీ ఇప్పుడిప్పుడు
సత్యాగ్రహశక్తి అసలు
యుద్ధానికి సంసిద్ధంగా లేకుండుటవల్లను
ఆ రాక్షసశక్తులు
పట్టపగలె పాలిస్తున్నాయ్ ధరణంతా.
విచ్చలవిడిగా విర్రవీగుతూ
మనుజాని హృదయాన్నాక్రమించుకొంటు
న్నాయ్!
ఆ పదాల కదలికలను
దొంగచాటు దనం లేదు.
రకరకాల వికృతశకటాల చక్రాల్లో
మట్టేసిన ఎరదమట్టిలా
నేడా అసహాయ మనస్థలమంతా
తమ ఉన్మత్త పదాల అర్థహీన ప్రచలనాల.
ఎడత్రొక్కుడి పెడత్రొక్కుడి చేస్తూ
ఆ మార్దవమంతా మాపేస్తున్నాయ్!
అమరకాంతులేవో
నిరంతరం వస్తూనే దారులతో,
చలువలనొలికే గాలులతో,
భగవన్మందిరమే అనుభ్రమకలిగించే పవళ్లతో,
అమరుల అమృతపు బిందులతో కళకలలాడే
రాత్రులతో,
అతి సుందరమౌ మానవు మేధా వాతావరణం
చూసిసహింపగజాలక పోయిందా నారకపాతక
బృందం
కాపట్యకపటమ్ములను రగుల్కొల్పి,
కంజాయలతో భయంకరంగా ఉండే సంజల్లో
రంగమారిన అశుభత్వంనిలబెట్టి,
కాళమేఘపటలాంధతమంతో
సర్వాన్నీ ఆవరించి,
పగటివెలుగు మాయచేసి
తమ కనుకూలంగా ఉండే వాతావరణం
సృష్టింపగ మొదలిడిందా అసురశక్తిగణం
మనుజామనసు మిన్నుమీద
ఇసుకతుపానుల మబ్బులు
బిగువగ తేలాడజేసి

కుసుమగంధాల్ని పొందాయని!
నరుని ఆ వేల్పులాలోచనాతిరస్కారిణులపై
ప్రళయపువల్లని నీడల జాడలైనా కనరావా?

4

కానిదివరకంత మహోల్లాసంతో పాటలుపాడుతూ
మాలీపని చేసిన ఈ మానవజీవిత వనమాలాగున
పాడుపడటం చూసి దేవి ఎన్నాళ్ళు సహిస్తుంది?
హద్దులేని అహంకారంతో మిన్నూ మన్నూ గనకుండా

తిరిగే రక్కసిమూకలు నారక పాశవిక సైనికులు
కరకువనపు టడుగులతో ప్రేత చిత్ర నృత్యంతో
నెత్తుటి విరి రేకులు నిండిన దారులు పెనుత్రొక్కుతు
చీడపురుగుల్లా తోటంతా ఆక్రమించి
నాశనం వెదజల్లడాన్ని సహింకెన్నాళ్ళోర్పయస్తుంది?
ఓర్వలేని చేయగలదు?
మూర్ఖపు పేరాస,
స్వార్థం
మాత్సర్యం,
గోడలైన
నీచపు బందెలదొడ్డిని, ఊపిరి తిరుగని లాన
దేవి నేడు
కాదిగద!
మానవతన్నది బలవంతంగా వికృతి చేసి
మన అసురదౌర్జన్యం—
పొరటుదనంతో శృంఖలజగంలో
వెదజల్లుకు మనం హింసారతిలో పొందేసంతృప్తి—
కార్ఖానాలూ కొలుములూ
బిగియగట్టి ఉంచిన మన ఈ నాగరికసంఘం—
కని ఆమె అద మనసో అది
నీచపు బందెలదొడ్డి
ఊపిరి తిరుగని మడ్డిని
దేవినిలా
నేడు మనం బందీగా చేశాం!
మనం చేసే ఘోరాలకు మందలించలేను దేవి!
న్యాయం పేర మనం
లోకుగాయం చేసినగుండెలు—
సాలెపురుగు గూటిలోన కీటకాలలా
మన వ్యాపారపుటిమపడికిళ్ళలో చిక్కుకు
తప్పించుకునే దారిలేక
గిజగిజ కొట్టుకుపోయే హృదయాలెల్లా—
అబ్బా!
అది తలపుకు వస్తేనే
ఒడలంతా కంపిస్తున్నది!
బురదలోన పొరలాడే పందుల
బ్రతుకులకన్నా నికృష్టమౌ బ్రతుకులోన
మానవతన్నది దిగజారగ,
పైశాచిక కృత్యాలకు నిలయాలగు
ఖండాల పందులలో, గొందులలో,
వెలికివచ్చు పెట్టులేని
పాపపు కూపంలో
దిగబడి
ఎలాటి సైచ్యానికిగూడా
పాల్పడడానికి సందేహించని
పశుప్రవృత్తిని పొందుతున్న పే
ఎన్నెన్నో జీవాలు!
వాటికి పేదరికాన్నిచ్చి,
మనం చేసిన నేరానికి
అది శైశ్వల్లో కఠినశిక్షలనుభవించాలి!
జాలిఅన్నదే లేకుండా
తీవ్రాలను చేలను రాలిచి
ఆ రేకుల కాలను రాచే,
మనకర్కశకార్యానికి
మనలను మందలింపగల
మాన మండిరము
లేచివచ్చు శక్తిని గనలేదు దేవి,
తనకేలను నిల్పమి వాడి శక్తి!
పందులు, కోళ్లూ
పడిఉండే చోటులకన్నా
హీనమైన స్థలములలో నిద్రా,
తిండికాని తిండీ,
ఇంతేనా ప్రతిఫలం?
ఆఫీసుల్లో
ఫాక్టరీలలో
వడి సంద్రాల్లో
పొలాలలో
ఖర్చయిపోయే బ్రతుకులకు
మనమిచ్చే విలువ ఇదేనా?

విలువెంతో తెలియని
జీవితాలిలా
దుర్వ్యయమైపోవడం మంతం కాదా ?
కవాల్ని తొక్కని తిని బ్రదికే
రాబందుల్లా
మనమమానుషంగా
కోట్లకొలది తోడివార్ని లా
కడుపు తరుక్కునిపోయే పేదరికంలో
అణగార్చడమేనా ?
చిలుకల కేకలుకొరికే పిల్లులమై
పసిపాపలమనసుల వికసింపగనీయక
నమిలేస్తామా ఈలాగున ?
తిండిలేక మాడడానికో—
లోహచక్ర పైశాచికవిజ్ఞానం
మానవ నివేదనాశక్తిని
భయంకరంగా ఆకర్షిస్తూ,
అంతులేని రహస్యార్యంతో
తమ ఉన్మత్తోన్మత్తుల భ్రమణ
హృదయ విదారణ దారుణ
భీషణ ఘోషణలతో
కార్మికుల హృదంతరాలు
దొంగిలించివేయగా
చివరకచట
మానవులే నిర్జీవ పదార్థాలుగ
యంత్రాల్లో భాగాలే జీవంగలవస్తువులుగ
మారే యమసదనాల్లో
లేబతుల్లు శ్రమించడానికో—
రాక్షసత్వమునతోడివార్ని లా పేదరికంలో
అణగార్చడమేనా ?
మన కార్యకలాపాల్లో
ఒకసారైనా
సౌందర్యమనే మాటను
తలపెట్టగలేమాఇక ?
చేయడాని కింకేం లేదా
దైవానికి మొరలిడుకోడం మినహా ?
ఛీ, ఛీ, ఇంత అశక్తులమా ?
పాశవిక శక్తులమా !

* * * *

ఒకనాటి మానవసంఘంలో
కదలాడిన సత్యాగ్రహార్తి
మరి ఒకమారీ కుళ్లు ప్రపంచంలో
కదలే సుదినం రాదా !
అపుడు దేవి దుఃఖభరంతో
కనుకొలకుల జార్చెదసలు
దుర్బలమైన అశ్రుధార !
ఒక్కుమ్మడుట లేస్తుంది !
క్రోధపూర్ణ తీక్ష్ణవహ్ని
కదలాడే పిడుగుల అనిఒక్క
అపరమాత్మని దివ్యరౌద్రి
తనకేల చలిస్తుంటే
ఆమె మనస్సంతా
ఉత్సాహంతో
పొంగి పొరలుతుంది !
నరకంలో
ప్రళయపు 'క్యారీ' గుట్టలలో
రాయిరప్పు సంతరించి
తన్ను కాలు పెట్టనీక
మానవజీవిక చుట్టూ
దుష్టశక్తులలాకట్టి
నిలబెట్టిన గోడలు
పునాదుల్లో దేవి
పేలబడ గొడ్తుంది !
కృతక తారతమ్యాల్ని
అన్యాయపు వ్యాపారాన్ని
పేరాసలయాజమాన్యమునకు దోహదమగుపద్ధతుల్ని
ఒక దెబ్బకు తెగగొట్టుంది
దీక్షాపరతంత్ర, దేవి,
సత్యాగ్రహ తరకలనితనిత నిశితాసి ధారతో !
ముక్కముక్కలై, పొగలై,
ఈ దౌర్జన్యాలన్నీ
మచ్చునకన్నా కనబడకుండా
మాయమైపోతాయి ప్రపంచంలో !
అన్యాయం మనస్సులో
మరణభీతినింపే స్వరకల్పనతో
విలయగీతికలు పాడుతుందప్పుడు దేవి !
తిరిగి
తనవికాల రాజ్యవీధుల్లో
ఊరేగుతుంది

సత్యాగ్రహ ఖడ్గం
దక్షిణాఫ్రికా ప్రాంతంలో దిగబట్టి ఆమె!
మరల ధరణి వారంభిస్తాయి
కవులను పండువుచేసే కైతిదాడి వేడుకలు!
ఆఖడ్గం వాడిఅంచు
దురహంకారులు ఓర్వలేక
మనిషిమనసు కాపురాన్ని
మాని వికృతభూతరాశి
వలిస్తుంది పలాయనమంత్రం
ఏనాడూ దొరకరాని నీడలకోసం!
బృహజ్జ్వలత్సత్యాగ్రహ వర్తుల జ్వాలనాలలో
దృఢదీక్షాకాలోత్సాహ శ్రీ పాలనాలలో
తునుకలౌతున్నదై
గాలికెగుర గొట్టబడుతు పోతుంది
బ్రతుకుల కాధారంగా
మనం కట్టుకొన్న ఈ చీకటికుటి
ఈ అద్భుతమయమా ఆర్థికగృహం!
కత్తి అంచుకుకు ఓర్వలేక
ఈ అతుకులబొంతలు—
మనవ్యాపారం, పేరాషా, పాతకాలు,
మన హైజాచికలోకం అభివృద్ధి,
సమూలంగా ఆ విసురులలో
పరమాణువులై చెల్లాచెదరైపోతాయి!
మనిషిమనసు వింతదాక
శాశ్వతమున దిగగొట్టిన
ఇనుప మేకు లీ పన్నులుగల బరువనుదట్రాలు
పడలిపోయి,
ఈలోహపు క్రమతెర దిగజారిపోయి,
వెలికి వస్తుంది
ఆలోచనాశక్తి!
దేవలోక రాజ్ఞిలా
ప్రణవాభాస్వానిత సురవీధుల్లో
విహరిస్తుంది!

* * *

మరొకసారి మాదేవికరాలవరాదా
సత్యాద్రి జనితాసీ,
అమరశక్తి సంకలితాగ్రహమా,
పరమాత్ముని బంటై
మా భూముల్లో ఎర్రగ పెరిగిన పాపులపంటను
ఆమూలము మొదలంటగ తెగగోయగ?
ఓ సత్యాగ్రహమా!

(లాసిలెస్ ఎబర్క్రోంబీ వ్రాసిన "ఇండిగ్నేషన్ ఎన్ ఓడ్" ఆధారంగా రచన)

చంద్రేణైకపుత్రః

శ్రీ శ్రీనివాస శిరోమణి

•

"అక్కయ్యా, బావ ఏంచేస్తున్నాడు" అంటూ పొద్దునే కరణము రామయ్య వచ్చి సుబ్బమ్మను అడిగినాడు

"కూర్చోండి పంతులూ, నిన్న ఉదయము పాలెంపోయినారు ఇంతవరకూ రాలేదు రాత్రికి వస్తాము అన్నారు" అన్నది సుబ్బమ్మ

"ఎందుకు పోయినాడు?"

"అక్కడ వారి కొయ్యాడు ఎవడో పిల్లగాడు ఉన్నాడుట. వాణ్ని పెంచుకోవలసింది అని వారి వారు అందరూ పట్టుపట్టినారు ఆ పిల్లవాణ్ని చూచుటానికి పోయినారు"

"అదేమిటి అక్కయ్యా, బావకు మతిపోతే పోయింది, నీకుకూడా మతిపోయిందేమిటి?—ఏ ఒక్క చోటనైనా పెంపుడు కొడుకు అతకడము కాని పెంచుకొన్న తల్లిదండ్రులకు ఉపయోగపడటము కాని చూచినారా! లేనిపోని తద్దినం పెంపుడు అంటే తగాదా కొనుక్కోడము అన్న మాట ఈ శాస్త్ర విషయము నీకట్లా తోచలేదు" అన్నాడు రామయ్య

"పంతులూ, మీ బావగారి సంగతి నీకు తెలియనిదేముంది! అనుకొన్నట్టు చేసి తీరవలసిందే"

"కాదు లేవమ్మా, నీకు తోచిఉండదు లేక పోతే నీవు చెపితే బావ వినకపోవటము ఏమిటి!—"

"అయితే నాఇష్టముతోనే మీ బావగారు ఈ ప్రయత్నము అంతా చేస్తున్నారు అంటావా?"

"కుతరాయామా."

సుబ్బమ్మ ఒక్కనవ్వు నవ్వింది. "సరే ఆయన గారు రానియ్యి చూదాము" అన్నది.

"అయితే అక్కయ్యా, నీకు పిల్లలు కనే వయస్సు మళ్లింది అంటావా?"

"ఇంకేమి పిల్లలు నేను కిందటి గాలివాన ఇంకా అయిదు సంవత్సరాలకు ముందు అనగా కాపురానికి వచ్చినాను గాలివాన కొట్టి ఎన్నేళ్లు అయిందో లెక్కచెప్పు"

"గాలివాన కొట్టి ఇప్పటికి పాతికేళ్లు అయింది ఏమోలే—నీ కడుపున ఒక కాయ కాయ కూడదూ" అన్నాడు రామయ్య

"చాలులే—నీ చమత్కారము నలభైఅయిదు దాటిపోయినవి ఇంకా పిల్లలు ఏమిటి"

"పోనీలే—నీవు పిల్లలను కనలేక పోయినా మా బావకు పిల్లలు పుట్టే వయస్సుమాత్రము మళ్ళలేదు"

సుబ్బమ్మ నవ్వింది కాని ఆమె ఊహలు ఎక్కడెక్కడికో పోయినవి ఒక్కసారి రామయ్యను తేరి పారచూచి "నిజమే పంతులూ, నీవు అన్నట్టు నా పిల్లవాడు కాకపోయినా ఆయనగారి పిల్లవాడు అయినా కొంత నయమే" అన్నది

"అదేనమ్మా నేనూ చెప్పుతూఉంది" అని రామయ్య అంటూ ఉండగా కిర్రుచెప్పులతో గ్రామమున్సబు నారయ్య వచ్చినాడు రామయ్యను చూస్తూ "పంతులూ ప్రొద్దునే వచ్చినావు. ఏమిటి తహశీల్దారు మన ఊరు వస్తున్నాడు అని కాదు ఏమైనా పంపించినాడా" అన్నాడు

"అదేమీలేదు ఒక జోస్యుడు మన ఊరువచ్చినాడు. ఆయన పాండిత్యము మీరు పరీక్షించవలెను"

"ఇంతకూ నీకు ఆయన ఏమి జోస్యము చెప్పినాడు" అంటూ నారయ్య కుర్చీలో చేరగిల బడినాడు.

"ఇప్పుడు ఉన్న వాండ్లు చాలనట్టు ఇంకా నల్గురు ఆడపిల్లలు పుట్టుతారు అన్నాడు"

“కళాప్ బొత్తము పదిమంది అవుతారు అన్న మాట అదుంది అంటే మా చెల్లెలుకే తగిపోయింది చూడు మీ అక్కడను ”

“సరేలే సరాగము” అంటూ సుబ్బమ్మ “ఎప్పుడో ఎందుకు పంతులూ—ఆ జోస్యులను ఇప్పుడే పిలిపించు మీ బావగారు పోయివచ్చిన పని పండో కాయో తెలుసుంది మాకాము” అన్నది

“పంతులూ—ఇప్పుడే పిలిపించవయ్యా—మధ్యాహ్నమునుంచీ నేను మళ్లీ ప్రయాణము అయిపోతాను మాతోపాడు లేను ఎవరిని పంపిస్తావు” అన్నాడు నారయ్య “గురవణ్ణి పంపిస్తానులే” అంటూ సుబ్బమ్మ లోపలికిపోయి పాలూ పెరుగూ నెయ్యి మొదలు అయిన మోయగాను సామగ్రులు అన్నీ ఇచ్చి అవన్నీ కరణముగారి ఇంట్లో ఒప్ప చెప్పి అక్కడ ఉన్న జోస్యులవారిని వెంటనే పిలుచుకొని రమ్మన్నది రామయ్య గురవణ్ణి చూస్తూ “వీడు ఎవడుబావా, గుండు అల్లే ఉన్నాడు వీడు ఏ దేశమునుంచి ఇక్కడికి దిగినాడు” అన్నాడు

“మా అక్క వంటచేసుకోలేక చిత్తూరుజిల్లా నుంచి అల్లా వీణ్ణి రావించిందయ్యా” అన్నాడు నారయ్య

“వీడు అట్టే తినడేడు అనుకొంటాను”

“చాలు లెక్కురుమీ వేళాకోళాలు జోస్యులు వచ్చేసరికి మీరు కొస్త మంచిమాట చేసుకోండి” అంది సుబ్బమ్మ, నారయ్య లేచి ఇంట్లోకిపోయినాడు

నారయ్య మామూలు గ్రామ మున్సబుల మాదిరిగా కరణాల దస్త్రాల కావలివాడు కాడు అతను బుద్ధిమంతుడు. ప్రతిభావంతుడు, చిన్నప్పుడు అయితే చదువుకోలేదు, కాని వయస్సు వచ్చిన తరువాత ఒక భట్టురాజుగారిని ఇంట్లో ఉంచుకొని తెలుగు ప్రబంధాలు అన్నీ చదివించుకొని తెలుసుకొన్నాడు వ్యవహార జ్ఞానముకోసము ఒక ఇంగ్లీషు అయ్యవారిని పెట్టుకొని ఇంగ్లీషు నేర్చుకొన్నాడు ధారాళముగా ఇంగ్లీషు మాట్లాడుతాడు దొరలు మాట్లాడినా ఇంగ్లీషు ఇట్టే తెలుసుకొని ఇంగ్లీషు లోనే జవాబులు చెప్పతాడు

పితృ పితామహార్జితము ఒక వెయ్యియకరాల మాగాణిభూమి, ఒక నూరు యకరాల మెట్టభూమి ఉంది తాత ముత్తాతలు “వస్తు కుమ్మెర్లో ముద్ర కిస్తులు కట్టలేము” అన్నప్పటికి తహసీల్దార్లు కిస్తులు పెంచడానికి మంజూర్లు చేసిన ఇసుక పర్రలు వందలకొద్ది యకరాలు నారయ్య హయాములో సరుకు వనాలు అయిపోయినవి అందువల్ల టోపు తేరము చేసి సరుకు కర్రల అడితి ఒకటీ రైసుమిల్లు ఒకటీ ఉన్నవి ఆయన ఆ గ్రామపంచాయతీబోర్డు ప్రెసిడెంటు కూడాను ఇంకా ఇట్లాంటి గౌరవోద్యోగాలు ఎన్నో ఉన్నవి వదిలే చోట ధారాళముగా వదలిస్తూ—పట్టవలసినచోట మంచి గావుపట్టు పట్టుతూ ఆయనకు బాగా తెలుసు దానమూ ధర్మమూ పేరూ ప్రతిష్ఠ కలవాడు

వ్యాపారమూ వ్యవహారాలూ నారయ్యవంతు వ్యవసాయమూ గొడ్డూ గోదా ఇల్లూ వాకిలీ మొదలు అయినవి అన్నీ సుబ్బమ్మవి నారయ్య చెప్పినమాట అడుగోవ్వ ఎప్పుడు అయినా దలామణీ కాకపోతే కాకపోవచ్చును, కాని సుబ్బమ్మ మాట అడుగోవ్వ సుగ్రీవాజ్ఞ ఇకను ఆ దంపతులకు తీర్పరీ కూర్పరీ కరణము రామయ్యపంతులు రామయ్య నారయ్యకన్నా పదిఏళ్లు చిన్నవాడు

రామయ్యమాట నారయ్య ఎన్నడూ తీసివేసేవాడు కాడు నారయ్య చెప్పింది చేయకుండా రామయ్య ఎన్నడూ ఉల్లంఘించిందీ లేదు ఇద్దరూ ఒక్కమాటమీద పోవాండ్లు అందువల్లనే

గ్రామములో పోట్లాటలు వచ్చి పార్టీలు పడి గడ్డి వాములు తగులబెట్టుకోడము కానీ వారి గొడ్లకు వారూ వీరూ వీరిగొడ్లకు వారూ మందులుపెట్టి చంపి వేయడాలు గానీ లేవు ఇన్ని మాటలెందుకు— అది బస్తీపక్కన ఉన్న పల్లెటూరు. అయినప్పటికిన్నీ ఒక సివిల్ వ్యవహారము కానీ ఒక క్రిమినల్ వ్యవహారము కానీ ఊరుదాటి కోర్టుకు పోయింది లేదు

నారయ్య కానీ అంత కుంకుమబొట్టు పెట్టుకొని లోపలినుంచి బయటకు వచ్చినాడు అప్పుడే జోస్యులున్నూ వచ్చినాడు జోస్యము వినడానికి సుబ్బమ్మకూడా వచ్చి తలుపుచాటున నిలుచున్నది నారయ్య జ్యోతిషిని ఎగాదిగా చూచి "బాలజ్యోతిషం వృద్ధవైద్యం" అన్నారు. కానుంది జోస్యులూ జాతకము ఇవ్వగానే ముందుగా ఏమి ఆలోచిస్తావు?" అని ప్రశ్న వేసినాడు

"ఆయుర్దాయాన్ని గురించి ఆలోచిస్తాను"

"అయితే ఈ జాతకానికి ఆయుర్దాయము చెప్పు" అంటూ జాతకచక్రము ఉన్న కాగితము నారయ్య జోస్యులకు ఇచ్చినాడు రామయ్య "జోస్యులు బాబూ లగ్నము ఏమిటి—నక్షత్రము ఏమిటి" అన్నాడు.

"మేషలగ్నము—మఘానక్షత్రము" అంటూ "జాతకుడికి దీర్ఘాయుర్దాయము పట్టింది జాతకము మహాదొడ్డది ఒక్క పంచమ భావానికి తప్ప మరి ఏ ఇతర భావానికి ఏదోషమూ లేదు పంచమాధిపతికిన్నీ పంచమ స్థానానికిన్నీ పాపార్గళం పట్టింది పుత్రకారకుడు అయిన "

"ఇదుగో జోస్యులూ మాకు నీశాస్త్రము గోల అంతా అక్కరలేదు ఫలము చెప్పండి" అన్నాడు నారయ్య

"ఇప్పటికి సంతానము లేదు" అన్నాడు జ్యోతిషి

"సరే ఇకముందు సంగతి?" అన్నాడు రామయ్య

"అయితే కర్మస్థానాధిపతి అయిన."

"దత్తుచేసు కొంటానేమో చెప్పవయ్యా" అన్నాడు నారయ్య.

"దత్త పుత్రయోగము లేదు."

"దత్తు చేసుకొంటే"

"దత్తత చేసుకోటము ఉండదు. అధవా దత్తత చేసుకో తలచుకొన్నా కొనసాగదు. విఫలము అయి పోతుంది"

"అంటే"

దత్తుకు ఇంటికి రాగానే చస్తాడు"

"అమ్మనాయనో—పుత్రశోకముకన్నా దత్త పుత్రశోకము పట్ట శక్యముకాదు అన్నారు పెద్దలు" అన్నాడు రామయ్య నారయ్య ముఖము వెలా వెలా పోయింది

"అయ్యా ఈ జాతకములో ఉపపదానికి చంద్రశుక్ర సంబంధము పట్టింది కాబట్టి కళత్రము ఉంటుంది. కర్మస్థానము బాగాఉంది కర్మకారకుడూ కర్మాధిపతీ బాగా ఉన్నారు "శుభదృగ్యోగాత్సుందరీ" అని సూత్రము మంచి అందకత్తెను జాతకుడు కొద్ది రోజులలో పెండ్లి చేసుకొంటాడు "వ్యయశేసుప్తాచ" "చంద్రే జైకపుత్రః" అనే సూత్రాలున్నూ జాతకానికి అన్వర్తిస్తవి ఆ అందకత్తెకు ఒక పిల్లవాడు పుట్టుతాడు. వాడు ఈ జాతకుడికి కర్మాధికారి అవుతాడు. తప్పదు"

నారయ్య పకపకా నవ్వినాడు సుబ్బమ్మ తీవ్రముగా ఆలోచించడము మొదలు పెట్టింది. రామయ్య "శాస్త్రులవారూ, సంతానము ఇంకా ఎంత కాలానికి కలుగుతుంది" అని ప్రశ్నించినాడు

"ఎక్కువ ఎంతో కాలానికా— ఇప్పుడు కర్మాధిపతి అయిన శనిదశలో కుటుంబాధిపతి అయిన శుక్రభుక్తి నడుస్తూఉంది కొద్దిరోజులలో కళత్రమూ ఆ తరువాత—నేటికి పదహారు మాసాలలో జాతకుడికి కర్మచేసే పిల్లవాడు పుట్టుతాడు "

"అట్లా నిజముగా పదహారు మాసాలలో పిల్లవాడు పుట్టినట్లయితే మీకు నూటపదార్లు బహుమానము ఇచ్చిస్తాను" అన్నాడు రామయ్య

"తప్పకుండా నూటపదహార్లూ బహుమానము పుచ్చుకొంటాను" అన్నాడు జోస్యుడు. నారయ్య పది రూపాయలు తాంబూలములో పెట్టి జ్యోతిషిని సన్మానించినాడు. రామయ్యతో జోస్యుడు వెళ్లిపోయినాడు. నారయ్య పెండ్లాన్ని చూచినా "నేను దత్తుచేసుకొం

టాను అని మాట ఇచ్చినాను. ఏమి అవుతుందో చూడవలెను" అన్నాడు.

"ఏమి అవుతుంది కోమట్ల కోటివాక్యాన "

"అయితే నేను దత్తు చేసుకోడము నీకు ఇష్టము లేదు అన్నమాట"

"నేను అనేకసార్లు చెప్పినాను మీరు విన్నారు కారు. ఏమి చేసేది? మొగుడికి పుట్టిన పిల్లవాడు అయినా పెండ్లానికి పుట్టిన పిల్లవాడు అయినా ఉపయోగపడుతాడు కాని ఏ అయ్యకో ఏ అమ్మకో పుట్టినవాడు ఎప్పుడూ అక్కరకురాడు" అంది సుబ్బమ్మ

"ఎట్లాగూ—" అని నవ్వినాడు నారయ్య

* * *

జ్యోతిష్కి చెప్పిపోయినట్టుగానే నారయ్య దత్తు చేసుకోదలచుకొన్న పిల్లవాడికి నాల్గురోజులు జ్వరము కాసి చనిపోయినాడు వంశము నిలవడానికి ఇంకొక పిల్లను పెండ్లి చేసుకోవలసిందేను అని సుబ్బమ్మ పట్టుపట్టింది రామయ్య అందుకు తోడా చేసినాడు నారయ్యకు ఇష్టముఅయినా కాకపోయినా గ్రహాల ప్రభావమో ఏమో మళ్ళీ పెండ్లి చేసుకోటానికి ఒప్పుకొన్నాడు సవతిని సంపాదించటానికి సుబ్బమ్మే పూనుకొన్నది బహు సంతానము చాలు ఉన్న కుటుంబాలలో పిల్లను తీసుకొని రావలెను అనుకొన్నది విచారించింది స్వయముగా బయలుదేరింది దూపాటి పేటలో ఒక పేదకుటుంబాన్ని చూచింది. ఆ ఇల్లాలు తొమ్మిదిమంది పిల్లలను కన్నది పెద్దపిల్లకు ఇరవై సంవత్సరాలు దారిద్ర్యమువల్ల పెండ్లి కాలేదు తల్లికి మాదిరిగానే రెబలు అల్లె ఉంది తల్లి చాలు పిల్లగా సుబ్బమ్మకు ఆ అమ్మాయి తోచింది ఆ పిల్ల తల్లితండ్రులనూ తక్కిన సంతానాన్ని పోషించే భారము తనదేను అన్నది. పెనిమిటికి పిల్లను కుదిర్చింది దైవానుకూలముగా ఉండేటందుకు ఏడుకొండలవాడి ఎదుట పెండ్లి జరుగవలెను అని నిర్ణయించింది

శుభ ముహూర్తాన తిరుమల క్షేత్రములో పెనిమిటి నారయ్యకూ సవతి మంగమ్మకూ మూడుముళ్లూ వేయించింది. అంతటితో ఆమెకు తనివి తీరలేదు. ప్రత్యేకముగా కొంగుల్నే సవతినీ అలమేలు మంగాపురము తీసుకొని పోయి అక్కడ దేవాలయంలో ఉన్న సంతాన గోపాలకృష్ణుడికి మొక్కించింది. పుట్టెడు పటికబెల్లము నైవేద్యము పెట్టించి నూతన వధూవరులచేత పసిపిల్లలకు పందారము పంచింది

తిరుపతినుంచి ఇంటికి తిరిగి రాగానే వ్యవసాయపు పనులు అన్నీ మంగమ్మ తండ్రికిన్నీ గొడ్డూ గోదా వ్యవహారాలు అన్నీ మంగమ్మ తల్లికి సుబ్బమ్మ ఒప్పగించి వంట ఇంటి పెత్తనము మాత్రము తనమీద వేసుకొంది నారయ్యకూడా సుబ్బమ్మకు ఏమాత్రమూ తీసిపోలేదు తమ డాబామీద శీతవాత వర్షాతపాలకు లొంగిపోకుండా ఉండేటట్లుగా రెల్లు గడ్డితో చలువపందిరి వేయించినాడు ప్రాచీనార్వాచీన పద్ధతులను వేటినీ వదిలి పెట్టకుండా పడకగది సరంజామా అంతా కేటలాగులు అన్నీ చూచి మద్రాసునుంచి తెప్పించి ఆ చలువ పందిరిలో అమర్చేట్లు చేసినాడు అది నూతన వధూవరుల కేళీగృహము అయింది

నారయ్య అంతటితో పోనీయలేదు తన ముప్పదుగిరికి గుమాస్తాను ఏర్పాటు చేసినట్టుగానే రామయ్య పంతులు కరణీకానికిన్నీ ఒక గుమాస్తాను ఏర్పాటుచేసి తన రైసుమిల్లు—కప్పెల అడితి వ్యాపారము ఆయనకు ఒప్పగించి ఇల్లు కదలకుండా ఉండిపోయినాడు భోజన మజ్జనాదులకు తప్ప డాబా దిగడము మానివేసినాడు ఇక మంగమ్మ సంగతి చెప్పవలసిన అవసరమే లేదు

చక్కచక్కని ఎద్దుల జతను సంతలో చౌకగా కొనుక్కొని తెచ్చి ఇంత వడ్డికూడూ దాణా తెలకపిండీ పెట్టి మేపితే వారము రోజులలో తేరుకొని బుసలుకొట్టుతూ చక్కగా పొలము పనిచేస్తవి కుక్కకు ఒక్కపూట ఇంత అన్నము వేసి అంత బెల్లము పెట్టితే అది తెల్లవారేసరికి పుంజుకొని భౌభౌమంటూ ప్రతివాణ్ణీ కరవబోతుంది అయితే మానవుల ఎముక బొదుగులు తిండిమీద ఆధారపడవు అని ఇంగ్లీషు వైద్యులు అంటారు ఇది నిజమో వేసిజమో తెలియదు కాని మంగమ్మ మండలము రోజులలో గుర్తుపట్టడానికి వీలులేకుండా మారిపోయింది బంగారు శలాక మాదిరిగా తయారు అయింది షోడశకళా ప్రపూర్ణము అయిన చంద్రబింబము మాదిరిగా ఆమె ముఖము కనుపించసాగింది.

రోజులు గబగబా పరుగెత్తసాగినవి. మంగమ్మకు నిన్ననో మొన్ననో ఆ ఇంటికివచ్చినట్టుగా

ఉంది. కాని అప్పటికే రెండుకాలాలు గ్రుడ్డిదైపోయినవి సుబ్బమ్మ తాతగారికి జబ్బుగా ఉందిఅనీ ఒక్కసారి పుట్టినింటికివచ్చి పొమ్మనీ వర్తమానాలు వస్తూ ఉన్నవి ఆమె కాపురానికి వచ్చిన ఈపాతిక సంవత్సరాలలోనూ ఎప్పుడు పుట్టినింటికి పోయినా సాయంత్రానికి స్వగృహానికి చేరేది ఉన్న గొడ్ల పాలు సుబ్బమ్మ తప్ప మరి ఎవరూ తీయడానికి వీలు లేదు ఒకవేళ ఎవరు అయినా తీయబోయినా ఆ గొడ్లు ఆమెకు పాలుఇచ్చినట్లు ఇతరులకు ఇవ్వవు, తాతగారిని పోయి చూసిరావలెను అని సుబ్బమ్మకు ఎంతో అభిలాషగా ఉంది గొడ్ల పాలుతీయడము ఎవరికి ఒప్పచెప్పడము అనే చిక్కులో పడ్డది మంగమ్మ తల్లి తినకూడదు గొడ్లపాలు తీయడములో నేర్పరి అని చెప్పింది సుబ్బమ్మ మంగమ్మను పరీక్షకు పెట్టింది పొగ్గుఅవులుకూడా మంగమ్మ చెంబు తీసుకొని కూర్చుంటే కేర్లకు కేర్లుపాలు కార్చడము మొదలుపెట్టినవి సుబ్బమ్మ నిజముగా ఆశ్చర్యపడి పోయింది "పది సంవత్సరాల ఈమధ్య ఈ గొడ్లు నాకు ఇన్ని పాలుఇచ్చి ఎరగవు చెల్లెలా నీ సుతారము నాకు కూడా నేర్పు" అంది సుబ్బమ్మ మూడు రోజులు అయ్యేసరికి గొడ్లు అన్నీ మంగమ్మకు మాలిమి అయిపోయినవి పాలు సమృద్ధిముగా ఇవ్వడము మొదలుపెట్టినవి సుబ్బమ్మ ఎంతో సంతోషపడ్డది "చెల్లెలా, నా ప్రాణము తెరపినపడ్డది ఇంతకాలమూ ఏ ఊరు అయినా పోయి నాల్గురోజులు ఉండి రావడానికి ఈ గొడ్లమూలాన వీలు కాకుండా పోయింది అబ్బ ఇంతకాలానికి నీవు దేవతవు మల్లె వచ్చినావే చెల్లెలా!" అంటూ సుబ్బమ్మ మెచ్చుకొన్నది

ఇంతలో సుబ్బమ్మగారి పుట్టింటినుంచిజట్కాబండి వచ్చింది ఆమె తాతగారు ఏక్షణమో ఆఖరుశ్వాస విడిచేట్లు ఉన్నాడు అనీ ఆమెను ఆయన చూడవలెను అనుకొని బండి పంపించినారు అనీ బండివాడు చెప్పినాడు ఆమెకన్నుల వెంట నీరు కారుతూ ఉంటే "ఎందుకు అక్కా ఆలోచిస్తావు, ఏమీ భయములేదు పోయిరా నేను అంతా జాగ్రత్తగా చూసుకొంటాను"అన్నది మంగమ్మ

"చెల్లెలా ఈ రోజు పగలు ఎట్లాగో గడుపు, నావెంట మీ అమ్మనుకూడా తీసుకొనిపోతాను మా ఊరు ఇక్కడికి మూడుమైళ్లే ఉంది వస్తే ఇద్దరమూ సాయంత్రానికి వస్తాము. లేకపోతే మీ అమ్మను పంపించివేస్తాను," అని మంగమ్మతో చెప్పినారయ్యగారుకూడా తనవెంటరమ్మన్నది సుబ్బమ్మ ఆయన అయితే బయలుదేరలేదు కాని సుబ్బమ్మ ఆమెకు తోడుగా మంగమ్మతల్లి జట్కాబండిలో ప్రయాణము అయిపోయినారు

సుబ్బమ్మ పుట్టింటికి వెళ్లిన రెండురోజులకు నారయ్య జిల్లాబోర్డు మీటింగుకు వెళ్లవలసి వచ్చింది అతను అమరునాడే రావలెను అనుకొన్నాడు కాని సాధ్యముకాలేదు వారము రోజులు అయినా సుబ్బమ్మ కానీ నారయ్యకానీ తిరిగి రాలేదు అంత ఇంటికే మంగమ్మే సర్వాధికారి అయిపోయింది

అది కార్తీకమాసము మధ్యాహ్నము మూడు గంటలు అయింది హఠాత్తుగా మబ్బులుపట్టినవి కాస్సేపటిలో చీకటిపడ్డట్టు అయిపోయింది బీటిలోకిపోయినగొడ్లు అన్నీ ఇంటికి వచ్చినవి జీతగాండ్లు అందరూ ఇండ్లకు పోయినారు రాత్రి పడుకోడానికి వచ్చే జీతగాండ్లు అన్నాలు తిని వస్తాము అని చెప్పి వెళ్లిపోయినారు చీకట్లు బాగా కమ్ముకొన్నందువల్ల ఇంకా ఎంతపొద్దుఉంది తెలియలేదు ఎప్పుడో ఎందుకు అనుకొని గురవడు వంట చకాచకా చేసి వడ్డించాడు కొద్ది కొద్దిగా చినుకులు పడుతూ ఉన్నవి గాలియాత్రము జోరుగా ఉంది మంగమ్మ పొంతకుండలో వేడినీళ్లు స్నానము చేసింది శీతాకాలాన్ని మించిన చలివేస్తూ ఉంది ఉత్తరమునుంచి విపరీతము గాలితోలుతూ ఉంది ఆచలికి మంగమ్మ గోజాకన్నా మరికాస్తఅన్నము తిన్నది పయికిపోయి పడుకోడము ఆగాలీ వానలో సాధ్యము అయ్యేట్లు ఆమెకు కనిపించలేదు కిందనే పడుకొంది చీకటిపడేవేళకు చినుకులున్నా జోరు చేసినవి మంగమ్మ కాలుకు ముసుగుపెట్టుకొని పడుకొంది ఇట్టే నిద్రపట్టింది

రాత్రి తొమ్మిదిగంటలు అయింది మంగమ్మ ఉలిక్కిపడ్డట్టుగా లేచింది గాలి ఈలలు వేస్తూ ఉంది వాన ఎడాపెడా కొడుతూఉంది దీపాలు ఎప్పుడో ఆరిపోయినవి దీపము వెలిగించడానికి నిప్పుపుల్ల గీస్తే నిలవలేదు, ఆరిపోయింది.

అంతా అంధకార బంధురముగా ఉంది. తలుపు ఏమైనదీ ఉంది. కిటికీలు ఏమైనవి ఉన్నవి చటుక్కున తోచలేదు. కసారా పెంకులు లేచిపోతూ టపీల్ టపీల్‌మంటూ శబ్దముచేస్తూ ఉన్నవి. ఆమెకు భయము వేసింది. "సురవా—సురవా" అని కేక వేసింది. జవాబు లేదు. ఆ చీకటికి కన్నులు అలవాటుపడ్డవి. కిటికీలూ తలుపూ లీలగా కనిపించినవి. ఎట్లాగో ధైర్యము చిక్కబట్టింది. తలుపు తెరిచింది. దీపము లేదు. లాంతర్లుకూడా నిలవనములేదు. మధ్యమధ్య మెరుపులు పట్టపగలు అంతా వెలుగు వేస్తూ ఉన్నవి. వాళ్ళ జతల ఎద్దులనూ హాలులో వదిలిపెట్టి సురవడు బయటికి వస్తున్నాడు.

తటుక్కున మెరుపు మెరిసింది. కొట్టాము మీద పెంకులు గాలికి ఎగిరిపోతూ ఉన్నవి. చిమ్మిరి గొట్టములోనుంచి నీళ్లు కొట్టుతూ ఉన్నట్టుగా వాన దంచుతూ ఉంది. బిత్తరపోయి చూస్తూ నిలుచుంది. దూడ గదులూ పాడి ఆవులనూ సురవడు ఇంటిలోకి తోలి తక్కిన గొడ్లను బయటకు పోవడానికి మెడ తాళ్లు వదిలివేసినాడు.

"అమ్మగారూ కొమ్మలు బ్రగ ఈపెట్టు ఉంది. బ్యాటరి దీపము ఎక్కడ?" అన్నాడు సురవడు. అదృష్టవశాత్తూ బ్యాటరి దీపము పెద్దది మంగమ్మకు దొరికింది. దీపము వేసి చూసింది. పెంకులు అన్నీపోయిన ఆ కొట్టములోనే బర్రె ఈనుతూ కనిపించింది. దూడను సురవడు ఎత్తుకొన్నాడు. తల్లీ దూడను ఇంట్లోకి తీసుకొని రావడానికి మంగమ్మ దారి చూపుతూ ఒక చేతిలో పట్టుకొంది. రెండో చేతిలో బ్యాటరి దీపము పట్టుకొని నడిపిస్తూ ఉంది. ఉత్తరపుగాలి పడమరకు తిరిగిపోయింది. నడువలేక నడువలేక నడుస్తూ ఉంది. గాలి ఒక్క విసురు విసిరింది. మంగమ్మ కాళ్లు నిలవలేకపోయింది. ఎల్లకిలా పడ్డది. సురవడు పరుగెత్తుకొనివచ్చి పసిపిల్లను రెండుచేతులలో ఎత్తుకొన్నట్టుగా మంగమ్మను ఎత్తుకొనివచ్చి మంచముమీద పడుకోపెట్టి "అమ్మగారూ నడుములు నొప్పిపట్టినవా?" అన్నాడు.

"లేదురా—కాళ్లు నిలవలేదు" అన్నది.

"అమ్మగారూ—గదినీ దూడనూ నేను చూసుకొంటాను. తామూ తడిసిపోయినారు. ఒళ్లు తుడుచుకొని స్వస్థముగా పడుకోండి" అని చెప్పి సురవడు అవతలకు వెళ్లినాడు.

* * *

దాదాగది అయినప్పటికిన్నీ కిటికీలుమూసి వేసి ఉన్నప్పటికిన్నీ గాలి రయ్యమని వస్తూ ఉంది. గోడపక్కను బల్లమీద పెట్టిన లాంతరులో దీపము గంతులు వేయడము మొదలు పెట్టింది. మంగమ్మ ఒళ్లు కొంకరపోతూ ఉంది. తలగడాకడా తుడుచుకొని చీర రవిక తీసి వేసి ఒళ్లు తుడుచుకొని పెట్టెలో చీరకట్టుకొంటూ ఇటు చూచింది. సురవడు వాకిలిపక్కను నిలుచుని ఉన్నాడు. వాడు తనను చూచినాడా అనే సందేహము వచ్చింది. చీర కట్టుకొంటూనే "సురవా ఏమిచేస్తున్నావు?" అని అడిగింది.

"చలికి వణుకుతూ ఉన్నాను" అన్నాడు.

బ్యాటరీదీపము వేసి వాణ్ణి చూచింది. నిండు వంట సురవడు వణుకుతూ ఉంటే వాని దేహమూ—పాము పొట్టవంటివాని పొట్ట—కండలతో మలుపులు తిరిగిన వాని జబ్బలూ మంగమ్మకు గమ్మత్తుగా తోచినవి.

"ఒరేయ్ చలికి ఎంతసేపు అట్లా వణుకుతావు" అంటూ పెట్టెలోనుంచి తువాలూ పంచే తీసి "ఈ తువాలుతో తుడుచుకొని ఈపంచె కట్టుకో" అన్నది మంగమ్మ.

"పంచే తువాలూ దొరగారివి" అంటూ అనుమానించినాడు. మంగమ్మ ఒక్క నవ్వు నవ్వి "ఇప్పుడు నీవే దొరవు" అని వాడిముఖము వంక చూచింది. వాడికి సిగ్గువచ్చి బట్టలు అందుకొన్నాడు. ఆమె చేతిలో ఉన్న బ్యాటరీదీపములో బ్యాటరి అయిపోయింది. గంతులు వేస్తూ ఉన్న దీపము ఎప్పుడో ఆరిపోయింది. అంతా చీకటి సూచ్యగ్రముగా ఉంది. గాలివానా మరింత జోరు అయింది. మంగమ్మ పడుకొంది. ఆమె ఒళ్లు అంతా తిమ్మిరి తిమ్మిరిగా ఉంది.

"సురవా" అని పిలిచింది.

"ఆఁ" అని పలికినాడు.

"ఒరేయ్ నాకు భయము వేస్తూ ఉంది. నీవు ఇక్కడకు రా" అన్నది. వాడు ఆ చీకటిగదిలోకి వచ్చినాడు.

* * * *

గాలివానవాడు రాత్రి ఇంటి కాపలావాడూ సురవడూ తప్ప ఏ జీతగాడూ ఇంట్లో లేనందుకు నారయ్యకు [illegible] కోపము వచ్చింది. కాని ఎవరినీ ఏమీ అనలేదు గొడ్లకొట్టము కొట్టుకొని పోవడము తప్ప ఏ నష్టమూ లేకుండా పోయినందుకు మనస్సులో సంతోషించినాడు గొడ్లకొట్టము పెంచి జీతగాండ్లు అందరూ ఉండడానికి బందోబస్తు అయిన భవంతి వేయించడము మొదలు పెట్టినాడు

సుబ్బమ్మ తాతగారు చనిపోయినాడు దిన వారాలు అయిన తరువాత ఎంతో దుఃఖముతో ఇంటికి తిరిగివచ్చింది గాలివానకు ఏ నష్టమూ రానందుకు ఆమె సంతోషపడ్డది గొడ్లకొట్టము పెంచి జీతగాండ్లు కూడా తమ ఆవరణములోనే కాపురాలు ఉండే ఏర్పాట్లు నారయ్య చేస్తూఉన్నందుకు ఆమెకు మరింత సంతోషము వేసింది

అంతవరకూ మందకొడిగా అయోమయముగా ఉంటూవచ్చిన సురవడు మహా హుషారుగా పనులు చేస్తూఉండడము చూచి ఆశ్చర్యపోయింది అందులో పలకరించినా మాట్లాడనివాడు ఎవరు ఏమి అడిగినా తడుముకోకుండా సురవడు సమాధానాలు చెపుతూ ఉంటే సుబ్బమ్మకు మరింత ఆశ్చర్యము వేసింది

మంగమ్మకు నెల తప్పిపోయింది సుబ్బమ్మ సంతోషానికి మేరలేకుండా పోయింది మూడు నెలలు గడిచినవి మంగమ్మకు కడుపువచ్చినట్లు రూఢి అయిపోయింది ఆమె కొడుకును కంటుందో కూతురును కంటుందోనని అందరూ ఆలోచించ సాగినారు. ఆ ఇంట్లో ప్రతిరోజూ అచ్చట్లూ ముచ్చట్లుగా ఉండి ప్రతిక్షణమూ పండుగగానే ఉంది ఊళ్లోవాండ్లు, అందరూ పండ్లు పసుపు కుంకమూ పట్టు రవికెగుడ్డలు, పట్టుచీరలు తెచ్చి ఇవ్వసాగినారు. ఆ ఊళ్ళోవున్న బ్రాహ్మణఇండ్ల ఆడవాండ్లు కూడా యథాశక్తిన పసుపూ కుంకమూ తెచ్చి ఇచ్చినారు మంగమ్మకు కొడుకు పుట్టవలెను అనే అందరూ కోరుకొన్నారు వేళాకోళానికి సుబ్బమ్మ కూడా ఇక బిడ్డలను కంటుంది అని అన్నారు.

ఇల్లు అంతా ఎంత గబగబలుగా ఉన్నా ఎంత కోలాహలముగా ఉన్నా సుబ్బమ్మ వెయ్యికళ్ళతో సురవణ్ణి కనిపెడుతూఉంది నారయ్య ఏదో పట్టణవాసముమీద పల్లెటూరికి పోయినాడు. రాత్రిభోజనాలు అయినవి సవతులు ఇద్దరూ కబుర్లు చెప్పుకొంటూ తాంబూలాలు వేసుకొంటున్నారు. సురవడు యథా ప్రకారము డాబామీదికి మంచినీళ్ళు వగయిరాలు తీసుకొనిపోతూ మంగమ్మ వంక చూడకపోయినా ఆమె వాడితో నేత్రసంభాషణము చేయడమూ కనిపెట్టింది. ఏమి తెలియనట్టుగా అమాయికముగా "చెల్లెలా— వారు ఊళ్ళో లేనరోజు పయిన పడుకోడము ఎందుకు నీకు జోరువచ్చినా ఒళ్లు తిప్పినా పైనుంచి నీవు కేకలు పెట్టితే మేము లేస్తామా— లేవలేపోతాము కాబట్టి కిందనే పడుకో"మంటూ సుబ్బమ్మ మంగమ్మ ముఖము తేరి పారచూచింది

"అక్కా నాకు ఆమంచముమీద పడుకొన్నట్టుగా ఏమంచముమీద పడుకొన్నా ఉండదు"

"అయితే ఆ మంచమే ఇక్కడికి తెప్పించేది"

"నాకు ఆ మరలుతీయడము చేతకాదు"

"చేతనయినవాండ్లే తెస్తారు" అంది ఆ మంచాన్ని అప్పటికే అప్పుడు కిందికి తెప్పించింది మంగమ్మ తీవ్రముగా ఆలోచించింది ఆమెకు భయము వేసింది ఆ క్షణమే ధైర్యము తెచ్చుకొన్నది సుబ్బమ్మ తనమీద ఆ పేచీ చేతనే అట్లా చెప్పి ఉంటుంది అని నిశ్చయించుకొన్నది కాని ఆమె బుర్ర పరిపరివిధాలపోతూ ఉంది

"చెల్లెలా—నిద్రపోతున్నావా" అంటూ సుబ్బమ్మవచ్చింది

"లేదు" అన్నది మంగమ్మ

"ఏమిటి ఆలోచిస్తున్నావు?"

"అబ్బే ఏమీ లేదు"

"ఇక రేపటినుంచి నేనే గొడ్డూ గోదా చూచుకొంటాను మీ అమ్మకు వంట ఇల్లు ఒప్పచెప్పతాను సురవణ్ణి వంటపనిలోనుంచి తగ్గించి వేయవలెను అనుకొంటున్నాను"అన్నది సుబ్బమ్మ

"మంగమ్మ చూస్తూ ఊరుకుంది.

"చెల్లెలా ఎందుకు అట్లా చూస్తావు వాణ్ణి అసలే పంపించి వేదామా అని కూడా అనుకొంటున్నాను"

"మీ ఇష్టము"

"నీవు తెలివిలయినదానివే చెల్లెలా—అప్పుడే—అంతే," అంటూ సవతిపక్కలో కూర్చుని సంతోషముతో ఆమెను కౌగిలించుకుని చేతితో నిమిరి "హాయిగా నిద్రపో" అని చెప్పి వెళ్లిపోయింది

సుబ్బమ్మ యథాప్రకారము పాన్పులో పడుకొంది సంతోషాతిశయమువల్ల కాబోలు ఎన్నడూ లేని పద్ధతిని సొమ్మసిల్లి నిద్రపోయింది తెల్లవారుఝామున మూడుగంటలు కావస్తూఉంది సుబ్బమ్మకు హఠాత్తుగా నిద్రమెలకువ వచ్చింది పక్కగదిలో మనిషి అలికిడి అయింది క్షణకాలము ఆలకించింది. చడీ చప్పుడూ లేకుండా బయటికి నడిచింది గొడ్ల కొట్టములో గురవడి గదిదగ్గరకు పోయింది. తలుపు బయట తాళము వేసిఉంది మారుతాళము చెవితో తాళము తీసింది లోపలికి పోయింది పెట్టెతీసి చూచింది ఏభైరూపాయలు కనిపించినవి పట్టరాని కోపము వచ్చింది తన మెడలోఉన్న కాసులదండ అమాంతముగా తెంచింది ఆ తెంచడములో కొన్ని కాసులు క్రిందపడ్డవి మిగతా కాసులు ఆ పెట్టెలో పెట్టి మూతవేసింది యథాప్రకారము తలుపుకు తాళంవేసింది రెండోకంటికి తెలియకుండా వచ్చి పడుకొంది

పడమటిఇంట్లో గురవడు పొయ్యిలో నిప్పు రాజేస్తున్నాడు

హఠాత్తుగా సుబ్బమ్మ "ఆఁ ఆఁ" అంటూ "నా మెడలో కాసులదండ ఎవరు తెంచుకున్నారు" అంటూ కేకలు పెట్టుతూ లేచింది

* * *

కరణము రామయ్య ఆశ్చర్యముతో "అది ఏమిటి అక్కయ్యా—తెల్లవారుతూ ఉండగా నీ మెళ్ళో కాసులపేరు తెంపుకొనిపోవడము ఏమిటి?" అన్నాడు

"అదే—పంతులూ—ఆశ్చర్యము. పోలీసులను పిలిపించు" అంది సుబ్బమ్మ

రామయ్య ఆలోచిస్తూ "ఎవళ్లో ఏమిటో మనము ముందుగా " అంటున్నాడు సుబ్బమ్మ ఉగ్రమూర్తి అయి "పంతులూ యావన్మందినీ బయటకు లాగించి తాళాలు వేయించడమే కాదు" చూడు నా ఇంటికికూడా తాళము పెట్టించినాను. నాఆవరణలో ఎవరు తప్పుపనిచేసినా క్షమించేది లేదు ఎందుకు అనుమానిస్తావు! నీవు పోలీసులను పిలిపిస్తావా లేకపోతే నేనే పోయి పోలీసులను పిలుచుకొని వచ్చేదా"అంది

పంతులు నిబ్బరముగా "నాకు మున్సబుగిరీ వచ్చింది మొదలు ఈ రోజువరకూ ఒక్క క్రిమినల్ కేసు పొలిమేర దాటిపోలేదు బాబు ఏమంటాడో నని ఆలోచిస్తున్నాను" అన్నాడు

"పంతులూ బాబుగారు ఏమీ విన్నా అనకుండా ఉంటేభారము నాది"

"అయితే పోలీసులను రప్పించడము ఎంతమహాభాగ్యము అక్కా ఇల్లు సోదా చేయించవలసి వస్తుంది సుమా"

"అదే నేను కోరుతూ ఉంది"

"సరే" నన్నాడు పంతులు

* * * *

గురవడిమీద క్రిమినల్ కేసు విచారణకు వచ్చింది మేజస్ట్రీటు ఉగ్రుడు అయిపోయినాడు సంవత్సరము కఠినశిక్ష విధించినాడు

* * * *

తొమ్మిదోమాసము నిండుతూ ఉండగా మంగమ్మ సుఖముగా ప్రసవించింది దుంపముక్కవంటి మొగ పిల్లవాడు పుట్టినాడు

బ్రహ్మాండముగా బారసాలతంతు జరిగింది నూటపదార్లు తీసుకోడానికి జ్యోతిష్కుడు హాజరు అయినాడు ఊరివారి అందరికీ మృష్టాన్నదానము చేసినారు.

సుబ్బమ్మ సాయంత్రము అప్పుడు సంతోషముగా శిశువును పెనిమిటిదగ్గరకు తీసుకొనివచ్చి "చూడండి. ఎంతచక్కనివాడో చూడండి, అచ్చము మీ పోలికను. ఆ గడ్డము — ఆ ముక్కు — ఆ కన్ను అంతా మీరేను" అంటూ నవ్వింది

నారయ్య శిశువునూ ఆ శిశువునుకన్న మంగమ్మనూ చూస్తూ బ్రహ్మానందపడిపోయినాడు,

వసంతగీతము

శ్రీ మొక్కపాటి కృష్ణమూర్తి

పొడి పొడిమై, తలల్ విరియ బూసిన వేపయివుర్ల జొంపముల్,
గడుసరి పిల్ల గాలులకు గాదిలి నీలి కొమ్ముల్ల లీలగా,
సుడివడి నాయెడంద, చిరుసోనలు వాగి, మరంద మోదముల్
గడలు కొనెన్ త్రపా మధుర కాంతులు రేగి తరంగి తెస్త్రగా !

ఇది మధుమాస వేళ-వికసించిన పూబతవల్ సువిస్ఫుర
న్మృదుకలగీతికావిహృతి దేలి, సెరల్ దళుకొత్తగా రసా
భ్యుదయ కలా ప్రవేశికల నూయెల లూగుచు సాగిపోవు, నా
యెద గదలున్ విచిత్రముగ నీ చివు రెత్తిన బావుటాలెవో !

కడు వలయించు పీడకలగా దరలన్ గతకాల మెల్లదో
చెడు వికృతమ్ముగా, చినిగి చీవరమై, బ్రతుకంత ప్రోడుగా
జడిసి, హిమావృతమ్మయిన ఛాయలలోబడి నిల్చి నిల్చి యీ
యెడ మధురోహలూడుకొనసీ నవశాద్వల భాసురస్థలిన్

ఒక చిరుసోనగా మధురసోత్కట నే ప్రవహిల్లి పోదునో !
ఒక విరబూయు మావి నయి, యొయ్యన నిల్తునో రాగమూర్తినై
ఒక పికగీతిగా, నళినవోదిత ఝూంకృతిగా ములంగి నే
నిక మెరయింతునో ! గిరుల యింగము లబ్ధివిజాళయమ్ములున్

నిన్నటిదాక మూగవడి నెవ్వల బ్రుంగిన కోటిగొంతులీ
యున్నన విచ్చి మోసినటులయ్యె, చౌకారపు వేగురేకలో
క్రన్నన శృంఖలల్ దెమలి గగ్గల లాడుచు నేలరాలి యీ
మిన్నుల త్రోవలెల్ల మిసిమించె ప్రభాత పతంగ గీతులన్ !

తెలిరేకలు దిరి బంగరు
కలలగు జలజాతమాలికల దీపితమై
వలగొను పలుకుం జెలికై
శ్యలహారి మునుకాడు తలపు లామునిరక్తిన్ !

సాధన విధానాలు

శ్రీ వేలూరి సహజానందం

శాస్త్రాల ప్రాముఖ్యత క్రమేపీ తగ్గి, సాధన విధానాల ప్రాముఖ్యం హెచ్చుతున్న యుగం అంటే ఇదివరలో ఎప్పుడు ఈ ప్రస్తావన చరిత్రలో కనుపించలేదని కాదు కాకపోతే ఇంత స్పష్టంగా, ప్రపంచమంతకు సంబంధించిన ప్రధాన సమస్యగా ఇదివరలో ప్రాముఖ్యత పొందలేదు

బహుశ మానవజీవితం యొక్క ఉత్కృష్టత, విశిష్టత-ఈ సమస్య, సాధన విధానాల సమస్య మీదే ఆధారపడి ఉండవచ్చు.

చరిత్రకు మనుష్యుడు బద్ధుడు అనే వాదాన్ని విశ్వాసాన్ని త్రోసిపుచ్చి, చరిత్ర మనుష్యునికి బద్ధురాలు అని నిరూపించవలసిన యుగసంధి ఇది ఇదివరకు హింసకన్న వేరే సాధ్యవిధానం మనుష్యుని అందుబాటులో లేదన్నవారే ఈనాడు హింసతో విసిగి వేసారి, వేరే ఇంకే సాధనమైనా ఉందేమో అని తర్కిస్తున్నారు చర్చిస్తున్నారు ఇదివరకే వచ్చిన సంఘటనల నిప్పుడు భక్తి శ్రద్ధలతో పరిశీలిస్తున్నారు

పశువుకన్న మనుష్యుని ఉత్కృష్టత కేవలం విద్వత్తు, బలం వీటిలో నేకాదు స్థిరపడవలసింది. నిజానికి, తమ ఆశయాలను నెరవేర్చుకోటంలో అవలంబించే మనుష్య విధానాలకు పశువిధానాలకు ఉన్న వ్యత్యాసమే, మానవ సంస్కృతియొక్క విశిష్టతకు కొలబద్ద

ఆలోచనా శక్తిలో, సంఘటనా శక్తిలో, రక్షణ విషయంలో, మనుష్యుడు పశువుకు ముందున్నాడు మదించిన సీతంగి సైతం తేలనిచూపి, కంపిస్తుంది. కాని తన ఆశయాలను నెరవేర్చుకోటానికి అతను ఉపయోగించే విధానాలుమటుకు అనవసరాల కారణమే. అంటే పశు విధానాలనే అవలంబిస్తున్నాడు.

అసాధారణ, వీరపురుషులను గజములతోనూ, సింహములతోనూ పోల్చే సంప్రదాయం ఇందుకు నిదర్శనం పౌరుషం (అంటే తనను రక్షించుకొనే విషయంలోనే కాదు, ఇంకొకరికి బుద్ధి పూర్వకంగా హానికల్గించే విషయంలోకూడా) అనాది నుంచి కవితా వస్తువుగా ఉంటోంది. ఉపమానాలు పశుమృగాలు కాబట్టి మిగతా రంగాల్లో ఎంత కొత్త పద్ధతులమీద మనుష్యుడు ప్రవర్తించినా, ఇంకొక మనిషితో మటుకు ఆపశు విధానానికి బద్ధుడయే ప్రవర్తిస్తున్నాడు

పశువిధానంలోని ముఖ్యాంశం, రెండవ జీవి యొక్క ఉనికిని, వ్యక్తిత్వాన్ని ఏమాత్రం పరిగణించకపోవటం ఈ తత్త్వం తల్లిదండ్రులకు పిల్లలకు మధ్య, భార్యాభర్తలకు మధ్య, ద్వేషానికి ప్రేమకు మధ్య సింహాసనం వేసుకొని, శాసిస్తూనేఉంది. ఎంతో సర్వత్రరాజుగా పేరుపొందే సంసారికూడా కొంచెంలోతు తరిచి చూసుకుంటే, తనింకా ధర్మానికి ఎంత దూరంలో ఉన్నాడో గ్రహించుకో గలుగుతాడు

వేలమందిని హతం చెయ్యటమే మనుష్యుని ఉత్కృష్టతకు గుర్తుగా పరిగణింపబడటం ఆచారమైంది ముఖ్యంగా యుద్ధాలు జరుగుతున్న సమయంలో, శత్రువులెంత ఎక్కువమంది చంపబడుతుంటే, అంత సంతోషం మిన్నుముట్టుతుంది ఇది ఆచారం అవటంతో, కొంచెం వ్యక్తిత్వం ఉన్న మనిషి అల్లా ఈ పంథానే, ఈ క్రూర పంథానే తొక్కాడు.

నిజానికి ఒక్కప్పుడు అత్యంతం అసాధారణమైన విషయం అనుకున్న ఈ శక్తి, ఈ హతం చేసే శక్తి ఇప్పుడు చాలా సులభమైంది. దీనికొక కారణం ఆయుధాల తయారీలో వచ్చిన మార్పులు. మరొకటి, చంపటం సాహసానికి లక్షణంగా గౌరవింపబడటం,

మొదటి కారణానికి మామూలుగా ఎక్కువ ప్రాధాన్యత చూపబడుతుంది. కాని నిజానికి, ఈ రెండవ కారణం అతి ముఖ్యమైనది మానవ జీవితానికి, పశు జీవితానికి ఉన్న ముఖ్య వ్యత్యాసమే ఇందుకు మూలం పశువు బాహ్య పరిస్థితులను, ప్రకృతిని తన అభీష్టానుసారంగా మార్చలేదు అంటే అది బాహ్యానికి బానిస మనుష్యుడు పూర్తిగా బానిసా కాడు పూర్తిగా స్వతంత్రుడూ కాదు. మనుష్యుడు తన ఆలోచనాశక్తితో మార్పు తెస్తాడు హింసపైన అతని ఆలోచన మొగ్గి ఉండటంవల్లనే, ఆయుధాలను మరింత బలీయమైనవిగా తయారుచేయటం ఆత్మరక్షణకోసమే మనుష్యుడు ఆయుధాలను వినియోగించలేదు వినియోగించటంలేదు కాబట్టి హింసనుంచి ఆలోచనను మరల్చటం చాలా అవసరం—ప్రస్తుత సాధన విధానాల్లో మార్పు తేవడానికి

హింస ఇంత ఎక్కువగా మనుష్యునికి ఆరాధ్యదేవత కావటానికి కారణం, హింసకు అనుబంధమైన త్యాగం తన ప్రాణానికి వెరవనివాడు ఆదర్శ పురుషుడు వీరుడు స్వార్థరహితుడు ఇదీ మామూలుగా కనపడేచే దృష్టి కాని ఇతరుల ప్రాణాలను తీయటానికి వెరవని వాడని, దుష్టుడని, పరార్థ వ్యతిరేకియని తట్టదు

ఇటువంటి సందర్భాల్లో ఒకమాట అంటారు. స్వ—సంరక్షణకు హింస వినా ఏమిటి మార్గం అని వేరేమార్గం ఏమిటి అనే ప్రశ్న అటుంచుదాం నిజానికి హింసను అంచనావేస్తే, యుద్ధకాలాల్లో జరిగే హింస, శాంతి కాలంలో జరిగే హింసకన్న చాలా తక్కువ

ఒకపక్కన శాంతి అంటూ హింస ఎక్కువ అవటమేమిటి, అని వింతగా తోచవచ్చు కాని నిజం. అయితే హింస అంటే కేవలం ఆయుధప్రయోగం, ఇళ్లు తగలపెట్టటం, పంటలను నాశనం చెయ్యటమే కాదు ఇంకొక వ్యక్తియొక్క వ్యక్తిత్వాన్ని అణచివేయటమే హింస. ఇది సాధ్యం కానప్పుడే మనుష్యుడుగాని, జాతులుగాని, దేశాలుగాని ఆయుధాల ప్రయోగానికి పూనుకుంటాయి. అందుచేత ప్రయోగించవలసిన అవసరం లేకుండానే తన ఆశయం నెరవేరితే సరే. లేకపోతే ఎలాగో తప్పదు. కాబట్టి హింస ఆయుధాల సంఘర్షణలో అకాంతంగా పుట్టుకువచ్చింది కాదు అంతకు ముందే స్థిరనివాసం ఏర్పరచుకున్నది.

నిజానికి శాంతికాలంలో హిమాలయ శిఖరంలా పెరిగే ప్రచ్ఛన్న హింసే అగ్నిపర్వతంగా బద్దలై, యుద్ధరూపాన్ని ధరిస్తుంది అంటే యుద్ధానికి బీజం శాంతికాలంలోనే ఉంది హింస శాంతికాలంలోనే ఒరలోని దూరి ఉంటుంది యుద్ధాన్ని, హింసను మాన్పాలంటే, శాంతి కాలంలోని లోపాలను సవరించాలి అంటే మనుష్యుడు చూపవలసిన త్యాగం, పౌరుషం వగైరా శాంతికాలంలో చూపిస్తే, హింసకు తావు ఉండదు

శాంతిగా కనబడే వాతావరణం దటుక్కున హింసాపూరిత వాతావరణంగా ఎలా మారుతోంది? అంటే అంతవరకు ఒకరినొకరు—పెద్ద ప్రేమగా చూసుకోకపోయినా—హింసించుకోని వారు, తటాలున ఎలా ఒకరిపై ఒకరు కత్తులు దూసుకుంటున్నారు?

దీనికి కారణం శాంతి సమయంలో—శాంతి సమయం అనటంకన్న యుద్ధానికిముందు సమయం అనటం మంచిది—మనుష్యునికి మనుష్యునికి ఉండే సంబంధంలోంచే పుట్టుకొనివస్తోంది ఈ యుద్ధము, హింస ఈ సంబంధాల్లో ప్రచ్ఛన్నంగా ఉన్న హింస కొంతకాలానికి తీవ్రస్థాయిని పొంది, బహిరంగంగా తలెత్తక తప్పదు. ఒకప్పుడు, ఒకచోట పది సంవత్సరాలు, ఇరవై సంవత్సరాలు, ఇంకెక్కువ కాలం పట్టవచ్చు కాని పరిణామం మటుకు నిస్సంశయం—హింస

మనుష్యునికి మనుష్యునికి సంబంధం ముఖ్యంగా జీవనోపాధిసందర్భంలో వస్తుంది దీనికి పెద్దగా చారిత్రకపరిశీలన అవసరంలేదు మనమెంత ఎవరితోనూ సంబంధం లేకుండా ఉండాలన్నా, సంబంధం ఉండక తప్పదు జీవనోపాధికి మూలమైన ప్రకృతి సంపదను పంపకం చేసే విధానంబట్టి ఈ సంబంధ బాంధవ్యాలు ఏర్పడుతవి.

మనుష్యుల సంఖ్య అత్యల్పంగా ఉండి, ప్రకృతి సంపద విశేషంగా ఉండిఉన్న రోజుల్లో బహుశ ఇప్పటి ఈ ఉచ్చులాంటి సంబంధం ఉండి ఉండకపోవచ్చు. ఏదైనా అది మనకు అప్రస్తుతం.

ప్రస్తుతం ఒకవ్యక్తి కేవలం జీవనోపాధి నిమిత్తం యాంత్రికంచి పలువురితో సంబంధం పెట్టుకోవలసిన పరిస్థితి ఏర్పడింది ఈ సంబంధాల స్వభావంమీదే ఆధారపడి ఉంటుంది హింస అంటే ఈ సంబంధాల్లో అవలంబించే విధానాలు హింసావిధానాలైతే, పరిణామం హింస తప్పదు ఇంకొక వ్యక్తియొక్క వ్యక్తిత్వాన్ని అణచివేయటం హింసలో మొదటి మెట్టు దీనికి గురైనవాడిని చూస్తే, ఆయుధాల కన్న హింసాత్మకమైన వేరో తిన్న చిత్రవధ చేస్తున్నట్టు వ్యథ చెందుతాడు ఆయుధాలే హింసకాదు అవి బహుశ హింసలో చివరిమెట్టు ఇతర ఆయుధాలు పనిచేయనప్పుడు, ఈ కత్తి, తుపాకి, విషవాయువు, ఉపయోగిస్తాడు

ఈ ఇతర ఆయుధాలేమిటి ?

హింసా చింత తలెత్తగానే లేక వేరులోనుంచో గానే ఒరలోంచి కత్తి దూయరు మనిషి మరణించటంలో లాభంలేదు, తృప్తిలేదు—తన ప్రాణానికి ఆ మనిషి ప్రమాదంగా ఉంటే తప్ప లేకపోతే ఆ మనిషి తనకు లోబడి జీవించి ఉండటమే తనకు లాభం, తనకు విజయం

ఆయుధాలను ప్రయోగించటం ఎందుకు ?

వ్యక్తియొక్క వ్యక్తిత్వాన్ని, శారీరక వ్యక్తిత్వాన్ని నిర్మూలించటానికి ఇందుకు చివరి సాధనా విధానం ఆయునం ముందు ఉపయోగింపబడే ఆయుధాలు, మోసం, ద్వేషం, బెదిరింపు, అన్యాయం ఇవి పని చేయనప్పుడే, కత్తి, కత్తాలు అవసరమయేది అంటే, అవతల వ్యక్తి జీవించిఉండగా తనకు లోబడడని నిశ్చయించుకున్నప్పుడే, ఆయుధాల జోలికి పోవటం కాబట్టి ఆయుధాలను సాధన విధానాలుగా విసర్జించాలంటే, అందుకు దారితీసే దృక్పథం, ఇంకొక వ్యక్తియొక్క వ్యక్తిత్వాన్ని అణచి వేయాలనుకునే దృక్పథాన్ని విసర్జించాలి

ఇంకొక వ్యక్తియొక్క వ్యక్తిత్వాన్ని అణచి వేయాలనే కోర్కె కేవలం విలాసంగా, క్రూర విక్రీడగా ఆరంభంకాదు నీ జీవితానికి నువ్వేర్పరచుకున్న లక్ష్యంబట్టే, ఈ కోరిక తలెత్తుతుంది పరస్త్రీ యున్నను క్రోధిప్రభృచ్చి, స్వార్థలాభమే లక్ష్యమైతే, అందుకు పరవ్యక్తుల నన్యాయం చేయటం, హింసించటం తప్పదు. నిర్నికరు అన్యాయం చేయటం, మోసగించటం, హింసించటం మున్నిలా కోరటో, సహించదలచటో, అలాగే ఇతరులు నీవు చేసే అన్యాయాన్ని, మోసాన్ని, హింసను కోరరు కాని అంగబలం, బుద్ధిబలం, చిత్తశుద్ధిబట్టి, లొంగుతారు, లేదా ఎదురు తిరుగుతారు.

కాబట్టి హింసకు మూలం జీవితలక్ష్యం సాధన విధానాల నిర్ణయంకూడా జీవితలక్ష్యంయొక్క నిర్ణయంమీదే ఆధారపడిఉంటుంది పదిమందిని అన్యాయంచేసి, పైకి రావాలనుకున్న వ్యక్తి, ఇక్కడొక సత్రం, అక్కడొక అన్నదానం చేసినందువల్ల ధర్మాత్ముడు కాజాలడు. గడి గోడలకు, బుద్ధ చిత్రాలను వేలాడదీసినందువలన అహింసాత్ముడని వడు అతను హింసావిధానాలనే అవలంబించినవాడవుతాడు.

ఇంతవరకో హింస నవలంబిస్తున్నారని యూయూలగా ప్రతి ఒక్కరి అభియోగం సామాన్యంగా, ఎక్కడో అరుదుగా తప్ప, హింస చాలామటుకు ప్రతిహింస ఒకడు మోసమనే ఆయుధాన్ని ప్రయోగిస్తే, ఆ వంచితుడు శాస్త్రయుధాన్ని ప్రయోగించవచ్చు మొదటిది హింసకాదని, రెండవది అదినని అనటం యథార్థంకాదు రెండవది మొదటిదాని ఫలితం రెండు హింసను చెందినవే, హింసను హింసతో ప్రతిఘటించ కూడదనే సంగతి సరే కాని మోసం, పీడన, అన్యాయం, ఇవి హింస కావటం క్రమ కావటం అసత్యం

మోసం, అన్యాయం జరిపిన, జరుపబడిన వ్యక్తుల కుటుంబాల శాఖలతో, ఒకరి ఆస్తుల నొకరు నాశనం చేయటంతో కసి తీర్చుకోటం అలవాటైంది ఇప్పుడీ వ్యక్తిప్రవృత్తి వర్గప్రవృత్తిగా పరిగణించింది.

అంటే వ్యక్తులతోపాటు, వర్గ ప్రవృత్తికూడా మారాలి వ్యక్తిప్రవృత్తి మారితే వర్గ ప్రవృత్తీ మారుతుందనికాదా అనవచ్చు. కాని వ్యక్తిప్రవృత్తి కన్న వర్గప్రవృత్తి మరింత దుర్గమమైనది. ఇతర మనుష్యులకన్న ఉత్కృష్టమైన ఒక ఉన్నత వర్గానికి చెందినట్టు మనిషి గర్విస్తాడు. ఇతరులు తనకు అంతస్తు, కూడా పై అంతస్తులో ఉన్నట్టు చూపా

గానం చేస్తాడు అంటే ఇతరులు కేవలం తన రెండుకళ్ళతో చూడటమేకాక వరంయొక్క కళ్ళ లోంచి చూస్తాడు తన ఎదురుగా ఉన్న మనిషిని నూటిగా చూడడు తనేదో పెద్ద శిఖరం గాన ఉన్నట్టు ఏదో హిమాలయ శిఖరంపైకి మానసికంగా ఎగిరి అక్కడ నుంచి చూస్తాడు అచ్చు తనలాగే ఉన్న ఆతని మనిషి ఇప్పుడు కనబడే కనబడని కనబడినా ఏదో నలుసులా కనబడతాడు ఈ వర ప్రవృత్తి మారాలి

వరానికి కారణం వ్యక్తి ఇతర వ్యక్తిత్వాన్ని ఆదరించక వారి వ్యక్తిత్వాన్ని అణచివేయటమే లక్ష్యమైనప్పుడు ఆ వ్యక్తి నిష్ఠ అవక తప్పదు వికృత మాలిన్యం ఇనుపద్వారాలు తెరిచి ఆహ్వానిస్తుంది ఇదే లక్ష్యమైన ఎందరో ఒక వరం అవుతారు కాబట్టి వర రూపాన వ్యక్తియొక్క జీవితలక్ష్యంమీద ఆధారపడి ఉంటుంది

కాబట్టి అన్నిటికీ జీవితలక్ష్యం ప్రధానం

ఆయుధాల పరిమితం తగ్గి మనకం అంటే కేవలం నిరాయుధ పరిస్థితి శాంతికి దోహదం కాజాలదు ఈ పరిస్థితి పాటింపుకి ప్రాముఖ్యత వచ్చిందువలన ప్రయోజనం లేదు మాములుగా ఇది మనుష్య స్వభావం

యుద్ధాయుధాలు ధ్వంసమైనప్పటికీ ప్రజలందరూ తమ దళ నిలయాల్లో కర్రలు కుండలు పట్టుకొని అంతమొందించే గతం తమకు సంబంధించినది కాదన్నట్టు తమ బలిత శక్తి రిణాలని సంబంధం లేదన్నా నిర్జీవులుగా ఉండరు యుద్ధకాలంలో మేకపోతుని ఇల్లు (శం) లుస లూ కాపలా కాయుకున్నట్టు శాంతికాలంలో కాపలా కాసుకోరు

కాబట్టి ఆయుధ వృద్ధి నరికట్టటానికి ఒక ఎక్కువ ప్రయత్నిస్తూ మరొక ఎక్కువ ఈ ఆయుధాలకు ఎదురుపెట్టుకున్న మూల మన్య జీవిత లక్ష్యం పరిగణించి తీవ్రంగా విచారించాలి

మన జీవితలక్ష్యంలోని మహాదోషమే వైజ్ఞానిక దుఃఖానికి సాంఘిక దైన్యానికి వాత్యలకు విప్లవాలకు యుద్ధాలకు మూలకారణం అటంబాంబు యొక్క ఆవిర్భావానికి మొదటి విప్లవ ఈ దోషమే

ఇరవయ్యవ శతాబ్దానికి మన విప్లవ వీరులకు ప్రజాస్వామ్య ప్రవక్తలకు వైజ్ఞానిక ప్రజ్ఞులకు, మేధావంతులకు జీవితలక్ష్యాన్ని దటమే వాలు యుగాని కాయుగం నోన్ని రక్తపాతాలు దివి చివరకు స్వాని ఎర న పోవటం ఏదైంది కాని ఈ కాలంలో మనుష్యునకు లేని లక్ష్యాన్ని దిద్దుకోగలిగిన కార్యం బలం త్యాగం అలవడ్డాయో గలదా?

శారీరకంగా మానసికంగా పరిపుష్టమై వికసించటం మీకే ఆధారమై ఉన్నది పోషణవిధానాల నిర్ణయం ఏర్పరచిన లక్ష్యంగా ఉన్నంతవరకు హింసాధనంగా ఉండక తప్పదు ఈ అనాది సాధనాన్ని మాంసాన సాన్ని చెయ్యించాలంటే శాంతి ఎల్లలపై ఎత్తకం చెయ్యటంకాదు బలవత్తరమైన ఆయుధాలకు ఎదురుపెట్టటంకాదు కావలసింది ఎరుపెక్కించి శిలింపాలనే పురాతన ప్రవృత్తిని నిర్మూలించాలి అప్పుడే మనుష్యుడు మనుష్యాకార పశువుగా కాక మనుష్యునిగా ప్రకాశిస్తాడు

దిష్టికళ్ళు

★

'వనశ్రీ'

'తెల్లార్తే మధ్వరాది పండగంట! అబ్బో! అబ్బో! అమ్మగారు ఏమేమి అప్పచ్చులొండుద్దోమరి! చక్కిడాలు, గారెలు, బూర్లాలు, జంతికలు. ఉష్! అదేంటి? అటన్నిటిమీద కావుంటయ్ సజ్జబూరెలు. సజ్జబూరెలయితే మరీ కావుంటయ్. అమ్మగారు తప్పకుండా వొండుద్ది. మధ్యేన్నం గొడ్లకాడికి పోయేటప్పుడు ఓ రయి చేతిలో రెండు — మూడు కాదు నాలుగు సజ్జబూరెలేసుకొనిపోవచ్చు. గొడ్లను చెర్లో దోలి, వొడ్డున కూకోని వొక్కొక్కటే తిన్నాక చెర్లోని ఎర్రనీళ్ళు తాగితే ఎంత బాగుంటుంది?

అసలా రాత్రి రామిగాడికి నిద్దరే పట్టలా. ఎప్పుడెప్పుడు తెల్లవార్తుందా, ఎప్పుడు లేద్దామా అన్న ఆలోచనా, ఆ ఆలోచన తోలుకు సజ్జబూరెలూ ఆ రాత్రంతా వాడికి చక్కిలిగింతలు పెట్టినై.

పదకొండేళ్ళ రామిగాడు నిరుటి ఏరువాక పౌర్ణమినుంచీ రెండు ఎలకలగింజలకు జీతానికి కుదురుకొన్నాడు చౌదరయ్యగారింట్లో. రామిగాణ్ణి చౌదరయ్యగారి కాళ్ళదగ్గర, అన్నపూర్ణమ్మగారి చేతుల్లోను అప్పగించేసి, వాడి అయ్యా అమ్మా నలుగురు పిల్లల్తో బస్తీకి చేరి రిక్షా లాక్కుని బతకటానికని.

పండగనాడు బలే వుషారుగా వున్నాడు రామిగాడు. తెల్లవారుఝామున నాలుగు గంటలకే లేచి, ఆ లంకంత యింటినీ, దొడ్డినీ వొక్క విరుగున వూడ్చి ఎత్తిపోశాడు.

అన్నపూర్ణమ్మగారు దంచమన్న అడ్డెడు సజ్జలూ వొక్క ఊపున కుమ్మేశాడు. అలా దంచుతూన్నంతసేపూ వాడికి నూనెలో వుడుకుతూన్న సజ్జబూరెలు కళ్లలో కన్పించివుంటయ్! అంత పెద్ద రోకట్తో అడ్డెడు సజ్జా అమాంతంగా అరగంటలో పిండికొట్టిన రామిగాణ్ణి చూస్తే దేనికీ ఆశ్చర్యం కలగని అన్నపూర్ణమ్మగారికే ఆశ్చర్యం వేసింది.

తను తినబోయే తియ్యటి సజ్జబూరెలను తలుచుకుని ఉప్పొంగిపోతూన్న వాడి మనసుకు అరిచేతుల్లో పొంగివుబ్బిన బొబ్బలు పట్టలేదు.

అంత చురుకుగా పనిచేస్తూన్న జీతగాణ్ణి చూసి—

"ఓరి నీ జిమ్మడా! రోజూ యింత చురుగ్గా చెయ్యవేరా?" అంది మురిపెంగా అన్నపూర్ణమ్మగారు.

"ఏందమ్మగారూ! అట్టంటారూ ఇయ్యాల పండగాదంటమ్మగారూ!" అని అన్నప్పుడు

నున్నటి, గుండ్రటి పజ్జబూరెలు రామిగాడి హృదయాన్ని కూడా చక్కిలిగింతలు పెట్టివుంటయ్. మూడు ముడివవ్వులు నవ్వుతూ అమ్మగారికేసి అదో మాదిరిగా చూసి, క్రింది పెదవిని నాలుకతో తడుపుకొన్నాడు ఆ నవ్వులోని అంతరార్థాన్ని అర్థం చేసుకోలేనంత ఇగ్రహీతుడు కాదు అన్నపూర్ణమ్మగారు అవలిస్తే పేగులు లెక్కపెట్టగల ఆమెగారికి పదకొండేళ్ల పిల్లగాడి మనసును అర్థం చేసుకోగలగడం పోక లెక్కలోది గాదు

ఇంట్లో పని కాగానే రామిగాడు వచ్చాలు తీసుకురావటానికి చౌదరయ్యగారితో బజారుకు వెళ్లాడు

చిల్లరకొట్టు షావుకారు బంగారయ్యశెట్టి మంచిబెల్లం అచ్చులకు అచ్చులు పగలగొట్టూంటే రామిగాడికి దవడల కింద నీళ్లు వూరినై

చౌదరయ్యగారు చూడకుండా రామిగాడు శెట్టిని చూసి చెయ్యిచాపి ఆశగా చూశాడు శెట్టి అడక్కా బొడక్కా యింత రామిగాడి చేతిలో విదిలించేశు ఆ పెట్టెండంతా అమాంతం నోట్లో బొక్కుకొని, చప్పరించి, అందులోని బెల్లంతీపు సారమంతా కరిగి లోపలికి పోగా మిగిలిన యీతాకు ముక్కల్ని, తాటాకురవాలిసుల్ని బయటికి వూసేశాడు షావుకారు తూస్తున్న కొత్త బెల్లం అచ్చు వాడి హృదయంలో జోర్నో కదిలించివేసింది ఎదురుగా ముక్కు కొర్చుకుంటూ, గజిపొక్కులు గిల్లుకొంటూ కూర్చున్న బంగారయ్యశెట్టి కొడుకు బుల్లోడ్ని చూడగానే రామిగాడికి అదోలా అనిపించింది

తనే ఆ బుల్లోడయితే ఆ బెల్లం అచ్చుకు అచ్చు అమాంతంగా ఎగరేసికొని ఎత్తుకెళ్లి ఎలా తినేవాడ్నిరా బాబూ అనుకున్నాడు

ఇతర సామానులతోపాటు వో కబ్బెడు కొత్త బెల్లం అదీ కొని మూటకట్టి చౌదరయ్యగారు—

“ఒరేయ్! రామిగా, మోస్తావుట్రా?” అనే అవకముందే “ఊ” అంటూ రామిగాడు మూటను ఎగరేసి నెత్తికెత్తుకున్నాడు

ఉత్సాహంకొద్దీ ఎత్తుకొన్నాడే కాని, పైనున్న బరువుకు రామిగాడికి మెడనరాలు తెక్కుపోతూన్నాయ్ ఎర్రటిబెల్లం అచ్చుమూడుకు వోయిచుకుంటుంటే, అంత తీపులోనూ వాడికి తల్లి పులకరించిపోతూంది మూటకున్న చిరుగులోనుండా సందు చేసుకుపోయి రామిగాడిమూపుకు బెల్లం అచ్చుమ గోముగా గీరుతూంటే వాడికాలుకి వళ్ళవందున జోర్నో పడుకుతూంది

మధ్యాహ్నపు భోజనాలు కాగానే అన్నపూర్ణమ్మగారు పిండివంటలు వండే కార్యక్రమంలో మునిగిపోయింది బుట్ట తాగి, గిన్నె కడిగి తోర్లించి సావిట్లో వర్చుగడ్డి చాపుమీద తాపీగా కూర్చున్న రామిగాడు వంటింట్లోనుంచి అమ్మగారి కేక వినపడగానే పరుగెత్తాడు

అన్నపూర్ణమ్మగారు బెల్లం రోట్లో వేసి పోటు వెయ్యమంది పోటు వేస్తూంటే ముక్కలు ముక్కలుగా విడిపోతూ గుజ్జుగుజ్జుగా బెల్లం రోకలికి అతుక్కుంటూవుంటే రామిగాడు మనసు ‘ఇది–ఇది’గా అయిపోతూంది అన్నపూర్ణమ్మగారి ముగ్గురు పిల్లలూ రోటిచుట్టూ చేరి మారం చేస్తున్నారు. వాళ్లమ్మ పెట్టిన బెల్లపు ముక్కల్ని చీకుతూ పిల్లలు గెంతుతూంటే రామిగాడు వాళ్లను వుషారు చేస్తున్నాడు—

అబ్బాయిగారి ముక్కకంటే అమ్మాయిగారిదే పెద్దదని, బుల్లెబ్బాయిగారు అప్పుడే తినేశారని అంటూ తివాలనే తవకోర్కెను తింటున్న వాళ్ళ ద్వారా పాపం రామిగాడు తీర్చుకుంటూంటే— “ఒరేయ్! తిన్నగా పోటువేయరా?” అని జీతగాణ్ణి హెచ్చరించింది అన్నపూర్ణమ్మగారు

బెల్లపు పాకం కాగుతూంటే, రామిగాడి హృదయం కుతకుతలాడిపోయింది సజ్జ పిండివేసి కలిపిన పాకం జాలుసాగుతూంటే రామిగాడి నవ్వు వూటలు వూరింది అన్నపూర్ణమ్మగారు, ఆత్రంగా ఎగబడ్డ పిల్లలచేతుల్లో అప్పచ్చిపెంచే తలాకాస్త వేసి బయటికి పంపించివేసింది

రామిగాడ్ని పిలిచి “ఒరేయ్! రామిగా, నీ గుడ్డలు నీవూ మంచె! ముంజాకంపు కొట్టూన్నాయిరా పండగపూటన్నా శుభ్రంగా వుండరా పావిట్లో దండెం మీద చిన్నబ్బాయి చొక్కా వొకటివేశాను అది తొడుక్కోరా” అంది ఆరివాణిపున్న మసి కడుగుతూ

అమ్మగారు అన్న ఆమాటలకు రామిగాడికళ్ళు అంత పెద్దవిగా అయినై వొక్కగంతులో నీళ్ళగాబుదగ్గరకు పోయాడు ఎండకు కాగివున్న నీళ్లను గభగభా నాలుగుచెంబులు వంటిమీద కుమ్మరించుకొన్నాడు రామిగాడి తల్లీ తండ్రీ బొస్తాయిచ్చిపోయినలాగూ, అన్నపూర్ణమ్మగారిచ్చిన, గూడు చినిగిపోయిన చొక్కా తొడుక్కొని సంవత్సరాదిపండక్కు ముస్తాబయినాడు

బాగా అంటకత్తిరించినవాడి జుట్టూ, పెద్ద నొసలూ, ప్రత్యేకంగా తెలుస్తున్నయ్. చామనచాయ అయినా వాడి మొఖం కళకళలాడ్తూవుంటుంది.

ఆ మెరిసే కళ్ళూ, కోటేరువేసినట్టుగా ముక్కూ, చిన్న నోరూ, సుందరమైన పెదవులూ తీర్చి దిద్దినట్టుగా వుంటయ్. విశాలమైన ఆ కళ్ళూ, నిశితమైన చూపులూ ఎవరినైనా యిట్టే ఆకర్షిస్తాయ్. చక్కటి సుందరమైన విశాలమైన వాడికళ్ళల్లో ఏవో తళుకులు కదుల్తూవుంటయ్. కొత్తవాళ్ళు ఎగాదిగా చూసుకుంటూ, చొక్కా చిరుగును దాచుకుంటూ, జారిపోతూన్న లాగును పైకి లాక్కుంటూ, కారుతూన్న ముక్కును పైకి చీదుకుంటూ రామిగాడు ఆరోజంతా ఎంతో వుత్సాహంగా వున్నాడు.

అన్నపూర్ణమ్మగారు పొయ్యిమీద నేతిగిన్నె ఎక్కించి సజ్జబూరెలు వండుతూంది. ఎదురుగా రామిగాడు చుట్టూ పిల్లల్ని చేర్చుకొని కబుర్లు చెప్తున్నాడు. కాని వాడిమనసు తినబోయే తియ్యటి సజ్జబూరెలమీద, కళ్లు నూనెలో పొంగుతూన్న వాటి మీదనే వున్నయ్.

మొదట వేసిన తునకలు రెండూ సరిగా రాక పోయేసరికి అన్నపూర్ణమ్మగారు చిర్రుబుర్రుమంటూ తీతగాడిమీద విరుచుకుపడింది.

"ఓరి! నీ దివసంగానూ, ఎదురుగా కూర్చుని నీ పాడెం బిగించుకొన్నావురా? నీ చూపూ నీవూ మండిపోనూ. అట్లా సావిట్లోకి చావరాదురా? అన్నట్టు యీ పూట గెడకు వసిరి పోతావురా?" ఎలాగైనా వాణ్ణి అక్కణ్ణుంచి పంపాలనే ప్రయత్నంలో అంది.

అన్నపూర్ణమ్మగారు దేన్ని వుద్దేశించి అంటుందో పూర్తిగా అర్థం కాకపోయినా రామిగాడికి అక్కణ్ణుంచి వెళ్లాలనేది మాత్రం తెలిసింది. గెడకు వసిరిపోయటానికి లేచి వెళ్లాడు.

తీతగాడు వెళ్లాక ఆమెగారు—"ఆరి! వీడి దిష్టి కళ్లు మండిపోను! ఆ చూపు పడితే యింకా తునకలు రావడమే?" అనుకొని మెటికలు విరుచుకొంది. పెద్దమ్మాయిని పిలిచి చీపురు తెప్పించి పొయ్యి చుట్టూ ముమ్మాటు తిప్పి దూరంగా పారేసి; తుపుకు తుపుకునా పొయ్యిలో వూసి, పెటిక్ పెటిక్ మెటికలు విరిచింది. ఈలోగా నూనె బాగా కాగడంచేత కేమో వండినవన్నీ సవ్యంగానే వచ్చాయి.

ఇంతలోనే, పచ్చిపిండి అతిగా మింగిన చిన్నోడు "అమ్మ కడుపులో నొప్పే" అంటూ వచ్చాడు.

"ఇంకేం? వాడి పాపిష్టి కళ్లు ఆ పిండి మీద కూడా పడినై! చూసావటే!" అంటూ కొడుకుని దగ్గరకు తీసుకుని, వాడి చుట్టూ చీపురు మూడుసార్లు తిప్పి, ఇంత వుప్పూ, మిరపకాయలూ పొయ్యిలో వేసింది.

సావిట్లో కూర్చుని వంటింట్లో వుడుకుతూన్న పిండివంటల వాసన్ని పీలుస్తూ ఆనందిస్తూన్న రామిగాడి దగ్గరకు పెద్దమ్మాయి చిట్టి, నోరు తెరవకుండా తింటూ, కుడిచేతిలో వున్న అప్పచ్చిని పరికిణీచాటున దాచుకొని వచ్చింది.

చిట్టి పరికిణీలో దాచుకున్న దాన్ని పసిగట్టి ఎట్లాగైనా చిట్టిని బుట్టలో వేసుకోవాలనే ప్రయత్నంలో పడ్డాడు రామిగాడు.

చిట్టి వెనకాలే చిన్నోడు సజ్జబూరెను నోటికి కరుచుకొని వచ్చాడు. అది చూసి చిట్టి చిన్నోణ్ణి మందలించింది. రహస్యంగా చిన్నోడి చెవులో వూదింది—చొక్కా చాటున పెట్టుకోమని.

"అమ్మాయిగోరూ! మీ చేతిలో వున్న తాయం కనుక్కోమంటారా?" తినాలనే కోర్కె వాడి హృదయాన్ని వేధించింది. "కాకమ్మ పెట్టుందో, పిచ్చికమ్మ పెట్టుందో?" అంటూ కళ్లు మూసుకుని చెయ్యి చాచాడు.

"ఒరేయ్! నీకళ్ళు దిష్టికళ్లురా! నీకు చూపించకుండా తినమని మా అమ్మ చెప్పింది" అమాయకంగా అనేసింది ఆ కళ్ళచిట్టి.

అది విన్న రామిగాడు తన కళ్ళను ఓసారి నలుపుకున్నాడు. తన కళ్ళేమైనా మారిపోయినవేమోనని తడిమి చూసుకున్నాడు. దిష్టికళ్ళంటే ఏమిటో చెప్పమని వాడి మనసును హృదయం వేధించింది. అందుకే కామోలు అమ్మగారు తనని అక్కణ్ణుంచి అంత విసురుగా వెళ్లిపొమ్మంది. వండేటప్పుడు తను చూస్తే సజ్జబూరెలు చెడిపోతాయా? మాడిపోతాయా? అవి తినేప్పుడు తను చూస్తే తియ్యటిసజ్జబూరెలు చేదయిపోతాయా? ఆ ప్రశ్నల్తో వాడి చిన్ని బుర్ర సతమతమయిపోయింది.

అయితే పోయిన వుగాదిపండక్కూ అమ్మ సజ్జబూరెలేకదా వండింది. వండుతూంటే తను దగ్గిరే కూర్చున్నాడుగా మరి అమ్మ ఎప్పుడూ చెప్పలేదేం తనవి దిష్టికళ్ళని. ఎక్కడో వందలమైళ్ళ దూరంలోవున్న అమ్మ, అయ్య, అక్క, చిన్న తమ్ముడూ, చిట్టిచెల్లాయి వాడి కళ్ళల్లో కదిలారు. ఆత్మీయులతాలూకు మధురస్మృతులు వాడి లేతహృదయంపైన పరుచుకొన్నై.

చిన్నోడు మంచినీళ్లు తాగి వచ్చేసరికి మంచం మీద పెట్టిచ్చిన అప్పచ్చి కాస్తా మాయమైంది. వాడు ఏడుస్తూ వెళ్లి అమ్మతో చెప్పుకొన్నాడు. కను

గుకుంటూ వచ్చింది అన్నపూర్ణమ్మగారు. శీనగాణ్ణి నిలదీసి అడిగింది దొంగవెధవా! అట్లాంటి పనులు చేస్తే చేతులు విరగ్గొడతా నంది. ఆ మాట్లా అదీ అంతా దొంగమాటే నంది

"అమ్మగారూ! నే వసలు చూడలేదండి! దాన్ని నే తీయలేదండి అమ్మతోడండీ" అంటూ నెత్తిన చేయి పెట్టుకొని వొట్టేసుకున్నాడు అమాయకంగా పదకొండు సంవత్సరాల రామిగాడు

"ఛా! వెధవా! పైగా అబద్ధాలూ, వొట్లూను, ఎవ్వరూ తీయకపోతే సజ్జబూరెలు రెక్కలొచ్చి ఎగిరిపోయిందా ఏం!" రుసరుస లాడ్తూ అన్నపూర్ణమ్మగారంటూవుంటే—అరుగు పక్కన నల్లకుక్క కసకసా దాన్ని నములుతూంది! నిస్సహాయతతో నిండిన రామిగాడి కళ్లల్లో గిర్రున నీళ్లుతిరిగాయి

* * *

"ఒరేయ్! రామిగా యిక్కడున్నట్టుగా రావాలి రాగానే నీకు అప్పచ్చులు పెడ్తాను పాపం! పొద్దుట్నుంచీ కనిపెట్టుకొని వున్నావ్" సజ్జబూరెల మూటను రామిగాడి చేతి కిస్తూ అంది అన్నపూర్ణమ్మగారు ఉత్తరప్పొలాని మామిడితోపు దగ్గరవున్న వంగమళ్ళకు నీరు కట్టిస్తూన్న చాదరయ్యకు ధర్మపత్ని అన్నపూర్ణమ్మ శీనగాడిచేతికిచ్చి పిండివంటకాలు మూటకట్టి పంపించింది

దొరసానమ్మగారు సజ్జబూరెలు పెడ్తుందని కొండంత ఆశతో ఎదురుచూస్తున్న రామిగాడికి మళ్లీ పని తగిలింది ఆ పెట్టే దేదో యిప్పుడే పెడ్తే, తింటూ ఎంతో చక్కగా పొలం పోయేవాడ్ని గదా అనుకున్నాడు అయినా, రాగానే పెడ్తానందిగదూ! అయితే తొందరగా వెళ్లి రావాలి ఎంత తొందర్లో తిరిగొస్తే అంత తొందర్లో బూరెలు తినొచ్చు! పొలం పోయి వచ్చినందుకు యింకా రెండెక్కువే అమ్మగారు యివ్వొచ్చు! యిప్పుడే అడిగితే తక్కువే యివ్వొచ్చు! అలా ఆలోచనలో పడి పరుగెత్తుతున్న మనసుతో వాడి కాళ్లు పందెం వేసాయి అన్నపూర్ణమ్మగారిచ్చిన మూట భుజాన వేసుకొని పరుగు లంకించుకొన్నాడు వీధి దాటి మళ్లువు తిరిగి రోడ్డెక్కాడు. పెద్దకాలువవంతెన దాటి, కట్ట ఎక్కగానే వాడి మెదడులో వొక వూహా మెరుపులా మెరిసింది మూట దించి మెల్లగా విప్పాడు అసలే పెద్దవైన వాడికళ్ళు మరీ పెద్దవైనయ్ హృదయం ఆనందంతో నిండిపోయింది. నోరు వూరుతూంది! పెదాలు తడుపుకొన్నాడు బాగా వుబ్బి పొంగివున్నయ్ బూరెలు—ఒకటి—రెండు.. మొత్తం వొకటి తక్కువగా వంద!

అందులో నొకటి తింటే అయ్యగారు కసుక్కు మన్నాగారేం! ఇంటికొచ్చాక అమ్మగారు శీనుగాడు ఎన్ని తీసుకొచ్చాడని అడిగితేనో? అమ్మో! యింకేమన్నా వుందీ?

ఆ ఆలోచనకే రామిగాడిగుండెలు దడదడలాడిపోయినై. రెండుచేతులనిండా పళ్ల బూరెలు తీసుకొని పెదాలకానించుకొన్నాడు వాడికి తెలీకుండానే వాడి నాలిక వాటిని తడిపిచూసింది అమ్మో! ఎంగిలి చేస్తే పాపంకాదూ! కళ్ళు పోవూ? ఆ భావన రాగానే అస్తమిస్తూన్న సూర్య భగవానుని చూసి చెంపలు వేసుకొన్నాడు మళ్ళీ భద్రంగా మూటకట్టి బుజానవేసుకొని చౌదరయ్యగారి తంగతోట కేసి దారితీశాడు చౌదరయ్యగారికి బూరెల మూటయిచ్చి యింటిముఖం పట్టాడు రామిగాడు

రోడ్డుమీద వెళ్ళితే ఆలస్యం అవుతుందని, అడ్డదారినవున్న కాలువగట్టమీద వెళ్ళాలని చేలకు అడ్డంపడి చకచకా నడుస్తూన్నాడు పైరలు విచ్చిన గతుకులూ, గండ్లుకొట్టినగట్లూ చెంగు చెంగున దాటిపోతూన్నాడు తినబోయే పళ్లబూరెలు తలుస్తూ వాడి ఆశలు చెలరేగుతున్నయ్ సంధ్యచీకట్లు తెరలు తెరలుగా అలుముకుంటూన్నయ్ కొట్టివేసిన గడ్డి కడియములూ, కోసివేసిన జనపగూళ్ళూ, విరగకాచిన మామిడితోటా, ఏపుగా పెరిగిన తంగముళ్ళూ, పళ్లబూరెలుతింటూ కూలీలను ఆదమాయించుతున్న చౌదరయ్య ఆ చీకట్లో మసక మసగ్గా మాయమయి పోతూన్నారు

దూరంగా చీకట్లో మునిగిపోతూన్న ఊరూ, చౌదరయ్యగారింటికేసి దీక్షగా చూస్తూ దరదరానడుస్తూన్నాడు, పదకొండేళ్ల రామిగాడి చిట్టిబుర్రలో తినబోయే తియ్యటి పళ్లబూరెలు తాలూకు మధుర స్మృతులు వువ్వెత్తుగా లేచి పడ్తూన్నయ్ ఆనందంతో పరవశత్వం పొందుతూన్న వాడి హృదయానికి కాళ్ళకు గుచ్చుకుంటూన్న జనపదుబ్బలూ, చిల్లిగవ్వలూ బాధకలిగించడంలేదు

మెల్లగా దిగి పంట కాలవదాటి మళ్లీకట్ట ఎక్కి రామిగాడు అక్కడ ఆగిపోయాడు వాడిగుండెల్లో ఏదో పట్టుకున్నట్లయింది. ఎదురుగా చీకట్లో మునిగిన్న రెండు తాటిచెట్లూ, వాటి మధ్యగా పెరిగిన నిలువెత్తు పుట్టా వాడి కళ్లల్లో కదిలి వాడి లేతమనసును కలవరపెట్టింది కళ్లు నోసారి గట్టిగా నులుముకున్నాడు పళ్లబూరెలతో నిండిన అన్నపూర్ణమ్మగారి చేతులు వాడ్ని ఆప్యాయంగా ఆహ్వానించినై. అంతే, మళ్లీ పరుగు లంకించుకొన్నాడు రామిగాడు—

రెండు పోతు తాటిచెట్లమధ్య పుట్టపైన పడగ విప్పి నాట్యంచేస్తున్న నాగుపాము వాడి దిష్టికళ్లకు కన్పించలేదు! నాలికలు చాచుకున్న నాగేంద్రుడు వాడి పాపిష్టికళ్లకు కన్పించలేదు! కోరలు చాచిన త్రాచుపాము వాడి దొంగచూపులకు కన్పించలేదు! విషం కక్కుతున్న కాలసర్పం వాడి దిష్టికళ్లకు కనిపించలేదు! చేతులు చాచిన పాపిష్టి మృత్యువు వాడి దిష్టికళ్ళకు కన్పించలేదు!

పదకొండు సంవత్సరాల శీనగాడి భౌతిక దేహం, కటికచీకట్లో ఆ నిలువెత్తు పుట్టపక్కన వాలిపోయింది

తీర్చిదిద్దిన రామిగాడి విశాల నేత్రాలకు మరి ప్రపంచం కన్పించలేదు

ఎక్కడో కొన్ని వందలమైళ్లదూరంలో ఏదో పట్టణంలో వుగాదిపండగనాడు కూలిలేక కూడులేక కునికిపాట్లు పడ్తూన్న ఓ రిక్షావాడి గుండెలు కలుక్కుమన్నయ్

సంవత్సరాది పండగనాడు అన్నపూర్ణమ్మగారి వంటింట్లో వుట్టిమీద వున్న బుట్టలో రెండు పళ్ల బూరెలు మిగిలిపోయినై

కలగూరగంప

వర్ణచిత్రరచన - ప్రాచీన సంప్రదాయములు

రసాస్వాదనకు ఉపకరించే విజ్ఞానమే సంస్కృతి వికాసమునకు దోహదమిస్తుంది. ఒక జాతి సృష్టించుకొన్న కళా సంప్రదాయములలోనే ఆ జాతి యొక్క సంస్కృతి సంపద వ్యక్తమగును. లలిత కళలలో వర్ణచిత్రణమున కొక ప్రత్యేక ఆకర్షణగలదు. ఆకృతులకు అనుగుణమైన రంగుల చిత్రణమునందే సహజమైన ఆకర్షణగలిగి ప్రజానురంజకములగుచున్నవి. కుడ్యములు, వస్త్రములు, దారు విగ్రహములు, గృహోపకరణములు మున్నగునవెన్నో వర్ణచిత్రణమునకు స్థానములు. కాగితములు, గృహపరిశ్రమగా తయారుచేయబడి, ఉపయోగములోనికి వచ్చిన నాటినుండియు అవి చిత్రకృతులు వ్రాయుటకుపయోగపడుచున్నవి. చారిత్రకముగా మన దేశములో కళలకు మఠ దేవాలయాలవల్ల కలిగినంత ప్రోత్సాహము అన్యమార్గముల లభింపలేదు. పురాణ, బౌద్ధయుగములలో ఈ వర్ణ చిత్రకళ అత్యున్నత స్థితిలోనుండెనని నిరూపించుటకు అజంతా, ఎల్లోరా, భువనేశ్వరము, తిరువాన్కూరు, తంజాపురములందలి కుడ్యచిత్రములే ప్రబల నిదర్శనములు. మగధేశ్వరులను జయించి స్వతంత్రరాజ్య స్థాపకులైన ఆంధ్రరాజన్య చూడామణుల ఆదర ప్రోత్సాహములతో వెల్లి విరిసిన ఆంధ్రుల హస్తకౌశలమే అజంతా కళాలయముగా రూపొందినది. అక్బరు పాదుషా కాలములో హైందవ పారశీక సంప్రదాయముల సమ్మేళనముతో చిత్రరచనయందొక నూతన శైలి ఉదయించినది. మనదేశమున ఆంగ్లేయుల ప్రాభవము వచ్చిననాటి నుండియు హైందవకళలకు ప్రోత్సాహము తగ్గినది. దేశీయ సాంప్రదాయములు ఇటీవలి రెండు శతాబ్దులలో విచ్ఛిన్నమైనంతగా నెన్నడునుగాలేదు. అయినప్పటికీ హిందూమత వాహినివలెనే, అన్య సంస్కృతుల తాకుడులెన్ని తగిలినను వాటిని తనలో లీనము గావించుకొని నిజతత్త్వమునకు భంగము వాటిల్లకుండ నేటికిని హైందవకళా సంప్రదాయములు ప్రజానీకములో స్వీయప్రభావమును గోల్పోవక నిలిచియుండుటయే వాటి ఘనతకు నిదర్శనము.

కళానుభూతి — ఇంద్రియానుభూతిద్వారా అతీంద్రియ విషయములను గ్రహించుట కళయొక్క పరమావధి. రూపముద్వారా దాని కతీతమగు విషయాన్ని వ్యక్తపరచుట చిత్రరచనయొక్క లక్ష్యము. సంగీతమును విని ఆనందించుటకు రాగజ్ఞానము తాళజ్ఞానము, ఉపకరించినట్లే చిత్రకళను ఆనందించుటకు వర్ణ పరిజ్ఞానము రేఖా పరిజ్ఞానము సాయపడును. ఏదైన చిత్రాన్ని చూచినప్పుడు చిత్రరచనకు కారణభూతమైన వస్తువు, వర్ణవిన్యాసము, రేఖారచన ముఖ్యముగా గమనించదగినవి. జంత్ర గాత్రముల సమ్మేళనమువలన శ్రవణేంద్రియముద్వారా కలిగే ఆనందమువలెనే రూపము, వర్ణము, రేఖల, కలయిక వల్ల చక్షురింద్రియముద్వారా చిత్రకారుడు దర్శకుని ఆనందపరచుచున్నాడు. ఇది సార్వజనీనమైన విషయము. ఒకానొక సంగీత విద్వాంసుడు నాదానుసంధానముచేసి శ్రోతలను తన్మయులను గావించగలిగినట్లే ప్రజ్ఞావంతుడైన చిత్రకారుడు కేవలము వర్ణ సంవిధానమువలనగాని రేఖారచనవలనగాని ద్రష్టను సమ్మోహితుని గావింపగలడు. ఇట్టి ఫలసిద్ధికి ద్రష్టకు, చిత్రకారునకు, కూడ తగినశిక్షణము అనుభవము మున్నగాని కుదురదు. హైందవకళలలో ఆధ్యాత్మికానుభూతి జీవముకంటిదని చెప్పదగును. దేశ వ్యక్తి భేదముల ననుసరించి, నాయికా భేదముల ననుసరించి, ఆయారూపముల యొక్క ఆంగిక భంగిమలలోను హస్త విన్యాసములలోను శాస్త్ర సమ్మతమగు సాంకేతిక రహస్యములుండును. వాటి పరిజ్ఞానము లేనిదే అందలి సొగసు అర్థముగాదు. ప్రబంధములందు ఆయా పాత్రల సౌందర్యాతిశయమును వర్ణించుటలో కవులిచ్చిన ఉపమానములందలి భావములను ముందుగా నవగాహన మొనర్చుకొనవలసియున్నది. ముఖమును చంద్రబింబము, కన్నులను కలువరేకులు, గళమును శంఖము, చెక్కిలులను అద్దములు, ఇత్యాదిగా చెప్పిన ఉపమానములు ఆయా అంగముల సౌందర్యగరిమను సూచనా మాత్రముగ లక్ష్మి, సరస్వతి,

దుర్గ మున్నగు దేవతల యొక్కయు, రాము, కృష్ణ, బుద్ధాద్యవతారముల యొక్కయు రూపవిలాసము లను వర్ణించుటలో ఆధ్యాత్మిక విద్యారసికులైన బుధుల భావావేశమునకు ఎల్లలు గోచరించవు అవాఙ్మానస గోచరము, వర్ణనాతీతమునగు భగవత్స్వరూప నిరూపణలో వారు కోటి సూర్యప్రభలు, విద్యుల్లతికలు, తారాకాంతులు మున్నగు యుపమానములతో ఆ చిద్విభూతి రూపులు కట్ట ప్రయత్నించిరి అట్టి అలౌకిక స్వరూప నిరూపణలో చిత్రకారుని తూలిక వాస్తవిక శాస్త్ర సూత్రములకు కట్టుబడినంత మాత్రమున చాలదు. అట్టి యుదాత్త భావస్ఫురణ కనుగుణించు వర్ణ సంవిధానము, తూలికా విన్యాసములున్నగాని చిత్రము రంజకము గాజాలదు ఇట్టి చిత్రరచనకు చిత్రకారునిలో తగినంత సంస్కృతి, అనుభవము అత్యంత వాంఛనీయములు లేనివాడు కీ॥ శే॥ తలిశెట్టి రామారావుగారు ముఖమునకు చంద్రుడు, నాసికకు మత్స్య పుష్పము, కన్నులకు రెండు చేపలు, చేతులకు రెండు కలువకాడలు, కంఠమునకు శంఖము, చెవులకు శ్రీ కారములు మున్నగు వాటిని కూర్చి వ్యంగ్యముగా చిత్రించిన ప్రబంధకన్యక తయారగును అందుచేతనే భారతీయ కళలో వాస్తవిక దృక్పథముకన్న ఆదర్శ స్ఫురణకు ప్రాధాన్యత గలదు

వర్ణ సంవిధానము అజంతా మున్నగుచోట్ల అప్రతిమానముగ కళాసృష్టి గావించిన చిత్రకారులెవరో వారి జీవితము లెట్టివో తెలియకుండ కాలగర్భమున విలీనమైపోయినవి వారికి కళారాధనవల్ల గల ఏకాగ్రతలో స్వీయచరిత్రలను వెల్లడించుకొను తలంపు లేదు చిత్రకారుల చరిత్రతోపాటు ఆనాటి వర్ణలేప విధానములుగూడ తెలియరాకున్నవి ఉపలభ్యమైనంతవరకు అజంతా గుహల గోడలకు మట్టి, గోమయము, యిసుక, ఊక మున్నగు ద్రవ్యములను గలిపి దళముగా పూతపెట్టి సున్నపుద్రవ్యముల ఉపరితలమును చదునుపరచెడి వారని, దానిపైన సున్నము, సుద్ద పొడుములతో మరి పూతపెట్టి వర్ణచిత్రణమున కనువుగా ఫలకములను సిద్ధపరచెడి వారని తెలియ చున్నది కొన్ని ఖనిజసంబంధమైన శిలాధాతువుల నుండి రంగులను సమకూర్చుకొనెడి వారు. హరిదళము నుండి పసుపురంగు, లోహ మిశ్రణములనుండి ఎరుపు, గోధుమవన్నెలను, హరిత వర్ణపు శిలలనుండి ఆకుపచ్చని రంగును, నీలపు రాళ్లనుండి నీలవర్ణమును, తయారుచేసెడి వారట ఆంధ్రదేశమున వర్గ

చిత్రణము, దారుశిల్పము, కలంకృత్తిగాగల కళా కారులలో కొండపల్లి చిత్రకారులు ముఖ్యులు వీరు చిర కాలమునుండి హిందూ సంస్థానములలోను, మహమ్మదీయ సంస్థానములలోను ఆస్థాన చిత్రకారులుగ నుండి వారిచ్చిన మడి మాన్యముల ననుభవించుచు చిత్రరచనలు చేయుచుండెడివారు దేవాలయములలో వాహనములు నిర్మించుట, రంగులతో పురాణ కథలను వ్రాయుట, అలంకరణములు చేయుట వారి ముఖ్య విధులు ఇంతేగాక కొండపల్లి బొమ్మలని ప్రసిద్ధి కెక్కిన చిన్న కొయ్యబొమ్మలలో జానపద జీవితము ప్రతిబింబించు శిల్పము లతిసున్నితముగా తయారు చేయుదురు అవి అనేక జాతీయ అంతర్జాతీయ ప్రదర్శనములలో ప్రఖ్యాతి పొందినవి

రూపచిత్రములు, తస్వీరులు

రూపచిత్రములు, తస్వీరులు వ్రాయుటలోను దశావతారీ పేకలను తయారు చేయుటలోను వీరికి ప్రత్యేక ప్రవీణతగలదు ఇవి రాజపుత్ర 'మినియేచర్సు,' కు ఎందును తీసిపోవు వీరిలో కొందరు 16వ శతాబ్దమునచే విజయనగరము చేరిన నాయక ప్రతినిధులతో వలసపోయి తంజావూరు ప్రాంతములలో స్థిరనివాసము ఏర్పరుచుకొన్నట్లు తంజావూరు మాన్యుల్సునందు గలదు. లేపాక్షి వీరభద్రేశ్వరాలయ కుడ్య చిత్రములలోను కుంభకోణము రామస్వామి ఆలయముత్తరదు గల చిత్రములందును వీరి కళా నైపుణ్యము గాంచనగును పిఠాపురము, పెద్దాపురము, సంస్థానీకుల పోషణలో నుండిన చిత్రకారుల రచనలు నేటికిని అచ్చటచ్చట కానవచ్చుచున్నవి మూర్తికల్పనయందు గల ప్రావీణ్యమెంత గొప్పదో వర్ణ సంవిధానమందును రేఖారచనయందును వీరికి గల లాఘవమంత విశిష్టమైనది వీరి చిత్రములలో రేఖలకు జీవముట్టి పడుచుండును. వీరి సంప్రదాయములలోని వర్ణ సంవిధానముల సొగసు, రేఖా రచనయందలి వారి ప్రావీణ్యము రూపమునందలి సౌందర్యము ఇందు గాంచనగును ఇటీవల ఇండియన్ ఇన్‌స్టిట్యూట్ ఆఫ్ ఆర్ట్సు ఇన్ యిండస్ట్రీస్ (*Indian Insti tutute Arts In Industries*) తరఫున పర్యటించిన వారును, ప్రసిద్ధకళా విమర్శకులునగు సుధాంశు కుమార రాయ్‌గారు కొండపల్లి కళా సంప్రదాయముల గురించి వ్రాయుచు వారి వర్ణ సంవిధాన పద్ధతి పరాశ్రయ మెరుగదని స్వతంత్రమైనదని నుడివియున్నారు ఇంగిలీకము, జేగురురాయి, నీలిమందు, జంగాలీ కచ్చు, అరదళము, మొదలగు ఖనిజ పదార్థములనుండి రంగులను స్వయముగా చేసుకొందురు మేక, ఉడుత వెంట్రుకలతో కుంచెలను స్వయముగా కట్టుకొనెదరు. రంగులు వేయుటకు ముందుగా సున్నముగాని గోడలకుగాని బొమ్మలకుగాని సుద్దతో పూత పూయుదురు. ఆపైన సఫేద (*Zincoxide*) తో మరిపూతపూసిన మంచి ధావళ్య మేర్పడును ఈ సఫేద్‌లో కొద్దిగా నీలిమందు కలిపి ఏనుగుల రంగును, అంతకన్న తక్కువగా నీలిమందు కలిపి ఆకాశపురంగు తయారుచేయుదురు ఇట్లే ఒక భాగము ఇంగిలీకమునకు 3 భాగములు పీమసుద్ద కలిపి నూరిన మంచి ఎఱ్ఱరంగు తయారగును ఇందులో శ్వేత వర్ణములకు సుద్దకు బదులు సఫేద్ కలిపిన రంగు మాడిపోవును రేఖా రచనమున నుపయోగపడు నల్ల రంగు ఆముదము, కిరసనాయిలు దీపములనుండి వచ్చిన మసితో తుమ్మజిగురునీళ్లు కలిపి తయారు చేయుదురు ప్రతిమలకు, తస్వీరులకు అలంకరణకై ఉపయోగించు బంగారు వర్ణము కుందనపురేకుతో చేయుదురు ఈ కుందనపురేకు వీరిలో కొందరు స్వయముగా గృహ పరిశ్రమగా తయారుచేసి కొందరు ఈ కుందనపురేకుతో పటములకు బొమ్మలకు అలంకరణములను చిత్రించుటలో వీరికి ప్రత్యేక ప్రావీణ్యముగలదు వీరి చిత్రములలో రంగులు, కుందనపుఛాయ, కాంతి చెడక ఎంత కాలమైనను క్రొత్తవిగా గనబడును ఇట్టి ప్రక్రియ లెన్నోయేండ్ల బడసినవి

కాలక్రమమున కవిత్వము, సంగీతము, మున్నగు ఇతర కళలలో వలెనే చిత్రించుటలోగూడ జాతీయత నశించి అన్యదేశీయ సంప్రదాయముల అంధానుకరణము మాత్రము చూచుచున్నాము ఉత్తమ చిత్రములు చూచి ఆనందించుటకు దగిన సంస్కృతియును పూర్తిగా మృగ్యమగుచున్నది జాతీయ సంప్రదాయములను భద్రపరచుకొనుటకు నేటి సినీమా యుగమందలి కృత్రిమ ఆకర్షణలపై కొంత మోజు తగ్గించి యథార్థ కళారాధనకు పూనుకొందురుగాక

శ్రీ కాముఋషి సత్యనారాయణవర్మ.

నైజాములో కొన్ని ఆంధ్ర సామంతరాజ్యములు

ప్రస్తుత నైజాము రాజ్యములో అర్ధభాగము పైగా ఆంధ్రదేశములోని దగుట, చిరకాలము నుండియు ఆంధ్రదేశచరిత్ర యభిన్నముగనే యున్నది నైజాములో నున్నవిల్లిన రాజ్యములు సర్దారులు, దత్తమండలములలోని, ఆంధ్రమున వెలసిన రాజ్యములు నైజాములోనికి వ్యాపించి ప్రసిద్ధిగన్నవి. మధ్యయుగము (క్రీ. శ 1500—1800) లో తెంగి

చాళుక్యుల తదనంతరము, దాదాపు మూడు శతాబ్దములు ఆంధ్రదేశమును నిరాఘాటముగ, పాలించిన కాకతీయుల ముఖ్యరాష్ట్రము తెలంగాణ; రాజధాని వరంగల్ యనబడు ఓరుగల్లు—ఏకశిలానగరము. కాకతీయుల పిదప రాచకొండ, దేవరకొండ ముఖ్య పట్టణములుగ వెలసిన వెలమరాజులు సర్వజ్ఞులలో కొండవీడు, రాజమహేంద్రవరము, కొండవీడు రాజధానులుగ పాలించిన రెడ్డి సామ్రాట్టులకు సమకాలికులు. వీరు రెడ్డి రాజ్యముపై తరచుగ దండయాత్రలు సల్పుచుండిరి

కాకతీయ, వెలమ, రెడ్డిరాజ్యములలో చిన్న సామంతరాజ్యము లనేకము లుండెను. ఇవి స్థానిక విషయము లన్నిటియందును స్వతంత్రములే. గోన హైహయులు (క్రీ శ 1190—1294) కాకతీయ సామంతులై వర్ధమానపురము (వడ్డమాని) రాజధానిగ పాలించిరి. వీరి నాయకులు రెడ్డి, నాయనివీళ్లయు లతో అంతర్భాగమై 13వ శతాబ్దిలో కాకతీయ సామంతులైన మల్యాల వంశీయులతో సంబంధ బాంధవ్యములు నెరపిరి. గోనగన్నారెడ్డి రుద్రమ సేనాని అయి దేవగిరి యాదవులనుండి అనేక దుర్గముల మరల గొనెను. గోన బుద్ధారెడ్డి కాడ, విఠల ప్రభువులు సంస్కృత రామాయణము—రంగనాథ రామాయణము—పూర్వ, ఉత్తర భాగములు—రచించిరి గోన విఠలుడు రాయచూరులో ప్రాకారయుక్తమైన కోట కట్టించెను. 2గోనకుప్పయ బూదపూరులో సంతోష్య ఆలయము నిర్మించెను.

నాగిరాజులు 12, 13, 14, 15 శతాబ్దములలో నతవాటి, విజయవాటి విషయముల పాలించిరి. వీరి రాజధానులు సుదికొట్టు, విజయవాడ, వినుకొండ. నాగి రాజులు కాకతీయులతో వియ్యమందిరి. నాగి పోతరాజు 3 (క్రీ శ 1161—90) పలనాటిరాజు పక్షమున పల్నాటి యుద్ధములో (క్రీ శ 1178—) పాల్గొనెను 8 పోతరాజు II (1190—99) నతవాటి విషయాధీశ్వర, కొండగరాజ విజయాంక కుడు పోతరాజు II (1199—1260) నరసింహ వర్మన బిరుదు వహించెను. మనుమ పోతరాజు, మనుము గణపతి 1259—1268 (క్రీ శ) కలిసి రాజ్యపాలన

---

1 V Yasoda Dewi The history of Andhra country-J A H. RS vol XIX p 23. 1186)

2 Kakatiya Sanchika API no 33

3 J A A R. SXIX p 40 4 309 of 5 283 of 1924

చేసిరి మన్మ గణపతి బహుశః రెండవ ప్రోలరాజు మనుమడైయుండును ఇతని శాసనములు శకాబ్ది (1229 క్రీ శ) 4అను మంచి పల్లెలలో గలవు అను మంచిపల్లి (1260) 5శాసనములో రాజు మనుమచాగి గణపతి అని పేర్కొనబడియున్నాడు ఇతని మరొక శాసనము రుధిరసమీపమున దెందులూరులో అంజనేయస్వామి ఆలయములో యుటీకల ప్రతిష్ఠితయబడిన 4½ అడుగుల ఎత్తుగల ముఖమంటప శిలపైగలదు ఇదికాకోలను కేశవదేవరకు శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర మన్మచాగి గణపయ రాజుల దానమును తెల్పుచున్నది కాకోలని కేశవాలయ మిచటిదో? దెందులూరులోనిదైన, నా కాలమున దెందులూరునకు కాకోలను అను నామాంతరముండి యుండవలెను

దెందులూరులో దొరికిన విగ్రహములు సీతా రామ లక్ష్మణులు, గరుడాళ్వారు, పన్నిద్దరు ఆళ్వారులు, యిద్దరు ద్వారపాలకులని

చాగిరాజులు వైష్ణవోపాసకులు నరసింహ వర్ధన బిరుదాంకితులు కాన యీ విగ్రహములన్నియు, వారి కాలమునాటి దొక యాలయము—బహుశః కేశవాలయము—లోనివై యుండును ఇచటనే పూర్వము రెండు శివలింగములు, పానవట్టములు, వినాయక, జైన విగ్రహములు దొరికినవి రెడ్డి రాజుల పాలన సైన్యము ఈ ప్రాంతములవరకు వ్యాపించినందున, యీ విగ్రహములన్నియు కడపటి రెడ్లనాటి వనుట సమంజసముకాదు. అందువలన యీ విగ్రహములందు కాకతీయ శిల్పఛాయ యుండును కాని తర్వాతికాలపు విజయనగరశిల్ప విశిష్టత యుండుట అసంభవముగదా!

పరిచ్ఛేది రాజులు షట్సహస్ర, కొల్లిపాక 700 రాష్ట్రములను, కొల్లిపాక, విజయవాడ రాజధానులుగ పాలించిరి 13 వ శ॥ అంతమున పరిచ్ఛేది రాజ్యము కాకతీయ ప్రతాపరుద్రుని రాజ్యములో గలిసి పోయెను 7

నతవాటి రాజులు (క్రీ శ 1104—1249) మండపల్లి రాజధానిగ నతవాటి విషయమును పాలించిరి మడపల్లి మధిరకు సమీపమున గలదు నతవాటి రాజులు ప్రారంభమున కళ్యాణి చాళుక్యులకు, తర్వాత కాకతీయులకు సామంతులైయుండిరి

యాదవరాజులు కాకతీయుల సామంతులై పానుగల్లు రాజధానిగ పాలించిరి వీరు విష్ణు వంశోద్భవ, యాదవకుల తిలక, ద్వారవతీపురవరాధీశ్వర బిరుదముల దాల్చిరి శార్ఙపాణి దేవుడు దేవగిరి యాదవ చక్రవర్తి సింగనదేవుని (క్రీ శ 1210—1247) పుత్రుడు బహుశః కైతుగి యొక్క కనిష్ఠ సోదరుడై, దేవగిరి వీడి, కాకతీయ సామంతుడై యుండును ఇతని ప్రశస్తి సమస్త భువనాశ్రయ పృథ్వీవల్లభ మహారాజాధిరాజపరమేశ్వర పరమ భట్టారక—తో ప్రారంభమగును శార్ఙపాణి రుద్రమ దేవి రాజప్రతినిధిగ నుండెను ఇతడు శాసనములో కొ చేసిన విజయములన్నియు తండ్రి సింగనదేవునివే గాన తండ్రి విజయములలో నితడు పాల్గొనియుండి, తనవిగా చెప్పుకొని యుండును

శార్ఙదేవుని రాజధానియైన పానుగల్లులోని ఛాయా సోమేశ్వరాలయము కొన్ని శిల్పచిత్రముల జూపుచున్నది సంగీత రత్నాకర గ్రంథకర్త శార్ఙదేవుడు, పానగల్లు సారంగుని సమకాలికుడై యాదవ సింగనదేవుని యాస్థానమందుండెను 9 150 సం॥ లకు పూర్వము దెందులూరు సారంగ పట్టణమని జనులనుడి అచట ప్రసిద్ధమైన, వైష్ణవాలయము లుండెడివట 10 ఈ సారంగపట్టణము పేరు పానగల్లు యాదవరాజు శార్ఙపాణి పేరుమీదుగ వచ్చియుండును. అతని పేరనా పట్నము నిర్మింపబడి యుండును

శ్రీ వారణాసి యశోదాదేవి

4 *309 of 1924*

5 *Bharati March 1952*

6 *Bharati March 1952*

7 *V. Yasodadevi The history of Andhra country*

8 *Telingana inscription I Kakatiyas-no 33 Hyd Arch Seris no 13 II no 34*

9. *Sarangedeva Sargi for atnakara (1943) I Text p 10,*

10. *Bharati March (1952)*

గ్రంథ విమర్శనము

రానున్న సంక్షోభం

ఫ్రిట్జ్ స్టెరన్ బర్గ్, అనువాదం విద్వాన్ విశ్వం
ప్రచురణ: ఇంటింటి విజ్ఞానమాల, 16 కోమట్ల వీధి, మదరాసు. వెల ఆరురూపాయలు

ఇది ప్రపంచార్థిక మాంద్య స్వరూపాలు, కారణాలు నివారణోపాయాలు, మొదలైనవాటిని గురించి కూలంకషంగా, సులభంగాను చర్చించే గ్రంథము.

ప్రపంచార్థికమాంద్యాలకు కమ్యూనిస్టులు కొన్ని ప్రధాన కారణాలు, నివారణోపాయాలు నిర్వచిస్తారు. వీటినిగురించి మార్క్సిస్టులు చేసినంత సూక్ష్మపరిశోధన లే ఆర్థిక వేత్తలు చెయ్యలేదు. మొట్టమొదట మార్క్సు వీటినిగురించి నమ్మదగిన శోధన చేసినతరవాత చాలామంది ప్రపంచార్థిక వేత్తలీతనిపంథా అవలంబించి ప్రపంచ సంక్షోభాలు కలిగించే ఈ ఆర్థిక సమస్యలనుగురించి తీవ్ర పరిశోధనలు సాగించారు.

ఫ్రిట్జ్ స్టెరన్ బర్గ్ ప్రపంచ విఖ్యాతి సాధించిన రాజకీయార్థిక వేత్త. ఇతడీ గ్రంథంలో 1929 లో సంభవించిన ఆర్థికమాంద్యాన్ని గురించీ, తత్ఫలంగా ప్రపంచంలో ఏర్పడిన రాజకీయార్థిక సంక్షోభాలనుగురించీ, సోదాహరణంగా వివరించారు.

అంతేగాక ప్రస్తుతం రాబోయే ఆర్థిక సంక్షోభం సరిగా పాటిస్తున్నట్లే కాక కొన్ని కొత్త దారులు తొక్కగలదని కూడా సూచించారు. దీని కోసం ఇతడు పేర్కొన్న సంఘటనలు, చూపించిన ప్రమాణాలు సామాన్యపాఠకులకు కూడా సులభంగా అవగాహన అవుతాయి.

అయితే ఫ్రిట్జ్ స్టెరన్ బర్గ్ కేవలం కమ్యూనిస్టు పంథా ఒక్కటే ఇక ప్రపంచానికి శరణ్యమనే ధోరణి అవలంబించడు. అయితే ప్రపంచార్థిక సమస్యల అవగాహనలో మాత్రం చాలావరకు ఇతడు మార్క్సిస్టుమార్గమే అవలంబిస్తాడు.

కాని ఈ సమస్యానివారణంకోసం ఇతడు సూచించే నివారణోపాయాలు చాలావరకు సోషలిస్టు పంథాలో నడుస్తాయి. ఇలాంటి ఆర్థిక సమస్య ఉదయించినప్పుడు ప్రభుత్వమే బాగా కలగజేసుకుని, ఉత్పత్తి, పంపకము మొదలైన విషయాలలో సమాజంలో సభ్యులకు న్యాయం జరిగేటట్లు చూడాలని సూచిస్తాడు. ప్రజాస్వామ్యాది సౌమ్యపద్ధతులద్వారానే ఇది జరగాలని ఇతడీగ్రంథంలో ప్రతిపాదిస్తాడు.

మనదేశంలో అప్పుడే కొంచెం కొంచెం ఆర్థికమాంద్యసూచనలు కనిపిస్తున్నాయి. ఈరోజుల్లో ఈ ఆర్థికమాంద్యానికి సంబంధించిన సమస్యలన్నీ అర్థం చేసుకోదలిచినవారికి ఇది అవశ్యపఠనీయమైన గ్రంథము.

శ్రీ విద్వాన్ విశ్వంగారి అనువాదం సులభమైన జాతీయ వ్యావహారికంలో నడిచిపోతూ పుస్తకం అంతా హాయిగా చదివించివేస్తుంది. జటిలమైన ఆర్థికాదిసాంకేతికపదాలకు కొత్తగా వీరెన్నో నూతన పదాలు సమకూర్చారు. చివర చేర్చిన ఈపదాల వివరణ, అనుబంధము పాఠకులకు బాగా సహాయకారిగా ఉన్నాయి.

పుస్తకముద్రణము, ముఖచిత్రము మొదలైనవి ప్రసిద్ధాంగ్ల గ్రంథాలతో తులతూగేటట్లున్నాయి.

ఇలాంటి ఉత్తమగ్రంథం ప్రచురించిన ఇంటింటి విజ్ఞానమాలవారు ప్రత్యేకంగా అభినందనీయులు. విజ్ఞానప్రదములైన ఇలాంటి ఉత్తమగ్రంథాలింకా ఈ గ్రంథమాలవారు ప్రకటించగలరని ఆశిస్తున్నాము.

తెలంగాణా తిరుతెన్నులు

'ధవళీయుడు'

జనపద ప్రచురణలు, ఏ 9 349 నారాయణగూడ, హైదరాబాద్ దక్కన్. వెల రూపాయి.

రచయిత ఇటీవల తెలంగాణాలో ఏర్పడిన పరిస్థితులన్నీ నిష్పాక్షిక దృష్టితో విచారించారు. ఇంతేకాక లేఖారూపంలో ఈగ్రంథం రచించి, ఈవిధమైన రచనలో తెలుగుభాష కొక కొత్తతెన్ను చూపించారు.

ఈ రచయిత ప్రజాస్వామ్యాభిమానులైనా ప్రతిపక్షుల అభిప్రాయాలు కూడా విశాలదృష్టితో పరిశీలించినట్లు కనిపిస్తుంది. ఇది తెలంగాణా సమస్య బోధపరుచుకోడానికి చాలావరకు సహకరిస్తుంది.

శ్రీ వావిళ్ల వెంకటేశ్వరశాస్త్రిగారి షష్టిపూర్త్యుత్సవ సన్మానసంపుటము.

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్, మద్రాసు.

దీనిలో, శ్రీ కోరాడ రామకృష్ణయ్య, మారేపల్లి రామచంద్రశాస్త్రికవి, నిడుదవోలు వెంకటరావు, స్వామి శివశంకరశాస్త్రి మొదలైన ప్రముఖులు వ్రాసిన శాస్త్రీయ సారస్వతవ్యాసాలు, శ్రీ వెంక

...శ్వరశాస్త్రిగారి షష్టిపూర్తిసందర్భంలో ఆయా ప్రముఖులు చేసిన ప్రసంగాలు ఉన్నాయి ఇది సారస్వత పరిశోధకులందరు పరిశీలించదగిన సంచిక. ముద్రణాదికం చక్కగా ఉన్నది

గ్రంథ స్వీకృతి:

ఆంధ్రలక్షణ సారము

చిలుకూరి పాపయ్యశాస్త్రిగారు. పండితులు, పి ఆర్ కాలేజి, కాకినాడ వెల రూపాయిన్నర

ఇది ఇంటర్మీడియెట్‌లో ప్రత్యేకంగా తెలుగు తీసుకున్న విద్యార్థుల కుపయోగించే తెలుగు వ్యాకరణ పుస్తకము తెలుగువ్యాకరణం ప్రత్యేకంగా అభ్యసించే విద్యార్థులకిది బాగా ఉపయోగిస్తుంది

కోరాడ వంశప్రశస్తి

కోరాడవంశీయులు ఇది కోరాడవంశోత్పత్తి, అభివృద్ధి వివరించే పుస్తకము తెలుగునాటశాఖల చరిత్ర కిది కొంత సహాయకారి కాగలదు వెలలేదు

సాన్నిధ్యము

కల్లూరి శ్రీనివాసమూర్తి ఉర్దూ ఉన్నతపాఠశాల కదిరి, అనంతపురము

దీనిలో కవి వ్రాసిన కొన్ని ప్రథమరచనలు, ప్రాస్తావిక పద్యాలు, ఖండకృతులున్నాయి

అవధాన రత్నావళి

శ్రీ పోమపల్లి సంపత్ కృష్ణమూర్తి కదిరి, అనంతపురంజిల్లా

ఇది కవి ఆయా అవధానసందర్భాలలో రచించిన పద్యసంపుటము అవధాన కవితాసంప్రదాయాలు తెలిసికోగోరువారికిది ఉపయోగిస్తుంది.

తొలి ముగ్గ

మదునూరి రామబ్రహ్మరాజు, అత్రేయపురము. తూర్పు గోదావరిజిల్లా. వెల: నాలుగు అణాలు.

ఇది సాంప్రదాయికమైన వృత్తాలలో రచించిన ఖండకావ్య సంపుటి. రచయిత ఉన్నతపాఠశాల విద్యార్థి అని ప్రకాశకులు సూచించారు. ఈ దృష్టితో పరిశీలించినపుడే ఖండకావ్యరచన ప్రశంసనీయంగా ఉన్నదని చెప్పవచ్చు.

రూపాంతర కౌముది, 1 వ భాగము

వే సాంబశివరావు, ప్రచురణ కోగంటి అన్నపూర్ణమ్మ, పామర్రు, కృష్ణాజిల్లా. వెల 0-4-0

ఇది అచ్చ తెలుగుపదాలకు, కొన్ని సంస్కృత పదాలకుగల వేరు వేరురూపాలు నిర్దేశింపబడిన పుస్తకము విద్యార్థుల కుపయుక్తమైనది.

శ్రీ నరసింహశతకము

దండా నృసింహకవి, చిన్నబజారు బరంపురం, గంజాంజిల్లా. వెల. నాలుగు అణాలు

దీనిలో నృసింహస్వామిని గూర్చి సాంప్రదాయికశైలిలో వ్రాసిన నూరుకందపద్యాలున్నాయి

లింగనవ్వాల

కర్రా త్రిమూర్తి కవి నరసన్నపేట, విశాఖపట్టణంజిల్లా, ఇది ఈశ్వరునిపై భక్తిభావంతో రచించిన నూరు సీసమాలికలశతకము

Printed & published by S. Sambhu Prasad at the Andhra Patrika Press, No. 7, Thambu Chetty Street, Madras. Editor: S. Sambhu Prasad.